ВАЛЕРИ КАСЛАНЗИА

ИАЛКААУ

Аԥҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа
Аҟәа 2014

ББК 84(5Абх) 6-5
К 31

Касланӡиа, В. П.
К 31 **ИАЛКААУ.** Ажәеинраалақәа, апоемақәа, ахәыҷқәа рзы ажәеинраалқәеи алакәқәеи, апиесақәа.
Аҧҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа. Аҟәа, 2014. – 432 д.

Аизга ианылеит абаҩхатәра злоу апоет, адраматург Валери Касланӡиа (1943) иреиӷьу иҩымҭақәа.

ББК 84 (5Абх) 6-5

© Касланӡиа, В. П., 2014
© Аҧҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа, 2014

АЖӘЕИНРААЛАҚӘА

* * *

Ашәҭқәа аӡаӡа рыхьдыршоит,
Ацәгьа илаҧш рыдымхаларц.
Пҳәызбак пхыӡла рпыск дылжьоит,
Дгәырӷьан дҿыхар ицәа ҟьаларц.
Атцх аҽеиҩнашоит уажәшьҭа,
Иаҭынхазоуп амш иапыло.
Ацәгьеи бзиеи ҿыц еиҭа
Амҩа иныҟәлашт инеиваҟәыло.

АКӘАШАРА

Арпыски ҭыпҳаки ипрыртә икәашоит,
Мцабызк нарҿыҟәлан, рхаҿҟәа лашоит.
Уа игыланы еиныӡҟьо, ргәы хыҭхыҭуа,
Ргәахәара шьҭытцуеит, мчык рызтцысуа.
Изыркәашо арбан, иатцои маӡас,
Ма даҽакызар ҳзырҩашьо абас?
Гәырҟычган хәмаррак цоит лабҿаба,
Дыҟам ихнамхыз, дагәыдлартә абаа.
Арпыски ҭыпҳаки еивасны икәашоит,
Пстазаарак ҿыхоит, цәаныррак псаҳәоит.

* * *

Избоит, быблақәа гәыкуеит,
Шаҟа рҳәарц рҭахузеи!
Саргьы даараӡа сбызхьуеит,
Изыхҟьо закәызеи?
Ицаз, ииасхьоу хынҳәуам,
Изҿахом иахыпаз.
Имаӡаз ҳабжьара ихәам,
Есымша ҳарҿыцуаз.

Баша ус иҟамлаӡеит
Узыниаз, иуԥымлаз.
Ҳарҭ ҳазшаз дҳабжьыснны дцеит,
Ас, хаа-хаа, ҳаблырцаз…

* * *

Быҵкы бышәнахырц аҭахушәа,
Аԥша бхьысуа беимнадоит.
Азхара бабарц иаҿушәа,
Быкәа иҭалан маҷк иааиқәтәоит.
Аԥша хага саҵашьыцуеит.
Уи бахызбаауеит, изӡом.
Ас сҟазҵо ҳазшаз идыруеит –
Бара бҿы ажәак сызҳәом.
Аԥша ҭахак бынаҭаҵәҟьом,
Зны ибҿалоит, зны ибыхьӡоит.
Ак аасабҳәар – изуа сақәшәом,
Бара акыркыр быччоит.

* * *

Иҟалазеи амш анҵәамҭаз,
Саанхеит схала сшыбзыԥшыз!
Амшын гәааауп, ҭынчрак амам,
Избоит сгәаҵа иштапшыз.
Амза хцәышаа ссахьа ҭнахын,
Ихцәышаан сыгага снарбоит.
Бҭелгьы бырцәан «еикәареуп» ҳәа
Зӷабк дымкьыкьӡа лыбжьы гоит.
Хаарк, ԥшӡарк збом сахьнеиуа,
Сызцом агаҿагь ааныжь.
Сызмырҭынчуа схәыцра схыхуа,
Ԥшак насҿахәмаруеит хрыжь-хрыжь.

* * *

Аҳәылыҳәа асы леиуеит,
Пҳаррак атцоуп игәыку.
Сгәы ианыруа бгәы ианыруеит,
Жәала имырзо изакәу.
Агәҿыгь ззааиз сара суада,
Уахь ҳаннеиуа ҳәа ипшуп.
Иахызцода ҳара ҳада,
Атцх иатаз иршатәуп.
Асы илеиуа зынӡа исақәӡоуп.
Ажәҩан ыҟоуп агәы ртәы.
Бара бакәӡоуп, сара сакәӡоуп…
Уаҳа иҳамаӡам ҳәатәы.

ЕИБАХАЗ АНХАРТАҾЫ

Дыргантцыхәак қәтцақәсуеит,
Атып агәапхоит,
Мағышкгьы
Аштa иқәлеит
Иапшәыман.
Аҽыпхьак,
Лапшыцәгьак
Агәыргьа иагоит,
Аблагә цымцымуеит,
Иаботаз еималан.

АИНИАРА

Ах, атыпҳа ссир, беинаалоуп рацәа,
Сгәы трысуеит сылапш набхьысыр.
Аиашаз, быҟоуп бишазшәа Анцәа,

Сыблып ба бӡамҩа снакьысыр.
Ааигәанӡа бабаҟаз, наҟӡоу џьара,
Ма иаалырҟьан ас ибызҳама!?
Иҳәа, нас, иббаз, бгәы иахәаз ара,
Са сапхьа ҽа ҩызак дбырҳама?
Иарбан, исаҳәа иану слахьынҵа,
Изцозеи бӡамҩақәа ҭытџны?
Сшоума снасыпдан, ма сныҳәоу зынӡа?
Ихастҵоит ҳшыҟаз ҳаицәызны…

ШЬҬА УАТҴӘЫНЗА

Иазхоуп, изӡбоуп, исҳәоит уатҳәы…
Сҿымҭра дцәырнагап ҽаӡәы,
Хамаҵагьак, хшыҩк зызҭам,
Аха пшрала ус ицәгьам.
Са сзеицәаада? Мап, аӡәгьы,
Нас изласымҳәои акгьы,
Сара сзыҳәа дшынцәахшоу.
Схәыцра дшалоу ишсыршо?
Амш сзықәгәыгуаз баша ицеит.
Псышәак лаҳәара сахьӡеит.
Сгылоуп лцәаара сазыпшуа,
Знык дызбандаз ма даапшуа…
Амҩадуаҿ ауаа цоит,
Амҩадуаҿ егьа рҳәоит.
Сгылоуп схала, схы ҟәыншьо,
Аха издыруеит ҿыц ишшо.

АҚЬААД БГЬЫЦ ИАНТҴАЗ

Саныббо бхы-бҿы аалашар,
Бқьышәқәа мраҭцас иааикәапхар,

Быблақәа збар ишгәыкуа,
Иҟаломызт усҟан сызкуа…
Ибасҳәон снабџылан сымшәа,
Иббаргьы мачк уамашәа:
– Са сзыҳәа ба быда уаҩ дшам,
Ҽаӡә дықәым ҳадгьыл ашьам.

АПХЫН ЦСШЬАРАЗ

Зегь машәыруп, зегь машәыруп,
Избан Аҟәа зыбгәапхаз?
Иҟан Гагра, Гәдоуҭа,
Афон ссируп, мачк еитцаз,
Ма Пицунда, Очамчыра –
Дара ртәала зегь џшӡоуп.
Мап, баҭааит бара Аҟәа,
Уинахыс-аахыс сытҟәоуп.
Сазыпшуп шьҭа апхын ааира,
Аҟәа ҷкәынӡахап еиҭа,
Аха Гагра… уа Пицунда…
Уахь багароуп – ҳаӷеиҭа…

ҲАИҚӘШӘАРА АЛАМҬАЛАЗ

Икыдтцәан илеиуеит ақәа,
Са сныҳәоуп уи аныхкәа.
Асааҭгьы сылапш ахуп,
Уи мачк имласыргьы сҭахуп.
Сгәыӷра наскьазгоит сацәшәо,
Макьаназ идырым ҳаиқәшәо.
Амҩақәа кәароуп, избоит,
Ла ҟьалак ӡхытцырц иӡсоит.
Мап, сара амшынгьы сацәшәом,

Зхытцрак ҟаларгьы сазгом.
Мчы ҩәҩәак ба бахь сыхнатцоит,
Хымпада сыгәҭыха назоит.
Иабаҟоу, иаҳәозеи асааҭ?
Цсгахак, иауазар, иҳаҭ.
Иаапсазшәа илеиуеит ақәа,
Са сныҳәоуп шьҭа ианыхкәа.

БАРА БОУП ЗНАПЫ САНУ

Иҟало зегьы машәыруп,
Сыла хкызшәа сымҩахҟьеит…
Иҟалап, нас, са сымдыруп,
Ишакәхалак акы иахҟьеит.
Даҽакала сара схызхуа,
Даҽакала сгәы ҟазтцо,
Пҳәызбак слыцуп аамҭа ныхуа,
Са сыпсы ба бахь ишцо.
Ас сеиҩызшаз амч, сызмыхәаз,
Гәҿыҩрак сзааган, нас ицап,
Амхалдыз еипш зышҟа исыхаз,
Сгәысҽанзамкәа ҽенак сылжьап.
Исзыпшузеи, сызбаҩ гәыраз?
Зегь акоуп, бнапы сануп.
Ба бҟазшьа ссир уаанза ибымаз,
Избоит, иахьала уи ҽакуп.

ЗНЫМЗАР ЗНЫ

Сыпхыз далтцхьан, ҳа ҳаицәызхьан,
Исыздыруамызт лхабар,
Сқәыпшра хыхны сыпсы иалаз,
Ҳаиниеит лакәтцас ҩапхьа абар!

Ҳа ҳаилатцәеит жәада, хаала.
Ас ҳаизааигәаны хҟамлац…
Лара дқәыпшуп, сара сқәыпшуп,
Қәыпшроуп, уаҳа ҿак ҳамбац…
Ацәа салтцит сқәыпшра шсымаз,
Иауам, сзалтцуам са сыпхыӡ.
Сара усҟан убас сраҳаҭын,
Гәҩарак сауаанӡоуп дшысцәыӡ.
Зегь акоуп, са сиарҭа сҿылак,
Сгәалаҟара анарх згоит.
Насып бымаз, пхыӡ исҭааз,
Знымзар зны саргьы сыббоит.

АИПЫРТЦРА

Уатцәынӡа бызәхьааго сызмыцәо саатәон,
Атцх лашә сабозма, уи ҭынч еимыггон.
Амра хаҿыцқьа, ипхоз ихааӡа,
Ба бҿыхан баапшызшәа избон, агаӡа.
Нас иҟалаз арбан, мыцхәы сыпхашьоу?
Ма бзиа узбатцәҟьоу, ус иҟазшьоу?
Бзума, лапшума ҳаиҟәызгаз абас?
Дарбан исзалху уашьҭах гәыгыргҭас?

АГӘАЗЫҲӘАРА

Бхыбҿы лашоит,
Адунеи быршоит,
Дыҟам ба бҩыза,
Быссируп.
Мышкымзар-мышкы
Даацәыртцып аӡәы,
Ба бхызхуа, бзытҟәо,
Идыруп.

Сыҽмырза, маӡа,
Сажәа раӡа,
Сбыхӡыӡо
Бынасыԥ сныҳәоит.
Зегь лахьынтԥоуп,
Акака ҳзыԥҭәоуп,
О, Анцәа,
Дырманшәал, суҳәоит!

ԤҲӘЫЗБАК ЛАХЬ

Быблаҟәа амца рхыҳәҳәылоуп,
Мцабзк насылҟьоит избар.
Рԥарцәак аганахь игылоуп,
Еиҕьуп урҭ ирҳәо смаҳар...
Бсыхәаччо аԥсшәа кабырҭәоит –
Бышссиру басҳәоит сара.
Гәамч дук сышьҭнахуеит, исхытцәоит,
Уи бдырует, ибнырует бара.
О, уара, ашыҟәс – еидара,
Сышутцо снардырует сыхшыҩ.
Мап нас, амра лашара
Иашам иаҳәынҷар атыҩ.

АГӘАЛАШӘАРА

Баша, башаӡа сбыцәшәон...
Сгәы сырхатцар саабыхьӡон...
Былаԥш ҳсофаҿы иааныжь,
Бцон беинааланы хрыжь-хрыжь.
Сгылан сбыхәаԥшуа маӡа,
Ашәаргәында, ех гаӡа...
Бара бынасыԥ ԥшаауан,

Сара сынасыԥ сышьҭуан.
Аԥсабара шлоит ушьҭа,
Сгәыԥшаа-хыԥшаауеит схаҭа ,
Ус ба бааины сгәы быжьжьоит, –
Сқәыԥшра сзааго ԥхыӡк сажьоит.

АҚӘЫԤШРАХЬ АХЫНҲӘРА

Уажәытцәҟьа сыҟам ара,
Сынаур баша шәажьоит.
Сқәыԥшра зырҿыцуа лара,
Слырҿыхан, дгәыбзыҕуа слыжьжьоит.
Сбыҳәоит, иахьак бымласын,
Баасыдхал, ус исҭахуп.
Ԥҭакгьы уа ԥшак иартцасын,
Еишьылхан ажәҩан ихуп...
Нас аамҭа, ҳқәыԥшра заҭәаз,
Умыӡын, ҳамаршәа гәаҭа.
Зегь уцуп усҟан ҳзытҟәаз,
Иаанхои уцәацәашь анкьаҭа

АМҨАН АИҚӘШӘАРА

Ҳаиқәшәеит амҩан ҳгәы ҳеанымкәа,
Шәцон, шәхәыҷы ссир дшәыбжьакын.
Абри амҩа ҽенак ҳанымкәа
Ҳазбахьадаз, ҳарҭ иаҳтәын.
Са смыцхәын, избон аргама.
Ааишьак амамызт ицаз.
Аха уи ҳахәҭак агама,
Мцак насылҟьеит сызбылуаз.

Ус, абаҳчаҿ ҳеeидырхала,
Избеит ҳаидгылоушәа сахьцо.
Уа ҽеаӡә дыҟам , ҳаҟоуп ҳхала,
Дыҟам быда сгәы ҟазҵо.
Шьҭа сзаҵәуп, еиҭымк сиҩызоуп.
Ба бзыпсахша са дсымбеит.
Сыҟам анкьеипш, кыргьы сҩазоуп,
Ҳарҭ ҳаипҵызҟьаз еипхьыттеит.

АПСУА ПҲӘЫЗБА

Иҟәымшәышәым, хаарак аҵам,
Убла ихгылоу, мыцхә иаарту.
Иҟазаргьы иаҳзеипшу аргаман,
Иҟоуп жәада иҭаҳәҳәатәу.
О, иссируп, апсуа пҳәызба,
Апсуа пҳәызба бызлашо!
Псыуарамзар еилзыргода
Ба бзырҵәыуо, иҳәаны итәо.
Са дыснымиац бара бҩыза,
Бара беипшҵәҟьа згәы былуа,
Зажәа ҭынчу, зцәаҩа наалоу,
Беипшгьы агәаӷьра зауа.
Уажәазыҳәа бшәаҟьа-ӡыӡоит,
Бцәеижь ианыруеит ишбызҳаз…
Аха бҭынчыз, илпха биҭоит,
Ҳарҭгьы ҳшамкәа зны ҳазшаз.
Мҩамш, апҳәызба, адунеи ду
Апсы ахазҵо, еиқәзырхо.
Ашарпиатцә цәалашәаран
Жәҩангә иаагәылсит еикәапхо.

УАРИДАДА

Абар иқәлоит уажәшьҭа ашара,
Аха иамам ҵыхәаԥҵәара,
Иааҩуеит Уаридада.

К. Герхьелиа

Илахҿыхуп, илахҿыхуп,
Рхаҿқәа рхаччоит сызҿаԥшуа.
Уаридада слымҳаҿ иааҩуеит,
Ашьыжь шареиԥш иааскьауа.
Аԥсуа иашҭа, иҭбааҭыцәу,
Агәашәқәа ҟьаҟьаӡа иаартуп.
Уаридада – бзиабароуп,
Абзара, аира иатәуп.
Амзеи амреи еибагазшәа,
Аԥсуа чара ахада,
Жәларыс иааҟәу неилымхрада,
Иныҳәа-ныԥхьоит аҭамада.
Уаридада, Уаридада –
Урҭ ирзеиҕьишьо иароуп.
Уаридада – сыжәлар рашәа,
Адунеи иацыршаз ашәоуп.

ҾЫУАҨ ХАҴАК

Аԥҟара-пҟараҳәа днеиуеит ҿуаҩык,
Иҿырба-ҿырбоит аҿыццышә уи дзықәтәо,
Иааԥацьԥацьуеит хәылԥазтәи ашәаԥшь,
Днадызбалоит далоушәа дыӡсо.
Ус дышнеиуаз аҿыҩ ҳәа даатгылт –
Абырг даауан. Дҿыжәԥеит, уахь днеиԥылт.
Апсшәа иаҳәан диаҩижьит, дааԥшит,
Нас аҿызқәаахь бжьастцас дааласит.
Аԥҟара-пҟараҳәа имаҩа наигӡоит,

Иҿырба-ҿырбоит аҿыцҵышә уи дзықәтәо,
Иаапацьпацьуеит хәылпазтәи ашәапшь,
Днадызбалоит далоушәа дыӡсо.
Пҳәызбак дцәыртцит иапхьаӄа зымҩа –
Ишькыл дангылеит, дхырхәоит лара лахь.
Псуа хатцоуп, ицашьала избоит.
Избоит, ҳа ҳҳаблаҿ дҿыжәтцуеит асас дахь.

* * *

Сышнеиуаз,
Пҳәызбак даасцылан,
Сгәатца ааҏҿыхан
Дцаӡеит…
Са сқәыпшхан,
Алым саҩызан,
Уа, амҩаҿ,
Схала саанхеит…
Бабаӄаз,
Ас еипш,
Иссирыз,
Санбықәлаз бзымбеите
Цьара?!
Ианаамтҭаз
Бнасыпны быршама,
Ма изаацәан
Сима сара?
Апҳәызба,
Сқәыпшра зырҿыцыз,
Апҳәызба,
Салымны сӄазтцаз,
Иахьоума, уатцәоума,
Ҽазнума,
Сбызхәыцлап,
Иахьаамго бахьцаз.

СЫНАСЫԤ – БАРА

Зегь насԥыртцит ԥшьаала, хаала,
Хьаак сымҭа, схы сазныжь.
Бара бшазма нас ҽеакала,
Иамуит, сзалымҵит быӡмыжь.
Аамҭа ҽыҭк, алакә иаҩызоу,
Бара ибшаз, ба бхаҭа,
Ицом, исыдхалеит, исԥызо,
Ҳқәыԥшрахь снанаԥхьоит еиҭа.
Ааи, нас, иҟоуп лахьынҵарак,
Еилыргашьак ҳәа змаӡам,
Саргьы сашьҭам иану даарак,
Ба бнасыԥзар ҽак сҭахӡам.

Ҩ-САХЬАК

Аҟәа, агаҿа, амшын,
Амра, ашьхараҿ асы.
Аҽны бареи сареи ҳаиԥшын,
Еилахон зынӡаск ҳаԥсы.
Еҭах агаҿа, амшын.
Аҟәа – сықалақь – сыԥсы.
Амра ӡаалоит… Аарцә сааԥшын –
Исыцәбон аӡшәаах ласы…

ИҾЫМЦӘААЦ АҚӘЫԤШРА

Атԥлаҳәысҭа
Дтәоуп ихала.
Илаԥш адхалт
Акәадыр.
Агәамч, ақәыԥшра,

Иссирӡоу пҳәызбак
Надибалан,
Ирҿееит ашькыл.

АҲАИР БАГӘАЗАҾЫ

Аамҭала ҳаипырҵит…
Избоит нахьхьи,
Сыԥси сдунеии
Иахьаго аӡыркәи…

АБЗИАБАРА АМЧ

Ба бҟынтәи
Аҭак ансаҳа,
Ҿыцӡа ишәҭит
Адунеи,
Ауаа зегь
Рыбла разхеит,
Хымԥада
Бажәа иахшеит,
Инымҵәааит
Уи амч, адоуҳа.

МАЦӘЫС ЕИМҞЬАРАК

Зегь ажәхьан са сгәаҿы,
Зегь ажәхьан ба бгәаҿы
Ҳаибабаанӡа.
Мап,
Дунеи ҿыцк ҳамшаӡеит,
Аха ҳгәатцаҿы иаанхеит
Мацәыс еимҞьарак.

АСАЛАМ ШӘҞӘЫ АҞЫНТӘИ

Бхыбҿы асахьа
Схаҿы иааган,
Нас ақьаадаҿы
Ианыстцарц,
Сылапш кыдтцаны
Сшазхәыцуаз,
Адунеи зегьы
Бсахьа ахыскааит,
Нас уи ҭыхшьас
Иаман иҟааз!

АНАСЫП

Сқәыпшра хызхуаз
Бҭеиҭыпш абаҟоу?
Уи неиқәышлаҳәа
Ицеит.
Адунеи иқәлеит
Ҿа пшӡарак –
Ба баархылар,
Сыбла шәҭуеит.

* * *

Ҳӡынтцәа хажәаа
Ҳашҭа ырпшӡо,
Ишәҭит иааџьоушьартәеипш
Сынтәа.
Санду
Иҿыцӡоу
Чыҭцкык лшәылтцеит,

Лхы ҵалкит
Дышцоз, дымтәа.

* * *

Аӡынра иалҵыз
Аапын цәқәырҧоит,
Ибзарыбзаруеит еиҭах
Аҧсабара.
Ишәҭышха еинҭәылеит,
Ишыҩкт аӄата,
Цәыкгьы быҩҩуа
Иагәыдлоит агәара.

* * *

Ашәҭқәа
Уаҵәынӡа
Рхыҿсахьа рҵәахуеит.
Ҭыпҳа ссирк
Пҳыӡ ссирк
Лҿалҭеит дахьыцәо.
Сгәатцаҿы ицәыртҵыз
Хәыцрак пытуеит,
Гәаҳәарак сзааго,
Мшынтцас исхытцәо.

* * *

Ажәҩан сатцапшуан,
Сыпшын…
Иара дагәан,

Илашәын.
Гәыҕрак сыдымтҵуа
Исҭан.
Амш макьана
Аԥсы ҭан.

* * *

Ииасхьаз ааԥынрак
Сԥыбгалеит,
Ҩаԥхьа ҳанеиқәшәа.
Ибыдхаланы ишыҟаз
Исныррит саргьы.

* * *

Ҳашҭа иҭагылоу
Аҵәатҵла,
Сынтәоуп ианышәҭыз.
Ҳгәыла ҭыԥҳа
Хатҵа дрышьҭызаап
Иаха.

АСАЛАМШӘҞӘҚӘА РҞЫНТӘИ

1. Атҵх иалыҹҹоз
Ацәацәашь уаҩызаны
Уааспылеит,
Сыцсгьы ааивызгеит.
Исызшеит уанызба…

2. Саҭамыз…
Бара бажәақәа
Мцуп…
Уинахыс
Быцшӡара сцәыӡит.
Еиҭахгьы
Саҭамыз.

* * *

Иаха сыцхыӡ баламшәеит,
Шааӡа сгәы баатцалеит.
Изыхҟьо сазҳәода
Шьҭа?

* * *

Аценҵьыр аҿы
Ацардақәа асыркит –
Амза
Алапш быднархалацәон,
Аргама.

* * *

Ақәа кыдтцәаны
Илеиуеит,
Сара сгәы ҭыпрааны
Ицоит
Бара бахь,
Имцәаакӡакәа.

АТЦХ НАСКЬОИТ АШАРАХЬ

Агарашәа

Аадыргә-дыргә, аадыргә-дыргә,
Итцысуеит агара.
Атцх макьана илашьцоуп,
Ихароуп ашара.
Иуҭахызар ашәа сҳәап,
Ус пшьаала, инытцак.
Иуҭахызар, уажьжьалап,
Ацәымҳа науҿытцак.
Усабиӡоуп, ааи, избоит,
Узмырҭынчуа арбан?
Сишь! Еимазак хысрак цоит,
Амш иапымло дарбан?
Анцәа суҳәоит, ҳа ҳазшаз,
Ҳан еиҭах улхылапш.
Сашьа игароу уизыпши,
Ушҟа икыдуп илапш.
Сыблаҿ атцхгьы қәацеит,
Инаскьоит ашарахь.
Абџьар шьҭызхыз ҳан дгьыжьуеит,
Амш ааскьаго аиааирахь.

10. 01.1993

УАЏӘТӘИ АМШАЗ

Аамҭа, аамҭа –
Ацәгьеи абзиеи рлахьынҵа,
Уаџәтәи амшаз
Сара сзыҳәа
Руа иарбан
Исызурхиаз?

* * *

Иқәарпссоит.
Схәыцрақәа –
Зны ицәаакуп,
Даҽазных –
Инасхыҵрааны,
Иналашәкәоит ажәҩан.

* * *

Абраҟа,
Арыц жәла ахьыларҵаз
Жәаха,
Сыбла даахгылеит
Апҳәызба,
Зцәа иалаз ахшара.

УАРАДА

Уа зны-зынла иаасырҕызлап,
Уарада гәышьа, уарада!
Гьаргь Чачба

Адунеиаҿ зегь аргамоуп.
Иҳазгәамҭо зхарада?
Са сыгәҭыха сашәа иалоуп,
Иаасырҕызлоит Уарада.

АМШ ИАХЬАТӘИ

Ииасхьоу аамҭа
Иагеит иаратәы,
Уи сара исзалаӡам
Акгьы.
Иахьатәи амш уоуп
Сызҭоу,
Уҟанаҵ сулагӡа.

АЗЦААРА

О, адгьыл,
Гәнаҳала иҟоу
Ишаны,
Џьықәреитцас ҳаарыхны
Ҳазго
Ҿатцахәны,
Исаҳәа
Узқәаҿ
Изаанхо ҳаԥсы?

ҲАРҬ ЗЕГЬЫ ԤСҬАЗААРАК ҲАТӘУП

Акырынтә срызхәыцхьеит
Аӡиасқәа,
Ԥсызатцәык ахазтцо амшын.

Адгьыл иану ауаапсыра
Излареипшым акыҟам,
Снапшын.
Амҩа иаркараз аныҟәаҩ,
Ишьҭрахь дгьежьуеит
Алушәак.
Аброуп уи ипсҭазаара ахьыҟоу,
Цәгьеи бзиеи
Иахьырҳаз каҭак.
Апсҭазаара – мшын еилаҩынтуп,
Хаҿыкны иҟоуп
Иара.
Башаӡа ацәқәырп еижәылоит,
Еилытцшьак ҳәа рымам аӡқәа…

ААПХЬАРА

Ажәытә баа
Ашәч ахапеит,
Адацқәа еиҟәыржәоит
Агәы.
Аҕацәгьа, араҟа иҭархаз,
Ҩапхьа ихалеит ипсы.
Шәабаҟоу
Апсадгьыл аҭцеицәа?!

АШЬҬРАҚӘЛАРА

Гәаҕк еикәтәеит,
Бзиабаракгьы
Ҿыцәааит.
Иахьатәи амш,
Урҭ нахәларшәны,

Аԥсы нахыггеит.
Бзиабара қәыԥшӡак,
Гәаҕ ҿыц еиқәарак,
Атҵх – агара
Иазырцәом,
Иазкуам.

АГӘЫҴРА

Ҽеҳәарак-ҽеҳәарак
Зегьы ирымоуп,
Уи ззымдыруа
Дарбан усгьы,
Аха имшац
Амшлашара,
Иааԥымҵәаӡо
Ҳгәыҵра иалоуп.

МШЫК ШЕИБГО

Амшлашара,
Амшлашара,
Са сыԥсыцқьа
Ԥсыс иазыҟоу,
Иҟамлои нас
Тҵыхәаԥтҵәарак,
Имшац акәыз
Сара исмаӡо.

* * *

– Арԓаш насыԥда,
Уабацои?
Уааангыл!

– Са снеиуанаҵ,
Сыҟоуп,
Исымоуп насыԥгьы.

ХӘЫЛԤАЗТӘИ САХЬАК

Амш,
Иааԥса-икараха,
Аблаҟәа еиҟәыԥсон.
Иласӡа, иҵаҕаӡа
Ԥсҭҳәацк
Аҽеизго, аҽеиҵыхуа,
Ԥсыԥ ҟәанданы
Жәҩангә иҵаӡуан…

ИШӘМЫРТЦӘУАН АХӘЫЧҚӘА

Исҭахуп ауаҩы дымҵәыуар, исҭахуп.
Исҭахуп ауаҩы длахҿыхзарц, исҭахуп,
Аха иууеи, аҵәгьеи абзиеи еилахәуп,
Адунеигьы убас ала еибаркуп.
Ус анакәха, ахаҵа дҵәуар, егьаурым.
Ус анакәха, аԥҳәыс дҵәуар, егьаурым.
Ианамуӡах, иҵәуааит арԥыс, аҭыԥҳа,
Аха, сшәыҳәоит, ишәмыртцәуан АХӘЫЧҚӘА.

АИРА ЕИҚӘЗЫРХОЗ

– Бабаду,
Ирҳәоит, уеибашьуан,
Нас уара ауҩы душьхьану?
– Аԥсадгьыл сыхьчон,
Еиқәсырхон сара

Аира.
Хызатцәуп, дад,
Бызхылтцыз бара.
Апсҭазара аҿапхьа
Сыламыс цқьоуп.
Быхәмар, дад,
Иббома,
Ҳазҭоу аапынроуп…
Инҭасит ипынтца
Абду ахәшәыблы.
Игәатца инҭиҳәааит,
«Еҳ, аразҟы!..»

АИЗГӘЫРҔЬАРА

Дкьаасит хәычык,
Дгәырҕьеит саниба.
Схаҿсахьа
Апсҭазаара ишазгәырҕьаз
Инырит.

АБРИ АМҨА

Абри амҩа
Шаҟантә санысны сцахьоузеи,
Есԥены избоз абраҟа,
Сыблақәа хыркит –
Иахьанӡа сшара иаҿызтгьы?

АЖӘЫТӘ ПСЫЖЫРҬАҾЫ

Абраҟа,
Зегь еимаҳахьеит.

Абраҟа,
Зегь еималахьеит.
Зқьыблала аҵиаақәа
Исыхәапшуа иччоит…

ҞАМЧПҴАҴАЛА

Ишәышәуеит аҟамчы,
Иаапкуеит аҟамчы.
Цәахыхла, цәалыхла
Иҭаслымхоит аӷы…

АЗАЛЫМДАРА

О, алуқәа, алуқәа,
Лагатәыда игьыжьуа,
Еимактәы ҳәа акыҟамкәа
Шәзеибакызеи шәӷеықәышәхуа?

АБЖЬЫ

Аҵх, амра хаҿыда
Иарҧхаз,
Аҵх иалаӡҩоуп.
Ашәҭ еиқәарақәа
Рыпштәы рхыҵит.
Бжьык гаӡом.
Абжьы –
Апшӡара, абзиабара, апсҭазаара.
Дыцәоуп алашә.

АԤАРԤАЛЫКЬ

Мшы затҵәык
Ззыԥҵәаз
Аԥарԥалыкь,
Икарахан,
Иабази иаҳази
Џьашьаны
Ишеилнаргоз,
Ахәылԥаз,
Ахәлара
Инахәлаӡит.

АШӘШЬЫ ЗХУ АСАХЬА

Аԥхынраз
Ашьха ирышьҭит
Ауахьад.
Иаанхаз ҿеиқәак,
Зыц каԥсахьаз,
Адәҳәыԥшаҿы игылан
Ақьаԥҭажәеиԥш.

АЗЫНТӘИ АСАХЬА

Аҷыхь,
Ақәабаа-сабаа,
Ицәҳәуп ашәаԥыцьаԥ.
Аԥҳәаӄәа
Аԥсабара
Аԥсы аханатҵоит.

АЗӘГЬЫ ДШАМ МАШӘЫРШАҞӘ

Субаргьы сумбаргьы
Уара узы зегь акоуп.
Унеирҭа-ааирҭа
Зынӡак ихазӡоуп.
Усывсла уҭахызар,
Ухы уԝаха, уҽырчы,
Са снеиуеит сышнеиц,
Еихаччоит схы-сҿы.
Даным адунеи ду
Машәыршаҟә ишоу.
Дыҟоуп, издыруеит,
Са сыла изызшо.

АГӘЕИГӘЕИ

Агәаҟ – аԝныда, агәеигәеи,
Аԥара гызмал иалыхәдоу,
Дышьҭоуп адгьыл кәамԥаҿы,
Аԥхыӡ ссирҟәа иҽрыҭаны.
Уи, уара дузеилкаауам,
Дузгәаҭаӡом,згәалаҟоу,
Идгьыл гәакьа игәытцаҳәҳәа
Адунеи зегьы дшалаиоу.

АХӘАЦ

Амитә ҟалоит ҳәа
Ахәац шәарӡыӡеит.
Аблаҟәа ҭнахит,
Амитә
Уи акәхеит.

* * *

Арҩашқәа, аӡиасқәа
Атыша рзыԥшуп,
Уаҟа рхақәитра
Наӡаӡа иҭашьуп…
Рылабжыш иахылтцуеит
Амшын ду газго.
Гәырҩоуп нас амшынгьы
Ҭынч измыртәо.

* * *

Злакҭа хьшәашәаз,
Зыц хырџьацьаз
Амшын,
Амра анахаԥха,
Ианарԥха,
Иҭаслымхан,
Ҟәандаччак аҿықәаҳәаҳә
Маалықьтцас ицәан.

АԤСҬАЗААРЕИ АБЗИАБАРЕИ РЗЫ

Ицәан аӡиас.
– Инымтцәааит
Абзиабареи аԥсҭазаареи! –
Ҿаастҭит.
Амаӡа ахьыздыр,
Игәырҕьан иҿыхеит.
Нахьхьи,
Агыгцәа ргылан,
Аҿекыдҟьо,

Ишнахәлабгара
Амшын азыҧшуп.
Аӡиас ҭынчуп.
Аҧсы
Сҳәахьа иалаӡҩоуп.

САРА СБЫЗШӘА

Са сызхылҭцыз
Сангьы сабгьы аҧсацәоуп.
Сара раҧхьа слымҳаҿ иааиз
Рыбызшәоуп.
Урҭ рбызшәала сара сцәажәеит,
Сгәы еилгеит.
Урҭ рбызшәала
Адунеигьы еилсыргеит.
Уи сшьа иалалт,
Псыс исхалеит,
Са саршоит,
Ҳа ҳ-Аҧсуара цәымзаркыран
Иснарбоит.

СА СМААЛЫҚЬНЫ СГАРОУП

Исылам амч
Сыхҧаа сызго,
Иҟастцартәеипш аикәым.
Мчуп иуиааиуа, угәы нзырхо,
Аиаша, атцабырг ракәым.
Сгәырҕьа гәырҕьоит,
Са сласӡоуп,
Сгәатцаҿ иҟоу
Ҧхарроуп.

Исылам амч,
Сыхԥаа сызго,
Са смаалыҟьны сгароуп.

* * *

Дгәырҕьан дыспылеит схәыҷы,
Изшоит адунеи снапаҿы,
Сангьы уаҟа дразӡа,
Лылапш ҳхуп ихааӡа.
Аԥсҭазаара, иумыхьын агха,
Са сыда уаанхоит уашаха.

* * *

Ацәгьа, уҳәаа
Иҳәа, иабантцәо?
Са сахысхьан,
Ҿыц ицәыртцт.
Уара Абзиа,
Бзиа збаша,
Амш еилахәлаанӡа
Усԥыртцт.

* * *

– Ашышкамс,
Иубеи
Адунеиаҿ уара?
– Аԥсҭазаара
Агьама,
Зызхара умаӡо.

* * *

Адыргә-дыргә,
Адыргә-дыргә,
Агара тцысуеит.
Апстазаара акьаасыбжь
Адгьыл иахыҩуеит.
Ашла итахуп
Дгараларц ҩапхьа,
Бабаҟоу ан,
Имызхыз
Уи
Агараҟәҟәақәа?..

АҨЫЗА ИГӘХЬААГАРА

Р. Л.

Сҩыза гәакьа,
Иахьатәи амш иҳазшаз
Ҳназхәыцны ҿыцӡа ҳшашаз,
Ҳнеипылап –
Агаҿахь уаақәла.
Шьтa ижьжьатәушәа збоит
Ҳара ҳақәра.

ЗЕГЬ ҾЫЦУП, ИҾЫЦБАРАХУП

Игәахәараз пхыӡ ссирк
Сышьтқәыцәааны сшамаз,
Шәахәацк игәыбзыгуа
Иаакылшәан сарҿыхеит.
Снапшызар жәҩан атцахь,
Илакә лабҿабаран,

Уажәада исымбацшәа
Амра сызцәыртцит.

ЗЕГЬЫ ЗНЫКОУП ИАНЫҞОУ

Зны са сзыргәыргьоз
Пыхьеипш сзазгәыргьом,
Сылахь еиқәызтцоз,
Қәыпсычҳаран инасхытцуеит.
Зегь знықоуп ианыҟоу,
Ианыхаау, ианашоу.

СХӘЫШТӠААРА

Зегь еижьагоуп,
Ааи, еижьагоуп,
Уи шаҳатра
Азызуа аамҭоуп.
Акы затцәык,
Сара сзыҳәа,
Имеицакуа
Схәыштӡаароуп.

АРПЫСХАРА

Изыҭуа агәаӷьжәла
Апашә иахьынҳалоуп,
Азҳашьа иахӡызоит,
Иахылтцуа аҿа.
Днеиуеит ахшара,
Ан ҳцәышлагьы дгәыргьоит,
Шьҭа шәарҭак ҳәа лымам,
Игәӷәоуп ишьаҿа.

ИААНГЫЛАЗ ААМҬА

Дышлаӡам са сан.
Касышуп илхоу.
Сара соуп ишлоу,
Леитцкыс еиҳабу.
Джьымбаӡо са саб,
Зынӡа иҟатаӡоу,
Аибашьрахь ицо,
Лыблақәа дшырху?!.

ЕСЫМША ИПШҚАРАХУ

Адунеи
Ажәызшәа збаз
Дарбану?
Сара сдунеи
Сара исықәлоуп,
Егьа сажәыргьы –
Иқәрахьымӡоуп.

* * *

Уара агәала,
Мшык зыцәмаҷхаз,
Атцх уеeиуатә,
Сгәы иҭатәоу,
Наҟ усҧырцкьа,
Сгәы кеикеиуаз,
Иузгәамҭои,
Шьҭа иахьшо?!.

АГӘЫРҨЬАРА ЗЦУ АМШ

Ацәа сагомызт.
Сгылан,
Атҵх салапшуа.
Уатҵәтәи амш сыманы
Алашьцара
Сырлашон.

ПҲЫЗЛА

Сцәажәоит, сгыланы сцәажәоит.
Исҳәоит аргама, сыбла иабо,
Аха , иабаҟоу, сҿаҳаушәа,
Иҟаӡам бжьык ҳәа сыхго.
Аха сцәажәоит, усгьы саҟәытҵуам,
Исзымҳәац сыгәҭыха рацәоуп.
Уажәытцәҟьа сызмыхәо, исмыхәо,
Исзаамго исцәыӡыз сыбжьоуп.
Ус уа хатҵак даацәажәеит:
«Дад, шьахәла усгьы уеилкаауп.
Мап, дыҟам алашә, адагәа,
Имчыдоу иажәа ҿаҳауп.»

ААМҬА

Сымчымхара сашьаҳаит иахьа.
Исылахәмаруеит
Иалахәӡамшәа са сда-сшьа.
Зных лабжышны сгәатца инҭапсоит,
Даҽазныхгьы
Сыбла еишьылӡа инҭатәоит.
Сымчымхара сҟытбжь аргаӡом,

Аха избоит
Сгәеисыбжь еиқәтәаӡом.
Аамҭа,
Аамҭа,
Уа уоуп зегь зыӡбо,
Даҿакала мшыкгьы шушо
Агәра сзырго.

АН

Лгәы раҳаҭны,
Адунеи агәҭан –
Лыҩны аҿапхьа,
Амӡырхаҿы,
Агарашәа лҳәоит
Иныҵак,
Цәымҭхаа изеиҕьашьо
Лхәычы.
Ибла ќәазқәа
Ацәа рхымлац,
Жәҩан иатцәара
Уа ихыхәхәоит,
Дарчыхәчыхәуеит,
Иара дкьаасуеит,
Ашәа шылҳәац
Ан илҳәоит.
Ашьха ӡышқәа
Рхылҵа рхыхны,
Рыбла лќәымго
Илзыпшуеит,
Лгәы раҳаҭны,
Лхәычы длырцәарц,
Лара ажәҩан
Лырҵысуеит.

* * *

Уччала схәыцҳы,
уччала,
Уи
Пҵ̆азаара хҷаҭуп,
Иацәгала.

ИААЛЫРҞЬАНЫ ГӘАЛАШӘАРАК

Абырг
Ашьацра дныланчан,
Даақәыпсычҳаит аҵанӡа…
Псымра ҟәандак
Ныкәыҷҷан,
Иара уа инкабеит.

АПСҬАЗААРА АХЫҚӘАҾ

Аҭакәажә
Ашҭа дықәтәоуп
Лымала.
Амырхәага лгәыҵапхоит
Пхаррада.
Апсабара шәҭышны игылоуп
Ипштәыдаха.
Адунеи ҭәуп
Шәаҳәабжьыла
Идагәааӡа.
– Сишь! Игазеи?
Арахь ӡәыр ҿиҭу
Здыруада?..
Еиҭах ҭынчроуп,

Иҭацәыроуп,
Акгьы ыҟаӡам.
Нас иарбану,
Иҵсыршьаган
Маӡа-аргама
Даашьҭызхло?

АԤХЫЗ

Дгьыли-жәҩани
Гәылшәеит ицқьаӡа,
Иԥшқарахӡа
Амра нрыбжьыҷҷан.
Зегьынцьара
Игәылҵцын апытҟәыр,
Аԥштәы иатцәа
Ахарҵоит адунеи.
Сара схала,
Сымахахә шланы,
Сеидараха
Сгылахуп настҳа.
Акызатцәык – аблақәа ҭааӡа,
Исыхәаԥшуеит
Схьааго
Агылҩа...

АКАРАХАРА

Амшлашара
Ашла иблақәа
Ирхызыҭыларц
Егьагым.
Ажәҩан

Хыла иҵупссартә
Илаҟәит,
Аҿеазаанкылом.
Дтәоуп иара
Дкараха,
Илабахыгәыгә аҵаргылан.
Адгьыл ҭамбгондаз...

СХЫ АЗХӘЫЦРА

Избоит
Акыр шыҟәса
Саҩсны ицахьоушәа,
Арахь,
Сгәалашәараҟәа неидкылан,
Шьыбжьаанӡа еиҭоухәап.
Иахьатәи ашьыжь сацизар?
Аха
Изалапсоузеи ашлац
Схахәы?

МАШӘЫРШАҞӘ АИНИАРА

Стәоуп абаҳчаҿ.
Сапҳьа
Амҩаду ииасуеит.
Хуҷи дуи
Аныланы инеиуеит.
Урҭ
Сыблаҿы ииуеит,
Иниасуеит.
Анирахь
Дтәоуп алыгажә,

Деиқәышла,
Санааиз
Ииз.
Сиихьоумашь,
Сыцсхьомашь
Сара?

АГӘЫӠБАРА

Арҵу, арҵу,
Узырҵырҵыруеи,
Маӡа уаватәан
Суаҵьаҟ?
Нырра хьшәашәак
Сгәатца инҭысуеит,
Хаала, пшьаала
Удәылтц, шьҭа наҟ.
Ихлаҳәадам
Сыӡны, сгәара.
Жәӡанаҿ
Сиетцәахә лашоит,
Аха усгьы
Убжьы схароуп,
Сзыцәом сҭаххаа.
Атцх наскьоит.

* * *

Амш еилгеит,
Зыла аҽыӡәӡәаны.
Амра цәыртцит
ҿыц ичкәаҳарц.
Аамҭа ҽыҭк

Арбаха смаӡакәа,
Инасхыԥрааит,
Уаҳа имааӡарц.

* * *

Ергь афергьҳәа,
Иԥсаданы
Слымҳаҿ иааиуеит
Ҵәуабжьык –
Игәы нырхоуп хәычҷык.
Хаара-бзаарак
Ықәымкәа,
Ԥхаррак, ԥшӡарак
Амамкәа
Адунеи цәырҳәуп.

МАРТ

Атама
Быбышӡа ишәҭит.
Аԥхьаӄа –
Аҷыхьи акырцхи.
Шаӄа ԥсҭазаара
Жьоузеи.

АҲАРАМЗААРА

Алҩатцә ҩеиуан –
Рыԥсы цон
Еиҿагалаз ҩ-кәызҭхак.
Агәқәа ццышәхон,

Ибылуан,
Ишеишеиуан ауацьаҟ...

* * *

Ашықәсқәа, амзақәа,
Амшқәа, асааҭқәа,
Ҳарҭ зегьы иаҳзалхны
Акака ҳзыпҵәоуп.
Ишәҭыз ашәҭыц
Иамам ныpхашьа.
Имшәҭыц шәҭыцым,
Иҟам акоуп.
Ашықәсқәа, амзақәа,
Амшқәа, асааҭқәа
Рылшара, рынҵыра
Еснагь еиҟароуп.

* * *

Ашәҭ игәылҵыз
Дунеик ашеит,
Ашәҭ иҿшәазгьы
Иашеит дунеик.
Ацәгьеи абзиеи
Еицыз роуп,
Псра ҳәа акгьыҟам,
Зегь ииpоуп.

* * *

Ажәҩан ҵыккара
Иубарц иахьынҵәо,

Уныҵс аккара
Аеҵәақәа ҟәшәо…
Улапш аҳәаа
Адунеи ду ҭаӡоит,
Уҽоумҭан ахьаа,
Умҩа наӡоит…

АГӘМЫРҾЫГЬГА

Адунеи ду,
Адунеи,
Угәҿыгьроума
Ҳаныҵцо,
Ҳаныӡхуа?
Уи алоума
Угәгьы
Злаурҿыхо?

* * *

Дрыцҳасшьон
Уи ауаҩ,
Агәырҩахьанҭа иаҵаз.
Исҭахын сицхраарц,
Имыздарц.
Иара дцон
Дыспырҵны,
Дацәшәон иласхар ҳәа.

* * *

Аӡаӡа ҭамхаӡеит
Ашьац иаҿшәаны.
Иныҟәбеит пшьаала,

Ицеит ипырны.
Анарха аман,
Иазшан аразҟы.
Ихьаам, иусым
Иахьыҟам уажәы.

САЖӘЫМҬЫԤХА

Схәычра,
Сқәыпшра,
Схаҵарпысра
Исымам хьаас
Иахьсыцәцаз.
Сажәымҭыԥха
Ажәра саҳәоит.
Агха имоуп
Мдырс сызшьаз.

* * *

Зымҩа хаз
Нарцәыҟа
Иҳәеит – абзиала.
Хара ицазгьы
Ииҳәаз уи ауп.
Нас са сгәы зыҭрысзеи?..
Ҳаиқәшәоит,
Зегь акоуп…

АҲАҬГӘЫН АԤЫ АҨЫРА

«Араҟа аӡәгьы дыпсӡам,
Дагьжӡам,

Ҳарҭ зегьы
Ҳаамҭақәарҿ ҳаҟоуп».

* * *

Ажәҩан пшҭәыдан еизадоуп.
Ихьшәашәоуп амра ахаҿы.
Апсабара акалашәа идагәоуп.
Агәылгоуп анышә ахәаҿы...
Ашьхақәа рҽеиқәырпс игылоуп.
Ирбоит ишырзацло шьхакы...

* * *

Иацы,
Уаҵәтәи ҳәа
Сазыпшын иахьатәи амш.
Иахьа
Сазыпшуп уаҵәтәи.
Иарбан мшу
Сыззыпшны,
Уаҵәтәи сахызбаауа?

* * *

Узмыршозеи,
Апхын ҵхыҵәҟьа?
Сыла шаапшуа
Сҕьазкуеит.
Амшлашара,
Лассы уҿыха,
Са саазқәылаз
Сузгәыкуеит.

* * *

Ҳахьтәалоз абаҳчаҿы,
Цәрцәлыкьк,
Гәхьаагарак аҿаҭаны
Иқәтәан,
Ицшӡаӡа.
Шаќа сбызхьуа
Бдыруандаз
Саргьы.

* * *

Снеиуан гаҿала,
Сыбцылон.
Цшак,
Ласкәантраӡа иасуан,
Сгәы
Иҭыцрааны
Ицозшәа.

* * *

Атама гылоуп
Ишәҭны.
Сара
Еиҳагьы быгәхьаазгоит
Иахьызбо.

* * *

Атцх
Асаранць иахзаҩызан.

Иахьа
Уи аҵх агәхьаагара
Иамшуп.

* * *

Агәилшәҭ
Иахьагьы ипшӡан,
Аха
Мшык азацлахьан.
Усызхаҵәҟьом,
Усызхаҵәҟьом,
Узышьҭоу седроу,
Цәгьа упыруеит.
Ашьапызаҵә,
Аҵх иаҭатәаз,
Игызмалха
Абжьы гауеит…

* * *

Саапса скара,
Зымҩа снеины
Сныҟәиеит
Сыпсы сшьарц.
Сыла нхызҩа –
Дгьыли жәҩани
Инеимаҷыҩын,
Иӡт.
Ацәа хаара
Сама иахьнеиуаз,
Иҟәыҩуан уа сгәы,
Акгьы ахьыҟам
Аҭыԥ аҟынтәи

ЦХЫЗЛА

Адгьыл цслымӡла
Ихҟьоуп,
Иҟам уаҳа акгьы.
Жәҩан атца
Цоит иҭууа.
Иабацеи ианытцны
Ауаа?
Еҳ, шьири,
Иамур, ҳәҳәабжьык,
Бзак дшыҟоу сзыргаша
Агәра.

АЛАКӘ АНЕИҬАСҲӘА АШЬҬАХЬ

– Саб,
Ақәыцьма упылар
Иҟоутцои? – иҳәеит
Схәычы.
– Схатцами,
Хатцатцас сыбжьы ааҭсырҟьар,
Апсы қымқым
Нахәлашәаны,
Уи нҭахәаша
Ицашт, – сҳәеит.
 – Саб,
Зызлан-ӡаҳкәажә дупылар
Иҟоутцои? – иҳәеит
Схәычы
– Ҟьарак даамгакәа
Дааилысшьыр,
Дшәаны
«Уашхәа мақьапсыс» ҳәа

Даагылап,
Уи нахыс
Уаҩы дихараны
Дҟалашам, – сҳәеит.
– Саб,
Аҩсҭаа дуҵылар
Иҟоутцозеи? – иҳәеит
Схәычҷы.
– Кәызҭхала
Иқьышә хызблаар,
Ҿааҳәыра иқәымло,

Бжьрабыжьтцәа
Дныткаба дцап, – сҳәеит.
– Саб,
Адау дуҵылар
Иҟоутцои? –– иҳәеит
Схәычҷы.
– Адаужә дганы
Ажьырҩага дынкылсхыр,
Апсны ақәлара игәампхо
Зынӡаск
Дыбнакышт, – сҳәеит.
– Цәымҭхаа узеиҕьасшьоит,
Саб, – иҳәеит
Схәычҷы.
Иарҕьажәҩа дныкәиан,
Дынҭаҳәахаа дыцәеит.
Сара
Гәаныла сыччон,
Мчы змоу зегьы
Имчыданы,
Игаӡоушәагьы
Избон...

САРА СЫҚӘРА

Сара
Ииуа зегь срықәлоуп,
Сажәӡом,
Сыԥсӡом,
Дшаҳаҭуп абар
Сара сан.

САРА ИСЕИПШХО ДЗЫҞАЛОМ

Ашәаԥшь аҿалеит
Атама
Ааԥынраз.
Сыбла баша
Икыдхалеит,
Сшахәаԥшуаз.
Ҵыԥхтәи ашәҭыц,
Ашәҭыц цәаԥшьқәа
Ыҟаӡам.
Мап,
Ахаан
Аԥсҭазаара шьҭрақәлаӡом,
Са исеипшхогьы
Адунеиаҿ дзыҟалом.

* * *

Сара сиатҵәахә –
Ахәыштаара акәиц,
Убылла,
Амца еиқәыларцаз
Ҿыц.

* * *

Адунеи ҭәуп
Уаҳа акгьы азымкуа.
Иазымкыз роуп
Адунеи еилазырҩынтуа.
Ирхароузеи урҭ
Ҭыҧда иаанхазар,
Зегь реиҧш даргьы
Абри адунеи иазшазар?
Иазымкыз роуп
Адунеи еилазырҩынтуа,
Измырҭынчуа,
Еиҭах изырҿыцуа.

* * *

Иҟаз ниасит
Ааӡаб рыхганы.
Иҟамыз цәырҵит,
Иаакылст иласны.
Аҭынчрагьы ҭынчрам,
Мамзар изакуи,
Ааӡаб ахьырхырго
Абрахь изаари!?

* * *

Хыи-ҧси еилыцыр,
Иҧсуеит аҩбагьы.
Хыи-ҧси роуп иҟоу
Уаҳа акагьы.
Бзиа бызбазар,

Хыи-ԥси рзы бызбеит.
Бабзыҳәа сыԥсуазар,
Сыхшыҩ еилагеит.
Ба ибтәу,
Са истәу,
Ҳаԥсқәа хазуп.
Хыи-ԥси роуп иҟоу,
Егьырҭ зегьы мцуп.

* * *

Ауаҩы, уҳәеит ҳәа, ихигахьоузеи,
Зны дмаамынынҳәагьы рҳәоит.
Абна дылан уи гыгшәыгтцас,
Дыбнауҩыназ уа дынхоит.
Ашьҭахь дҭалоит аҳаԥгәаҩа,
Аҳәынтцәа, аӡы зҭажжыз.
Иабеидыруаз зыхшыҩ кьаҿыз,
Ихаҭатцәҟьагьы дзакәыз.
Аха далан Аԥсабара,
Дыԥсабаратәын иаргьы.
Уаҟа иибаз, уаҟа иитцаз,
Ак изкажьуам иахьагьы.
Зны дҳарамуп,
Дгәыраз-гәыҭбаауп,
Даҽазных дубом еицәоу.
Ауаҩы, уҳәеит ҳәа, ас дызшада,
Итцабыргытцәҟьаны дынцәоу?

* * *

Адунеи алу гьежьуеит,
Еихсыҕьыр ҟалом,

Илагароуп.
Адунеигьы иҭоуп нас Аԥсы,
Зыԥсы ҭоу
Усгьы крифароуп.
Ҳахоуп адунеи аӡлагара,
Ахәылаҿы
Ҳаигәҭасуеит, ҳаицәхасуеит.
Уаԥхьа иуцәгылоз уажәы,
Илшар,
Ушьҭахь даанҿасуеит,
Аха, ууанӡа,
Ҩыцьа еиқәшәароуп,
Лареи Иареи
Џьара еибабароуп…
Аԥсҭазаара цоит
Иаратәала,
Иҟалашам уаҳа ҿакала,
Мамзар
Амитә ҳаԥылоит,
Адунеигьы ишнеиуа
Иаангылоит,
Аха, ууанӡа,
Ҩыцьа еиқәшәароуп,
Лареи Иареи
Џьара еибабароуп…
Мчык ыҟам урҭ ирԥырхаго,
Аԥсҭазаара иалоуп иархаго.

* * *

Срыхәаԥшуеит аҵлақәа,
Срыхәаԥшуеит ашьхақәа,
Избом еиҟароу,
Еиԥшу збаӡом.
Срыхәаԥшуеит ашәҭқәа,

Ублақәа хызкуа,
Узырҩашьо уздырӡом,
Еиҕьу нтцәаӡом.
Нас дарбан ицәыртцыз,
Зегь еиҟаразтәырц? –
Аамҭа-аамҭала
Шьоукы ҳаржьалап.
Зегь еизадан
Иамам ҟалашьа,
Адунеи аҟазшьала
Ишцац ицалап.

* * *

Амза цәырымтцӡеит уаха,
Атцх хьанҭоуп, изныҟәом.
Хәыцрак салоуп саапсаха,
Илашьцаноуп уи шыҟоу.
Гәыҕрак илашоу уааскьа,
Згәы былуа уицәымӡын.
Зымч капсоу уихылапш цқьа,
Иргәыбзыҕ уи изын.

АЖӘЕИ ААМҬЕИ

Лагамҭеи нтцәамҭеи
Аамҭа иамаӡам.
Атцхи амши
Башаӡа ҳаржьоит.
Сахьак, усгьы,
Иаман иҟаӡам.
– Нцәазар Аамҭа? –
Зныхгьы сгәы иснарҳәоит.
Зегь зымчу,

Улеишәа шԥацьбароу!
Иурхәашоит, иурӡуеит
Зегь неибеипш.
Аха, иуасҳәоит,
Упара шгәастахьоу –
Узаҿагылом Ажәаӄәыш
Аԥеипш.

* * *

Амш шәшьуп.
Ақәа леиуеит,
Ихкәом.
Амыҵмыць абыгьқәа
Амра рылыпхоит,
Сгәы рҿыхо.

* * *

Псаатәк,
Амҵәыжәҩақәа хыриааланы,
Ҭынч,
Ажәҩан иатҵашьқьраауа
Инеиуан.
Атҵаӄа,
Адгьыл аҿы,
Иабоз зегьы
Ссан.

* * *

Уахьынапшуаз –
Зегь хҩежьаан,

Ихышлаан,
Ак қәацомызт.
Зыԥшран
Иҟаз…

* * *

Сыблақәа иаарбоз
Убриаҟара иссирын,
Убриаҟара агәахәаара сырҭон,
Сцәырҳаны саазырԥшыз
Сзеилымкааит!

* * *

Амш каии иҟан.
Ран азааигәара
Ҩ-ласбак еихәмаруан,
Еихәмаруан.
Насыԥран
Сыблақәа ирбоз.

* * *

Сара
Иацтәи аамҭа
Гәхьаазгон,
Иара,
Иахьатәи деигәырҕьон.
Ҳнеиуан ҳаицны,
Ҳаицәыхараны.

* * *

Уи, ашла,
Ихәычҷракәым,
Шьҭа иқәыпшрагьы
Анигәаламшәоз еиҳан.
Зегьы
Аамҭа иахаран.
Инаимпытцышша
Ацара иаҿын,
Ишимышьҭуазгьы.

* * *

Аккара,
Даҽа аамҭа ҽыҭк
Ибӷьыжәны
Иаҭцапсан.

* * *

Абӷь ҿа ҟатон.
Иҿаханы иҟаз
Абӷьыжә,
Апсцәаҳа еипшын
Уажәы.

* * *

Амш шышәшьыз мацара
Инеилахәланы иниасит,
Мрак
Налампхаӡакәа.

* * *

Ихымкәаӡоз ақәоурашьҭахь,
Амра
Ӡлачызшәа избон.

* * *

Иҿыцу пхыӡ ссирк
Сзааир сҭахын.
Иацтәи амш сеипхыӡуан
Схьаанагозшәа.

* * *

Иаашазар аахыс,
Амш
Ахәлара иаҿын,
Исылакьаҭо.

АГӘЫБЫЛРЕИ АГӘАЛАШӘАРЕИ

Сгәалашәара
Шаҟаҩы ирҭаахьоузеи,
Уаха.
Издыруеит
Аӡәгьы ипхыӡ
Сшаламшәаз.
Ҽынлагьы
Саха зауада..
Сзалҵуам
Изхьоу,
Ирхашҭхьоу акы.

* * *

Атцх тцәцоуп,
Аиатцәақәа кәеицеиуеит,
Сара
Амра ангыло ҳәа
Сыпшуп.

* * *

Икарахаз амш,
Ишхырсасиуаз,
Итцхы еиқәараны
Иааҟалеит.

* * *

Амра
Ирзыхааны ипхон
Ацәгьагьы
Абзиагьы,
Еиҳа адунеи
Еилкаахарцаз.

* * *

Иацы избоз акәын
Иахьагьы избоз,
Аха шьҭа
Иахьатәиқәаан.

***

Аӡыхьаҿ
Аҩаркәа зҭахомызт,
Изон,
Ицқьахон
Аӡыхь.

***

Ԥша цәгьак аакылҟьан,
Атамашәҭқәа
Нҿӷәыхаан иагеит…
Лаԥшыцәгьак ииаанашьҭзар
Арахь,
Аԥша хага?

***

Сышнеиуаз,
Иаалырҟьаны
Сыхьӡ аагәылшәеит
Ҿытбжьны.
Сааигәа,
Нахара
Аӡәымзарак аӡә дыҟам.
Ҳазҭоу адунеи ду
Хьызҳәала садырну?!

***

Ишәҭыртәеиԥш
Игәылымтцыцыз апытҟәыр,

Амшқәа ахибаҳәа
Ицон.

* * *

Алагамҭа,
Зегь зырҿыхо,
Зегьы ирхазҵауа
Рыԥсы,
Уара анҵәамҭа
Зхацуркуазеи,
Угәы рыхшәома
Мшәан, лассы?

* * *

Амшцәгьа
Аилгара иаҿын,
Сара схьаақәа
Еиқәтәомызт.

АРЕКВИЕМ АЦЫМХӘРАС

I
Иахьанӡа схәыҷызаарын, сан,
Ба быҟам -иаразнак сажәит.

II
Ба бсахьа
Сыблақәа ирхуп, –
Иҟоуп
Са сгәатцаҿ.

Былаҵш хаа сыгуп,
Бызжьы саҳауам,
Сымчыдоуп.

III
Иаанхоит ишубахьац
Наӡаӡа,
Зхабар уцәыӡыз,
Зны еиҵҟьаз.
Наӡаӡа сыҟазарц
Саанлыжьит
Сан гәыраз-гәыцқьа,
Са сзыхшаз.

IV
– Нанхеит,
Схьааумган рацәак,
Уеырҕәҕәа саныҟам.
Шәа шәеибгазар,
Са сеибгоуп,

Ҭынчроуп уахь,
Акгьыҟам.
Саргьы
Убасеиҵш исҭахуп,
Сзеисом аҵсабара.
Сгәыҵшаа-хыҵшааyеит
Уеизгьы,
Сыҟоуп скара-уара.

V
Хаарак сцәыӡит
Зегьы иреиҕьыз.
Зегьы среиҕьӡам

Шьҭарнахыс.
Ибҭахымызт
Сеибакәеибан
Сызло срылахар
Акыс.
Изҭахыда
Аӡәы ихьаа,
Ухы уамыхәар
Ҵыбгароуп.
Урҭқәа здырхьеит
Бара была,
Сыԥсы зхылтцызгьы
Быԥсоуп…

VI
Исыздырам сыла иагхоу,
Сылабжышқәа ма сыржьоу,
Сан дыгәхьааго ҳаԥны аҭӡамцқәа
Рылахь шԥеиқәу, сгәы рыжьжьоу!?
Иҟоу шьҭарнахыс гьангьашроуп,

Иҳарамроуп уаҳа акгьы.
Ба бзыԥсахуа адунеиаҿ
Дсоуран сыҟаӡам аӡәгьы.

VII
Бсахьа сахәаԥшырц саатгылоит,
Жәада исабҳәауа рацәоуп.
Бара шбакәыз збоит Аԥсыцкьа,
Нцәасгьы исхылаԥшуаз ба боуп.
Даҽа шәҟәы-ԥшьак бажәа знысцоз,
Сара сгәатцаҿ итцәахуп.
Са сахьыҟоу сыбҟәырҷахан,
Бымшра сыцзаргьы сҭахуп.

* * *

Я в одиночестве думаю:
«А как живет мой сосед?»
Басё

Ариабжьарак
Аӡәгьы исызҿиҭуам,
Саргьы ҿымҭуа
Сыԥшуп, ичҳауа.

САНДУ ЛНАПҚӘА

Алыхәҭа гәӡала
Ашыла анылхәуаз
Шаќа уеиԥшуи,
Илеиуа ақәа!
Санду лсаара
Илырҭәаанӡа
Ухымкәан,
Срыхәаԥшуеит лнапқәа.

* * *

Аԥсҭазаара, ухьанҭоуп,
Ухьанҭыцьуп,
Уџьацьоуп са сзыҳәа
Рацәа.
Аха зны-зынла
Ухҷаҭгьы снаҿыхәоит, –
Сангәеиҭалоу ыќоуп
Анцәа.

* * *

Иахьак ажәҩан
Убриаҟара еимаҷыҩит,
Илашьцоуп,
Иаҳхылаҧшу
Илаҧш залымсуа,
Иара иҟынӡа
Бжьыкгьы зымнаӡо.
Уаха-сахароуп иҟоу
Уажәы,
Амш анеилго здыруа
Уаҩ дыҟам.

* * *

Иахьа амш елгоуп
Убысҟак,
Амра ахаҿы
Убысҟак ишамшамуеит,
Аҵх назхызгаз,
Инеибеиҧшны зегьы,
Иҧхашьаҧхаҵо,
Инамысха
Иааҧшызшәа.

* * *

Аҵх
Мыцхәы илашьцоуп.
Угәы змырҭынчуа
Рацәоуп.
Шьоук рыччабжь
Иџьаџьаӡа иааиҩуеит.

* * *

Аҭакәажә
Бжь-цуҭк зхьааз
Сылꚩызахеит уаха.
Сзыцәом.
Атцх аҿеитцнахит.

* * *

Агәылацәа рла
Алеишәа шыцәгьаз
Иаанхеит,
Амч шкаԥсахьоугьы.
Иҕыҕуеит, иҕыҕуеит
Анасыԥда.

* * *

«Ҿаанбзиала!» разҳәаша змамыз,
Ауаазатцәқәа,
Ҭынч,
Ашықәс Ҿыц иаԥылон.
Изатцәымыз ԥшын,
Уажәы-уашьҭан ҳәа,
Аҿымҭра хьааго.

* * *

Абра, ахәыԥшӡаҿы,
Ауааԥшӡақәа нхон, –
Иахьа ақалақьаҿы,
Аӡәгьы илаԥш итцамшәо.

* * *

Амзаҿа,
Аԥсҭҳәа еилададақәа
Иаарылҵит
Иҭыгга,
Ицәамхьаны иааԥшыз,
Сабиҵас.

* * *

Ҳӡыхь
Убриаҟара ицқьоуп,
Икәеикәеиуеит,
Санду ихырҟаны ихылҵо
Акәапеи-мҟәыба,
Ашара хнахуеит ласы.

* * *

Аҵар шәаҳәон,
Ааԥынра иазгәырҕьо,
Аха иҟан,
Ҿеыԥхьак,
Иҟәитҭмитҭуз
Хазы.

* * *

Имахәҭаданы
Зшьапы ҵыкказ
Аҵла,
Ианаамҭаз

Аҭаацәара иаламлаз
Ахаҵа
Даасгәаланаршәеит,
Сылаҧш анаҟәшәа.

* * *

Схәыцраҟәа
Аҵх дырхьанҭон.
Игәагәо акәын
Ашарахь ишцоз,
Аха ицон
Ашарахь.

* * *

Ажәҩан ишазааигәазгьы,
Амза ажәхьан
Сара сеиҧш,
Уахак
Ҳзеибарцәомызт.

* * *

Аҵхҟәа ҧшӡахо иалагеит.
Ицәыртцыз аӡыркәиҟәа
Лашоит.

* * *

Шьыжьы аахыс
Ахьажьҟәа рҟыжбжьоуп

Исаҳауа,
Иахьа
Ашәаҳәара иамшымшәа!

* * *

Уи, кәарaчҷан,
Аха ӡыхьшьҭраны
Амшын иалалон
Ахала.

СЫҞАЛАҞЬ

Шаӄа аҿапҵсаххьоузеи
Сыҟалаҟь гәакьа!
Схәычҭра сыцәнарӡырц
Егьагым.
Имкьыкьхоит есааира.
Еицаркуеит,
Еицаркуеит ахаҿсахьа,
Мҩахәастала иныӄәоз
Шьоукы.

* * *

Аӡәымкәа
Сҩызцәа ҳәа срышьҭан...
Урҭ
Иахьагьы ирыцуп,
Дара ирхаштхьоу,
Сара сқәыпшра.

* * *

Амш
Алакҭа ҭахәлакуп,
Хыхь –
Ажәҩан гәрымуеит.
Аха издыруеит,
Амра
Игәыкы-ҵәыкуа
Ишцәырҵуа
Ҩапҳхьа.

* * *

Зны-зынла
Сзаҵәушәа схы збоит.
Исзеилыргом
Адунеи зегьы
Сара исзааныжьу
Усҟан,
Мамзаргьы
Иара салахәӡаму.

* * *

Аҷыхь шықәтцхьазгьы,
Амра ацпхьқәа
Макьана иҿацамызт.
Ашьынкагьы мшәыцызт
Ахәаны.
Аамҭакәын
Иццакуаз.

* * *

Кәыбрык
Ҭаха снаҭомызт,
Исымшьыр сҭахын…
Ашьҭахь,
Сыцәа ҭынчымхеит –
Пхыӡла
Сеибашьҩын.
Ибзоу ҭынчрак
Сашьҭаӡоуп,
Башьа змам,
Ианым.

* * *

Ашьац қашәқашәо,
Ииатцәҟаҟараӡа
Ашҭа арпшӡон.
Сара уи сзахыԥомызт,
Сзахыԥраауамызт.
Џьара сымцар
Ауамызт…

* * *

Пшаӷьык аакылҟьан,
Иниаҟьа ицеит.
Зымахәҭақәа џыпхьыз,
Ҵлақәакгьы хнажәжәеит.

* * *

Иҽырԥаҽырԥон
Аҽы,

Дҽырбаҽырбон
Аҽыуаҩ,
Уи иақәтәаз.
Сара
Ирхыскаауан урҭ,
Иҵсабаратәымыз
Сахьак.

* * *

Арахә ахьеилагылаз,
Иццакуаз аамҭа
Ҭынч иржаҳәон,
Иржаҳәон.

* * *

Цас ауашәа,
Амш еиқәышьшьуп
Сара сеиҵш.
Иараби,
Избан
Сгәалаҟара
Еиҳагьы изархьанҭо!?

* * *

Есҽны
Амш ацлара
Иаҿуп.
Сара
Алашара сызхом,
Еиҳагьы исыцәмаҷхоит.

* * *

Изакәытә мшы мыҷӄәикхазеи
Иахьа! –
Сзеигәырҕьаша сымбеит,
Исмаҳаит.
Гәыбылрак атҵамкәа,
Ихьшәашәаӡа иниасит.
Изеиҧшрахарызеишь
Уатҵәтәи?
Умыӡын
Агәыҕра.

АБЫРГ ДАХЬАХУ

Абраӄа,
Амӡырха зырҧшӡоз
Атҵәатҵла,
Цыхьеиҧш
Ибыбышӡа изышәҭуам.
Аматҵурҭа
Аарла
Алѳатҵә ахылтҵуеит.
Ашҭа
Агәҿыгь иагахьеит.
Агәашәтҵәӄьа
Ҧшаласк иарҷыжьуам.
Сишь!
Аѳнашә нытҵрааит
Ахала.

* * *

Аҟьаҧҭаҿы
Ашәыртҵлаҟәа

Ашәҭра иаҟәытцит.
Уа иныҟәыпшыз
Хатцак,
Ихы икәаҿ,
Днеиуеит
Амҩа данылан.

* * *

Иахьатәишара ишәшьын,
Иқәарԥссон;
Ишԥарыцҳаз,
Мрак назқәымԥхаз,
Аԥарԥалыкь!

АԤСЫЖЫРҬАҾЫ

Амармалташьаҿы асахьаҟәа, –
Иуԥымло ахаҿсахьаҟәа...
Аӡә ичаԥшь сҟәызгарц,
Сцоит сеиханы.

* * *

Иаргоит акәукәу
Абжьы,
Иаргоит,
Иаҟәытцуам.
Ҭыԥхтәи ацәагәаҩ
Дыҟам,
Даацәыртцуам.

* * *

Ихкәеит аԥсата.
Аӡаӡа иналҵызшәа
Амзаҿа кыдуп.

* * *

Ашхырцәагь
Ацха иӡааԥсылеит.
Аха нарцәы
Џьанаҭ агәашәқәа
Маатӡеит.

* * *

Цхагәҭаны
Алуқәа еибафоит.
Аџьнышцәа
Ацх дырҳәацәоушәа
Снарбоит.

* * *

Амалаҕәыркәа ааит.
Ҳамжәеиқәаҵәа,
Ҳаҩнашьҭахь игылоу,
Агьама батәуп.

* * *

Акәукәу аума
Аӄәарасақәа еизызгаз?

Ҳахьылатцо
Рыбжькқәа саҳауеит.

* * *

Атцарашықәс ааит,
Ақалақьахь сцароуп.
Шьҭа санду
Лхы ахылбаалашт
Ашәыр.

* * *

Аетцәақәа еикәаӷӷа,
Жәҩанынтәи иҳахәапшуеит
Ҳахьышьҭоу.
Ҿыц еибагаз ҳреипшны
Ҳарбозаап.

* * *

Ҽык,
Ааигәанӡа
Ауахьад ирылаз,
Аԥыжә-ԥыжә
Иҳәуан ахала,
Атцыхәа
Ашитцә ҳәа иҟьо.

* * *

Аамҭа акгьы азгәынкылаӡом.
Аамҭа акгьы азгәаҭаӡом.

Иаракоуп иҟоу,
Лагамҭеи нҵәамҭеи змам.
Егьырҭ,
Машәыршақә иаацәырҟьан,
Иниасуеит,
Наӡаӡаз
Ишам.

АҚЬАПҬА

Иабаанагеи уҳәарауеи
Аҟарма,
Ааҩны агәашьа
Ахәда ҭцнакаауеит!

АШЬЫЦРА

– Изузырҳәои, абжьобжьык,
«Уи амышьҭа цәгьоуп»?
Уҭрак унҭапрыр,
Идыршәуа лапҟьоуп.
– Ҵашьыцрак слапшықәҵан
Самоуп сҟаҭәо,
Бзырӡык рымҳәарцаз,
Сеинаалан сахьшоу.

АХЫЦРА

Мчымхарыла Ҭырқәтәылаҟа
ихыԥыз аҧсуаа ирызкны

Иуазыруан арахә,
Агәашә илагылаз.

Рыҟаабжь налаӡуан,
Амшын ацәқәырпа.
Алақәа ууан,
Ирҳәоз урҭ уазын.
Ншьанра ауазашәа
Ихшьын ахҭырпа.
Егьырҭ зегьы
Игылан ишьаҳиҭха,
Еиқәшәыта,
Ирбо рызхамҵо,
Рыпсқәа ӡаны.
Мацара,
Дыргантцыхәак,
Аӡнырцәынтәи иааиз,
Иласкәантраӡа иқәпақәсуан
Шҭак агәҭаны.

* * *

Ажәҵарақәа хынҳәит
Шәрыхәапш ишәгәырҕьо!
Абраҟоуп урҭ
Акәтагьцәа иахьылҵыз,
Иахьыҟоу
Изҭыпраз рыҭра –
Дара рҵьынҵь.

АХЬЫШЬҬРАХЬ АХЫНҲӘАРА

Ꙩапхьа апацха
Ахәыштаарамца ꙩначҷоит.
Ахьыруачуан
Абысҭапха ҭыцуеит.

– Аԥшәма, уҟоума,
Аԥшәма! – ҳәауа,
Шьоук гәыргьо
Арахь имҩахытцуеит.

АҞӘРААН ШКӘАКӘА

Қәыцьма гәартак
Лабеи лапси,
Абгалацқәеи абгассеи
Аҟәран шкәакәа
Ҭахак арҭом,
Цьара ихәылрыжәжәар рҭахуп.
Аҟәраан шкәакәа
Сара сакәхуп,
Избо згьы
Пхыз ҿаасҭахуп,
Даҿазныхгьы
Илабҿабахуп,
Ишакәхалак
Сеибгоуп макьаназ,
Арахь
Сымтцәыжәҩақәа рҟәадуп.

* * *

В. Б.

Зҟазшьа зыцәмызыз,
Са сҩыха иаша,
Уа уҟамлар агәҿыгь сагон.
Сыгәҭыха сзымҳәар,
Ҿаӡәы ихьаам,
Са сгәатцаҿ шәынтәны еиҳахон.

Уыҟоуп – сыҟоуп,
Аҽеи ҳазхәыцуеит.
Ихьаам, ҳреипшымзар егьырҭ.
Ҳагәқәа еигәныҩуеит игәырыгәҩаган,
Ианасуа аҽырцәгьаны аурҭ.

АУАҨИ АМШЫНИ

Амшын дуӡӡа, угәы нзырхада,
Уҭра уҭытцыртәеипш абас?
Ма длапшықәтцоу аҭынхада,
Уа ушьҭызхыз гәыгырҭас?
Ас еипш иаалырҟьан узгәамтци? –
Амра каххаауп шьыбжьагәы.
Угәра згазгьы уаҳа дхьамтцит,
Ҳаи, изҭатцәҟьазаап агәы?
Аӡәы инышьа алапшҳәааҿ,
Зны исцәыӡуеит, зны избоит.
Зегьы збарҭоу ажәҩан амааҿ,
Сахьымчыдоу угәра згоит…

ЕХ, УАРА АУАҨРА…

Ех, уара, Ауаҩра, апхашьара зцу,
Уа уакәын зегь зшәоз, изкапануаз…
Уаныҟаз ианбыкәыз, иацу ма жәацу?
Иудыруан иумыпхьар ианамуаз.
Уабамоу уҳәарауеи, избом ухабар?
Малла усгьы урзаахәом.
Ухьӡгьы рхашҭырц егьагым абар,
Уа уда ҳазшазгьы шьҭа дҳахәом.
Абар асаркьалгьы агәытцхабжь ахьго:
“Ирҭәы Адунеи пхашьарала!”

Уа, ашьҭыбжь ианыҩуа арахь игьежьуеит,
Игоит уи зынӡаск аҽеакала...

ЖӘЫТӘНАТӘ ААХЫС

Ажәытә амитәқәа ҟалон,
Агмыг, амишәан иилон,
Ашьҭахь ассир убарын,
Ауаа нагақәа иирын!
Иааиуеит ус еипш иахьагьы.
Ԥсахшьак зыҟалом акгьы.
Ак наскьазар, ҽак аацкьоит,
Бзиак шҳамоу цәгьак ҳажьоит.
Аамҭа цоит, ицоит абас,
Ҳарҭ ҳаанхоит еиҭах хәычҭцас.
Гәыҕрак, иҟаӡам ԥшаауа,
Ҳгәы камыжькәаноуп ҳшаауа.

ИСЫЗДЫРУАМ ИҞАЛАЗ

Исыздыруам иҟалаз, исзеилыргом акгьы,
Избац ракәӡам избахьоу, иара схаҭагьы!
Сҩызцәа ҭахак сызымҭоз, рыхабар збаӡом,
Шаҟа ҭцуазеи сыжәлантәқәа рҟыҭыбжь
дыргаӡом!

Иҟастцазеи, иараби, дара рзы цәгьарас,
Избо зегьы цәыркшаны иҟазтцеи абас,
Ма уажәрааӡа сыцәазма, сҿыхазар иахьа?
Нас сызлаз сыпхыӡ лаша сазыпшлап ҩапхьа.

АБЫРГИ АХӘЫҶИ

Снеиуеит қыҭа мҩадула,
Схәыҷраштақәа рҿыхо ҩаԥхьа.
Сгәы гәырӷьоит, Бзана, уа уыла,
Иахьанӡа уахьааиуа ахьхьа.
Аха иабацеи,наӡаӡа
Са сыблақәа ирбо аҭыԥ –
Араҵла, изқәымбац аӡаӡа,
Уа ашла, исызҭоз насыԥ?..
Сцон сара усҟан ашколахь
Дтәаан уи еивигарц иԥсы.
Ианым шьҭа усеиԥш зегь рылахь…
Дгылеит уи ауаҩ са сзы.
Сыԥшрала сабгьы дидырит,
Синыҳәеит, иныҳәеит сразҟы.
Убасҟан убасеиԥш ак снырит,
Ҳа ҳтәада сазхыхуам ҽакы.

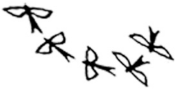

АПОЕМА, АЛЕГЕНДА, АЛАКӘҚӘА

А Ш Ә А З А Ҵ Ә Ы К

Апоема

Алагамҭа ацынхәрас

Са сиаанӡагьы
Исеихсхьан…
(Аибашьра цон.)
Аха сиит
Аҕа ицасҳәазгьы.

АНЫҚӘРА

Сҩеидасуан ус-ус,
Хьаада,
Гәырҩада.
Сылан аӡаӡа
Еимаада-еимсыда.
Аҵәыргыла сахыԥон.
Дсыман сара ан –
Избомызт ак сыгны.
Сымхарацәамызт,
Аха схәыҷымзи,
Иҟан иахәҭамыз
Аныҟастцоз зныхгьы.
Сымаӡа еилыркаарц,
Аиаша сдырҳәаарцаз,
Химԥада исарҳәон:
«Дныҟәи нас Пиа».
Сани сандуи

Рныха уи иакәын.
Ихьӡ иалан доуҳак –
Игәылшәон аиаша.

АРУАА МҨАСУАН

Сан слывацало
Мҩадула зны ҳнеиуан,
(Џьынхак лҿы ҳаҟан,
Ҳхынҳәуан ҳарҭ аҩныҟа.)
Ашьхантәи агахь,
Ирхачыл асаба,
Рыбжьқәа цәыршәаган,
Амашьынақәа ҳавҟьон.
Аруаа мҩасуан.
Еиқәныхын урҭ бџьарла.
Ҳанырба, илахҿыххан,
Ак ҳарҳәон,
Еиҭарҳәон.
Ирҳәахуаз сеидру.
Абжьынтҵқәа иркыз,
Ишәҭхьаз иҩежьӡа,
Сан лахь идыршәуан,
Са слыдыгәгәалон.
Ашьҭахьгьы аруаа анызбоз
Сгәы ҭрысуан...
Сан аҽнынтәарак
Лӡамҩақәа ҭыџуан.

АСАТИН

Аџырҳәа исыршәуан
Илхны алапҟьа,

Хыцҩыцк акаканқәа аҿаназ ара.
Аха иабаќоу,
Ихомызт са сымч.
Ргьама камфеҭха
Иаҿан дара ҭынч.
Сан исызҿылҭит:
«Нан, сызкәыхшоу,
Уааи…
Даакыдгылт
Аба аазгало».
Сааизар, Минаҭ
Дтәоуп ҳаҩнаҭа,
Лыҭитәқәа цәырган,
Рыхәқәа шьауа.
Сан длыҳәеит
Илылҭарц
Метрак асатин.
Еиқәак лӡахырцаз
Са сзы илҭахын.
Аха аџьықәреи
Минаҭ илгаӡом.
Аџара лҭахуп,
Избоит, еилаӡом.
Ашьҭахьӡа сҩызак
Исеиҳәон сара:
«Ааи, ааи,
Ииашоуп,
Ига нас сыгәра,
Аибашьра шааилгаз,
Џьым, иќоуп шьоукы
Аханқәа зыргылаз,
Убас егьа хкы…»
Сгәалақәа иргәалан
Иаанхеит асатин,
Уи азы дрыцҳасшьоит
Сан иахьагьы.

АЗЫԤШРА

Ҽыкәбалла днеиуан
Сгәыла хәыҷы.
Уи диҽхьынтәалан
«Баба» зеиҳәоз.
Уи баба дызбоижьҭеи
Иҵуамызт митәык.
Сҩыза дицрымшәо
Дицын дахьцоз.
Ачалтра иаҿыз,
Дақәтәан ачалт.
Ҽазныхгьы уардынла
Акәара инҭалт.
Аҩбатәи сгәала
Иахылҵит абри.
Избан, аганахь
Са сзынхари?
Хаҵак абасеипш
Дзахымзеи ҳаҩны?
Сзырԥхашьо сзымдырӡо,
Са сыԥхашьо,
Иласҳәеит днаскьаган
Сан маӡала,
Хаҵак иқьиоу
Ҳаҩныҟа даалгарц,
Баба засҳәaаша
Са сзынгьы дҟаларц.
– Нан, сычқәын,
Аб иоуп
Баба зарҳәо.
Дыҟоуп уа уабгьы
Наҟ хараӡа.
Иуныҟәуа иами,
Ихьӡ лаумырҟәын.

Иудыруоу
Бзиа
Ишибо ахәыҷқәа?
Иубома ҿымҭӡо
Уангьы сыцшуп.
Даауеит, нан, уаб,
Маҷк ичҳатәуп.
Лкалҭ снылак
Акраамҭа
Схы уа илшьышьуан.
Ус, сылахь инақәҭәан,
Лабжышк насхьыкәкәеит.
Схы сҩахеит –
Сгәырӷьара
Анцаз ҳәа сымбеит…
Баба ҳәа уаҳа
Исҿамшәац сара,
Аха сан ҿымҭӡо
Саб дизыцшуп,
Саргьы аиашаз
Изгоит уи лыгәра…

АШӘАЗАҴӘЫК

Санду лнапқәа ҟәандан,
Ихаан.
Иахьагьы сеиҵхыӡуеит
Илӡуаз амгьал.
Лӡамҩа каҷыра
Цардан изеипшыз.
Мап, мап,
Урҭ ҩыран
Иапҳьоз дҟалар.
Аҭаҭын аалрыхуан,

Шьоук ааины иргон.
Лқьаса еидшәаҟьалан
Ианлымҩаз ҟалон.
Абартҵаҿ дтәаны
Агәашәахь дыпшуан.
Ҭаҭынлҩак налхымтцыр
Дызтәомызт, дгьыжьуан.
– Знықыр, нанду,
Ашәа бҳәахьоу? –
Слазтҵааит ҽнак,
Иҩәҩәан аҭакар.
– Нан, сҟәыбҷа,
Ашәа анысҳәоз
Ҽаамҭан,
Уажәытҟьа сгәатҵаҿ
Избом ахабар. –
Аха усгьы дыхҭаскуеит сара.
Лҳәашьа сахыччарц
Шәак сызлырҳәар.
– Нас мхашәак узысҳәап,
Сыпсытҵәҟьа сургом.
Уҩадасыр,
Аҽага
Умкыр ҟалаӡом. –
Санду иныттак
Шәассирк лҳәеит.
Лгәашьамх цҳафырyа
Маҷкгьы дҟалеит.
Са дцьасшьон санду.
Стәан сшанханы.
Абас еипш ишылҳәо
Ҿымҭ дызлатәои?!
Са схаан
Шәакоуп
Ла лҟынтә исаҳаз,

Уи ада
Са сзыҳәа
Ашәакгьы рымҳәац.

АИМАК

– Нанду, апилотка
Џьаргьы ирымҭизо?
Исзааху апилотка, –
Дыхҭаскуеит санду.
– Нан, апилотка
Арраҿ ирхоуп.
Џьара саниаӡаргьы
Иаазгом,
Зегь акоуп.
Аузбақьцәа рхылҧа
Иҧшӡоуп уамашәа,
Сақәшәар иузаасхәоит,
Нас иухатца.
Иаахәатәу ахылҧа,
Ирееигьу ахылҧа,
Сареи сандуи
Еимаҳкуеит-еиҿаҳкуеит.
Иагьсзаалхуеит ахылҧа
Иқәтцаз, иҧшьыркцаз.
Слызгәааит санду.
Иласҳәеит абас:
«Ибзиоуп, ибзиоуп,
Саргьы арра сыргап,
Усҟан аузбақьцәа
Рхылҧа бзынхап».
– Ҳаи! Нанхеит,
Убыз уацҳа.
Уласы!

Арра ургаанӡа
Имнеироуп сыцсы.
Санду ауаа рзыҳәа
Дразын уамашәа.
Илныҳәон са спеипш,
Илгон урҭ рыгәра…
Илҭахымызт иаахтцәатцәќьан
Арра аҭыӡшәа…

ПОСТСКРИПТУМ

Баба ҳәа сеиҳәоит
Ҿыцныќәа схәычҷы.
Ахьӡ
Сара исзымҳәаз
Иҳәоит дазгәыкны.
Аузбекцәа рхылҵа
Изаасхәан ихоуп.
Санду леипш саргьы
Ауаа рыгәра згоит.

АҾАТЦАХӘЫ
Алегенда

Агәнаҳа иахылтцуан агәнаҳа,
Аҿатцахәы зҿатцахәыз иазынхон,
Уаҳа ҽакала иќаломызт,
Мамзар адунеи хыбгалон.

I

Аҟәыцьма зегь аӡбхьан,
Жәӷангәаҿы аиатцә пхьарылон,
Аӡаӡа ҳәаны еиҟәтәаахьан.

Инеиуан иара аҵых-ҵыххәа
Амҩаду ианыланы.
Аблақәа амца рхыдыд ицон,
Амҩа абаӡомызт.
Иаразы иҟамызт
Ала,
Ауаҩытәыҩса.
Адунеи ҭацәын, еиқәылашьцан.
Абри аҭацәыраҿ,
Дгьыли жәҩани рыбжьара,
Иҟан абора
Ҩ-кәицк зҭагьежьуаз.
Аха зныхгьы
Иаацәырҟьа-цәырасуан
Зкыкмацәқәа хшыла иҭәуаз
Абгалԥс.
Усҟан, ахызаҵә шәышәуан,
Игәҭшьаагаха иааиҩуан нас
Аҵәаабжь.
Инеиуан ақәыцьма
Агыгцәа ргыланы.
Ашьапаҵаҿ
Адгьыл азқәа цәыркшан.
Ақәыцьма зегь аӡбхьан.
Инеиуан аҳаблақәа ирылсуа.
Иҳашҳаҭәаран зегьы –
Аԥсабара,
Аҩнқәа,
Алақәа,
Ауаатәыҩса рхаҭа.
Ақәыцьмаз иҟамызт акгьы,
Ахаҭагьы,
Мацара,
Дгьыли-жәҩани рыбжьара,
Иҟан абора,

Ҩ-кәицк зҭагьежьуаз.
Шьҭа ишьаҳиҭха
Иаацәырҟьа-цәырасуамызт
Зкыкмацәқәа хшыла иҭәуаз
Абгалаҧс.

11

Акәицқәа ҿыблааит,
Ишьаӡагәаӡахеит ишнеиуаз, –
Ихьанҭыцьӡа ихынҳәын,
Ақәыцьма инахалеит бланы.
Адунеи, урҭ рыла
Алаҧш нахнажьит.
Ишалшоз ихәааит агыгшәыг.
Аҳауа газҿеазит.
Уи акәхеит –
Иҿыхеит аккара,
Аҩнқәа,
Алақәа,
Ауаатәыҩса рхаҭа.
Дгьыли жәҩани
Пстҳәацкгьы рыбжьаршәым.
Псы зхоу зегьы
Рыблақәа ҟьаҟьаӡа ихыртит.
Абораҿы игоит ашьа афҩы.
Ажә кажьуп ишьны.
Аиха змаӡаз
Атцша,
Амгәырҭа иҭганы,
Иаваршәуп ан ахлахәада.
Ирымамызт урҭ уаҳа
Изаҟаразаалак кьысрак.
Иубарҭан ақәыцьма
Ашамҭаз
ишықәлаз ашьара –
Абраантәи ацашьа
Аӡаӡа иаҳәон.

* * *

Абас шарҵазыказ,
Қыҭа мҩадула
Имҩасит ақәыцьма,
Адунеи еибаркыра
Ахац иацәганы.

АЛАКӘ-ПХЫЗ

Дгьыл харакаҿ наӄ хара,
Зыхьӡ ҳәам тәылакаҿ цьара,
Иара убраагьы инасҭханы,
Зыҷҷа кәарак аханы,
Ҩыцьа ахацәа еиванхон,
Даргьы бзиа еибабон.
Руаӡәк дуаҩнырҳан, ихьӡын Гәыць.
Ауаҩаса иакәын Гыць.
Урҭ аҩыцьагь ҭаацәаран,
Рхи рыхшареи еиӄаран.
Дхаҵарҧысын Гәыць итәы.
Пҳәызба ҵәрышәкәан Гыць итәы.
Ихандеиуан дара абра,
Аха адгьыл – аӄәара.
Егьи ачашәра, насҭха ишьҭоуп,
Аха уи аҳәынҭқар итәоуп.
Ак ааирыхуам, илеитцом,
Ухы иаурхәар ӄалаӡом.
Нас ирымчуи, ус еихоит.
Гәыцьи Гыцьи ргәы еибарҕәҕәоит.
Ирымоу еиҩыршоит еишьцәатҵас,
Ирхылтцыз рымоуп гәыгырҭас.
Арҧыс иакәзар, деилыххоуп.
Пшрала-сахьала деиқәшәоуп.

Иажәа наалоуп, игәыкуп,
Мчыла ицназго ддауып.
Аӡҕаб лакәзар, лепш дмиӡац,
Иара алакәаҿгьы дҟамлац.
Ажәа пшаахқәа ҳа иҳазхом,
Иҳамоу дшыҟатцәкьоу рызҳәом,
Нас шәа шәхала уи шәлызхәыц,
Иҟалап дыжәбаргьы пхыӡ.
 Абас дгьылкаҿ, наҟ хара,
Зыхьӡ ҳәам тәылакаҿ цьара,
Иара убраагьы инастханы,
Иахьиҿырхастамыз уаѡы,
Гыцьи Гәыцьи ртаацәара
Алѡатцә ѡеиуан рхәыштаара.
Тцоуп, игарын, аха инхон,
Излаҟаз ала ус ицон.
Ирыздыруамызт ҟыҟ-ҿыҟк,
Ирыбжьамызт еимактәык.
Ргәы рахатуп аиҳабацәа,
Ргәы хытхытуеит аитцбацәа,
Урт ус иҟоижьтеи кыртцуеит,
Бзиа ишеибабо ртцәахуеит.
Аха ирымоуп зегь аамтак,
Аамтагь иамоуп нас ҽҳәарак.
Шьта ирдыруеит ртаацәагьы,
Даара еигәырҕьеит даргьы.
Аргама рызҕаб хатца дцоит,
Аргама рыҷкәын пҳәыс дааигоит,
Аха имааиц аҿҳәара,
Рыҽдырхиароуп зны дара.

Ѡыла итәуп аҳапшьақәа,
Цә-уҕәк ахкаара итоуп иҳәуа.
Уртқәа ззыҟоу уатцәазоуп,
Ачара азыҳәа еиқәыршәоуп.

Арҧыс дзыцәом. Атцх гәагәоит.
Азҕаб лхәыцрақәа еикәшоит.
Амшлашара иазыҧшуп,
Амҳара дара ирзыҧшуп.
Ус ашамҭаз, рыбла нҭааит,
Маӡа ирзааиз ацәа риааит.
Дук мыртцыкәа ихараны
Ҽык кьыркьырит ахәаны,
Нас аҽышьҭыбжьқәа ќалеит.
Азҕаб дшыцәо илаҳауеит.
Ашақә иасуеит, рфақь тцысит,
Аҳауа пхаррала идырҭәит.
Аҷараҳәа агәашә аатуеит,
Ашҭантә ацәажәабжь лаҳауеит.
Ларгьы ахьышәҭҳәа дꙩагылт,
Дахьындәылтцыз уа даатгылт.
Лыбла ирбо агәра лызгом,
Ллымҳаҿ иааиуа лызхатцом.
Аруаа хырхәоит рхылҧа рхых,
Раҧхьагыла дцоит деиқәных.
Уи абас еиҧш ажәа икуп,
(Иихәо қьаадла итцабыргуп):
– Зегь зымчыз ҳҳәынтқар дыҧсит.
Уи ишьа далтцны уаꙩ дымиит.
Уара уакәӡоуп иҭыҧ заҭәоу.
(Азҕаб лаб иоуп ус зеиҳәо).
Ауа-иуа ҳәа данхәыц,
Ухьӡ ҳәаноуп иҧсы шихытц.
Ари атәылаҿ уа уаҳуп.
Уара уҿапхьа ҳарҭ зегь ҳтәуп, –
Аҧыза дхырхәоит асаара,
Иќам хыда шьҭа аҳтынра.
Лаб дхәынтқарха деилаҳәоуп,
Лан даҳкәажәханы дырхиоуп,
Бырфынҧсароуп ла лхаҭа.

Игәырҕьа-еихаччоит зегь рлакҭа.
Афаитон, аҽқәа зҵаҳәоу,
Аҳ, ипҳәыс, ипҳа зҭатәоу,
Аҳҭынрашҟа иқәҳа ицоит,
Ар иргәылакны иргоит.
Ашьапа гылоуп еитҳәаны,
Ачара руеит аҳҭынраҿы.
Ҵыскәтаҕьк агымкәа ирхиоуп,
Изызку – аҳәынҭқар ду иоуп.
Уи дычҹкәынхазшәа ҩапхьа,
Ҿыц апҳәыс даaигоит иахьа.
Уаанӡа имаз гәырӡ-шашәаӡ
Дцеит дынҭахәаша днычбжьаӡ.
Уи аргамоуп, иагьмаӡоуп –
Аҳәынҭқар идҵа нагӡоуп.
Араҟа ҩашьарак ҟалеит,
Ҳәашьак амам, иӡатәхеит.
Аҳәынҭқарра зықәнагаз,
 Хьӡыла, жәлала зыӡбахә ҳәаз,
Уаҟа ақьаадеикәархә ианын –
Арпыс иаб закәанла итәын.
Аха ари зыдҵаз дгаӡан,
Рапхьа ипылаз ила джьан.
Урҭқуа лдыруеитаз ипҳа,
Уаҳа лыг-лҿы амырҳәа,
Абааш дҭеикуеит наҟ хара,
Аха илбарҭоуп зегь лара.
Дҽыжәлан днеиуеит аҳәынҭқар,
Ихаҭа драпгылоуп ар.
Дцоит уи ауаҩ пҳәыс даaигарц,
Иааиго лыӡбахәгьы рмаҳац.
Абар инадгылт, уаанӡа зны
Ирымаз ргәаараҭа, рыҩны.
Гәыц иқәацәаҿ амца еиқәуп,
Иаргьы уа иҩны дахуп.

Ар ангәеиҭа, уахь днеихеит,
Жәҩангәашәпҳхьара изшазшәа ибеит –
Игәарпаҿ дгылоуп аҳәынҭқар,
Рҕьажәҩан имаз Гыць абар.
Днеипыххылеит игәы разны,
Агәырҕьа дамоуп дытҟәаны,
Аха имаӡеит ишькыл акра,
Аҳәынҭқар даапкит абра.
Ҽыла дижәлеит дишьаҟьарц,
Наҟ иҭихырц ипсы ахац.
Абри аамҭаз доумаха
Аҟәацә даавҟьеит доумыжьхак.
Иаҳәа ҭкәыцәаа джәылт хаха.
Абааш иҭаршәу аҳ ипҳа,
Лгәы ҭагылом, лгәы шәаҟьоит,
Дзызҳәо арпыс шиакәы лбоит.
Арык драбашьуеит аӡәы,
Ишьаӡагәаӡахеит адәы.
Анахьгьы-арахьгьы иаҳәа иҟьоит,
Ршыкьыбжь жәҩанаҿ инаӡоит.
Амра ҭагьалеит абар,
Ҵыхәапҵәарак роуам ар.
Арахь арпыс даапсаӡеит,
Иаҳәа изышьҭымхуа дҟалеит.
Нас дааилыршьит дҿаҳәаны.
Аҳ дмақаруеит ибжьы ҭганы:
«Арпыс мӡышәа, са иусырбап,
Са сзакәыцәҟьоу уажә иубап.
Аҿабырҳацәқәа, еи, шәӡырҩы!
Абнаҟа икаршәу анхаҩы,
Иқәацәажә дналакны дбылтәуп.
Абыржәыцәҟьа инагӡатәуп».
Аҿҿа-гәгәахәа ақәацә былуеит.
Алҩа хачылт, аҽаҟьеит.
Гәыць – арыцҳа, анхаҩы,

Дыҟам ицхраауа уаҩы.
Иҷкәын иакәзар, имчқәа хом,
Аҳәагәыжьқәа изыԥҵәом.
Икәаша-кәашоит аҳ иҽы,
Ицоит еихаччо ихы-иҿы.
Арԥыс ишҟа иҳәоит абас:
«Инасыгӡароуп са сгәы иҭаз,
Уаб наҟ силгеит, усгьы иубеит,
Шьҭа иԥҳәысгьы са дыстәхеит.
Имҳәа-мырза са сгәы иҭаз,
Анцәа ихылҵ, сытҟәа сызгаз,
Мчылоу, хаалоу, зегь акоуп,
Лахьынҵаран са дсызшоуп.
Аҿабырҳацәқәа, еи, шәӡырҩы!
Уи дшәыԥшаароуп абыржәы.
Ачара ахыԥар, шәҵыхәа ԥҵәоит,
Са снапала шәынсырҵәоит».
Иаанхаз ар еихшоуп гәыԥ-гәыԥ,
Анахьгьы-арахьгьы ихыԥхыԥт.
Гәыџь иԥҳәыс џьара данӡам,
Аҳәынҭқар идҵа нагӡам.
Абри дархагеит убысҟак,
Ихаҿы асахьаҵәҟьа еицакт.
Дҟалеит иузеилмырго дзакәу.
Ма дгыгшәыгу ма дуаҩу.
Дышнеи-шнеиуаз днеилыбган,
Дқәыџьман даақәгылт аҳәынҭқар.
Аҟаҿыҳәа уи цҳауеит,
Иназкьысуа ар аапкуеит.
Шьҭа зхы иахәо уаҩ дабом,
Аха арахь агәаӷ еиқәтәом.
Адырдхеиԥш уи игьыжьгьыжьуеит,
Зныхгьы иналҟьан иҵәаауеит.
Иҵәаауеит – еиҵало ицоит,
Ус ишааиуаз ибыжхоит.

Исамсалуп, ибырбыруеит,
Амч еибыҭан иԥыруеит.
Уи абааш ахь ахы хоуп –
Илаԥшыҟәҵо аҭыԥҳа лоуп.
Иаҭахуп лхахәыцк лцәагарц,
Нас дыцьнышханы дҟаларц,
Адгьыл дыҟәзарц дыцәгьаны,
Иара цар аԥсы хшәаны.
Абар илхагьыжьуеит уажәы,
Иҷыҷны иигаша Шьашәы.
Ус, хакәиа иара кшеит.
Аҭыԥҳа инаҟәырхх лнапы лҟьеит.
Абжы иаахеит. Уаҟа илшьит,
Дцәырҳаны ларгьы дааԥшит.
Лиарҭа даақәтәеит лгәы ҭҟьаны,
Бжыкгьы каршәуп уаҟа ишьны.
Аха илбац лыбла ирбоит,
Гәыцьи Гыцьи еиванхоит.
Игәырҕьа-еихаччоит рлакҭақәа,
Ицәажәо игылоуп еизгәыкуа.
Иахьа урҭ ачара руеит,
Хәышҭаарамцак ҿыц иакуеит.
Ҳарҭ шьҭа иацу ацу ҳфап,
Аԥхыӡ мааназаргьы ҟалап.

АХӘЫҶҚӘА РЗЫ АЖӘЕИНРААЛАҚӘЕИ АЛАКӘҚӘЕИ

ꙞЫЦЬА АИШЬЦӘА

Ишаҳаҭуп адгьыл, ажәꙩан,
Зны иҟалеит ҟалашьа змам.
Ажәытә иҟаз даҽа цәаꙩан,
Шаҟа ыҟоузеи иҳәам.
Гыди Гәыди аишьцәа ракәын,
Анкьа, ҿаꙩакаҿ цьара,
Ҭыҧ ҧшӡаран, даара илакәын,
Еиҿанхон наҟ-ааҟ убра.
Ихандеиуеит, амш аурго,
Ирааӡароуп рхылҭц, рмычҟар.
Псыуашәакгьы зных иаацәырго,
Ргәы дырхаҭцоит рымч рыцәцар.
Тәамꙩахә рымам, усутә рыгым,
Аха цылак урҭ ирбом.
Еилычҷоуп, иубоит, илыгым,
Инкадыршәуа рыцк ґьацом.
Ианамыхәа ас мацара,
Рхы неиларкын, ус рыӡбит:
– Зных ҳамыхәеит амра ацара,
Иҟатоз ҳцьықәреи арҳәит.
Даҽазныхгьы ақәа кыдтцәеит,
Амра ҳцәыӡит, ҳаҕеиҭа.
Аӡысаамҭа ус инымтцәеит,
Ҳаура зыҟамлеит еиҭа.
Зыпсы шьаны дгьылк ипсылоу,
Ихаразаргьы цьара,
Насыҧк ҳамазар иаҳцыло,
Ҳақәаарыхып, – рҳәеит дара.
Ус иагьыҟартцеит ианырҳәа,
Иқәын адгьыл имаашьо.
Амꙩа иқәлеит рымꙩа ныҳәа,

Дгьылк аабозар ҳәа ипшьоу.
Ус ишнеиуаз, дук имцакәа,
Маҷк иазааигәан апшаҳәа,
Уыжәрак гәартан, нас имтәакәа
Ихырҿеит нак, ажәырт аххәа.
Амшгьы иацло, иацло иааиуеит
Ажәла тҵәыгьартә адгьыл пхоуп.
Згәы казмыжьуа знымзар диааиуеит.
Аишьцәа рыдгьылгьы латҵоуп.
Зегь аныҟала еинаалан,
Ихнамырҟьар ак мыцхәы,
Даара иақәгәыгуеит ҭагалан,
Ҭынч иштырго рҭаацәа рхәы.
Амшқәа гылоуп, зеипш ҟалаша!
Рымахә тәрыпсо зегь шәтуеит.
Зегь пшӡароуп, иамам ҳәашьа!
Убла ирбо угәы дыртәуеит.
Гыди Гәыди ружәра – хкаара,
Мшын еиқәошәа ицәқәырпоит.
Аҵьықәреи ианаалеит даара,
Алапҟьаӡа иунарбоит.
Шьта цырхагадук ҟалашам,
Амш еитҭашәаргьы иацәцап,
Аҽакала хәыцшьак иашам,
Аишьцәа гәыгьуеит, – ҳтәы иагап.
Амшқәа гылоуп, зеипш ҟалаша!
Здац-пашә ыҟоу зегь цәыцәит.
Зегь пшӡароуп, иамам ҳәашьа,
Аха гәҿыгьракгьы тҵысит.
Икеикеиуеит ажәҩан атца.
Ишуеит амра ихааӡа.
Шәартак ыҟам аӡәы игәатца,
Игоит шәакгьы иласӡа.
Абри аамтаз зегь неимаҳаит,
Илашьцеит уахьцо умбо.

Ак ааҿыжит, ҽак неилаҳаит,
Дыҟам иҟоу еилзырго.
Амҟәыл леиуеит, амитә кылсит,
Акырцх кәтаҕь дук иаҟароуп.
Ажәҩан кыджәо адыд хысит,
Адгьыл ҵааршәуп, ҟәароуп.
Апша хага аршәаа иасуеит,
Уазк аацәырго, нас иччо.
Мцак акызшәа еимацәысуеит,
Убла ҭнахуеит ианкаҷҷо.
Абри зегь еимгеимцаран,
Лапшҵашәареипш иҟалеит.
Зегь неихсыҕьын, инеинаалан,
Илахҿыхӡа амш еилгеит.
Икеикеиуеит ажәҩан аҵа,
Амра кыдуп ҭынч ипхо.
Гәырҕьак ыҟам аӡәы игәатҵа,
Акы убашам иугәапхо.
Еилаҟәаҟәа, еилацәҕәыхаа,
Апсабара ҕәҕәа ипҟоуп,
Аишьцәа, иамазшәа аныха,
Ҩапхьа раарыхра пхасҭоуп.
Амшқәа гылоуп, зеипш ҟалаша!
Зыпсы зхымтцыз аақәацоит.
Издыруада иҟалаша,
Узқәымгәыҕуа зны игьацоит.
Аамҭа усгьы иқәҳа ицароуп,
Иааит ҭагалан гәыҕрак зцыз.
Зегь акоуп, утәы ҟаутцароуп.
Аишьцәа налагеит изҿыз.
Инатәеит амхы ҭагалан,
Лапҟьацәыхьқәак аҿахан.
Аа-калаҭ затцәык еингалан.
Уаҳа рылам рымчқәа хан.
Нас ироуз анеиҩырша.

Аитцбы днатцалт акалатә.
Аиҳабы, уи еиҳа здырша,
Дтәоуп ихәҭаа ибӷа натә.
Дхәыцуеит Гыд, иашьа дизхәыцуеит:
– Сыла шаапшуа абар,
Гәыд арыцҳа имцахә ыӡуеит,
Ихылтц злеибои, амычӷкар! –
Дааҩагылан амач имаз,
Инахихит даҿа хәҭак.
«Имагәышьаз сашьа гәыраз,
Исылшо арбан ҿа хәартҭак». –
Гәыд дгьежьуеит иеидара наган,
Шьҭа Гыд днатцалт акалатә.
Аитцбы, иаанхаз, ихәыцра иҿаҭан,
Дтәоуп ихәҭаа ибӷа натә.
Дхәыцуеит Гәыд, иашьа дизхәыцуеит:
– Сыла шаапшуа, абар,
Гыд арыцҳа имцахә ыӡуеит,
Ихылтц злеибои, амычӷкар! –
Дааҩагылан амач имаз,
Инахихит даҿа хәҭак.
«Имагәышьаз сашьа гәыраз,
Исылшо арбан ҿа хәартҭак!» –
Амра иҭагьалаз аангылеит,
Амш еитцнахырц аҭахуп.
Аишьцәа карахеит, игылеит,
Хаз-хазы изҿыц иаҿуп.

Уаҳа рымам апш агарҭа.
Рцақәа усгьы идырҭәхьеит.
Иӷац ыӷоуп, иааг антцәарҭа.
Алакә, ассир, ицьашьатәхеит.
«Изакәытә мчузеи иахьа ҳгәазҭаз,
Ас изныҳәаз ҳа ҳразӷы?
Аишьцәа ҳуҳәоит насып ҳазҭаз,

Ухы еиҭауҳәарц, ухаҵкы».
«Шәара аишьцәа шәгәы ҳалалуп,
Ҳәашьак амам шәгәыбылра.
Иразҟуп, иреиӷьу малуп,
Зыхә, узымшәо ауаҩра.
Асеиҧш иҟоу иҳақ иагароуп.
Доуҳауп иалзыршаз абас.
Шәныҳәа-ныҧхьоуп, шьҭа са сцароуп
Уахь, сызмоу рахь гәыӷырҭас!» –
Иааимҟьазшәа жәҩангәашәҧхьара,
Бжьыхаак ааҩит хыхьынтәи.
Иҟам гәала, иҟам хара,
Ицеит, ииасит иацтәи.
Аишьцәа гылоуп ирҳәо рҿамшәо.

АҦСУА ИБЫЗШӘА

Аҧсуа ибызшәала
Адунеи еибаркуп.
Аҧсуа ибызшәала
Адунеи еилкаатәуп.
Аҧсуа ибызшәада
Иҧшӡам Аҧсынра.
Аҧсуа ибызшәалоуп
Ишҳәо Аҧсынра.
Аҧсуа даҧсыуан
Дҟазтцаз ибызшәоуп.
Иарада даҧсыуан
Дҟалом зегьакоуп.
Псышәак улымҳаҿ
Имгар, ҳаӷеиҭа,
Хаарак ахылом
Адунеи ахаҭа.
Иссируп Аҧсны,

Ишоуп уамашәа,
Игоитаз абраҟа
Аԥсуа ибызшәа!

ТААТИ

Уа таати,таати,
Ашә–ахышә уаати.
Иҟатҵа шьаҿак,
Иаҟараз маҿак.
Абас зегьы иртцеит,
Амзақәа рыцәцеит.
Уааи таати ҳгәагәап,
Ушьаҿа ҳарӷәӷәап.

КАҲА–БӶАЛА

Каҳа–бӷала, каҳа–бӷала,
Уцала ушзахәо ухала.
Иҟам имариоу акгьы,
Ушьаҿа рыӷәӷәа уаргьы.
Ус уарԥысхап, иузҳап,
Иану, иҟоу еилургап.
Каҳа–бӷала, нас иахьала
Уцала ушзахәо ухала.

УААҞЫЖӘБЫЖӘ

На–на, ба–ба,
Уааҟыжәбыжә.
Ухәыҷума,
Уиқәлоуп Кәрыжә.
Кәрыжәаа рыҷкәын,

Кәрыжәаа рҵа,
Дцәажәоит дасны,
Аха ишҵа!
Уара, ҳачҷкәын,
Ҳгәыгырҭа,
Уааҟыжәбыжәны
Иҳәеи еиҭа:
На–на, ба–ба,
Ба–ба–ду,
Афырхаҵа,
Убжьы рду!

АРМАҐЬЫРМА

Армаҕьырма, армаҕьырма!
Армаҕьырма
Ус иауам.
Арма шыҟоу,
Арҕьа шыҟоу,
Еилсыргеижьҭеи акгьы ҵуам.
Еивагылоуп сеимаа ҿыцқәа,
Урҭ еинаалан еихәапшуеит.
Руак арымоуп,
Руак арыҕьоуп,
Уҩашьар,
Удырпхашьар ауеит.

АҲАМҬА

– Бысҭ аҳамҭа, бара бтәоуп.
Са снапала дара ҟәшәоуп.
Иахьа иамшуп ба бира.
Сцап ашколахь шьҭа сара,—
Шьыцәрак ашәҭқәа насыркны

Дцеит ашколахь даацҵакны.
Сгәы ҟаиҵеит абас сашьа,
Даара иссируп иҟазшьа.

А З Ы Р К Ә И

Аӡыркәи хәыч, аӡыркәи,
Амца улзырҟьо закәи?
Иарбан усу иуцәынхаз,
Алашьцара иуцәагаз?
Хәылҧазыла иҳәа узышьҭоу,
Амшлашара уҧшаауоу?
Аӡыркәи хәыч, аӡыркәи,
Амца уылзырҟьо закәи?
Снапы уқәҵаны ускуп,
Сааигәа уҟазарц сҭахуп.

А Ҧ А

Аҧа, аҧа,
Уныҧа – ааҧа.
Шьҭыҧа – каҧа,
Хыҧ ҟаҵа.
Аҧа, уҧа,
Хыҧа – ҵыҧа.
Ҩаҧа –ҽаҧа
Уҧ, уҵа!

А Б Ж Ы

Ибырбыруеит абжы,
Исаҳауеит абжьы

Бырр арган иприт,
Ганха нас ибрит.
Ицаӡеит хара,
Иубаӡом ҵьара.
Иҟаӡам абжы.
Исаҳаӡом абжьы.

АМЗА

Схала снеиуеит, сыццакуеит.
Амза икыду сназыпшуеит.
Исгәапхом уи аҟазшьа,
Сҭанатцоитаз апхашьа.
Амза ныҟәо ижәбахьо?!
Сара исыцныҟәоит сахьцо!
Ма саангылар — исзыпшуп,
Уимо, исыхәаччарц иаҿуп.
Ус ҳа ҳпацханӡа снаӡоит,
Аха избаз сҳәом, изӡоит.
Амза кыдуп, иқәацом,
Сара уаҳа сабаӡом.

АГАГА

Афымца дырцәеит. Дыҟам саб.
Иҭам агазгьы акәачаб.
Сан адәныҟа акы даҿуп,
Сара апацхаҿ сылзыпшуп.
Арымӡ сықәтәоуп сеибаха.
Ишеишеиуеит акәызҭха.
Мцабзк налҟьоит, инкабоит,
Идуӡӡан сыгага снарбоит.
Ицәыршәагоу уи гагоуп.

Избо даараӡа иагоуп.
Ага —агага — гаӡа,
Иацәшәатәытцәҟьазар зынӡа?
Аха, абар, дызбоит саҳәшьа —
 Дкьаасуа дгароупеи Қәашьа.
Уи дызцәымшәаз сзацәшәари,
Сан лахь сдәылтцны сызцари.

СЛАСБА

Сꙩыза Гыд аләацәгьа имоуп,
Уқәнаргылом амӡырха.
Хәмарра ишҟа са сышнеиуаз,
Сшьапы иацҳахьан жәаха.
Аꙩны исымоу ибажәгәаламӡа,
Сара исааӡо аласба,
Идухаргьы уаꙩы икьысӡом,
Имкыкәа шәааила алаба.

АСАЛАМ

– Дад, иузаалтҭит асалам
Уанду, –
Абас сеиҳәеит
Сгәыдкыло сабду.
— Уи улымкаа
Илзыфом акагьы.
Ҿамаҿак
Аашьтысхит саргьы. —
Ишәыра итҭихуеит
Ашәырқәа
Зегь рыхкы,
Сыла рҟәымго

Срыхәаԥшуеит саргьы,
Аха арҭқәа
Ҵыԥхгьы избахьан.
Аха арҭқәа
Ҵыԥхгьы исфахьан.
Са зегь реиҳа
Исҭаху ҿакауп, —
Асалам анҭихуа ҳәа
Сыԥшуп.
Изеиԥшроузеи
Лысалам санду?
Џьара ицәыӡзар
Амҩан уи сабду?
Абар ашәыра
Уаҳа
Акгьы ҭам.
Иџьыбақәа

Еимидарцгьы
Игәы иҭам.
Изеиԥшраауз
Лысалам санду?
Сыԥхашьот,
Сызиазҵаауам сабду.

СОУРА КЬАҾЫН

Анкьа смаҷын, соура кьаҿын,
Ҩажәак ракәын исызҳәоз.
Сара сықәла сеиҵкыс дҟәаҿын,
Дцәажәон, дџьаршьауан дызбоз.
Сара усҟан зегь гәынкыло
Саауан даара соура шьҭуа.

Шәарҭ сыжәбоит нас, аа сахьгыло
Ажәеинраалақәа ҳәауа.

СА СПЫРУАН – ИСЫЗҲАУАН

Ӛнак, шьыбжьонказ, сыцәоуп сҭахха,
Лабӷаба избоит спырyа.
Ишамшамуеит амза каххаа,
Дгылоуп Гыд ҵаҟантә дыпшуа.
Еи, Дамеи, узӷу закәызеи?
Ас уанбаҟаз упыруа!?
Сара адгьыл сықәк сзакызеи,
Нас усхыччарц цас иауа?–
Гыд зыхьӡу сара дысгәылоуп,
Ҳарҭ ҳаиҩызцәоуп, ҳаиқәлацәоуп.
Иоура цан дысхыҳәҳәо дгылоуп,
Кьаӷ ҳәа сеиҳәоит, маҷк драцәоуп.
Сара ажәҩан итцегь схалоит.
Схалоит, аизҳара саӷуп.
Ҵаҟа избо зегь еиҵалоит,
Рышәагаақәа хәыҷуп.
Сгәы ааҭрысын ацәа салҵит.
Мап, сымпрыкәа сҟаларым.
Ус,сыпшызар Гыдгьы дцәыртцит,
Уи симбазар егьаурым.

АМҨА СЫҚӘУП

Амҩа сықәуп, снеиуеит схала.
Сгәы ааҭрысуеит зных акала.
Сапхьа иҟоуп ӡыҷҷакәарак,
Савсны сцароуп ӡмыцьеиқәарак.
Уаҟа ӡызлан даман шьарда,
Ахаӷы ссир, ашьапкьарда.

Аха усгьы сгәы неиқәҳәалан,
Снеиуеит схала агәаҩа сҭалан.
Иара абна?! Абна шәарҭоуп.
Агыгшәыгқәа уаҟа иртәарҭоуп.
Абна дылоуп адауы.
Ҟьарак уааигом егьауы.
Урҭқәа хәыцуа сцоит сышьҭхысаа.
Егьа сџьеишьап сҩыза Пыса,
Схала снеир уа иҩны,
Сгәы мышьҭыкәа, зегь гәаӷьны.
Нас ҳахәмарыр ҳазхара,
Ҳашҟа дсыццондаз иара.

АМЦА ҾАРХӘОИТ

Есыуаха
Арымӡ сықәтәаан,
Ацәа сацлабуеит сара,
Аха исиааиуеит,
Аха исиааиуеит,
Ишышеишеиуа ҳхәыштәаара.
Сара сшыцәо
Амца ҿархәоит,
Са санҿыхо
Ҿыц еиқәуп.
Амца шҿархәо,
Излаҿархәо,
ЗНык избандаз ҳәа
Сыпшуп.

АБРСКЬЫЛ

Идыдуеит, иеимацәысуеит,
Илашьцоуп адәахьы.

Дтәоуп дцәажәо сабду
Ахчныза ахахьы.
Амцабз архнышьна
Иахьынҳалан ихәноит,
Гәҭыхаки гәыҕраки
Срыма инаскьоит…
Аха аҳапы
Иҭытцуеит ауаа,
Рцәацәашьқәа нтцәан,
Избоит иахьаауа.
Абрскьыл иура
Абжьы саҳауеит.
Дцәажәоит сабду,
Са сгәы хыҭхыҭуеит.
Исызҳанда лассы,
Исызҳанда сара,
Усҟан ҽакала
Иҟастцон иҭгара!

АНБАНҚӘА ЗДЫРУАЗАР

Сан дыхҭалкуеит
Са сашьа,
Уи ашкол ахь дныҟуоит.
— Уапҳхьа, нан,
Уапҳхь ашәҟәы,
Уапҳхьаҟа иупылоит.
Ирҳәо анбанқәа
Закәу,
Сыҟазҭгьы идырны,
Сыжәбарымызт ас аҩны
Сшақәтәо
Сҽеы кәадырны.

ШӘААИ ҲАИСАП

Шәааи ҳаисап,
Шәааи ҳаисап —
Аҭырас аӡа
Еимҿҳарххап.
Аха рапҳьа ипҟатәуп,
Ац аиуртә икаҿатәуп,
Нас урҭ рыцқәа
Еиқәҳарпап,
Аӷәӷәа ззалхыз
Ахьӡ игап.

НБАНК САРФАШЬОИТ

Иарбан избаз,
Иарбан исфаз,
Бацәу бнацәу
Уара идыр.
Атцла сықәын,
Амахә ацқәа
Иулакьакьар –
Апапантҟәыр.
Избаз бацәу,
Исфаз бнацәу —
Нбанк сарфашьоит,
Ахьӡ сызҳәом.
Ишабан уи,
Икәампҵа–татан,
Иҿысхыз маҷын,
Исызхом.

ҲАН ДҲАРГӘЫРҴЬАП

— Ампыр, ампыр!
Амҳаԥ ҭаргьжь.
Амҳаԥ ҭаргьжь,.
Еиҭа ҭаргьжь.
Абысҭа ҳуроуп
Аҵәырцәмеиԥш.
Ҳан дҳаргәырҕьап
Жәаха знеиԥш.

АШӘАРЫЦАРА

— Иацазы саауеит умҳәаз,
Уаанзырхеи умҳәои, Махаз?
— Ҳқәаҭҵа сыҵан, ҳла ҵызгон,
Уи аҵарра асыртҵон.
— Худыш алымҳақәа гьало.
Ишәарыцартә иҟало?
— Игаӡам, иабаз аҵеит,
Шәҳәан ахшьыра иҭанаҵеит.

АКӘАХЬЧА

— Акәахьча дәылызгеит, абар,
Ҳнықәиап ҳҩыцьагьы, Наҳар.
Иуҭахызар егьи узаазгоит,
Аха аригьы иҳазхоит.
Уахәаԥш, уахәаԥш изеиԥшроу,
Цьара иҟам иаҟароу.
Сымч архомызт иахьаазгоз,
Иумбоз иахьсырҳәазоз?
Мшәан, узгылои урҳаны,

Иумбацкәану ҵаны?!
— Сзыргачамкыз даҽакуп,
Ацәа злахухыз цьашьатәуп.

ШЬЫНҴА-КЬЫНҴА

Шьынҵа–кьынҵа, шьынҵа–кьынҵа,
Узцару агәашә аҟынӡа?
Шьынҵа–кьынҵа ҟатҵаны
Ҳақәлап аштҭа ҳаисаны.
Еиҳа иласу даабап,
Зынарх ыҟоу деилҳаргап.
Шьынҵа–кьынҵа — шьапзатҵәы
Дааг исыцназго ҽаӡәы.

ҞӘАРАҞӘАНҼА

Ҟәараҟәанҽа, ҟәараҟәанҽа,
Амшәҳәыс қарақамҽа,
Ҳхала пшьаала иҟаҳтцалап,
Ҭаҟантә аҩада ҳцалап,
Уахьынтә ҳҭалалап тҵаҟа.
Бзиа ишпазбауеи шаҟа!
Сыкьанцьа қарақамҽа,
Иҟаутцахьоу ҟәараҟәанҽа?

ШАГЬАҬЫР

Цьара изымтәо – шагьаҭыр,
Улеишәа бзиамхар идыр,
Мым аакылсны ушаго,
Са сыртцәыуо, сгәы сарго.

* * *

Алашьцара атцх иахытцуа,
Иашклашуашәа уаҳа имаарц,
Алашбыжьқәа гоит иаҟәымтцуа,
Ҳгәыла илацәгьа абжьы смаҳац.
Иухьзеи уҳәарауеи, ала цәыггара,
Есымшааира згәы еилашу?
Уналашыр атцх еиқәаара,
Амшгьы ҿыхап ҳаззыпшу.

АЛАКӘ ТЦАБЫРГ

Агәылшьап азцыхьаҿ еснагь ичапшьон,
Апсы ҭәыр – игәыбзыгуан, азыхьгьы унартон.
Ажәытәлакә еиҭарҳәон иахьанза абас.
Агәылшьап аҭоурыхгьы иҳәамызт уаҩцас.
Атцабырг заҳарц зҭаху шәаазырҩы.
Агәылшьапзы агьама збаз азәырҩы,
Изымтәеит, измыцәеит, изымҭәит рыпсы,
Ршьа-рда иҭалеит амыхьтә, абаапсы.
Агәылшьап хәарҿехеит, аусқәа баапсхеит.
Апсымтцәа азыхьаҿ итцегь иплеит.
Фырхатцак уабаҟоу? Ех, Абрскьыл!..
Ма имиц уҳахәа, иузаҳкып ушькыл.

* * *

Иҟам амра, иҟоу шәшьуп.
Шьоукгьы гәырґьоит ртәы иагазшәа.
Ажәҩан тцәуартә еиқәшьшьуп,
Зегь зымчу илшара цазшәа.
Аха амра пхеит еиҭа,

Шьоукгьы нхьаҭцит шәшьырак р̄еаҭа.
Иматанеиуеит ргәы азҭа.
Зегь зымчу, еиқәхашьак ҳаҭа!

* * *

Сгәырҕьара рзысшон шьоукы,
Са схала истәызар сҭахымызт.
Иазхәыцуан урҭ а̄еакы…
Избон шьҭа – ҳцәаҩа еипшымызт.
Иҟазма ас есымша,
Шьҭа уаҳа еакала иҟамларцу!?
Нас дарбан машәырны сызша,
Мамзаргьы макьана срымшацу?

* * *

Хагак ҳақалакь далан,
Кьаҿҕрак ишәитцон уи цас.
– Иахьа шәара шәсахьоуп исшәылаз, –
Шьоук хҭеикуан дышнеиуаз уаҩҭцас.
Кыршықәса мҩасхьеит, ианбыкәу!
Дыҟам, даԥылт иуахҭа.
Ех, уара, ахага, зегь зныруаз,
Суеипшхарц егьсыгым схаҭа.

АБЫРГ

Бзиабарам дхызхуа иахьа,
Рыцҳашьарак дамоуп ихытцәо.
Зегь игәытцаҳәҳәа икуп ишьышьуа,
Иразра рзишоит инымтцәо.

Аха изгәаҭом, иауам аҭак.
Зхы иахәоу днеиуеит дымкьыкьха.
Нас Уарада - гәышьа иҳәа, иҳәала,
Ҽак ыҟам ухала уаныҟәха.

* * *

Ишьҭоуп макьаназ асы,
Аапынра џьара иқәацом.
Сқәыпшра прит ианазҳа,
Сарҧысра цеит, исзааӡом.
Умыццакын, Аӡын,
Са сҩыза,
Уа уыда,
Ҽа гәыҕрак
Збаӡом.

* * *

Ахаҿсахьақәа избахьоу ракәӡам.
Сзыдҳәылаша дсықәшәом џьара.
Ҽа цәаҩак, ҽа гьамак сзышьцылаз,
Рхабар сымбагәышьеит ара.
Нас иҟалаз арбан, изҳәода?
Иарбан изырго, хәы змоу?
Аӡәк еипш зегьы-зегь неибеипшны,
Малуп, шьароуп рхы иҭоу.

АУАҨ АГА ИРБААЗАГА

Амра пхоит,ауеит ақәа.
Ицәаакуеит мач–мач адәқәа.
Ҳарҭ ҳахәмаруа ашҭа хҭоуп.

Ага дзырбааӡо уи қәоуп.
Ус ихкәеит, ишааз ицеит,
Аха ҳартҭгьы ҳгаӡахеит,
Иаҳшәу ҳаматәа цәаакуп,
Шьҭа уртҭ амраҿ ирбатәуп.

АКӘЫРҶЫЖЬ–АГӘАРГӘАЛЕИ

Акәыр–акәыр, акәырҷыжь
Исыргәаргәарып зны ууаныжь.
Сыҩуа снықәлап амӡырха,
Уԥшы угыланы настҳа.
Снеиуеит акәыр кәаратцо,
Ашьҭа ашьац аҿы иантцо.
Амҩа ылгоуп, шьҭа уара
Амаа устоит ауаара.
Улаха–ҩаха, нас абас
Унагәытцас, унагәҭас.
Знықыр уақәтәаахьоу Дамеи,
Акәырҷыжь–агәаргәалеи?

АУАРДЫН

Сгәырҕьо сақәтәоп ауардын.
Сицуп цхырааҩыс Дадын.
Уи даҳгәылоуп, цәгьа дразуп,
Акыр са сеитцкыс деиҳабуп.
Амҩа ҳақәуп мҿаагара,
Зытҟәак ҳҭамсындаз џьара.
Хьи–оор–ашь! Хьи–оор–ашь!
Уахь убацои акамбашь!?

АСЫ АЗЫПШРА

Аӡын ҳҭалеит, асы ауам.
Шоурак ыҟам, усгьы ихьҭам.
Ҭыхла атҵых тҵаарҷҷоит,
Сык ауызшәа са сажьоит.
Иахьа ажәҩан алакҭа
Итҵыршәааны иаапшуеит еиҭа.
Мап, даду сара сижьом,
Аӡын сыда ус изцом.

АШЫҚӘС ӾЫЦ

Ашықәс ӿыц ҳҭалеит абар,
Сгәырӷьоит, иауам сымкәашар!
Асеипш иубашам џьара –
Иссирхеит зынӡаск Аԥсынра!
Иаԥшәымоуп араҟа ҳбызшәа,
Еинаалоуп зегьы уамашәа!
Ашықәс ӿыц, уааи, улаша,
Ӿаангьы абас иаҳзырша!

АЧУ–АЧУ!

Ачу–ачу! — Слаба–ӿеы,
Иқәаркәашьеиуеит адәаҿы.
Ахы сымнахырц иаӿуп,
 Саӷәра сааханы искуп!
Аха иууеи иԥнатҵәар —
Агәра злоугари ацәҳар?
Усгьы сақәтәоуп, сацәшәаӡом,
Сшьапқәа рыда изцаӡом.

АӃАБ

Аӄаб аракәақәа ҵкәатәуп.
Иахьа сус убри иазкуп.
Санду слыцуп, ислырҵоит,
Иамхтәу–иааныжьтәу слырбоит.
Псуа ӄабуп иаҳзану.
Ажәла алылхуеит нану.
Нас аужәраҿ илалҵоит,
Уахь данцо саргьы сылгоит.
Аха ахыхразы смаҭәам —
Иӄам чуан дук иаӄарам.
Егьаурым уи, ус иаанхом,
Зегьы акоуп аӄаб ҿахом.
Псуа ӄабуп иаҳзану,
Ажәла бмырӡын, лҳәоит нану.

БАША СШӘОЗААРЫН

Саб анымҩа исыркуеит.
Апҳә еиқитцоит, дыццакуеит.
Амш егьагым илашьцарц.
Иҭахуп иус дахьӡарц.
Аха иеиқәтцашьа сгәапхом,
Ганк аанижьуаны избом.
Мшәан, уашьҭангьы илбаатәуп,
Атцла даара иҳаракуп.
Изуеи–исҳәои шьҭа сара?
Псыхәак иҭатәуп цьара.
Схәыцуа нымҩак неисыркуеит,
Ҳбатгьы аанин изыпшуеит.
Ҳусутә ҳалгеит – апҳә еиқәуп.
Саб дзызхәыцуаз збар сҭахуп.
— Аха кыдтца, – иҳәеит иара.
Баша сшәозаарын сара.

АКӘАРА–КӘАРАҾҾА

Акәара–кәараҿҿа ҳәала,
Наҟ уанырлак уҽхәала.
Инхытц–хытцәан инҭыкәкәеит,
Аха ацҳа ахнагеит.
Шьҭа бахәуоуп ҳаилзырго,
Аӡы ҳарганы ҳазго.
Абахәуа еиқәшәыршәа,
Иманшәалоуп уамашәа.

АЗЫНТЦӘА

Амтцәышә халоит, илбаауеит,
Саб ҳтцәагәаҩа иҭаауеит.
Атцәагәаҩа – аӡынтцәа
Самтцагылоуп сгәырҕьатцәа.
Уи аапнынӡа интцәаӡом,
Аҭуан иқәуп, ибааӡом.
Атцәагәаҩа – аӡынтцәа,
Атцәақәа зегьы рхьытцәтцәа!

НТЦӘАРА ЗҚӘЫМ АИҬАҲӘАРА

– Мака, Мактина,
Хьима, Хьимур,
Кама, Камилла
Исзаажәг акатцкәыр.
Ишәысҭап иҿыхны
Ихаау ашәыр,
Шәҩызцәа сырзасып
Атрышә, ашәыршәыр.
Шәабаҟоу, шәабаӡи,

Избомеи шәхабар, –
Дгыланы иҩызцәа
Рызҿитуеит Наҳар.
– Манча, Мачагәа,
Дарыҟәа, Даур,
Гәдиса, Гәадала
Исзаажәг акаҵкәыр.
Ишәыстәап иҿыхны
Ихаау ашәыр,
Шәҩызцәа сырзасып
Атрышә, ашәыршәыр.
Шәабаҟоу, шәабаӡи,
Избомеи шәхабар,—
Дгыланы иҩызцәа
Рызҿитуеит Наҳар.

ИУЗҲӘАРУ УАРА?

– Ау-ау-ау, – ишуеит ала,
Жьоума, бгоума ицаз бнала?
– Миаау, – аҳәеит, иҳәоит ацгәы,
Ихнарҷап ахчаҭ агәы.
– Каа-каа-каа, – акәты какоит,
Ес-аашар уи кәтаҕьк аҵоит.
Сишь! Игоит: кыкы-кыкы!–
Ҳарбаҕь ианаҳәоит ацкы.
– Муу – аргоит аҳәыс ахьтәоу,
Ан аауашәа пхызк абоу!
Аӡыс иамшуп: бекье-кье, –
Уахь умцакәан арахь уааскьеи.
Зегь акака рҳәоит абас,
Нас иуҳәозар, баша, цас:
Ау, миаау, муу! Каа-кыкы!
Бекье-кье аҭра иҭакы.

АИҬАХАРА

Саб иашьа диԥоуп Мирон,
Уи дынхоит дахьиз Афон.
Саншьа диҷкәынуп Мадол,
Уи дааизар дыҟоуп Кәтол.
Уажәы рҩыцьагь ҳарҭ иаҳҭоуп,
Аҟәа иҟоуп, исасцәоуп.
Ус иҳәеит Баҭал – сашьа,
– Ҳаҟоуп усгьы ҳаԥсы шьа,
Ампыл ҳасып ҳаисаны,
Ҩыцьа-ҩыцьа ҳаҽшаны.
Шәара «Ԥсырӡхазы» шәыхәмар,
«Бзана» азыҳәа, ҳарҭ абар. –
Ампыл шьҭыԥоит, ампыл шьҭасуеит,
Ампыл ҳаур амбахь ҳасуеит.
Бзанаа рымба иҭашәоит,
Мадол даара игәы ԥнажәоит.
Ҕәҕәала джәылоит, ҕәҕәала даст,
Ампыл ҳамбагьы иҭаст.
Мирон ихьыз изхаҵом,
Избо дгәааӡеит, деиқәтәом.
– Иҟоу жәдыруоу, – сҳәеит сара, –
Ҳалгап ахәмарра абра.
Уажәазыҳәа ҳаиҭахап,
«Бзанеи» «Ԥсырӡхеи» дара еиқәшәап.

АҚАЛАҚЬ АҾЫ

Аҟәа сыҟан, зны сасра.
Лаҳак гылан уа цьара.
Апшәма дықәлон, дылбааиуан.
Ашәыр ҿыхны иҭиуан.
Гәылак дықәло знык дсымбеит,
Уи са сзыҳәа иҵьашьатәхеит.

Ас каџьбеишьа сымбаӡац.
Избаз хеитцом сгәыла Мац.

ҲАРҬ АҚЫҬАӶЫ ҲАНХОИТ

Ҳарҭ ақыҭаӷы ҳанхоит.
Даду аџьмақәа ихьчоит.
Арахә ҳамоуп иааӡаны,
Аҧсаатә ҳамоуп ирацәаны.
Ҳқызқәа иухадырштып агьад,
Ҳаиҧш измада ауахьад.
Шәыри-қәыри рыӡбахә сҳәом,
Урҭ ианакәзаалак интцәом.
Ашьха-гәара абар хазы,
Ацха хәшәызаап зегьы рзы.
Абас ақыҭаӷы ҳанхоит,
Исызҳааит – ара сaанхоит.

ЗЕГЬЫ ИРЕИГЬУП ҲАХЬЫНХО

Атцла сықәлартә сҟалахьан,
Са санылгаз Аҟәа сан.
Уаҟа ҳауадук дынхон,
Ҳарҭ ауха уа ҳаанхон.
Аӷены изымбац сдырбеит.
Сдыргачамкит, зны сшанхеит,
Аха еиҕьуп ҳахьынхо,
Ирацәоупаз исгәаҧхо.
Акгьы аасхәом, исҭаххар,
Ҳаума, џәоума зегь абар.
Ажь афоыхаа кәазауеит,
Алаҳа ацәа хтцәыруеит.
Акарпыжә, ашьынка шәит,
Анаша иҿаҳамхыз ажәит.

Акакан ҿышәшәоит ара.
Даара ибзиахеит ҳаура.
Иҳамам арбан? Избаӡом.
Хәыҷи-дуи ҳаашьаӡом.
Аҵьармыкьахь знык ҳамцац,
Ҳафатә аахәан иааҳамгац.
Аҟәа бзиам, мап исҳәом,
Аха уаҟа са сзынхом.

АЦУФАРА

Ацу сфеит нас, ацу сфеит,
Ацу иацу шьҭа иҳәатәхеит.
Сажәа иузаҭҵымхит иаҳәоз, –
Иҿадахеит аҿы уаазгоз.
Агәы ҭҟапуа итцыгъуа ицоит,
Аччархә ччархәуп, ауаа ччоит.
Цинак цәырҟьеит митә ауа,
Иҷыгь-ҷыгьуа, амца ркуа.
Сара сақәдыртәеит аҿыз,
Зеипш ҟамло арашь ианыз.
Снеиуеит скаҧо, зных спыруа,
Сцьашьаны иаапшуеит ауаа.
Скәымжәы, скаба, сыхҭарҧа,
Деилаҳәам ас аҳ иҧа.
Ага скаҧан ашьха сцеит,
Лыхәҭак азна амшынӡ аазгеит.
 Ацу иаҭҵоуп ааи, маӡак,
 Аха адырра цәгьам зынӡак.

ЖЬАКӘЫР ГӘЫМШӘА

Илахҿыхӡа, еилыхха
Жьак ааҭалеит амӡырха.

Инарауит ус абжьы:
– Аилҟьа дгылоит ес шьыжьы!
Еи, шәабацеи ахәыҷқәа?
Амра цхоит, иауам аҟәа.
Сара Жьакәыр гәымшәа соуп.
Имшәо даара кыр даԥсоуп.
Мшәан уззызои Дамшә, ала,
Ицәо дҿыхартә еиԥш ушла.
Суԥырхагахом зынӡа,
Ахышә уавамтәан уеӡа.
Сааит сыхәмарырц, ашәа сҳәарц,
Сыҟәлан ԥсуала скәашарц.
Аҕырҕын еиԥш сгьежьгьежьуа,
Ашҭа снакәшап сшьацәхыртәуа.
Ас-саа, ас-саа; ас-саа шәас!
Шәаи ҳаицыкәашап абас, –
Дыҟам иаанхаз лада,
Дыҟам иаанхаз ҩада,
Жьакәыр иакәшеит ахәыҷқәа,
Ашәа рҳәоит, еинҟьо рнапқәа.
Урҭ уи даара иргәапхоит.
Урҭ уи даара идырҽхәоит.
Ус иныҵашәкәеит иара,
Ҳшанханы ҳаанхеит ҳара.

САБДУ

Саб дахааным,
Сан дахааным,
Иара убас санду,
Аӡәгьы дыҟам
Дызбахьаз,
Дынхәыҷыз сабду.
Баша исеиҳәазар
Иара:

– Уара уеипш схәыҷын, –
Зны дышимаз
Уи абду,
Изыхьӡыз Дыдын?
Аха усгьы
Игәра згоит,
Амц имҳәац ахаан.
Нарҭаа рызбахә
Иҿакӡоуп,
Ибахьан егьараан.

ЏЬАНҲӘАҬ ҲӘАТӘХАМЏА

– Уҟәыбҷаз сыҷкәын, нан, Џьанҳәаҭ.
Ан иуцәатцамлааит абат.
Иумырҿыҕьын угәы зынӡа.
Шәҟәык унапхьа, ак ҟатца,
Аҩны азыҳәа итцоуроу,
Наҟ инкажьны акьаброу.
Џьара сцароуп. Сеилахоуп.
Пшәымас иҟоу уара уоуп, –
Ан дынҭытцит амӡырха,
Дшаауа ниаҳәан хәылбыеха.
Дтәоуп Џьанҳәаҭ ихала абар.
Иҟам иҩызцәагьы рхабар.
— Излаҭытцри ашҭа абат? —
Агәашә ылоуп асапат.
Сцап агәылара, сыхәмарп,
Сан дгьежьаанӡа усгьы саап.
Дыҩуа-дыпо, дгәыргьатцәа,
Лабак налеитцан атцәа,
Дцеит уи хәмарра дкәалаауа.
Абат гылоуп иҟаауа.
Ан дгьежьызар хәылбыеха,

Ркамбашь ықуп амӡырха…
Даслааит ампыл шьҭа Цьанҳәаҭ,
Ишифо ҳбароуп уаха ахҷаҭ!

АҲАБЛА ИАЛЫԤУАМ АШӘАК

Псуа шәала аҳабла рҿыхо,
Хатцак дгәырҕьо шьыжьла дцон.
Инхоз уаҟа, уи дырдыруан,
Дахьқьыпшытыз лыгс дыршьон.
Акыртцуама? Шықәсқәак ракәхап,
Илахтырахеит уамак.
Лыгк дубашам, зегь тцарауааупь,
Аҳабла иалыԥуам ашәак.

ЛАБҾАБЕИ АПХЫЗИ

Аргама сыбла ишабоз,
Амра амшын ахытцәеит.
Имҳәа-мырза, са сышшәоз,
Ацәа схалан сыцәеит.
Сан игәалҭазаап ари,
Абар, избоит сымԥашьо,
Амшын иҭыганы нахьхьы,
Амра шьҭых иахьылку.
– Амра, амра! – сыбжьы геит,
Ацәа салтцны сгылоуп.
Амрахәага насҿаҷҷеит.
Сангьы саагәа дыҟоуп.
Пхыӡу избаз лабҿабоу,
Схаҭа цқьа исыздырам.
Амра кыдуп, дгәырҕьоит сан,
Шьҭа сзыцәшәо акыҟам.

АРБАҨЬИ АСАСИ

Уаа кыкы,
Кыкы, кыкы!
Сыбжьы цазаргьы
Такәы,
Атцх нахыганы
Хара,
Амра цәырызгеит
Сара.
Уаа кыкы,
Кыкы, кыкы!
Умҩахытцит
Уа усасны,
Аха уеиламҳан
Акәтыжь,
Амреи арбаҨьи
Ҳаизныжь.
Уаа кыкы,
Кыкы, ҟарҟар!..
Атцх ахызцода
Сҟамлар?
Амра иамкырц
Цәыблаҟы,
Сыбжьы ҭысларoуп
Сҟырҟы.

САРА ИСЫМОУП АҞЬАПҞЬАП

Ишпачычеи, мшәан, ҳамхы.
Ипыртцәеит даараӡа ҳгәахы —
Ахьажь ҳрыхәом, иаҳзыршәом,
Ацәыршәагатцәҟьа иацәшәом.
Пшаӡак ҳауам еибганы,

Иҟоуп рыцҭыԥ иарганы.
Знык сырхаҩеит, ҩынтә — сашьа,
Ԥсахшьак зыҟамлеит рҟазшьа.
Аха шьҭарнахыс иаабап,
Агәыҭҟьара шәасыргап.
Саб исеиҳәаз наигӡеит —
Аҟьаԥҟьап са сзы иҟаитцеит.

УИ АГЬАМА УСЫРБАХЬЕИТ

– Шәа шәрасаҭрахь уцахьоу?
Акәамчҷачҷыраҟәа убахьоу?
Шьыри, иҳамазар абра,
Ҳашԥахәмаррыз ҳазхара.
Расакакал ҟаҳтцарын.
Аԥхьаӡашьа усыртцарын.
Укәа, уџьыба зегьы рҭәны,
Исзааугарауеи уааласны.
Сааҟрымҿрымып нас мышәтцас,
Саачҷамчҷамып бгахәычҷтцас,
Убас рыкрыфашьа ҟастцап,
Ушыччо укаҳаргьы ҟалап.
Мшәан, узгылои, умцаӡои?!
Шәраса агьама ҳамбаӡои?
— Уи агьама усырбахьеит,
Ҭыԥх абас еиԥш сужьахьеит.

АТАМА ШКӘАКӘА

— Ишԥа бзиоу атама шкәакәа,
Илызгылоуп санду Кәакәа.
Агьама гәазҭахьоу ма знык,
Ихашҭран дыҟаӡам бзантцык.

Абас катцкәырла исзаалгоит,
Унаха-аахар, агәагьгьы ҭҧоит.
Аа, иусҭоит, уи латца,
Сажәа уадгыл, ихатца.
Шықәсқәак рыла нас иазҳап,
Иҿалаз ҿыхны агьама убап.
– Иуҳәаз шьахәуп, угәра згоит,
Агәагь ауҭраҿ иластцоит,
Нас, мышкымзар–мышкы иаап,
Калаҭк азна усгьы исҭаап,
Аха уаанӡа укатцкәыр,
Тамак ҭыхны инасуркыр,
Калаҭк азна ҳәа изгап,
Саргьы заа агьама збап.

АӠЫХЬ

Хшьыроуп, наароуп, ибнароуп,
Иманшәалан мҩак аҿгоуп,
Уи аӡыхь ахь илбааует,
Ҳарҭ еитцаҳхын шьҭа иҭәуеит.
Акәапеи ҿыц ҟатцатәуп,
Ҩапхьа амҟәыба хырҟатәуп.
Уи азҟаза — санду лоуп,
Аха ихызтцо сара соуп.
Сара соуп аӡыхь аазго,
Саб данчалтуа, данцәагәо.
Ихырзаа–хырзааны истоит
Нас, атцыхәтәан, зны снахәоит.
Ҭоуп, иаҳзааигуаӡам усҟак,
Улбаа–ухалала мардак.
Зегь акоуп атцець ҳажӡом,
Аӡыхь зыпсахуа ҟалаӡом.

РАԤХЬАТӘИ АСЫ

Асы бымбыл, асы бымбыл,
Еимаҷыꙩны илеиуеит.
Сгәы цҳафыруа, сеилыхха,
Сꙩыза ишꝃа снеиуеит.
Асыркәымпыл иныркәмпыл,
Иныҵак снапсыргәыҵҵа:
– Ꙩаангьы бзиала абас! –
Иасҳәап, уи неигәыдҵа.
Нас ҳнеишьҭалап ҳгәырҕьаҵәа
Ҳӡамꙩақәа ꝃаԥшьхароуп.
Асы ҳҭаауам есымша,
Ианаҳзааи — ҳахәмарроуп.

САНШЬА ИЧҚӘЫН

Саншьа ичқәын ҳарҭ даҳҭоуп.
Қәрала жәашықәса дырҭоуп.
Сизелкааууам са санцәажәо,
Даасыхәапшуеит уи дыгәжәажәо.
– Изакәызеи, – иҳәеит, – аҭәаꝃәа?
Исмаҳац аꙩыза Аꝃәа.
– Арахә ҳамоуп, ашьамаꝃа,
Зегь ааизуцар – ꙩажәаꝃа.
Ирҭахуп нас аꝃашәа, –
Исҳәо цьеишьоит уамашәа.
Ус ҳазааиуеит аҵьмаҭра.
Ꙩ–цьмакы ҭакуп убра.
– Уаҳа ҳамам, аха ԥаса,
Иаҳзанызаарын аԥсаса.
Дгылоуп баша, дꝃәызгаӡа.
Даара диеиԥшха агаӡа.
Мап, дарцысым, дагьхәычҵам,
Аха аԥсшәа ирҵаӡам.

АСЫ АУИТ

Атцх иалагӡан асы
Ишьҭагылт, исхытцәо.
Исызгәаҭаӡом акгьы,
Сҭаҳаны саныцәо.
Аграпара ҟартцахьеит
Исеиҳау, адуцәа.
Ас, ахаан исымбац,
Ишьҭаны еиқәыцәа.
Амра нцәытцаҷҷеит шьыжьӡа,
Ицәымхьаны иаапшызшәа.
Ҳбора иақәнауз асы,
Иснарбоит иажәызшәа.
Ашәыб иаалырҟьан илеит,
Икапсеит ишылан.
Сара сышҟа аҽархеит,
Ус, ҳладу ҩагылан.
Имҩа хоумашь ҳара ҳахь
Сҩызак, сара сықәла?
Аграпара цоит арантә,
Даанагоит даныкәла.
Атцх иалагӡан асы,
Ишьҭагылт исхытцәо.
Исызгәаҭаӡом акгьы,
Сҭаҳаны саныцәо.

ҚЬАЗОУ

Агаҿа давоуп, ақалақь далоуп,
Дашьҭам хырҳагак, ибом итцоуроу.
Аусаҿ дманшәалам, дмаргьуп, уи дчалоуп,
Аха дыфраҭуп икыр акьаброу.
Нас уи ашкол ахь дцароуп шьыжьыла,

Аиашаз дахьымӡеит арахь итцатәыз.
Днеиуеит дыцәқәасуа, амҩа даныла,
Издыруа дабаҟо ақьаад иантцатәыз.
– Еи уара сҩыза, аҟәыш, зегьы здыруа,
Исазтцаар усыцхраа, сымгылартә сзазо.
Ацҳа уахсырцап аӡиас уаныруа,
Иануҳәа са сзыҳәа даауеит ҳәа қьазоу, –
Илеишәа цьбароуп, деилҟьоуп,
дыцҳафыруп,
Аха иазууеи итцомеи акгьы.
Усда қьазоура иҽеим, идыруп,
Ибзиан, заа еиликаар иаргьы.

АГӘЫГӘЫМ

– Усҟан, беитцкьысгьы сеитцан,
Амҩа ҽеимызт, имардан,
Убра, амарда хьынтцәоз,
Тцаҟа ӡыхьын итатәоз.
Сцон сымшәакәа ӡаагара.
Сгәыгәым каҳаргьы цьара,
Аирӡеипш иҟамызт ипҽеуа.
Сцьаршьон амҩан сызбауа, —
Санду илгәаларшәо лхәыҷра,
Ҽнак исзеитцалҳәон сара.
Усҟан схәыцра цьара ицон –
Аӡыхь схықәгылаз цьысшьон,
Аха искымызт агәыгәым.
Исымбац уи, шьтҭа ианым,
Аха иҟоуп амузеи,
Иарбан иҟам уа уаннеи?!
Аҟәа, Аҟәаҟа сгатәуп,
Амузеигьы сырбатәуп.
...Аа, иӡыз ианакәым,
Санду илкыз агәыгәым!

САНДУИ САРЕИ

Ҽнак санду абас лҳәеит :
– Смаҭа, нан, абысҭа схәеит,
Шьҭа инасымданы бара,
Знык бҽазышәеи анҵара, –
Лылагәыразқәа хааӡа,
Сышҟа дцәытцыпшуеит маӡа.
Сара азнык саашанхеит,
Нас, икнысхыргьы сҭаххеит,
Исымкыц арахь амҳап.
Ирҳәарызеишь сҩызцәа Гарп?
Иаманшәалоуп урҭ зегьы.
Сара сакәхеит амаргьы.
Аха, ус, санду дахьхәит.
– Нан, абысҭа ҳарҭ иаауит.
Сара икнысхып уажәазы.
Быхиаз смаҭа, уаҵәазы,—
Уаҵәоуп сангьы данаауа.
Ҳрацәаҩхоит абысҭа зуа.
... Дыццакуан сан, дымтәаӡеит,
Дшааиз Аҟәаҟа саалгеит.

АИҴЫРҞӘАҞӘА

Аҵх лашәымхарц,
Са сымшәарцаз,
Амза гылан
Илашоит.
Сара сапхьа
Амра ҿыхан,
Ишамшамуа
Икапхоит.
Ҳладу ааин

Сааигәа игылоуп,
Ахы ырнаан
Исҿапшуеит.
Дук мыртцыкәа
Шьыжьхьа сфароуп,
Сеитцырҟәаҟәа
Иазыпшуеит.

А Ҳ Ә Ы Н Ҵ Ә Р А П Ш Ь

Аҳәынҵәрапшь –ҵыс, аҳәынҵәрапшь,
Угәыштца иашәыма атцәапшь?
Ишунаалаз цқьа иубоу,
Иуаҳазар ма ирҳәоу?
Са усцәымшәалан субар.
Шаҟа сгәырҕьозеи узбар!
Умҩахыҵындаз са сахь.
Угәыштца сеиархеи арахь.
Ихьҭоуп аӡын адәахьы.
Апша асуеит ахәахьы.
Арха атцаа ихнаҟьеит.
Сынтәа аӡынра цәгьахеит.
Аапын ааиаанӡа уаанҿас.
Уҟаз суадаҿы састцас.
Аа, спенцьыр аасыртит.
Ех, сузеилымкаатит, уприт.

А З Ы Ҕ Ҕ А Р А Ҿ Ы С Ы З С О И Т

Аӡыҕҕараҿ гәатцаҕара
Иахьысзааиуа са сызсоит.
Иахьазыҳәа цқьа сазҟазам,
Аха хымпада истцоит.

Сҩадахьы аӡмыжь ду амоуп,
Уа адуцәа аҳра руеит.
Итҵаулоуп, иҭбааҭыцәуп,
Хара инхоугьы иазааиуеит.
Аӡыгґараҿ апсыз цәыртҵуеит,
Амра рҿарҭоит, иццакӡом.
Исыздыруам са схәыҷныршьо,
Сааигәа иааиуеит, исыцәшәаӡом.
Ах, ишпасҭаху сыфраҭха,
Ас, адуцәа реипш сызсо,
Аӡмыжь –ҭцамтцам хыла сасны,
Нас сааҭагьежьыр еимгәҳәо!
Аӡыгґараҿ, гәатцаґара
Иахьысзааиуа са сызсоит.
Иахьазыҳәа цқьа сазќазам,
Аха хымпада истцоит.

АЛЫХӘҬА

Сара ашкол ахь сымцаӡац,
Аҩышьа, апхьашьа сымтцац.
Санду слыцхраауеит аҩны.
Акы лзаазгоит, ҿак ганы.
Зны алыхәҭа лзаагатәхеит,
Иарбан руоу еилкаатәхеит.
Аґа акәу ма агәӡа,
Руа сзеилыргом зынӡа.
Сгылан – срыхәапшуеит – еипшуп.
Еиќароуп урҭ, игьежьуп.
Нанду илҭаху агәӡоуп.
Сара сзыҳәа уи маӡоуп.
Агәӡа, аґа – изакәи?
Санду излыхьӡузеи Зыркәи?
Даҿа зтцаарак схы иааҭалҭ,

Ус, нанду арахь дааҩналт.
– Нан, агəʒала — игəʒахоит,
Аҕа – аџьацьа аҿнаҳəоит.
Лыхəҭак кнылхын, схы лшьышьит,
Сара илгоз сназыпшит.

СДУХАР СЛЫЦХРААУЕИТ САНДУ

Хəыпшʒакаҿ ҳарҭ ҳанхоит,
Наҟ, акалҭахь, амшын аабоит.
Иҭбааҭыцəуп ҳамʒырха.
Ҳарахə гəарлоит хəылбыҽха.
Илашьцаанʒа урҭ хьатəуп.
Аҳəаракҳəа ршьапы ктəуп,
Мамзар, ажəкҳəа удырхьаʒом,
Нанду хьаасгьы дыркʒом.
Убри азыҳəа есымша,
Дааиуеит, длыцхраауеит сашьа.
Сара сгылоуп сизыпшуа,
Ииашоуп, сыҟам саашьауа,
Аха смаҷуп, са схəыҷуп,
Сашьа сеитцкыс деиҳабуп.
Сымчкҳəа рыкҳəахаʒом аҳəар.
Итцегь сдухар, исызҳар,
Усҟан слыцхраалап санду,
 Сирҽхəалап хазы сабду,
Аха уаанʒа ак ҟастцап,
Ма агəашə хəыҷ аасыртлап.

АСДУ

Дыжəбахьоума са сабду?
Уи дахаанʒам Асду,

Аха идыруеит ианауз,
Саси пшәымеи шҭанасыз.
Уи иауан, иауан, иауан,
Ус, иналаршә, иаахкәауан,
Аха иналагон еиҭа.
Нас шәазхәыци Арԥҭа
Шаќа шьҭалаз, ԥнык умбо,
Мԥак узгәамҭо уахь узго,
Ԥымз илеиуазҭгьы асы.
Аацын ааизаргьы лассы.
Убри азыноуп са сабду
Изиҳәо «иамундаз Асду».

АМШӘИ АРАСЕИ

Иќалеит абнараса.
Игәылышәшәан ианкапса,
Ииаа́крымҿрымын мышә қамсеит,
Арасацқәа еизнаҳәҳәеит.
Иахагылоуп изазо,
Ҭынч, лапшыла ипхьаӡо.
Цырак афеит, нас ԥба,
Убарҭ рнаԥсангьы жәаба.
Ус, шә–цырак, ашьҭахь ԥышә.
Иарҳампалуеит мышә апышә.
Ашьыжь ииаст, шьыбжь аахьеит.
Расацырак ацәынхеит.
Уаҳа амгәа изҭаӡом.
Иахьыз ҽеила иазхатцом.
Расацырак имбатәхеит.
Расацырак иџьашьатәхеит.
Ианамыхәа иаабыбит,
Еилашит, аӡба иакит.
Расацырак ихышәшәааӡа,

Алаҧш итҵамшәарц зынӡа,
Инацәхасын иаақамсеит,
Нас уа кәаракахь иеихеит.
Иҭабылгьоит мышә аӡмыжь,
Расацырак наҟ иааныжь.

АИНТЕРНАТ

Ааи, исныҧшуеит, ааи, сазҧагьоуп,
Сахьҭоу Аҟәа аинтернат.
Илакьылакьуа амҩа ҩагоуп,
Шьыри, иҩхалахыр ҳа ҳбат!
Шьҭа мчыбжьыкуп, маҷ цахьоума,
Сыҩнеипш сыҟоужьҭеи абра.
Сашьа Гыд хәыҷ дцәажәахьоума,
Дазыҧшызар уи сбара?
Ҽа мчыбжьык еиҭах саанхароуп,
Стцатәқәа ибзиаӡан истцап.
Егьи асабшаз сангьы даароуп,
Еес! Ҳаҩныҟа нас сылгап.
Уа, нанду, даду аасҧылап,
Жәахаа, жәассир егьарҳәап,
Гыдгьы игараҿы даакьаслап,
Сабгьы ус абат ааицап.
Ааи, исныҧшуеит, ааи, сазҧагьоуп,
Сахьҭоу Аҟәа аинтернат.
Илакьылакьуа амҩа ҩагоуп,
Шьыри, иҩхалахыр ҳа ҳбат!

АҴАРАҚӘА РЕИЦӘАЖӘАРА

Ҷит, ҷыррит!
Ҷит, ҷыррит!

Сзықәтәаз амахәҭа
Ҿыӷьрит.
Азнык кыргьы сбырбырит,
Аха скамҳакәа сыцрит.
Ҷит!
Ҷыррит!
Ҿықә, ҿықә, ҿықә!
Ҵәит, ҵәыррит!
Акгьы умыхьит,
Нас уцрит,
Амахә иалымшазт итрит,
Ашәыб иақәчыз нахьыԥрит.
Ҵәит,
Ҵәыррит!
Митә ҟалазшәа,
Шәырри–шәит,
Шәажәа нымҵәаӡеит,
Шәбаашәит!
Шәырри–шәит,
Шәырри–шәит,
Ҳацхьарылап,
Еилашәшәит.

АИЦЛАБРА

Зны ҽадарԥа, зны чараз,
Иҳацигоит ҳарҭ Махаз.
Атҵәыргылаҿы мамоу,—
Дыԥхьагылоуп уа Мазлоу.
Уқәсны аԥараҿ – сара.
Уаҟа исыҵахоит дара.
Аԥраҿ дгәаҳҭахьеит акыр,
Дыҟам ицназго Кадыр.
Ҳашҭаҿ сықәлацәа еизоит,

Зныхгьы аиқәԥараҿ ҳаисоит.
Зегь ҳаҿеԥаҳшәахьеит абас,
Уабафраҭу уара, Мас?

АМШ ХАЗЫНОУП

Абҭьы иаҵәара шәыршәыруеит,
Аԥарԥалыкь хәыҷ ԥырԥыруеит,
Амра ахаччоит ахаҿы,
Аҵла ицәыҵалоит ашәшьы.
Ицқьоуп ажәҩан иккаӡа.
Абат ахьгылоу ибақьаӡа,
Агәы каршәны ижаҳәоит,
Сашьа аныҟәашьа идырҵоит.
Аччабжь ҭыҩуеит ҳамӡырха,
Сара снеиуеит сеилыхха.
«Хәба» сылҭеит арҵаҩы,
Дызбом иразым уаҩы.
Зегь ԥшӡароуп, игәыкуп,
Шәҭы–какаҷла адәқәа ҭәуп.
Арашәыга, уааҷырҷыр,
Амш хазыноуп, иацҵа акыр!

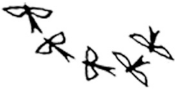

ИАЖӘЕИНРААЛОУ АЦУФАРАҚӘА

* * *

Аҿарбабоит,
Аҿарчуеит.
Аҿхыршәаа
Агәы еибакуеит.
Аҵынҵа еиҵнахуеит,
Еиҵырхәхәо.
Уаҩы изеилыргом
Иаҳәо.
Ижәбахьо акакәушь?
Иахьӡуп иара
(Иарбан?) …
(Агәагәышь)

* * *

Алымҳа дууп,
Ахәыжә аӄьоит.
Ҷытбжьыказ
Ишәаӄьоит,
Аха шәхацәоуп —
Ишәыбжьа.
Хәартҭапшьк амаӡам
(Иарбан?) …
(Ажьа)

* * *

Иҟарҟарит
Акәтқәа,
Ахшьыра иҭалеит
Дамшәгьы шуа.
Атрышә дасит,
Ахәыҷы
Акгьы азымгеит
(Иарбан?)...

(Абгахәыҷы)

* * *

Зегь анҿыхо,
Ашәа анырҳәо,
Амш аныҟоу
Аҿы хты,
Ипхьарылоит
Атцла гәаҩаҿ.
Хәлаанӡа ицәоуп
Уаҟа *(иарбан?)*...

(Ашы)

* * *

Абааш иаҩызоу
Ахан аргылоит,
Аҩны агәашьа
Иаҿакны,
Нас ицоит,
Апхарра нмаҷхо,
Дгьыл харак ахь

Ипырны.
Уи атцыхәа
Быжькатцәоуп.
Зыӡбахә сымоу
(Иарбан?) …
(Ажәҵыс)
Ауп.

* * *

– Ари ардәынам,
Ихьажьым,
Ишшаӷьычуп
Узҳәарым.
Ашьхьартцысахь
Иузырхом,
Иҟарматцысны
Изшәаҳәом.
Апыц пагәоуп,
Итцырӡам,
Ишаҟәӡа иҟоуп.,
Ицәгьаӡам.
Уааи, игәаҭа.
Уааи, иба.
– Иаабац ами
(Иарбан) …
(Акәыҿба)

* * *

Аӡбаарра иазгагоуп,
Тцлак иқәтәан иубом,
Уҟааргьы, уҳәҳәаргьы

Убжьы аҳаӡом.
Уҭахызар угылан
Уас нас абыкь,
Ишдагәац идагәан
Иаанхоит
(Иарбан?) …
(Ацаблыкь)

* * *

Аԥацхь иқәланы ицоит,
Атәыԥақәа қәацқәацоит.
Азқәа иқәгылоуп аԥны,
Иагоит аарла, иҳәазаны.
Уи иахьада изымбац,
Дгылан дахәапшуеит Кәадац.
Иара иныҟәшьуа ашша,
Ашьҭа ннажьуеит
(Иарбан?) …
(Акамыршша)

* * *

Алымҳа цадроуп,
Алахь еиқәуп.
Еидара аагагас
Имоуп Иақәыԥ.
Уи уажәы иқәуп
Нахьхьи ахәада.
Ицода, иаазцода
Уантә
(Иарбан?) …
(Аҽада)

* * *

Атҵла сықәуп,
Ажь ҭаауа,
Раха змада
Ицо, иаауа.
Аха усгьы
Уара уааит.
Исоуҳәо арбан?
(Нар улбааит)

* * *

Аҵьма дрыцуп ахьча.
Ихоуп ахылԥа – кәаахьча.
Ирахә даара бзиа иҳәит.
Хҭыгәлак иеиҳәеит
(Иарбан?) …
(Убзахәит)

* * *

Алақәа разӡа,
Имашьцоуп зынӡа.
Аназ иҟаауеит.
Амла шьҭа иакуеит.
Иҳәысым, иҭсысым,
Икшаӡом, ибжьысым.
Сҩыза Шабаҭ
Имоуп
(Иарбан?) …
(Абат)

* * *

Арахә ҳаман ашьха ҳцоит.
Уатцәазыҳәа ҳаҿеҳархиоит.
Хәыҷи–дуи ҩажәаҟа
Иаҳзануп
(Иарбан?) …
(Ашьамаҟа)

* * *

Асахьа ҭысхуеит сара аҿы.
Даара иҟәышуп ахаҿы.
Аҿыз, аҿыхәа, аҿеиқәа,
Хәышлаԥсакгьы рыцуп уа.
Аҭыԥ амам уаҳа ақьаад.
Зегь ааицуҭцар
(Иарбан?) …
(Ауахьад)

* * *

Ҳарҭ иҳамоуп аԥьмаҭра,
Ꙩ–цьмакы ҭакуп убра.
Са сахааным, аха ԥаса,
Иаҳзанызаарын
(Иарбан ?) …
(Аԥсаса)

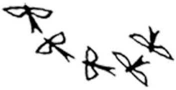

АЖӘАЛА АКЬАНҸ УҚӘЗЫРШӘО АЖӘЕИНРААЛАҚӘА

АБНАРШӘЫРАҼ

Абнаршәыраҿ
Абгаду
Ац хырцьацьа
Ибеит сабду.
Уахь ҳамцакәа
Цьит ќаҳтцап,
Аха рапхьа
Ҳапхьаӡап.
Ꙩына, ꙩапа,
Амба кьац,
Ула хыуꙩаӡом,
Уеиҭатц.

МАЦИ ЖЬАЦИ

Маци Жьаци,
Жьаци Маци!
Мац уабаќоу?
Жьац уабаӡи?
Дарбан иќоу,
Иќам дарбан?
Аќырќырҳәа
Узырччо арбан!
Нас ибзиоуп,
Мац ухәмар,
Жьацгьы уакәыз
Аҭаххар.

АХАЦА–ИХАЦА

Ахатца–ихатца —
Афырхатца,
Ибнатоурахаз ақәатца
Ашәыргәында дытцахеит,
Аҳаша–тцәаша дрымтцахеит.
Бжьыда дтцәуо
Митә ќаитцоит,
Уфырхатцазар –
Дааугоит.

АНҶА–КӘЫНҶА

Анҷа–Кәынҷа
Амҷа дасуеит.
Амҷа хсаха
Изырҷом.
Анҷа–Кәынҷа
Амҷа хсаха
Ибҕа иқәитцар,
Изгом.
Бата, Пата,
Ма Кәынтцал,
Анҷа–Кәынҷа
Изыжәга асал.

АНКЬАПЫШТА

Анкьа–анкьа,
Анкьапышта,
Цәума,
Жәума
Анкьа изтәыз,
Зегь акакәын

Ҳара ҳзыҳәа,
Мпылкеицш ҳасырц
Иҳарчыз,—
Инҳампытцшәан,
Аҿекамыжькәа,
Ихало–ихало
Жәҩангә ихалт.
Уантә инналшәа,
Иналшәа–ҩалшәо,
Амшынгә иахьналаҳаз
Иххалт.
Ахатца–ихатца
Уара уакәзар,
Зыла хызҩарц,
Иашьҭам уоуп,
Ус анакәха,
Ухы уаҟәиҭуп,
Иаша аӡыгәҭахь
Умҩа гоуп.

ЗЫЗЛАН–ЗАҲКӘАЖӘ

Зызлан–ӡаҳкәажә,
Заҳкәажә–ӡызлан,
Сааит абранӡа
Лышьҭа схылан.
Уи ба боума,
Ма ба боума?
Хаала, пшьаала
Бҳалтцны бцоума?
Сишь!
Дзышьҭада Хәажәарпыс? —
Уашхәа…
Уашхәа маҟьапсыс!

АЛАКӘҚӘА

АШЬЫШЬ ЏАГЬА ИАЗКУ АЛАКӘ

Аҳәан иатцан хә–шьарак,
Инеибеипшны ишкәакәаӡа.
Мшызҳара ирызҳауан,
Рқьышә хәычҷқәа цаҟьаӡа.
Зных ихәмаруан,
Зных еимдон
Баша,
Цәыӡда–цшаада.
Рыфа бзиан,
Рҭыпгьы цхан,
Иҟамызт ҳәаҭрада.
Ран ашәшьыраҿ ирхаиа,
Хшыла ахшара ааӡон.
Гәата–бӷата,
Ҭынч ирцәар,
Рызхаратцәҟьа раӡон.
Аха иууеи,
Ҿнак шьышьык:
– Сара соуп! – аҳәазаап, –
Цшрала ишәеиӷьыу,
Зымч еиҳау, –
Нас ақьышә аҟьазаап.
Рвардымқәа тцнажәауа,
Зегь рыхәҭаа афон.
Ахахәда еихацалан иаргьы,
Уамашәатцәҟьа иацлон.
Сыцхашьап ҳәа,

Сшәап ҳәа ма,
Зынӡа агәы иҭаӡамызт.
Ала Мурацәҟьа абар,
Ихьацырц аҭахӡамызт.
Адәы иқәын ицәыцәны,
Амч агарҭа абомызт.
Кәтума, цгәума иараҿы,
Усгьы ажәак рызҳәомызт.
Ус ишыҟаз, бгахәычҷык
Аӡбахә уи иаҳазаап.
Ишаиааиуа
Зегьы ирбарц,
Иаанагарц ицазаап.
Амшқәа еихало,
Еихыҵуа ицоит,
Иҟам ашьышь цагьа.
Ҵыхәабаба
Рбон шьоукы,
Ақьышә ашша хьыртата.

ҴЫПХИ ҴЫПХЦӘЕИ РЛАКӘ

Иҟан ҩыцьа мыцҳәацәак,
Зыгәра узымгашаз рацәак.
Ҿнак илҭааит ҭакәажәык,
Ахш анамылхуаз ажәык.
– Ҳаи, ҳаҭамыз ҳаҳәшьаду,
Шаҟа блеипшузеи ҳанду!
Иҟалозар ҳарҭ ҳабҭаз,
Уаҳа ҳалам, ҳцоит ишшаз, –
Ас анырҳәа иааз ауаа,
– Шәаи нас нанраа, – лҳәеит дгәыкуа.
Дара цәажәоит: Ҳаи бхацкы,
Бзиак бзыҟаҳҵап, ацкы.

Пату ҳақәыбтцан ҳабҭоуп,
Ҳахьӡгьы бдыруазарц ахәҭоуп.
Ҵыпх ҳәа, сарҳәоит са сҭаацәа.
Сара исыхьӡыртцеит Ҵыпхцәа.
Ус дук ҳашьҭоуп ҳантцәаха,
Ҳзыманшәалахар уаха…
Ирҳәом ражәа инагӡаны,
Ицәеит, иҟан иаапсаны.
–Ҵыпх, Ҵыпхцәа! Ҵыпх, Ҵыпхцәа!
Исхаштрымашь сара нтцәа.
Рпарцәа ссирқәак роуп ҵаны,
Саргьы сыцәап наҟ сцаны, –
Апҳәыс лысасцәа ааныжь,
Пшьаала лҿыналхеит хрыжь–хрыжь.
Нас уи акәхеит, Ҵыпх, Ҵыпхцәа
Ацәа иалтцит игәырӷьатцәа.
Инахартцан лыжә ашаха,
Иамраӡакәа атцх ашаха,
Ес, иныҵашәкәа ицеит,
Ашьыжь амра аакацеит.
Нас араҟа ҟаарахеит,
Нас араҟа ҳәҳәарахеит,
Иҟам ажәхьа ахабар,
Иамуит апшәмапҳәыс дмыҳәҳәар.
– Уа шәабаҟо сҭынхацәа,
Уа шәабамо сеимтцәацәа!
Шәсыцхраа сшәыҳәоит аабаапсы,
Намыс змо зегьы шәласы! –
Ажәлар хытцит даара кыр.
– Иҟалазеи, иааҳардыр! –
– Нан, саашәыкәыхшоуп сара,
Изгеит мӡышәақәак рыгәра.
Иӡит сыжә, сыргеит сеимтцәа
Ҵыпх, Ҵыпхцәа! Ҵыпх, Ҵыпхцәа! –
Абас дгьатцәыгьатцәит мыцхәы,

Ианылба ауа, агәыцхәы.
Аха иааиз ус қәыртцеит:
– Ҳаи арыцҳа, лӄәышра цеит.
Ацәыӡ лоуит тцыԥх, тцыԥхцәа,
Рышьҭа ыӡхьеит арыҳәцәа.
Шьҭа иабаӄо ҳа ҳазхәо,
Иаҳмаҳароуп ас быҳәҳәо! –
Еизаз нлықәымчын абас,
Ицеит дӄамтцакәан уи гәырҩас.
Ари алакә интцәон абра,
Аха иацаҳтцеит ҳара.
Амц, идыруп, имцуроуп,
Анарх амам, амч кәадоуп.
Ацәгьа аӡбахә иҳәатәӡам,
Усгьы уи уаҩы иҭахӡам.
Маԥ, изымцеит Тцыԥх, Тцыԥхцәа
Иҿапхаҿаччо, игәыргьатцәа.
Ажәлар ашьҭахь зегь еилыркааит,
Иӄартцашаз рус еиҿыркааит,
Аишьцәа иҭаркит амацәаз,
Ҳәашьак амам изындыриаз.
Тцыԥх дкьалыкьаҽуа даанхеит,
Тцыԥхцәа ергь иԥсы еиқәхеит.
Иакәым уаҳа иӄартцаӡом,
Мцык нарҿытцшәо иубаӡом.
Аҭакәажә уа дшынхац дынхоит,
Лыжәзатцә днатцатәан илхьоит.
Анҭ иззырхәаз Тцыԥх, Тцыԥхцәа,
Уажәоуп ианелнакаа лгәатцәа.

АШӘЫРГӘЫНДА ДЗЫНИАЗ АЛАКӘ

Шьыбжьонказ шәаргәындак
Кәарачҷак днырын,

Еизарак ахьыҟаз
Даакылҟьеит деихо.
– Абас сара сшааиуаз,
Агдарра сылсны,
Шә-жьак саарыхҭыгәлеит, –
Иҳәеит деихәлахо, –
Инеиуеит аҿҿахәа,
Абна дырцәажәоит.
Абар акгьы сыгӡам,
Ицоит сшьаҟьаны.
Шьҭа изуеи, исыхәои?
Аха сымшәакәан,
Ԥадала снархыкәшеит,
Сыцсы неивганы.
– Шә-жьак – избахьада?!
Иамам хатцашьа!
Ма маҷк уеилахәазар,
Уаргьы уццакуан? –
Уи уаҟа дзыхҭыгәлаз,
Гәрамгас дышьҭырхын,
Дыхҭаркын аӡәаӡәа
Азтцаара рҭиуан.
– Шә–жьак иреитцазар,
Пшьынԥеижәи зеижәхоит.
Са сыбла иабазоуп,
Аргама шьыбжьон.
– Ас аҵьшьатә анырҳәо
Зтцаарашәк узцәыртцуеит,
Еибарпо еилазар,
Ҳәарада, уржьон. –
Уи ауаԥ дзыхҭыгәлаз
Ирҭом пцгарҭак,
Уа иибаз, нас иихәаз
Еиқәшәартә иҟалом.
– Исыхьзеи? – игәахәуеит,

Дхәыцуеит даатгылан,
– Сажәа сыриашар
Еитах иргәапхом! –
Абас ашәаргәында
Иажәақәа цсахуа,
Акакала дагхо
Даангылт акаҿы.
Идыр шьта атцабырг,
Иибаз, ицылаз,
Гәытҟьарак дшамоу
Иануп ихаҿы.
Ус далтцит ишәара,
Дкаххаа даагылеит.
Иреихәоит аиаша,
Иритоит атак:
– Хаи, сабиц, исыхьзеи,
Башак сацәшәама?!
Нас сганахь аҿеюхәа
Ицызтцәеи махәтак?! –
Иҟам шә–жьакгьы,
Иҟам жәа–жьакгьы,
Жьакгьы напшыхақә
Дыҟам избаз.
Еизаны игылаз
Ишыччоз еилахаит,
Хәашьак наузатом
Шаҟа рыччаз.

АЦАН КӘАНА

Лакә–лакә,
Сышнеиуаз,
Жьак аасыхьӡеит.
Алымха сынтакәрын,

Сама ицаӡеит.
Снаԥшызар–сааԥшызар,
Тәылак саҭоуп
Анакәым–аракәыам,
Зынӡа ихараӡоуп.
Атәыла, сызҿу,
Шҭак иҭаӡоит.
Акалҭаҿ амшын
Ҭынч ицәқәырԥоит.
Аҩада – ашьхара,
Бҕьыла иҭаҳәҳәоуп,
Арахьгьы иатҵәароуп,
Анахьгьы иатҵәоуп.
Хыбрак ахала
Игылоуп абра.
Нхарҭак ҳәа
Уаҳа,
Иубарҭам џьара.
Аҩымаа, ахымаа,
Аҿарпын, аҟьапҟьап,
Рыбжьқәа еинраалан
Иҩныҩуеит убрантә.
Егьирахь – адәныҟа,
Аҭынчра кашьшьуп,
Адгьыл шьаҟьарсҭа
Какаҷла иҭәуп.
Амра шеишеиуеит,
Ицқьоуп алакҭа.
Избо зеиԥшроузеи? –
Алакә ахаҭа.
Ахыбра сныҩналан,
Сшанхеит иара уа.
Аӡәым иҩыцьам,
Игылоуп ауаа.
Ԥсызак, ӡакы,

Маҿак иаҟароуп.
Аҩымаа, ахымаа
Зку дара роуп.
Хазых ақәасабқәа
Еибарҧо еилоуп,
Мышәи–мышәҳәари
Изҿу кәашароуп.
Зыда–ӡлагара
Аффа илагоит,
Ацәқәа зҵаку
Ауардынқәа гәагәоит.
Сыцәазар сгәахәуеит,
Избозар ҳәа пхыӡ.
Сыблақәа хызҩоит
Ихыстуеит нас ҿыц.
Мап, –
Зегь аргамоуп,
Зегь лабҿабоуп,
Иҟоу аиаша
Арахь имаӡоуп.
Ус,
Хаҵа–кьанҿаак
Дааҭалт амӡырха.
Жьабаҕь дук дақәтәоуп,
Ирххоуп амгәырха.
Ҧсуа маҭәала
Уи деилаҳәоуп,
Дыҟоуп длахҿыхӡа,
Акыр деилыххоуп.
Иблақәа ҟәазуп,
Ицқьоуп илакҭа.
Амза хаҿыгьежь
Зынӡак ахаҭа.
– Дад, исыздыруам
Сбызшәа еилурго,
Уааира сазгәырҕьоит.

Убжьы наумырго, —
Цсышәоуп ахьхьаҳәа
Иихәо иара.
Схы–стцыхәа, исааишьо
Иасҳәеит сара.
Сажәақәа цьеишьеит,
Лакәтцас ишьеит.
— Дад, уара уҿапхьа
Са сыпхашьеит.
Асеипш атәыла
Аӡбахә смаҳац.
Иҟоуп, убама,
Макьана сзымбац.
Кәана соуп Атцан,
Судырыр сҭахуп.
Абраҟа сапшәымоуп,
Абраҟа сахуп.
Снақәтәалоит сыпра,
Сынхылоит сыӡсо,
Даараӡа иҭынчхопт
Амшынгьы сахьцо.
Ажәҩан кеикеиуеит,
Амра лашоит,
Амшынҳәақәа ҭыпо
Сапхьа икәашоит.
Усҟан издыруеит
Дшыҟоу хәычык!
Иашамзар уаҳа
Изҿамшәаӡо мцык.
Сыӡхытцуеит инхарҭаҿ,
Уи дсыпшаауеит.
Шьхатәылан дынхозар,
Сыпра цыруеит.
Сыпраҿы иҟоуп
Шә–хәмаргак рыхкы.
Хәмаргамзар уаҳа

Иҟасҵом даҽакы.
Зыда–ӡлагара
Аффа илагоит,
Ацәқәа зҵаку
Ауардынқәа гәагәоит.
Ԥсыӡк, маҿак,
Ма иҟоу ӡакы,
Аҩымаа, ахымаа
Иаҿыхоит шьоукы,
Хазых ақәасабқәа
Еибарԥо еилоуп,
Мшәи–мышәҳәари
Зҿу кәашароуп.
Ас еиԥш,
Егьыс еиԥш
Шә-хәмаргак сыӡбоит,
Мцымҳәак дахьыҟоу
Исыманы сцоит.
Дыҷкәыназ, дыӡӷабыз
Еилыхрак ҟасҵом,
Излоу акаҵьбеира
Сшиҩызам сыӡӡом.
Сыҟоуп абас еиԥш,
Абас еиԥш сынхоит,
Лакәҵас иушьаргьы,
Сшубо саанхоит.
Избанзар аиаша
Иҟам инҵәарц.
Аиаша ҟазҵода? —
Мцык зымҳәаӡац.
Урҭ зегьы рышҟа
Сыӡхыҵроуп сара,
Ажәлар имҩашьо
Иргарцаз рыгәра.
Мшәан, уара, сысас,

Абарҭқәа засҳәо,
Ужьабаҕь абаҟоу
Злымҳа уҭатәоу? —
Сынхьапшын, саахьапшит,
Сгачамкны сынхеит,
Сжьабаҕьгьы ыҟам,
Кәана – дцахьеит.
Ах, лымҳакьацә,
Ах, уара ажьа,
Схала сааныжьны
Уабацеи сеиқәжьа?!
Ибзиоуп–ибзиа,
Убасгьы ҟауҵаз,
Ма Аҵан Кәана
Дшыҟоу сурбаз.
Мшәан исҳәо закәызеи,
Сабаҟоу сара?
Иамоузеи ҧсыхәас
Арантә аҵара?
Уажәыҵәҟьа исыхәоу
Дызбарҭам аӡәгьы.
Сгылоуп сиԥызан
Ак злымшо амаргьы.
Мап, агәкажьра
Иапсам ҳәа рҳәалоит,
Азнык сгәы цазаргь,
Нас сыԥесырҕәҕәоит.
Снеиуеит сԥеырхаҵан,
Иҟам сзыцәшәо.
Дарбан издыруа
Заа узықәшәо?
Ҵысҕрак ҷырҷыруа
Исхалт иҧыруа,
Аха дабаҟоу
Иаҳәо заҳауа?
Сашьҭуам, исҿалоит,

Саапшыр аҭахуп.
Иҟало збарцаз
Саагылан, сыпшуп.
Абар, ҩапхьа ассир
Сыла иабоит,
Избахьоу сжьабаҕь,
Еиҭах иаасыхьӡоит.
Алымҳа сынҭакәрит.
Сама ицаӡеит.
Ҿырҳасрак сахьымӡа
Апсны саанагеит.
Агаҿа сгылоуп.
Игәыбзыҕуп амшын.
Лакәҵас араҟа
Ипшӡароуп – сыпшын!
Сишь! Лапшҭцашәароу,
Ма сыла сажьоу! –
Ҵрак хгылан избарҭоуп,
Амшынӡ ахьынтцәоу!

ДАҔЬ–ДАҔЬЫНА

Ҭцыпх, тцыпхцәа,
Мамзар сынтәа,
Иҟамлаӡацзаргьы зынӡа,
Са исыздырам,
Амц сызҳәом,
Амц ануҳәо
Ургәапхом.
Иҟалазшәа цьашьахәык,
Лымҳаҭасны
Исоухьоу знык,
Сара ишәысҭауеит
Иҩны,

Аха ншәымоу
Шәапхь аҩны,
Хәыҷи-дуи ираҳап,
Ус ахҭысгьы
Аӡбахә цап.

I
Хәымз еитцамкәа асы хьышьҭоу,
Дәаӡа тәыла ҳәа иахьашьҭоу,
Зыҭҟәа-ӡабаажәк апсы ххалан,
Дағь-Дағьына нхарҭас иаман.
Апшра-асахьа — шәара ижәбац,
Адағь жьакца, иҭазгәо аматц.
Аха ишьҭнахын ҟазшьа ҷыдак,
Ианыҟала ипо пҵсызак,
Имҳәа-мырза ахакәачран,
Ицон, иаауан хара иныҟәан.
Акыр аамҭа ус имҩасит,
Дағь-Дағьынагьы ҩеидасит.
Аха башоуп, ианеитцаз,
Хыда ныҟәара иатцаз,
Иканажьыртә иҟамлеит,
Уимоу итцегь иагәапхеит.
Абас мацара ишаҿыз,
Ҽнак инылаҳан апҟыз,
Амҩа ацәыӡит, ажәҩа ҭҟьеит
Иаргьы акырӡа ишәаҟьеит.
Алабжышқәа аҿыкәкәоит.
Амра ӡаалоит, илашьцоит.
Инапшызар, ӡыцәак уа,
Настҳа игылоуп иазыпшуа.
Абар амишәан, митәы —
Амца ахыдыдуа аты.
Шьҭа Дағьына зықушәара
Иуадаҩуп аҳәара.

Атцх лашьцара аԥсы хыггоит.
Амра гылоит, ишарккоит.
Дагь-Дагьына абла хтуп,
Ишьхынԥсыланы иԥшуп.
Иаха аӡыцәа ҳәа иабоз,
Махәҭа ҩацәзаарын изжьоз.
Баша атыҩарҩар иацәшәон,
Бажә-ҟыдсаҟәан, илашон.
Абас шәаргәында ибла хкуеит,
Иҟам иҟоушәа ибауеит.
Шьҭа уи усым. Аԥсы ҭоуп.
Заӡа-ӡыхьла икәабоуп.
Дагь-Дагьына агәы рыҕәҕәоит,
Баша иахьӡыӡоз иԥхашьоит.
Аҩныҟа идәыҟәлар аҭахуп,
Агеи ашьхеи арахь еиԥшуп.
Иахьаауҟәшәо шьҭа уцала,
Нас узкылсыр, уҽхәала.
Амра хьшәашәаӡа иԥхоит.
Абгъҟәа ҩеижьхан икаԥсоит.
Аҳәатәхамҵа ныҟәаҩы,
Шаҟа иныҟәаахьоу уажәы
Иуадаҩуп аҳәара.
Амҩа иԥнашәаахьеит иара.
Атцхи амши еилмырго
Инеиуеит, иарбан изыцәшәо?
Ашәара зегьы иреицәоуп,
Ус иадырҟәаахьоу раԥәоуп.
Сишь! Иаангылеит митә або.
Изакәытә мӡанрои игазго,
Аԥхьа ишьҭоу, агәы еисуа?
Змахзар иарбан изгәынҟьуа?
— Еи! Уа иҟада? Уааҭытц!
Иҟьалаз среиуоуп, зынӡа сыӡт.
Амҩа иаша сзырбара,

Сыжәлантә шәҭамкәану ара?—
Дағь-Дағьына ааҿнаҭит.
Ԥсыӡ калмаҳак инахьыԥшит.
— Уара, арыцҳара ианиаз,
Аҭак сызуаҳәом узызтцааз.
Сара амшын аҿы сынхоит,
Аха иашан агәра згоит,
Унахысыр х-уарҭалк,
Ишыҟоу иҭамбаӡо ӡыҷҷак,
Уаҟа уашьцәа бзиа инхоит,
Амҩа иашагьы удырбоит. —
Аԥсыӡ хгылоуп амшын аԥырцә,
Дағь-Дағьына неиуеит нырцә.
Аҳауа зҩыдоуп, амш каииоуп,
Аҵла рымахәқәа иатцәоуп,
Ашәҭқәа гәылтцуеит ԥхынратцас,
Ирымоу здыруада маӡас?!
Ламбатәбароуп. Быҕькаԥсан
Рыӡмах гәакьа аҵаа хӡан,
Даргьы ыцәон иҭахәхәа.
Иҿырҳасуа Дағь ахәхәа,
Агәалашәарақәа иркит,
Уажәык итцегь игәыкит.
Шьҭа, нас, иҟалаз ҟалеит.
Аӡыҷҷа аҟынӡа инаӡеит.
Ауха агәыла-азла еизга,
Исаҳазоуп, агәра жәга,
Уаатәи адағьқәа рсасдахь,
Ачара азыруит, ҳара ҳ-Дағь.
Ашамҭаз шьҭалара иргеит,
Аха амитә! Абар ихәлеит,
Ҩаԥхьа ишеит, иара тцысӡом,
Дағьраа ируа–ирҳәо рбом.
Акыр игәжәажәеит, амшқәа цеит.
Аӡыҷҷа аҟәандара ацәцеит.

Ирурызеи? Зегь акоуп,
Ҿак ҵасаанӡа шьҭа цәароуп.
Саси пшәымеи рыпсы ршьап,
Настәи ажәабжь нас иаҳҳәап.

II
Арха, аҩыҵа ицәаакыз,
Қәала–ӡыла иӡлачыз,
Ахылҩа–псылҩа ирхылҵ ицоит,
Ашәапыцьап шьҭа итәҕәырпсоит.
Амра ацыпхьқәа ҿацоуп,
Аӡын ииаст. Аапынроуп.
Дарбан, иарбан иуртәо?
Ҩапхьа иҿыхеит зыпсы ҭоу:
Атла, акәара, апарпалыкь,
Адаҕь илатәаз алыкь.
Ажәакала, иаҳҳәап ҳаргьы,
Даҕь аарылхны егьырҭ зегьы.
Уи иахьнышьҭалаз ишьҭоуп,
Ала ҟәбарқәа еиқәыпсоуп.
Амш ишацлаз, ашәҭ шпытыз,
Кубри матцеи иштцысыз,
Насгьы ишыҟоу тәымцьара,
Акгьы азгәаҭауам иара.
Ус уахык, ианакәу дыр,
Ишәаҳәахьан акәыкәу кыр,
Ацәа иалтцит ала ҭчаа.
Абжьы хнарҩит аӡыҷҷа.
Даҕьраа адруҳәа еизеит,
Иаргьы азнык ишанхеит.
Аӡын мааицу, ицахьоу,
Ма ианышьҭалаз иахоу,
Акгьы азымдырит, аха
Ашьҭахь иахьыз анаҳа,
Уа, нахьхьиӡа, дара рҿы,

Заа ишышьҭало асы,
Аацын иагхан ишаауа,
Уажәаанынӡа акрымуа
Дара шыцәо хәымз еиуж,
Иагьа иурҟааргьы агәыжь.
Урҭқәа, егьырҭқәа, иабахьаз,
Изышьцылаз, иатцахьаз
Амч мырхакәа ишага,
Баша ишыркыз агәырҩа,
Ибадақьит. Аамҭа цеит.
Инылахҿыххан атцх аашеит.
Амра игылаз ашәахәа,
Дагь ахьықәтәоу ауахәа,
Иқәгәыбзыгуа иаҿаҷҷоит,
Дагьраа гәыргьан ишәахәоит,
Аха урҭқәа акгьы абом,
Аҽарҭынчын итцысӡом.
Алапш кыдхалеит хара.
Иагьа ибзиазаргь ара,
Абла ихгылеит иара хьиз.
Амҩа шәарҭаз аҭахыз,
Игьежьыроуп, уахa изтәом,
Ада пстазара абом.
Егьи амшаз, ашәахьа,
Дагьраа ааныжьны, уи ҩапхьа
Амҩа иқәлеит, аҩныҟа ицоит,
Илахҿыхуп, агәы шәахәоит.
Аатцәа дукгьы ажәҩа ихшьуп,
Фатәы–жәтәыла иара ҭәуп.
Иҟьалартә иҟаӡам уажәы, —
Акәуа хшыҩҭра–ҭакәажәы,
Аӡыҷҷа ааигәаара инхоз,
Згьы здыруаз, згьы збоз,
Ианнатцеит уи мҩапакы,
Ирҿысны инеиуаз бжь–шьхакы.

Уи зегь реиҳа имариан,
Аҩнаҟынӡа иагауан.
Амши атцхи еилагӡо,
Амҩа ишықәыз Дағь мтәаӡо,
Мызки фымши цахьаны,
Ибӷацамкыраз ф-шьхакы
Зных ихало, илбаауа,
Ахаҳәқәа шҭалоз икәалаауа,
Кьыск амоукәа наҟ ирхыст.
Игәырхытҳытҭган пшак нахьыст.
Шьҭа аҩнынӡа инаӡарц,
Ани, аби, аҭахцәа абарц,
Хымш аныҟәара аҭахуп,
Иаанхаз ашьхагьы лаҟәуп.
Инахытцыр, адәаӡа шьҭоуп,
Уи акалҭаҿ аӡмах ҭатәоуп,
Дағь-Дағьына иахьазҳаз,
Рапҳьа ашәа ахьаҳәаз.
Амра хьшәашәам, ицацәам,
Жәҩан казказраҿ пстҳәак гииуам,
Амҩа-шьхамҩа кәаратцоит,
Дағь аныланы ицоит.
Сеидро иааиз агәаҿы,
Ччапшьк наҿықәлеит ахаҿы,
Аха уаатцәҟьа инаҿабеит,
Шәшьырак шышьҭалаз абеит.
Ахы иҩахеит еилнаргарц.
Абар амитә! Ирхәа ац,
Ашьха уарбажә иақук ахы,
Фатәык амбазшәа ҿакы,
Ажәҩан иалҟьазшәа иааиуеит,
Ашьапхыцқәа, аа, иркуеит.
Хытцәахырҭак кыр иапсоуп,
Дағь зҿагылоу арахь цаҟьоуп.
Ипеит иууаӡа хлантцы.

Ашьҭахь иҟалаз атәы,
Акгьы аздырам. Ахы ҭуууп.
Тымитышак аҵа иҭоуп.
Илашьцароуп, мра ҭапхом,
Ҭытцшьа амам, амч азхом.
Иҟәаҿҟәаҿуа игәынқьуеит,
Аатцәа хыртлан инҭапшуеит.
Афатә иаанхаз шәынтә иабоит,
Шьыжьхьаз матцак азнархоит.
Еидшәаҟьалеит ус аатцәа.
Амҩаныфа анынтцәа,
Дағь-Дағьына амч капсеит.
Амш еиҭашәан, ихьҭакуеит.
Ақәа кыдхаҿеоит ихкәом.
 Дағьгьы ҿааихак ҟанатцом.
Иаҭахым уи амш еилгар.
Издыруада апсы агар, —
Атымитыша аӡы ҭаҭәоит,
Ус-ус иацлар ихәнагоит.
Убас иагьыҟалеит ара.
Иҭытцны игылоуп уажә иара.
Акәша–мыкәша зегь цәыккоуп,
Абгьы ҩеижьхан икапсоуп.
Апша хьшәашәа уцәеижь аршәуеит.
Дағь аҩныҟа иццакуеит.
Ашьха ихытцит наҟ иаулак.
Игәыргьа-гәыргьоит алушәак.
Зегь абоит уи ҿыцбарах.
Ус инхықәгылеит аӡмах —
Дағь-Дағьына иахьазхаз,
Рапхьа ашәа ахьаҳәаз,
Аха апхынра цахьан,
Аҭаацәа ацәа иагахьан.
Инакәша–ҩакәшан рыцуҭа,
Иаргьы нышьҭалеит рыгәҭа.

Урҭ анҿыхо ҳәа ҳаапшрым,
Ажәа ароура аҭахым.

Зегь маншәалахеит уеизгьы,
Ҳусқәа ҳрылагап ҳаргьы.
Абас далгеит исзырҳаз,
Шәарҭ игәнышәкыл ишәаҳаз.

АҲ ИПҲА

Аҳәынҭқар ду, зегь зылшо,
Бзиа ирбо, иагьзыцәшәо,
Пҳа ссирк димоуп изызҳаз.
Аҵьныш илапш уи лыҟәгаз.
Лакәым еиҭаххәоу ҳара,
Иара алакәаҿгьы ҵьара,
Леипш дабаҟоу дызбахьоу,
Адгьыл дамбац ас иихьоу!
Уи деинаалоуп, уи, дгәыкуп,
Дара-даараӡа дразуп.
Ҟәышра лыгым, деилыҷҷоуп,
Лцәаҩа наалоуп, лгәы пшқоуп.
Ааи, нас, аҳ ихылҵ–ипҳа,
Хаҵа дцартәеипш ианлызҳа,
Илгәапхаз дигарц иӡбит.
Ари ажәабжь нас иприт.
Гәыргьаҿҳәашан иҟалеит,
Ныҳәа дуӡӡаны иршьеит.

Арцар дәықәлеит рҿы кәадыр,
Ирзыпшыху уара идыр!..
Дарбан руа илгәапхо,
Аҳ ипҳазаҭцә, мрада ипхо?

Иҭбаацәыцәу аҳҭынра,
Арахь иааиуа пҳәысҳәара,
Ипеипеиуа идырҭәуеит,
Рхыԥхьаӡара иазҳауеит,
Аха инхьагәгәоит ус шьҭахьҟа,
Мши–ҭҳхи цазеи ас шаҟа?!
Аҳ ипҳа аӡәгьы дизҳәом,
Зегь зыӡбуа ажәак лызҳәом.
Лылаԥш рхылгоит ихааны,
Арԥар гылоуп игәыкны,
Лара ԥшьаала, ҭынч днаскьоит,
Нас дырцәыӡуеит – луадахь дцоит.

Аҳ ду иибо цқьа игәапхом,
Аха ҿиҭуам, ак изҳәом.
Иажәа деижьом, инагӡатәуп,
Ииҳәо ҳәазароуп – даҳуп.
Амшқәа цоит, иахьа, уатцәы…
Дҟалоит хымԥада ҽаӡәы,
Уи дызҳәаша, илгәапхо,
Мшын нырцә акәыз дахьынхо.
Шықәсык ниасуеит абас,
Иҟоу рзеилыргом хәарҭас.
Дарбан имҽырбаз ара,
Сасдахь дагхом аҳҭынра.
Рԥыск дизхымхит аҭыԥҳа,
Дԥагьахазшәа ианлызҳа.
Ус ишааиуаз, амшқәа шцоз,
Ҿыц акәукәу абжьы нгоз,
Ҽнак, шьыбжьонказ, иааилаҭырт,
Цәалашәарак роут, ирдырт,
Иадыԥхьалаз аҳҭынра,
Гәырӷьак шыҟалоз ара.
Инаԥшызар, наҟшәа, нҭытц,
Ирымбацыз џьара нхытц,

Ҩыцьа ҽыжәланы иаауеит,
Рҽышьҭыбжь улымҳақәа ҭцырхуеит.
Зуадаҿ иҟаз аҭыпҳа,
Аҽышьҭыбжьқәа анлаҳа,
Лгәы нҭгәырҕьан даaикәапхеит,
Дыԥрыртә аҟара дласхеит.
Асоф дныҟәыххын днаԥшит.
Лылаԥш рҟәымго даалаԥшит.
Иалылхрыда – адоуцәа.
Игәарпханы ишеит Анцәа.
Иеиҕьу дарбан ма еицәоу,
Узырҩашьо мыцҳәацәоу?
Аха ажәлар џьеи иужьап,
Узеиуоу узымдырууа уҟарҭцап.
Игәырҕьа–гәырҕьоит аҳҭныуаа,
Бзиак иашьҭоу, бзиа зуа.
Аҳ иԥҳа лразҟы лчаԥоит,
Мҩашьарыда шьҭа ирбоит.
Дуалыуашоит аҭыԥҳа,
Руаӡәк дылзалкаауам еиҳа.
Дара еиндаҭлоит ансгьы–арс,
Аӡәгьы даҭцахом ма цас.
Ацу рфеит, алакәқәа рхәеит,
Еиҭахеит, избаз шанхеит.
Асоф аҟынтәи аҳ иԥҳа,
Ас ианылба, ианлаҳа,
Лажәа дналагеит абас:
– Шәарҭ, ахьырԥар, шьҭа шәааанҿас.
Сара ишәыстҭауеит адтца,
Шәарҭ шәазхәыцны инашәыгӡа.
Шәаӡәк аҽыхәа, шәаӡәк аҽыз,
Сара сҟынтәи шәарҭ ишәтәыз.
Нҭыц, адәеиужь ахаҧы,
Уа шәааҭгылан, шәеисаны,
Ҽыла шәжәылан ҳашҭа шәҭал,

Зегьы игәартәап шәышьтра, шәкәал.
Аха, зҿылас, аԥхьахә зго,
Иакәӡам ԥхәысыс са сызго.
Ҿыхәаз, ҿызыз ашьҭахь иааз,
Изтәу арԥыс са сизхәаз.
Аҳы, шәрықәтәа шәарҭ шәыҿқәа,
Избахоит абас ҳразҟқәа.
Лажәа далгонеиԥш – ифха,
Иҭҟьеит рҩыцьагь амӡырха.
Аҿыхәа цоит икалаӡа,
Аҿызгьы иатцахом зынӡа.
Уа, адәеиужь аханы,
Иааивагылеит рыгәқәа шны.
Адауаԥшьқәа, ахацәарԥар,
Ԥсыхәак рымам имеисар.
Гәаҕк рыбжьалар ирҭахым,
Мцык, гьангьашрак урҭ иртәым.
Аник илхымшаӡеит дара,
Еибабеит ишцоз џьара,
Нас еиҩызцәан иҟалеит,
Ус иахьанӡагьы иааиуеит.
Ааи, ҭыԥхассирк дыргәаԥхоит,
Руаӡәк аргама шьҭа дитәхоит.
Аха гәыҕрак, изымжьац,
Иахьа иԥыршәоит, иалтцуа рбарц.
Чоу ҳәа иҩатцҟьеит, ахыҭҟьеиԥш,
Ахатца иԥишәароуп иҿеиԥш.
Усгьы, анкьеиԥш, еилыххам,
Рлакҭа гәырҕьаӡом, ихаам.
Иназааанӡа аҳҭынра,
Рыҿқәа ныркылоит дара.
Ируа иақәшәом, еилахәеит,
Ихыԥҿыган иҟалеит,
Аҳәынҭқар иԥҳа лыдтца,
Ухатцаҕьеҩзар инагӡа.
Даара ихәыцит, иқәыртцеит,

Акыр аамҭагьы рыцәцеит.
Ӡбашьа рзыҟамцо абра,
Рыҽқәа ишрыдгылаз дара,
Хҭыгәлак дрықәшәеит уа дразҟны.
Дыхьчан. Ирахә кацаны,
Сеидроу дзыргьыжьуаз иара,
Кыр ицәыӡу уи џьара?
– Дад, ишәыхьи, шәысгәапхом?
Сшәыцхраартә сыҟам, сымчқәа хом,
Аха ишәыластцап сыхшыҩ.
Нас шәааныскылеи шәаныҩ? –
Абырг дразцааиуеит абас,
Илабашьа иапхьа инарс.
Ирыхьыз иарҳәоит акы мӡа,
Рыхқәа рыкәаҽ, ргәы намӡа.
Ахьча илақәа аачеит.
Ҩажәак рыда ак имҳәеит.
Арпар ҭрысит аҽқәа рахь,
Ицоит ишзахәо аҳҭынрахь.
Аҽыхәа иақәтәо митә ҟаиҵоит,
Аҽыз иақәтәо уи дихьӡоит.
Хҭак еицҭаршәуа еицааиуеит,
Лыгқәак гылоуп, еизцааиуеит.
Елгагәышьам урҭ рыгәқәа,
Ишеимырдаз рбом рыҽқәа.
Ҽқәоуп араҟа зегь зыӡбо,
Арпар еисо елзырго.
Мшәан, еимырымдар абас,
Изцарымызт урҭ еивас.
Илахҿыххеит аҳҭынра.
Асоф дықәгылоуп Лара.
Аҟәҟәа-ҟәҟәаҳәа, ахысра цоит,
Шьҭа имҩашьо уа ирбоит,
Аҳәынҭқар ипхҳа дышцо,
Ашҭа дҭалахьеит дызго.
Аҽыз апхьа даанагеит,

Иҽыхәа ашьҭахьӄа иаанхеит.
Зегь насыҧроуп уахьыҧшуа,
Гәырӷьак змам дубашам уа.
Рылаҧш кыдуп аҳҭынрахь,
Сымҩахытцит саргьы уахь.

Избаз уаӄа са схаҭа,
Ҳәашьак сзаҭарым уашьҭа.
Аҳҭынра зегь ҿыц ирхиоуп,
Џьашьахәыла еиқәыршәоуп.
Шаӄа убозеи, шаӄа хкы!
Дбеиоуп аҳ ду, ихатцкы!
Нас уи чара дук иуит.
Хаха–хымш аӡә дцар имуит.
Шәаҳәаран уа, кәашаран.
Арыжәтә, афатәаз чаран.
Ах, дыссирӡан аҳ иҧҳа!
Сылаҧш лышӄа ихан еиҳа.
Уи сгәы дҭытцәом иахьагьы.
Сажәабжь гәнызкылаз шәаргьы,
Насыҧ шәымаз, згәы разу,
Даҽа аамҭазаргьы ҳазтәу.

ҚАМС-ИҦА ҚӘАСЕИ ГӘАҦХА-ҦШЗЕИ

Алакә

Ажәытәан зны, араантәи акыр инахараны, асымӄәыл зқәыжьыз шьхадук ашьапаҿы инхон-интцуан хатцаки ҧҳәыски. Урҭ раагәара уаҩы дынхаӡомызт, хылтцгьы дрыманы иӄамызт. Қәацәк рызгылан. Ахатца, нхытци-аахытци дрыбжьан, иара итәала дныӄәаҩы баацсын, аҩны даныӄази даныӄамзи еиӄаран, иӄан мызкы инарыцны иҧҳәыс лхала

лкәацәажә данахыз, агәҿыгь даго. Усҟан лара зных лгәахы пжәон, абасҟаамҭа лхаҵа лыгәхьаа мкыкәа дахьымаауаз, даҽазных гәҭыхас дышьҭылхуан, машәырк ихьзар ҳәа, аха деибга-дызҩыда даныгьажьлак, еиҳаракгьы напҭацәыла, хаарамацәкьыск иҵамкәа, гәабзыӷ ажәак иҿыцымшәо ашҭа данааҭалоз, лара деицрашәон, лыбзгьы лзаанкыломызт.

– Асҟаамҭа сара сухашҭны уабаҟаз-уабамаз, – ҳәа дыхҭалкуан. Иара митәык ацәажәара бзиа избоз аӡәы иакәны дыҟамызт, дахьыҟаз, ариаҟара даанызкылаз ипҳәыс ианлеиҳәалоз ыҟан, аха ажәак аниҿыцамшәозгьы рацәан.

Лара пҳәыс цьбаран азы, ас иҿымҭра еиҳагьы лгәы цнажәон, гәрамгас дышьҭылхуан. Иудыруазеи, наҟ цьара, сара сеиҵкыс ипшӡоу, сара сеиҵкьысгьы зықәра маҷу аӡәы ихшыҩ еилалгазар, дхыхны длымазар ҳәа ахыбаара лызцәырҵуан. Усҟан зынӡаск амцапшь ықәылҵон.

Иара еиликаауан асҟак деилазыршуаз, уи иара игәы иахәон, хаа-хаа даапышәарччаны, ажәак ламҳәакәа, иеиха аашьҭыхны мҿаагара абнахь иҿынеихон, нас иеидара ихарззала, мҿгәарҭак ӡарҵәила еиқәҟаца иҿаҳәаны, агәараҳәа амҿырҟәараҿы инаганы ианкаижьлак: «Абыржәы иҟуҵазгьы акыр исзапсоуп, афархь аагара акыраамҭа исықәшәарым», – ҳәа лгәы иаанарго, маҷ-маҷ ллеишәа хеуан. Лара ипҳәысгьы акы даҿны дубашамызт. Ииашоуп, фатәык-жәтәык, ауҟалымҵахуаз, усгьы аҩнытә ус нҵәара зқәымоуп, аха лара абраҟагьы уеизгьыуеизгь акы дахыццакуа акгьы даҿӡамызт. Лхәыҷы дыҟам, лду дыҟам, ҭынха дааиуам, гәыла дааиуам, лхы дақәиҭуп. Аамҭа меигӡарахда илымоуп лхы дацклапшыртә еипш. Ашьха ашьапаҿы дшынхогьы, уаҩы дшимбогьы илҭахуп дыпшӡазарц, асаркьа данпшылар лхы лгәы ахшәо акәымкәа, лгәы

ҭгәыргьааура, лхашәа хы лымбо дыҟазарц, усҟан лхатәа иахь зны-зынла иаалызцәыртуа агәрамгара зыҟалом.

Абас, асымҟәыл зқәыжьыз шьха дук ашьапаҿы, ааигәа уаҩы дахьнымхоз, инхон-инҵуан хаҵеи пҳәыси. Хылҵ дышрымамызгьы, изышьцылаз апсҭазаара ргәапхон, хьаакгьы рымамызт. Ргәы бзиан, рхы бзиан, ашьха ҳауа ргәы арҷкәынон, рҭеиҭпшгьы убас иҟан. Ахаҵа иныҟәаракәа ирыхҟьаны реибабара ахьеипҟьоз, азнак азы аҭызшәа ахылҵуазҭгьы, аҵыхәтәан ианашьцыла, иаара, ихынҳәра ныҳәак еипшны ирзыҟалон. Апхьаӡакәны игәапхеибашьазшәа акыраамҭа рееидырхаланы иааидтәалон, рцәажәара рызнырҵәомызт, еиҳаракгьы уи ҳамҭала деимала-еиҿалаха даныгьыжьуаз. Уи излаирҳаз, иахьынтәааигаз, хаҵеи пҳәыси знык иадамхаргьы иалацәажәо иҟамлацызт, ҳаргьы макьаназы ҳеалаҳгаларым.

Абас, анкьаӡа зны, асымҟәыл зқәыжьыз шьхадук ашьапаҿы, ахаан уаҩы дахьықәнамгалацыз, гыгшәыгда шьҭак ахьумбоз аҭып аҿы, қәацә ҩнык ргыланы инхон-иҵуан, «ҳхазыҳәан-ҳапсазыҳәан», ҳәа ихәыцуаз ҩыцьа, хаҵеи пҳәыси.

Иџьоушьаша, урҭ ара анхара ианналага инаркны, агыгшәыгқәагьы рышьҭамҭа дырӡит, арахь уаҳа иқәымло иалагеит. Пырхагада насҭха-аасҭха инхон, иеипырхаганы иҟамызт.

Аамҭа цон, есымша иҷкәынцәаханы иаузыҟалахуаз, аха макьанзы ргәамч ыҟан, рқьаф ҭан, аха уахык, игәапхеибашьо ианеидтәалаз аамҭазы, апҳәыс даацәажәан лхаҵа абас иабжьылгеит:

– Иубоит нас, макьаназы шлацк ҳхахәы иалашәаны ишыҟам, каҷыракгьы ҳхаҿы ианубаалом, аха зегь акоуп, шьҭа урҭқәа раамҭагьы иааигәахараны иҟоуп, убри аҟнытә ҳџьабаа ҳхызхша, ҳаҩнра, ҳгәара збаша, ҳаргьы иаҳхылапшыша дҳамамзар, псыхәак ҳаманы ҳзыҟалом, – лҳәеит.

Ари аҩыза ажәақәа заҳаз ахаҵа, азнык азы ипҳәыс дцьашьаны даалыхәапшит, ашьҭахь ҿааиҭит:

– Иббоит нас, Анцәа биреи сареи хшарак дхаҭәеимшьеит, анаҩсан, ажәытә ҳанхарҭахь, ҳауаҳҭынха ахьыҟо, ҳашзымгьыжьуа ибзианы ибдырҩуеит, уи алацәажәара аҭахны избом, нас иарбану иҟаҳҵараны, иҳалҳаршараны иҟоу? Ус ҳнеилап, бара ибҳәан еипш, макьаназы ҳамаха-ҳашьаха ҩәҩәоуп, нас мышкы зны, усгьы хырцашьа змам ҳлахьынтца ҳанымиар ҟамлозар акәхап, – иҳәан, игәы аҵанӡа инаганы даақәыпсычҳаит, изакәытә цәанырроу иааизцәырҵыз здырхуада!?

Апҳәыс лхаҵа иқәыпсычҳара ипсыҿера акәны иазылпхьаӡеит.

– Ҳаи, иухьзеи!? Сара сеипш ас ахаҵаҩәҩәа дызмоу, акы иацәымшәо, акы иазаанымкыло аҿаӡәы длыманы дыҟам ҳәа сузгәыдууп, иахьагьы сгәысыцсы зегьы зысҭоу уара уоуп, ас уцәажәап ҳәа сгәыҩуамызт, – лҳәеит, апҳәыс лхаҵа дцьашьаны.

– Макьанагьы бымҩашьан, хаҵак иигәаҩьуа сара исзымгәҩьуа Анцәа сҟаимҵааит, нас исабымҳәои иҟасҵараны, исуалны иббо, – иҳәан, ипҳәыс дналҿапшит илапш ааирҩәҩәан.

– Иҳацхрааша, ҳарахә-ҳашәахә еилзыргаша хбыц-хәычык дҳамамзар цсыхәак ҳамаӡам. Ааигәа зтәыҩа ианкны игәароугалаз ажәхьа абара мацара иахәоу уаҩы ҳаҟоума, убригьы узгәамҭаӡои!? Аҵьабаа апҳәыс дархоит, суҭахны уҟазар, хара имгакәа цхыраақ хәычык дсоуртә исзыҟаҵа, аҟатцашьақәа уи уара уажәы иумбеит... Уажәраанӡагьы схахьы ишпамааиуаз уҳәарауазеи, иара уаргьы иухьзеи, знымзар-зны аӡәызатцәыкгьы сыҩныҟа дызгандаз ҳәа ушпазымхәыци, – лҳәан, ицьашьаны даацәажәеит.

Ас зхылҳәааз, абри апҳәыс лхаҵа даныҷкәыназ абрагьцәа рыцныҟәара цигеит бзиа ибаны. Ақәыла-

рақәа, агьычрақәа хҭеикит. Ахәыҷқәа ӡаны, амшын аҟәараҿы инаганы рыҭира далагеит. Дашьцылан убри даҿӡан. Дманшәалахо, иқәҿио, дызҿу ацәгьара уаҩы изитцымхуа дааиуан азы, зынӡаск сара соуп иҳәан, ууанӡа анхацәа рыхшара ирхыкәыкәааны иӡозҭгьы, ҽнак ихы иҭашәеит, қыҭак аҿы аҳыс иҟаз ичкәын, апшӡара иакны иагоз, дӡаны диҭирц, избанзар, ахәычыпшӡақәа рыхә акыр иҳаракны иҟазаарын. Абас избан, аҳ ипа дгьычны амшын ага апшаҳәаҿы дысҭиуеит ҳәа диманы дахьнеиз, аҳ иуааҗәлар иреиуаз шьоукы убра иааиқәшәан, аҳ ипа димырхит, иара дырзымшькәа цәгьала-цсышьала ипсы рцәигеит. Аха аҳ ас изныҟәаз дахьимырхәыр шиимуаз изымдырууа дауҟахыз, аҳгьы харзаманк иакәын, илеишәа цьбаран, игәыжәла мцапшьын, акы ааигәампҳар апырқь ҳәа деицралон, иааивалаз цсгара иитомызт, наҟ дықәицар акәын. Аргама еиқануаз, уи ауаа ирдырыртә-ираҳартә цсышьацәгьак иимҭар иуамызт. Дыцәгьан аҳ ҭабыргны, аха уиацлабыр, аикәым изыҟастцоит ҳәа уалагар, усҟан акәын даныцәгьахоз, абжьаапны иажәа уацныҟәар, агәыразра анааирпшуаз ыҟан. Идыруан аҳ ауаа ргәыҟатцара уадаҩрак шаламыз. Илеишәа анизаанымкылоз шаҟантә дахьчахьааз, абри иаиҩысҭаара. Зегь ианарыжьуан, зегь инырчҳауан. Абас иҟаз аҳ иҿагылара игәаҕьырацәан, еиҳаракгьы уара аара ануду, убри азы аҳ ипа иҕьычра ҟазтцаз арцыс-мӡышәа, ааигәа иаигаз ипҳәыс хәычы даашьҭихын, аҳ иуааҗәәлар хытцны ишишьҭаз, аҳ ихаҭа хазы имҩақәа шикуаз, аӡәгьы диҿамшәакәа, блакы дамбакәа, ицарҭа-иаарҭа умбо, ишьҭамҭа рыцәирӡит. Уи нахысгьы уаҳа уи ауаҩ ихабар зыҟамлеит. Убасҟан ибналаз хатцеи пҳәыси, убра, уаҩы ишьапы ахьымнеиц, асымҟәыл зқәыжьу ашьха ду ашьапаҿы қәацәк ахьдыргылаз, цырхагак рымамкәа, дара ргәы ишаҭаху, ргәы каршәны инхеит-интцит. Шьҭа уи аахыс маҷ

ҵуама, ражәра иазхәыцуа иалагазар? Уажәы хбыцхәычык дгьычны дааугароуп ҳәа аниалҳәа ипҳәыс, мацк сыпсы ааитаскып, аҩны сҿааныскылап ҳәа ихәыцуаз ахаҵа, иаапсара неихытцын, икьаф талеит. Игәалаҟара анышьтытц, ипҳәыс алапшхаа дарго, дук хара имгакәа иабжьалгаз шынаигзо ала ажәа литеит. Ас ианеицәажәоз цхыбжьонын, уажәы ианааша, ари ахаҵа бцьарла иҿеибытаны, иҿеилаҳәа-иҿеилаца:

– Абзиараз сҟәыш-хьыршәыгә, – ҳәа ипҳәыс иналеиҳәан, ашьха иалидахьаз амҩахәаста па днаҿалеит. Апҳәыс лхаҵа иажәақәа еиҳагьы длахҿыхза дааҟартцан, лылапш гәакытцәакуа, лхаҵа ицәаара лбонатцы деитамтцуа дизыпшуан. Уажәы зынзаскгьы илбомызт, лхахгьы иааиуамызт ауаа ирылзааны, бнаршәыра баапсык ахаңы, ашьхацәҳәыра ашьапаҿы, лқәацәажә аҿапхьа дышгылаз. Лхатцазатцәык иакәын уи лхы итаз, лгәы итаз. Шьта дҩашьомызт, уи лара леипштцәҟьа иаргьы лара дшитахыз. Абыржәытцәҟьа лара аҿа насыпк даҳәазомызт, дагьазхәыцуамызт, иагьылтахзамызт.

Лхаҵа ашьха ҳаракы даҿаланы дцеижьтеи шьта ҩымчабжьа инареҳан. Ипҳәыс лгәы хытхытуа, лгәы тгәырґьаауа иаара дазыпшын. Цәанырра баапсык лзааиуамызт. Агәра лгон лхаҵа дшыманшәалахоз. Ус иагьыҟалеит. Дхынҳәит лхаҵа, хәыцы-пшзак диманы, ихахәы еиқәырҳәы, деилаҳәоуп-деилацоуп, бзиа аазарак шимо иаразнак иубартоуп.

– Ари арпыс Қәаса ихьзуп, шәеибадыруаз, – иҳәан, ипҳәыс дналитеит. Макьана уи иарпысра абаҟахыз бжьба-ааба дреиҳамызт. Ишәаҟьаны иҟаз ахәыцы, ибла тбаақәа даарҩахан, дразза иимбацыз апҳәыс дналҿапшит.

– Узыцәшәозеи, умшәан арпыс, ҳара ҳабнауаам, абра неирта-аирта ахьыҟам нхартас ишҳамоугьы. Шьтарнахыс ҳара ҳҿы уҟазаауеит, уҩнал ақәацәахь,

схаҵеи уареи какалк шәсыркып, нас шәыпсы шәшьап, шәмаапсаӡакәаны шәыҟам, – лҳәан, лхылҿы лхалашо лхаҵа днеигәыдыпшылт.

Қәаса убри аҽны затҵәык ауп апсшьара, аниауз, уи нахыс тәамҩахә илымҭеит апшәма пҳәыс. Рапхьаӡа, иҟаҵатәыз издырамызт, акгьы даманшәаламызт, арахь апҳәыс лаҕьбжьы еиқәтәом, анахь дырҩуа, арахь дырҩуа, дықәергьажьаауа длымоуп, рыцҳашьарак изыҟамҵо. Дхәычҷымзи макьана, ахаҵауыс назыгӡоз дабаҟаз, ихшыҩгьы азхомызт. Ус, иматәақәа хеит, ишәымло ианицәхәычҳа, лхаҵа иматәажәқәа илҭан, асаара ишьҭасуа, ишәҵаны, дхыпхыпуа дахьныҟәоз лкьатеих цнаҵәон.

– Ҳаи, Қәаса, шаҟа сурччозеи, ушәҵатәи уареи, ааигәа ианаҳҵаз ҳаҵьма ахәықамса уеипшныссшьалоит, – ҳәа наҳәаны, еиҭах ччараха илысуан. Дышнеи-шнеиуаз Қәаса-қамса ҳәа иалҳәо далагеит. Ус аамҭа цон, Қәасагьы дҩеидасуан. Аҵьабаа шигмызгьы, уаҩҵас цсшьарак шимамызгьы, имаха-ишьаха ҕәҕәаны, пшреи-сахьалеи деинааланы, дарпысхарц акгьы игмызт. Хаҵеи пҳәыси Қәасақамса дҳаманатцы акы ҳазрыцҳаны хҟалашам ҳәа еибырҳәон, аха ҽнак, апшәмапҳәыс, лхаҵа дықәианы ипсы анишьоз, лара афатә аҟаҵара данаҿыз даацәажәан ус иалҳәеит:

– Уара уусқәа зегьы Қәаса-қамса иҟаиҵалоит, аха сара сусқәа ҟазтцо уаҩы дышсымам узгәамҭаӡои, мамзаргьы угәы сцәыхьшәашәахьоу, – лҳәан, лажәа далымгацкәа, лхаҵа ацәарҭаҕәы дахьықәиаз ашырҳәа ибҕа даахықәтәалан ҿааиҭит:

– Сапхьа рахә боуит, саргьы абыржәы убри акәын сзызхәыцуаз, аҳәаха сабымраӡеит акәымзар. Иаасараӡа мчыбжьык, ҩымчыбжьа, лхахәы бырфынха, дласкәантраӡа бусқәа зегьы ирыхьӡаша ӡҕаб-ҵәрышәкәак ара дыбсырбап, – иҳәеит.

Алашьцамҭазы ирыӡбаз иазгәырҕьо, еицәнымхо еицәажәо, акыраамҭа атҳ ргеит, ианааша, апшәы-

ма-хатца иеааибитҭан, ипҳәыс пшӡа блала даапхьишьышьаан, уаҳа ажәак ламҳәакәа, ашьха иаҿалакьуа илиххьаз амҩапа днаҿалеит. Лара ишыҟалтцалац еипш, лхатца ицамҭазы илыхьиршаз илапш лыдырхаланы дизыпшуа дгылан архәара длымнахаанӡа. Абыржәы убас лгәы иаанагон, абра асымҟәыл зқәымтцуа ашьха ашьапаҿы ҳаанамгар, издыруада абас ҳаилибакаауа, абас ҳаибаҭахны, насыԥ ҳаманы ҳзы-ҟамлар ауан ҳәа.

Қәаса дроуижьҭеи лара ҳкәажәтцас лхы ламхабо дҟалахьан, аха илдыруан инагӡаны даҳкәажәны дшыҟалоз аматцуҩ-пҳәызба данлоулак ашьҭахь, усҟан лара акгьы ҟамтцо, лхылҿы архиарада, лцәа-лжьы рыцклапшрада, уаҳа уск лыманы дшыҟамлоз. Ииашоуп, аматцуцәагьы аус дырутәуп, ирхылапштәуп, убжьгьы неитцыхны инарықәургароуп, аха уи усны ипхьаӡатәӡам, еиҳагьы агәахәара унаҭоит, мыцхәы ухы бзиа иунарбоит, ларгьы уи ауп илҭаху. Абас еипш лхы дшазхәыцуаз, лгәы шытгәырӷьаауаз, ҩымчабжьа нҭакәкәа иниасит.

Қәаса иӷьычра даныҟаз, усҟан гәеиласрак лмоуӡеит, уажәы илызгәамҭакәа ииасыз амшқәа анылпхьаӡа, ихьшәашәаӡа акы дааимнадеит, лгәалаҟара иаразнак ибжьысит, ихьухьуа лгәатца акы нҭалан дамыртәо-дамыргыло дааҟанатцеит.

Лыԥсы аивгара анылцәуадаҩха, пшак лҿалырсырц абӷьаа ҳәа адәахьы даадәылҟьеит, абри аамҭазы акьажы ҳәа тцәуабжьык ллымҳа иааҭасит. Уи аҩада ашьхарахьынтәи иааҩуан. Иаалырҟьаны дзыргәамтцыз ахьаа иахьца-иахьаа лымбакәа иналыхҟьан, лылақәа кыдырхаланы атцәуабжь ахьгоз ахь апшра далагеит. Ус архәара даавтцит, уажәраанӡа шәарҭас илоуз лхатца.

Шахала лнапқәа ҿаҳәаны ӡӷаб-тцәрышәкәак длыхо дааигоит, лара дқьызқьызуа дтцәуоит. Ус ашҭа ирааҭалт, Қәасагьы, еимаадуқәа шьҭархәазо, еида-

раӷәӷәак амҿы иманы даахалт рааимҭазы. Апшәма иааигаз аӡӷаб-ҵәрышкәа данаалыхәапш, аҵанӡа даақәыпсычҳан, ашыр ҳәа днагьажьын, аҽа уск ахь ихы наирхеит. Аӡӷабгьы Қәаса иаразнакы лылапш дыҵашәеит, лылабжышқәагьы аалҿабан, аҵәуара да-ҟәыҵит. Аӡӷаб-ҵәрышкәа гәеилыҷҷак лакәын, Қәаса лара леипш ирӡаз аӡәы шиакәыз иаразнак илдырит. Дымҩашьо илбон лапхьаҟа, абри аҩнаҭаҿы, аҵьаха-ҵьафареи, аҵьабааи шлыгымхоз. Қәаса игәы еибакуан хаҵеи пҳәыси рзыҳәан. Аӡӷаб макьана цқьа дшимбацызгьы, лыбжьыхаа шимаҳацызгьы, лыпшра-лсахьа дыхнахын, лрыцҳашьара далагахьан.

Аӡӷаб илыхьӡын Гәапха. Аиашазы лыхьӡ уамак ала илнаалон, зегьрыла иугәапхашаз лакәын ларгьы. Иназеит апшәма-пҳәыс лыгәҭакы, длоуит зегьы ирызҟазаз, зегьы здыруаз, зегьы еилызкаауаз амаҵуҩы ссир. Уи афырҭын еипш дласуп, зегьы дрыхьӡоит. Аҳкәажә зных иадамхаргьы длықәцәҟьар лҭахуп, дшаҳкәажәу ллырбарц азы, аха аҳәатәы лылҭом.

Гәапхеи Қәасеи уа ҩныкаҿы иҟоуп, гәараҭак еицҭоуп, еибабоит, жәақәакгьы инеимырда-ааимырдоит, аха гәаҭа-бӷаҭа иааидтәаланы еицәажәартә изыҟалом, хаҵеи пҳәыси рылапш рхуп, игәапхеибашьар ҳәа ишәаны, рацәак еидхалар руам, еицхырааны уск нарыгӡозаргьы, идырцыхцыхуеит, аицәажәаха радраӡом.

Аамҭа цыруеит, унапшны уаахьапшаанӡа иуцәыӡуеит, иҟаӡам. Маҷ цахьоума нас Қәасеи Гәапхеи рани раби ирыцәӷьычны, абра, зхы-зыпсы ҳәа адунеи иқәу хаҵеи пҳәыси рымаҵ руеижьҭеи. Саҳ ухаҵкы, саҳкәажә бхаҵкы, абри ада акы рҿыцшәом. Абра, уаҩы дахьықәнамгалацыз, ашьха ашьапаҿы, ашьауӷа иацәыбналаз ахаҵа, ипҳәыси иареи аҳратәра апшьыргеит. Иара даҳуп, ипҳәыс даҳкәажәуп. Итәоуп дара қьаф уа, алаф еибыҳәо,

рыматҵ руеит, зыгәхьаа рымам, шьоукы рыӡгаби рычҟәыни.Қәаса-қамса ада, хатҵеи ԥҳәыси уаҳа ихьӡ иарымҳәо иалагеит. Гәаԥҳа лакәзар, Қәаса-қамса ҳәа иалымҳәар ахамыштҭыхә лзаарцоит. Иҟалтҵараны иҟозеи аҭыԥҳа рыцҳа, Қәаса-қамса лҳәароуп, усҟан аԥшәмацәа ччараха ирысуеит. Абас изхыҟартҵо, дара ачҟәыни аӡгаби ибзианы еилыркаауеит, Қәаса амца инаркуеит, ргәаҕ шьҭихуеит. Шаҟантә иақәикхьозеи Гәаԥха даашьҭыхны дыбналарц. Атҵыхәтәан, цҟьа данхәыцлакь, игәаҕ иԥыригоит, иизбызгьы дацә-хьатҵуеит, избанзар, араантәи иара аԥшәма ида уаҩы ашьха даҿысны, абнаршәыра иҿеацәганы ца-шьа изыҟатҵараны дыҟаӡам. Мҩадароуп, лада-ҩада узеилыргом, уеибганы агыгшәыг узрыцәцом. Абас шаҟантә иҿааникылахьозеи Қәаса, еиҳараӡакгьы Гәаԥха дизымыхьчар ҳәа дшәаны.

Абас ишааиуаз, ани зны зтәыҩа ианкны иааи-газ ажә леишәацәгьа, хәылԥазык азы игәарымлеит. Аҳкәажә Қәаса-қамса диԥхьан:

– Ааит, ҳажә хазына шгәарымлаз умбаӡои, ушԥагыло ара, абыржәытҵәҟьа уашьҭал, иахьы-ҟазаалакгьы иуԥшаароуп, цырхагак аиуны иҟазар, еибгамзар, ахыбаҩ уманы уаакылсыроуп, аҳы, уц-цакы, ишеилахәло умбаӡои, – лҳәеит.

Ииураны иҟааз Қәаса-қамса, иаҳкәажә иалҳәаз ҟаитҵар акәын. Ддәықәлагәышьеит рыжә леишәа-цәгьа аԥшаара. Адәҳәыԥшқәа еимидеит, абнаҿыгқәа днарывсит, днарылсит, лада иҳәеит, ҩада иҳәеит, иҟам ажә. Аха гьажьышьас имозеи, аҳкәажә лажәақәа излеихаштҭрызеи! Абас ажә дшашьҭаз еилахәылеит, амҩа дызныз дацәыхҟьеит, абнаршәыра дыла-нагалеит. Дҟьалеит Қәаса-қамса. Абна дылахе-ит дзылымтҵуа. Икәша-мыкәша агыгшәыгқәа рышьҭыбжь иаҳауеит, атыҩарҩарқәа икьиуа ухәы-ужьы дыргылоит, зны-зынлагьы рылақәа амца рхыдыд иааихабырбырны рҿыртҵәаахуеит. Аргама-

ду ибоит бзиарак дақәшәараны дшыҟам. Абнаҿы зынӡаск алашьцара жәпоуп, алашә уиҩызахоит, Қәаса ишьапы ахьеихигаша ибом, шьаҿак ааҟаитцар тцлакы данҟьоит, амаҕ иҿыхоит, афасара дашьтуам. Абас цәгьапсышьа иманы, днапыршьышьуа, абна дылахеит. Абри аамтазы хатцеи пҳәыси рыжә леишәацәгьа, атәыҩақәа тцарыхәтцәаӡа, азаақь иҟаауа агәашә иаадгылт. Аҳкәажә дгәырҕьеит ажә еибганы иахьыхынҳәыз, Гәапха дгәырҕьеит Қәасақамса деибганы ажә ааицеит ҳәа. Лгәы тгәырҕьаауа, дыҩуа агәашәаҿ днеизар, ажә ахы ҟьо игылоуп, Қәаса-қамса ихабар ыҟаӡам. Гәапха даашәарӡыӡан, лгәы нтыпсааит. Лыбжьы нароуны Қәаса-қамса ҳәа инаизҿылтит, аха Қәаса-қамса Гәапха лыбжьы ахьынаӡоу дауҟаху, иабаиаҳауеи, абнаршәыра агәахы дагахеит. Ҩапхьа еиҳагы лыбжьы рдуны:

– Қәаса-қамса-а-а! – ҳәа, лыбжьы датцаҳәҳәаны хара илшьтуеит. Атцхыбжьон зтыҩра итытцны, имлашьуа атцла иқәтәаз тыҩарҩарк, еихәцәкьысло, абжьы тархәаҽены, «уу-лиу-лиуу» ҳәа ааҿнатит, атак лынатозшәа. Гәапха дыгәжәажәо агәашә дзапырымтцуа дахьадгыло, Қәаса-қамса ибжьы акәушәа илаҳаит. Дгәырҕьан изҿылтуеит:

– Арахь уааи, Қәаса-қамса, арахь уааи, ажә гәарлеит, – ҳәа. Атыҩарҩар ахьықәтәо, цас ауашәа, «уу-лиу-лиуу»», аҳәоит ҩапхьа. «Снеиуеит, снеиуеит» ҳәа Қәаса-қамса атакҟаитцоушәа лаҳауеит Гәапха, ус лгәы иахьатаху азы акәхап абас излаҳауагьы. Аха дыҟам Қәаса-қамса рыцҳа. Аҳкәажә Гәапха агәашә дылзадхуам, егьа лықәылҳәацәазаргьы илуам. Қәаса-қамса дхьааго, лылабжышқәа лҿытцкьаса ицо дгылоуп ллымҳа кыдтцаны дӡырҩуа, цьара ишьтыбжь саҳауазар ҳәа. Зегь башахеит. Иҟьаҟьаӡа ишеит, дыҟам Қәаса-қамса. Ааи, итцабыргны, уаҳа Қәаса-қамса рыцҳа адунеи данӡамызт. Ауха, атцхабжьон, дангәаҟ, данқьыпаха, тцлашьапык дна-

диаалан ҩәҩәала дамхацәеит. Абра, дахьаанагаз аҭыԥаҿы, ақәыцьмақәа тәарҭас-гыларҭас ирымазаарын. Абарҭ ақәыцьмақәагьы аԥыза дырҭахуп. Абра зҽеизызгалоз ақәыцьмақәагьы џызас ирымоу ҽадак иаӷароуп, алеишәагьы бааԥсуп, аӷазашьагьы цәгьаӡоуп. Зӷазшьа бзиоу ақәыцьма иауӷалахьоу, аха ари ак зынӡаск ишәарҭан. Ауаа ахьымҩасуаз гәаҭаны ирхаҩон, нас згәы зҽанымыз, бџьарда иӷаз ауҩы днышьҭагәа дакуан. Дӷәаӷәа-чаӷәаны дшеибгаз амгәаахь дашьҭуан. Асаса убри аӷара еихытцуан, калаҭк ҭаӡаратә еиԥш. Уи ақәыцьма, егьырҭ ақәыцьмақәа реиԥш ишамызт. Иара иқәыцьматцәӷьаны иӷазоу, мамзаргьы уаҩы иимбацыз даҽа ԥстәызу аилыргара уадаҩын. Ауха ақәыцьмақәа рҽеизганы ацәа рҽарҭахьан, абри рԥыза ацәа азааиуамызт, ус ахы ныҟәнатцон еиԥш, аԥынтца уаҩԥсык ифҩы ааҭасит. Адыхҳәа иҩатцӷьеит. Алақәа акәиц еиԥш иахаз алашьцара кылблаа иагон, абнаҿы зегьы абарҭан. Иаафҩы-аафҩыфан, иаразнакы, Қәаса-қамса иҽеикәаԥса дахьыцәаз аҭыԥ ылнахит. Аҭыԥгьы зынӡаск иааигәаан. Аҽны азхара ымфакәа иӷан, ицхлымуа иааидԥалан, Қәаса-қамса рыцҳа аԥхыӡ ссирқәа дышрылаз, ақәыцьма асаса дынҭанагәаан, амгәаахь ддәықәнатцеит.

Ишаашаз, Гәаԥха, Қәаса-қамса ҳәа ҿыҭуа, иԥшаара далагеит. Адәқәа, ахшьырақәа, ахәқәа, ааигәасигәа акы аанлыжьуам, деимдоит, лылабжышқәа дыркәабеит, Қәаса-қамса игәырҩа дамоуп, дыӷам, дылцәыӡит дызҿыԥсаауа бзиа илбо арԥыс гәыраз. Иӷалтцара лзымдыруа хәыҳаракык аҿы дхаланы, Қәаса-қамса ихьӡ ҳәаны, ишҿылҭуаз, ашьхаҿӷьарсҭа иалиааз аџь тҵла хыжәжәара ақәцәан иқәтәаз ашьауардын алаԥш дныҭцашәеит. Аԥсы қымқымуа, ԥсы зхо акы анбаацәырҭцуеи ҳәа ишыԥшуаз, ас аҭыԥҳа данаба, амтцыжәҩа дуқәа аиннаӷьан, изықәтәаз аҭла аархыцхыцын, тҵәҩантцәы ажәҩан ина-

лалеит азнык азы, нас уахьынтә аҽеикәапсаны ахыкәалаа еипш ԥаӄа иҩҭалан, ахәы иазымариаша ианнеи, аҽааитԥнахын, Гәаԥха ԥшӡа дахьгылаз даашьҭнакәыцәааит. Абнаршәыра агәахьы, даган, уажәы уа ихыгьажьылоит, иахьазыманшәало ҭыԥк ылхны, ҿаԥахәыс иаиуз инадтәалар аҭахуп. Гәаԥха ашьауардын ашьапхыцқәа дахьырку даара лжьы лцоит. Илбоит ҽеи шылԥеипшым. Нас сразӄы сзацәымцозар акәхап, аха ааанӡа Қәаса-қамса ҳәа ҿыстлап, дӄьаланы абрахь, абнаршәырахь, даанагазар сыбжьы иаҳар здыруада ҳәа иԥхьаӡаны:

– Қәаса-қамсаа! – ҳәа аҿыҭра даӄәыԥуам, ҿылԥыԥхьаӡа ашьауардын еихәцәкьыслоит. Зны, аҽаанкыланы ихагьежьылааиуеит, даҽзных, амԥәыжәа дуқәа ааинӄьа-ааинӄьаны, ԥхьаӄа аҽеиужьны ацара иналагоит. Ахы наҭа-ааҭо, инаԥшы-ааԥшуа ишнеиуаз, амԥәыжәҩақәа ґәґәала иааиднаӄьалан, ахәда ҭҳәаны аҽыҳаранакит. Ашьауардын гәҽанызарак шыӄанаԥаз аӄара еилылкааит Гәаԥха. Ари змааноу сзеилыргозар ҳәа хыхь-ԥаӄа анаԥш-ааԥшра далагеит. Ус, раԥхьаӄа, абна агәҭаны, ҽыгәрак адәы ааԥшуеит, шьоукгьы ергь ҳәа рыхәанга лбоит. Ас ауааԥсыра анылба, гәыґрак лмоукәан дыӄам, лымч ааҭалан, лыбжьы хԥаны:

– Шәсыцхраа, ашьауардын самышәх! Шәсыцхраа, ашьауардын самышәх! – ҳәа, ҿааихак ӄалԥом, ашьауардын ашьапхыцқәа лыларԥаны, ажәҩан аԥахь дхагаланы даманы иахьцо. Ана, ҽыгәрак адәы ахьааԥшуаз иқәгылаз рӄынӡа лыбжьы наӡеит. Рхы иҩахазар, ашьауардын аҽеитцҳәа, ауаҩԥсы даманы ирхыԥрааны ацара иаҿуп, иагьагӡам шәарыцаҩык ихәымпал зымнеиуа инахарахарц. Еилагылаз рахь руаӡәк, афыр ҳәа дааласын, ихыц иахьынӡалшоз иааирххан, ашьауардын ахы иарбаны ахәымпал нашьҭеитцеит. Уи акәхеит, ахәымпал, аԥсаатә-жьыфаҩ аблақәа ааҭнахын, аҳауа

иахьалаз иаабалыбаҭеит, нас инеилыҩры-ааилыҩрын акаҳара иалагеит. Ҭлак иқәҳар издыруада аҭыпҳа лыпсы еиқәхаргьы, аха ус акәымкәа, дгьыл кәампак, мамзаргьы шьхацаҟьак инаҿаҳар, леиқәхара атәы аҳәара уадаҩуп. Ашьауардын акыр иҳаракны ажәҩан иалан. Ана еидгылоу гәыпҩык ауаапсырагьы, ргәы хыҭхыҭуа ажәҩан иатҵапшуеит. Ашьауардын ихьанҭыцьӡа, цқьа иҭәым асакь ӡлачы еипшны ажәҩан иалрыҩны ишаауаз, ахәда ааҭнаҳәан, ҟыҟ-ҿыҟ ҳәагьы акы аҳәақәеит, нас аҳауаҿы иаапаҭпаҭын аԥеааннакылеит, аха уаҳа аналымша, амтәыжәҩа дуқәа мчыла иааитцнахын, ипшшаӡа тцаҟа инҭалеит. Иаатцасыз апша пхьаҟа инанагон икамыжьуа. Ашьауардын амтәыжәҩа азҟьартә амч амамызт, аха еитцыхны иакын. Илаҟәуа-илаҟәуа ишнеиуаз, алҿар, аӡбаара илагылаз, ркьытрацәқәа ирыхьҳәазо, рымахәқәа џьара иртыруа, ԥеацьара ипытцәтцәо ибааӡажжыраӡа иҟаз рытца иныткаҳаит. Гәапха баҩптцәак шлыламлаз еилылкааеит, лшәара лхытцны дшыҟамгьы. Ашьауардын апсы ахытцра иаҿуп иахьлыджьылоу, аха илыланарҟацаз ашьапхыц дуқәа уа илыларпсны иакуп, лжьы ҭылымжәакәа дзацәцараны дыҟаӡам, ус ҟалымтцар – инеидпсылароуп. Лжьы ҭылжәаргьы дшьабаргьы алшоит, аха уаҳа иҟалтцара лбом. Иақәылкит, макьана лымч шыҟоу лыпсы ацәылгарц. «Иудыруазеи, ус сыпсы иахьӡаргьы, ана адәҳәыпш иқәызбааз ауаапсыра», ҳәа лгәы иланаҳәеит.

Шьҭа иҳәатәуп абрахь иқәнагалаз раанагашьа шыҟалаз, насгьы дара зусҭцәоу. Абарҭ, абра иҟоу ашьхеибаркырақәа рынхыц, еиҭах инахараны, ҳәынтқарра бзиак, ҳәынтқарра ҧәҧәак ыҟазаап. Гәырҩада-хьаада инхон-интцуан уаатәи аҳәынтқар иуаажәлар. Абри аҳәынтқар хара ихәыцуаз, ҟәышра згымыз, зхы зкәачрамыз, цагьара зламыз ҳәынтқарын. Бзиа еиликаауан иуаажәлари иа-

реи пату еиқәырымҵар, бзиа еибамбар, иаргьы иҳәынҭқаррагьы шзыҟамлоз, ишеилаҳауаз, убри аҟнытә иуаажәлар мыргәаҟкәа, рхы иааҭашәалак дмырҟаҵо, рнапи рхи еирхәо дааиуан, даргьы ирдыруан рҳәынҭқар ду ишимжьоз, ишимҭиуаз. Даара игәра ргон, иргартәгьы иҟан, ишынхоз, ишынҵуаз уахәапшыр. Ажәлар рхымҩапгашьа, реизыҟазаашьа мацара иуарҳәон, абри аҳәынҭқарраҿы анхара ишынасыԥ дууз. Абас гәырҩада ишааиуаз, уахык иадамхаргьы уахык, ақәыцьмақәа рықәло иалагеит. Еиҳараӡак ақыҭаҿы инхоз ракәын ахлымӡаах ианиоз. Аӡәы-ҩыцьа иреитҵамкәа ауаапсыра, ирықәлоз ақәыцьмақәа ирцәыргон. Мҩахәастәс иҟоу зегьы злаухьчарызеи, ауаа шәаны изымныҟәо, рхәычқәа аҩны иҩнакны иаатәеит. Амца иаҩызоу арԥарцәа рҽеизганы, рҽеибыҭаны қыҭа-қыҭала ачаԥшьара иаҿуп, еимдоит, абас ауаа ирчычаз ақәыцьмақәа ықәырхырц, индырҵәарц. Аха ақәыцьмақәа убриаҟара игызмалны рхы мҩапыргоит, иахьа қыҭак аҿы цәгьарак аныҟарҵалак, уаҵәы аҽеа қыҭак алырхуеит, нас мышқәак икылсӡом, рхабар дырӡуеит, усҟан ауаа рыгәҽеанызааара дырԥсыҽуеит, нас еиҭах, агәырҩа-агәаҟра. Абас ишааиуаз, аҳәынҭқар иԥа, иҩызцәа иманы дышрышьҭашәарыцоз, рышьҭа шьҭикаан, абрахь, шьханхыҵ, абнаршәырахь иааигеит. Иаалаган акырҵьара ашьацҳәақәа дыргылеит, уажәы ҳшьацҳәақәа акыр рҿыҵашәазар, ирызкызар аабоит ҳәа иахьааиуаз, ашьауардын ажәҩан иалазза, ауаҩԥсы даманы ишнеиуаз анырба, аҳәынҭқар иԥа индәықәитцаз ихәымпал аблақәа ҭнацҟьаан, нахьхьи цьара, алтарра иаҵатцәаху аӡбаарраҿы илажьуп. Гәаԥха еиҳа-еиҳа лхьаа ҕәҕәахеит, ашьа лылхәаҭа ицо иалагеит. Аҳәынҭқар иԥеи уи иҩызцәеи ашьауардын ахькаҳаз агәҩара рымоуп, аха уахь анеира ус имариаӡам, лашара зҵумбаауа абнаршәыраҿы амҩа ацәыхҟьара акгьы аҭахӡам. Идәықәлеит атәыҩақәа

иртәатәхәо апхәызба лыпшаара. Деибгазар, ҳаб-жьы лаҳар лгәы лыргәгәап, лгәы лышьтрым, лыпсы ахәанга ҳашпахьымӡари ҳәа игәыгуеит. Аҳәынтқар ипеи иҩызцәеи алашәарыцаҟәа рыцын, ирыман аҽыгәгәаҟәа, аҽы бзиаҟәа, аха аҽҟәа абна ирзылагаломызт азы, ахылапшцәа адыргыланы аҽацьара, тыпманшәалак аҽы иаанкыланы ирыман.

Дук иадымхалеит Гәапха лыпшаара. Ргәы иахьаанагоз ианазааигәаха, алаҟәа аак-саак дырган абна иахьнылашәкәаз, рышьта ихыланы ианнеи, анцәахша, апшӡара даго, лхы адырра лцәуадаҩны, ашьауардын азымтцәыжәҩак датцәахуа, аӡбаараҿы асаара дышьтоуп. Еицыз арпарацәа иаразнакы ашьауардын ашьапхыцҟәа дамырхит, аҳәынтқар ипа иҳазыртра дынтасын, каламк аатганы, итаз ахәшәеиларшьышьы, ашьапхыц тып даганы дахьыҟаз иналхьишьын, иаразнак ашьа аангылеит, агьара иалагеит. Лыпсы лылалеит Гәапха. Ас лыпсы еиқәзырхаз ирзылхәаара лыздырам, шаҟа лгәы иатаху аҟара лҿы илзарҳәом. Хазы, ас деихьыжә-еикәыжә, лцәеижь аапшуа дахьгыло дацәыпхашьоит.

– Бара иахьарнахыс абра иббо ҳарт зегьы, ҳахә-шьа хәычы бакәзаауеит. Иҳабҳәо, иҳадыбтцо акы ҳахыпом, иҳардыр шьта бзыниаз, ибху-ибтцыхәо, – иҳәан, аҳәынтқар ипа Гәапха лхахәы бырфын инеипхьишьашьит.

– Сара Гәапха сыхьӡуп, сҩыза Қәаса-қамса абна дылахан, дшысыпшаауаз, ашьауардын саашьт-нахын, ишыжәбо сафарц саманы ишнеиуаз, шәара сыпсы еиқәшәырхеит, самышәхит. Сыпсы танатцы, саргьы шәара шәзы сыҟазаауеит, шәаҳәшьа соуп, – лҳәан, дрызгәыкуа аӡәаӡәала иаалгәыдлыҳәҳәалеит.

Гәында-пшӡа бжьҩык аишьцәа лыман алакә ишаҳәо ала, ҳаргьы бжьҩык ҳаҟоуп ара, бара ҳахә-шьазатцә Гәапха-пшӡа боуп. Гәында-пшӡа дызла-беигьу ҳәа акгьы аабом,бара бзыниаз, ибхыбгаз

лыҵхызгьы иаламшәацызт, убри азы, иаадыруеи, акыр шықәса анцалак, иахьатәи аҳҭыс иажәабжьха ирҳәо-еиҭарҳәо ишнеиуа, Гәаԥха-ԥшӡеи бжьҩык лашьцәеи рлакә ҳәа, лакәны иҟатцаны аҳәара иалагаргьы ҟалоит, иҳәеит аҳәынҭқар иԥа. Игылаз иҩызцәа ааибарччан, иақәшаҳаҭхеит. Гәаԥха инагӡаны дзымччеит. Уи акы шылгәалашәаз, акы дшаннакылаз еицгәарҭеит.

– Гәырҩас ибымоу ҳабҳәароуп, – рҳәеит лашьцәа.

– Сашьцәа хазынақәа, саҭашәымтцан ас иаартны иахьшәасҳәо, аха сара хьаас-гәырҩас исымоу Қәаса-қамса иоуп. Иара ида сара сыԥсҭазаара иԥсҭазараны изыҟалом. Уи ихьыз, дзыниаз еилкааны исмоур сгәырҩа нтцәашьак аиураны изыҟалом. Сашьцәа адауаԥшьқәа, макьана сыбзиара ззымдыруа, шәсыцхраа, Қәаса-қамса дысзышәыԥшаа, – лҳәеит.

Қәаса-қамса дызҿыз, дзышьҭаз, имҩа ахьгаз анырдыр Гәаԥха лашьцәа, уажәраанӡа рхырҿы иқәыз агәырҒьара ныкәтцит. Абра излагыло абна шаҟа ишәарҭоу дара раҟара издыруадаз. Ара, ауаа ирчычо ақәыцьмақәа рҿеизгарҭоуп, ԥсшьарҭас ирымоуп. Дара рзы шәарҭа зыҟалом. Абри абнаршәыра агыгшәыгқәа ирҳәынҭқарроуп. Дар роуп аԥшәамацәа. Аишьцәа ирҳәара рыздырам. Лыгәшәымшәа рҳәар рҭахуп, аха амц дара ираҭәам.

– Зынӡаск бгәы каҳажьыр ҳҭахым, ҳаҳәшьахәыҷы, аха ибдыруазарц ҳҭахуп, Қәаса-қамса абрахь дыланагалазар ҿеирак дақәшәараны дшыҟамыз, аха, ари ҳазну адунеи аҿы иумбо, иумаҳауа, иҟамло акгьы ыҟаӡам, ибымбои баргьы ашьауардын шьыбжьхьас бҟатцаны баманы ишнеиуаз изықәшәаз? Бара, Анцәа илԥханы ,быԥсы ҭоуп, беиқәхеит, убас Қәаса-қамсагьы цеиԥш бзиак илахь ианны иҟазҭгьы, дзыниалакгьы дыԥсраны дыҟаӡам, убри ицеиԥш даниаанӡа. Ҳаԥшлап, загьы ирымоуп дара ирзалху аамҭа, – абас аҳәынҭқар иԥа Гәаԥха дынлацәажәеит, гәыҕракгьы лимҭо, гәыҕрадагьы даанимыжьуа.

Рлаҟәа рапхьаҟа ишьҭны, Гәапха дыргәылакны, еиҟәызӡырҩуа, зегьы рзыҳәа ихианы, ашьацҳәаҟәа ргыланы иахьрымоу ахь рҿынархеит. Абна атца абгассеи, абгалацҟәеи, аҟәыцьмаҟәеи рышьҭа иарганы иҟоуп, аха апсаатә рыбжьада аҽа бжьык раҳауам. Ус ишнеиуаз, аҳәынҭҟар ипа даатгылеит.

– Шәанацьалымбеит, аҟәыцьмаҟәа рпыза ашьҭаҟәа шәымбаӡои, насгьы митәык ахытцуам, цьара ҳазааигәаны ҳаҟазаргьы ҟалоит, шәгәы шәҽаныз, шәыхиаз, – иҳәеит.

Ашьацҳәаҟәа иргыланы иахьрымоу иазааигәаахарц акгьы рыгӡам. Убри аганахь апсаатә ахырзаман ҟартцоит, рыбжьы цәгьаны иааиҩуеит, рапхьаҟа ирышьтыз алаҟәагьы амца ыҟәтцо ашра иалагеит, цьарак иаангыланы. Араҟа шьта акы шыҟоу аҟара еилыркаауеит. Рҽаадырласын пхьаҟа инапшызар, абар аҟәыцьмаҟәа рпыза ашьацҳәа иакын, аҽамнахырц аҽкыдҟьо атәыла арбгоит, убриаҟара игәамтцны, убриаҟара ишны иҟоуп, ҳагеита, знынкҟьарала уеихнахып. Алаҟәа рҽеидырҕәҕәаланы аишра иаҿуп, аха ампан аҟәлара рзыгәаҕьуам.

– Ари имшьыкәа рҭынчшьа амаӡам, – иҳәеит, еицыз рахьтә руаӡәк, аха аҳәынҟар ипа ашьра даҟәшаҳаҭымхеит.

– Сара ҳажәлар, абриаҟара гәырҩа рызҭахьоу, абри амыцҟьа, апсы шҭоу ишәзаазгоит, шәлаҟәа рхианы ишәымаз, шәлаҟәа ирҿастцар сҭахуп ҳәа расҳәахьеит, иаҳаӡблакгьы, ас имарианы ианҳау, еиҟәҟаца иҿаҳәаны, иаҳзыпшу ирызнаҳгароуп, – иҳәеит. Аҳәынҭҟар ипа иажәа иахыпомызт иҩызцәагьы. Ацәҳаршахаҟәа рпан, руак ирҟәараҟәантәны иршәны, иҩызӡа иҟаз ахаҿы иахадыршәын, асаса зеихнамхуа, еихарҕәҕәаны, еихарҟаца еихаҿархәеит, хапсыра надбаланы. Уи ашьҭахь ашьапҟәа реидҳәалара митәык иадымхалеит. Иҟәпон иара алеижь аҿытцыкәкәо, домбеик аҟара амч аманы. Уажәы еиҳа

игәгәаз ҽык иақәҿархәан, ахы ларханы, ацламхәа асаара ишьҭасуа ирыманы ицоит.

Аҽны ашьацхәақәа ирҿыҵашәақәаз егьырҭ ақәыџьмақәа шьны, рцәа рхыхны, еиларҳәны даҽа ҽқәак ирықәҵаны инаргоит. Аиашаз, дара еицызгьы абасҟак иманшәалахап ҳәа зынӡаскгьы игәыҩуамызт.

– Ари, ҳаҳәшьа хәычы Гәапха лымшьҭа иабзоуроуп, мамзар ас еипш аманшәалара уаҩы имбацимаҳац, – ҳәа, Гәапха илыхәаччоит абжьаҩык лашьцәа. Жәахаас, жәапшӡас иҟоу зегьы ларҳәоит, лгәы ҳзыҟаҵозар ҳәа иаҿуп. Илҭахуп лара лашьцәа дрыцгәыргьар, аха Қәаса-қамса данаалгәалашәалак деихапсы дцоит, лыпштәы лхыггоит, дымчыданы дааҟалоит.

– Ҳара акы иацәымшәо аиҩызцәа-аишьцәа ҳауп, ҳаҳәшьа хәычы. Убриаҟара ҳгәы ҩәҩәоуп, иҳаздырӡом агәкажьра закәу. Бгәы кабмыжьроуп ҳара еишьцәас ҳашьҭыбхызар. Аҳаҳаи, бхы бҩаханы икыз. Қәаса-қамса бара лахьынтҵаны дбызшазар, химпада ипсы ҭоуп, иаҳҳәахьеит, мышкызны шәеиқәымшәар ҟалаӡом, ус ауп ауаа рлахьынтҵа шшоу. Дыблахьынтҵамкәа дыҟазар, былахь аиқәҵара аҭахым, бара ибаҭәоу арпыс ҳара даҳзымпшаауа ҳҟалом. Ҳаҳәшьа разҟыда даанҳажьуам, убри бдыруаз, – рҳәеит, абжьаҩык лашьцәа.

Абас ҳәаны ианаалга, ипшызар, ақәыџьмақәа рпыза, аҽы иақәҿаҳәаны инарго, иҭакнаҳаны иҟаз ахы хчаан, еицәкьысуа, митәы ҟанатцо иалагеит. Ихырџьаџьаны иакыз ахапыц дуқәа, алеижь рыбжьыкәкәа илеиуеит. Амгәа ахахәдахь илеизшәа иҟоуп. Асаса иахьеихаҿаҳәоу аҽеақәыршәаны аҽарыххоит, еихагәаны изку ацәҳаршаха ахнахырц, мамзаргьы исзыпҵәозар ҳәа иаҿуп. Аиҩызцәа руаӡәк, ақәыџьма аҽеиқәнакырц азы, лабаӡадук акантҵаҵыра змаз аалихын, ишилшоз ала ахы аҟыгә аақәиргеит. Ииҟьаз алабаӡа ирхханы излаҿаҳәаз

ацәҳаршаха ианнақәшәа, ацәҳаршаха тҟәацын, наҟ инахыԥрит. Ақәыцма асаса еихнахыртә ианыҟала, еихәыдцәыкьысло, иҕәаҳауа, абас изаҟәымтцуа ишааиуаз, агәы аахынҳәын, џьықәреи-лапҟьак иаҟараз, ауаԥы сахьа змаз аӡәы дааҿытҟьеит. Ипсы ахәага штоу удырыртә иҟоуп, дызныҟәом, иҿы зеилгом, алашә-дагәа диԥызоуп, акгьы ибом, иаҳауам.

– Ҳаи, абна илӡааша, ари ааигәа уаԥсык даҿамшәакәа иҟам, макьанагьы цқьа амгәаҿы дазмырсацызт, ипсы ихымшәац макьана, аҳәынтқар ипа ухатцкы, ухәшәқәа руакы аацәырга, ихәаргьы здыруада, – иҳәеит; еицыз рахьынтә қәрала реиҳа еиҳабыз руаӡәк.

Аҳәынтқар ипа иабжьгарагьы атахны иҟазма, иԥыза иажәа далгаанӡа, иара иҳазыртра итаз каламк аатипаан, ани ацьықәреи-лапҟьа иаҟараз, ауаԥсахьа знубаалоз дааидпалан, акалам итаз ахәшәеилатца, ахәшәеилашьышь наиҿаирхәхәеит. Уи акәхеит, даабзарыбзарын, имаха-ишьаха ҕәҕәаны, иоураитбаара наӡаны, ипшра-исахьа збаланда ҳәа агәаҳәара уоуа, арпыс замана рапхьа даагылеит.

– Қәаса-қамса, с-Қәаса-қамса! – ҳәа, Гәапха днатцәаан, лнапқәа ихәда инакәыршаны даалгәыддлыҳәҳәалеит.

Уа игылаз лашьцәагьы, лара илыцгәырҕьон. Қәаса-қамса рыблаҿы дааит, иаразнакгьы дыргәапхеит, акызатцәык ргәы еихьызшьыз, ихьӡ Қәаса-қамса ауп, аха уи атцыхәтәаны ҳалацәажәап.

– Шьтарнахыс ҳԥызцәа рхыпхьаӡараҿы уҟоуп, уаҳԥызоуп, уҳашьоуп, – рҳәеит,– шьта Анцәаду имчала, апсабара амчала, даара ҳманшәаланы ҳааиуеит, ҳапсадгьыл ахь амԥа ҳақәшәтца, – рҳәан, рныҟәара хацдыркит.

Ақәыцьма зхи зхәамци еиҟараз, ахаҿы ҿаҳәаӡамкәа ианаанха, бжьыбаапсык аатнаган аԥызцәа ирыпхьо иалагеит. Асаса раҳаны, ахы ырнааны

ишьҭыхны иакуп. Иахылҵуа ахәаабжь, абнаршәыра аҵа рҿыхо, аҽырымчны иҵаланы ицоит, аҵхыраара ишаҳәо ҩашьом. Уаанӡа лабаӡала ахы иасхьаз ишимчыз ала ахыкәмаҷыра иарбаны дыкшеит. Ақәыцьма абжьы нахәлашәан, алақәа аакылыззеит. Алахаҵ мгьажьыкәа иҟам, ахы ҩхадышьшьын, абыз кылҳәаны ишыҟаз асаса еиханакит. Еицыз арҧарцәа иаразнак цәҳаршахала ахаҿы еихаҿархәеит.

Аҳәынҭқар иҧеи уи иҩызцәеи идырҳаз аиашьеи аиҳәшьеи рыцны, насгьы абасҟак гәырҩа рызҭахьаз ақәыцьмақәа рҧыза еидҿаҳәаланы ирыманы ишаауа, заа адырра рзыҟаҵан руаажәлар. Ари заҳаз хәыҷи-дуи зегьы акы иеиҧшымкәа игәырҕьеит. Рлақәа рыцны еизеит аҳәынҭқар иаҳҭынраҿы, аха аҳәынҭқар иашҭа ду еизаз ауаа азымкит. Аиқәшәара ҟарҵеит дәкаршәрак аҿы, аҵәгьеи абзиеи анеилдырго, еизарҭас иахьрымоу аҭыҧ аҿы.

Иааит иззыҧшыз рфырхацәа. Аҳәынҭқар иҧа раҧхьа дгылоуп, зегьы рхырҿқәа рхаччоит, гәырҕьароуп, ныҳәароуп иахьа ара иҟоу. Ақәыцьма – ауаҩыфаҩ аҽы ишадҿаҳәалаз, адәеиужь ду агәҭаны иаарган иаангылт. Уажәы аҽы иахьадҿаҳәалоу иҧыртлатәуп, ашьапқәа рхы иақәиҭыртәыроуп, ахаҿы злеихаҿаҳәо ацәҳаршаха ахыхтәуп, нас иаурыжуеит, алақәа ирырҭоит алахьынҵа аӡбаразы. Ирфароуп, иршьыроуп, ахәда ҧжәаны икарыжьроуп, мамзар еиҭах аҧсы ҭаны абнахь ирыцәцар ҳаҕеимшхароуп. Иҟалаша адырра уадаҩуп. Ари ақәыцьма қәыцьмак шыҟоу иҟаӡам, ахи ахәамси еиҟароуп, аган ҩызӡа иҟоуп, агылара ҽадак иаҟароуп. Еизаз ажәлар рыгәқәа аахыҭхыҭит, анаҵьалбеит, ҳлақәа ишҧариааири ҳәа. Зеиҧш ҟамло акгьы ыҟам ҳәа шьоукгьы рхыци рхәымпали рхианы насҭха иаагылт. Ус ақәыцьма аурыжьит. Раҧхьа игыргыруа шьаҿак ҟанаҵеит, нас ашьхаеибаркырахь ахы рханы, аҧынҵа лада-ҩада иаартцәин, ахы

раҳаны аҳауа иалафԥуа иаагылт. Иӡырԥуа ажәԥан атҵа инатҵапшит. Ахи ахәамси ааиханырҕәҕәан, аҽеитҵацаланы, аҽеитҵарҕәҕәаны иааҟу-тҵәуеит. Абри ашьҭахь аҽеизнаган, иԥызӡа иахьгылаз ахы неитҵнаҳәан, лада-ԥада инапшы-аапшын еизаны игылаз ауаа алапш иныҭцнагеит. Аҿап-аҿап ҳәа ипсаданы ацқәа ааихакшеит. Абыз нада-аада ақьышә иныққәнашьит, аха гьамак азыққәымкааит. Амч еиҳа-еиҳа ишацәызуаз ԥашьомызт, псыс иахаз, измыртҭынчуаз, измыртәоз агәаг, аҿыцәаара иалагахьан, аха макьанагьы аҟазшьа ацәызтҵәҟьаны иҟамызт. Ашьапқәа ибаҕьаӡа иаашьҭанарҕәҕәан, ахахәдаҿы абызгәыркәа ааиланаргылан, ахы ԥышьтнахын, иалаз амч ааизыркәкәаны, ишалшоз ала ихәааит. Апсы ааивнаган аҽазныкгьы ихәааит. Абжьы еизаз ауаа ирхуааны агәаԥақәа, апстақәа, ахәқәа ирыгәныԥны апсзеипш иара ахьгылаз ахь ихынҳәны иаауан. Ус аҽааиқәнакын, еиҭах ауаа инарылапшит. Еилнакаауан изыққәшәараны иҟаз, аха еилкаашьак азыҟатҵомызт дара ауаа абысҟак иара здыргәаҟуаз. Аӡәы далымкаакәа, ацқәа аахнарцьацьан, алақәа мцапшьк нархыдыдын, агәы кыдгыланы еизаны игылаз иаарзгыгит. Ари атҵыхәтәантәи агәеибкра акәын, иаразнакгьы инахҟьеит.

Уи уаҳа ара аӡәы дамбо, акы амаҳауа ԥапхьа ахы шьҭыхны, аԥынтҵа аҳауа иалакны иӡырԥуа ифԥышәон. Ус хыхьынтәи акы нақәҳазшәа иааҭрысын, ахы нышьҭанарҕәҕәеит, аха нас ауыҳәцәа иныққәтәаан ажәԥан ахь ахы ԥышьтнахит. Ақьышә ырҳампалны иааҟанатҵан, иааҟәымтҵӡо ауура иалагеит. Уи ауу бжьы еиҳа ауоубжьы акәын изеипшыз.

Ажәлар, еизаны игылаз, ари збаз, изаҳаз, иааилаԥԥит, иаагәамтҵ-хамтҵит, «ишәартҩ акы ҳаднамбалазааит» ҳәа гәҭыхак рызцәырнагеит.

– Ҳаи, шьашәы уҭарблааит, еикәымк, шәарҭак убоны иҟоуҵозар, уи уара узгаша акәхааит, ҳара наҟ иҳаҩга, иаҳҟәыблаа, уа хыхь зегьы збарҭоу, зегьы зымчны иқәтәоу ҳазшаз Анцәа ду, – ҳәа, Анцәа иҳәо, иашьапкуа иалагеит шьоукы. Егьырҭ:

– Уаҳа ҳала иашәмырбан, иоушәыжь шәлақәа, иоушәыжь – ҳәа, ирҕәҕәаны рыбжьқәа ааиларыпсеит.

Абри ақәыцьма-ауаҩыфаҩ абра иaаганы адәы иаақәдыргылеижьҭеи иҟанаҵоз, ахы шымҩапнагоз цьашьахәыс икны дахәапшуан аҳәынҭқар ипа, уажәы ас аҟу-ҵәу бжьы ахышәшәо, инеиужьны аура иаxалага: «ари, рынтцәара, рықәзаара амбо иҟам, уи акәхап изызку», – ҳәа ақәитцеит апхьаза, аха инагзаны агәра игартә еипшгьы дзыҟамлеит. Уи уажәы инапы аҟьаха, адырра рыҭаха дахьымзакәа, лак зманы игылаз зегьы рлақәа аурыжьит. Алақәа ахақәиҭра анроу, рымч еизганы, ргәаҕ хыш-хытцәо, хакәиа ақәыцьмахь еиханы адәы иныкәлеит, аха еизаз ажәлар, аикәпара, аибафара, аибашьра ҳәа акгьы рзымбеит. Ақәыцьма аҽамырҵысзеит, сықәпоит ҳәа иаламгазеит. Уи имҩашьо иадырхьан абра адәы ианаақәдыргыла нахыс, апсра ааины ишадгылахьаз.

Апсы анахырх ашьҭахь, алақәа акакала иацыр-ҵны, рҵыхәақәа ршәшәо, еихәлацәкьысуа, изтәыз рахь игьежьуан, аха даҽа лақәак ргәы ашыра еиқәтәомызт, урҭ иҕыҕуа, зны-зынлагьы рышьҭахьҟа иаахьапш-кәапшны ишуан. Ргәышпы ҭырсакьаны, рызганк ҳаракуа, ршьапқәа мыцхәы аҩада ишьҭыхуа, имыццакзо ахынҳәра иаҿын. Адәеиужь агәҭаны, алац ҭып иаганы иззаза икажьын, абриаҟара гәырҩа рзаазгахьаз ақәыцьма-ауаҩжьыфаҩ. Уажәы уаҟа, зыпштәы цәыҟапшыз, инацьаз ла кьачак, ашьа злашәхьаз ақәыцьма ахәламшәы ац ссақәа аларпаны, ашьапқәа шьҭарҕәҕәо, аҽеeитцыхны иахон, аха ацәеижь азыҭжәомызт азы, иарҟатҟатарц аҭахны аҽекыдҟьо иахан.

Абри ахҭыс ашьҭахь, аҳәынҭқар ипа пшрак ҟамцакәа, Қәаса-қамса даашьҭыхны, иҩызцәа имаҭы амҩа хара ддәықәлеит, Қәасеи Гәапхеи зыргәаҟуаз хатцеи пҳәыси иҳәынчаны, абни ақәыцьма-ауаҩжьыфаҩ ишааргаз еипш абрахь иааганы, адәеиужь ду агәҭа иқәыргыланы ажәлар ирбо-ираҳауа, урҭ иаагылеижьҭеи ирухьоу-иҟартцахьоу ацәгьа-рақәа зегьы дырҳәаны, нас ажәлар ирзырыӡбо ашьауӷа иақәдыршәарц азы.

Амҩа изқәылаз ишшәарҭаз, ишыбаапсыз зегьы ирдыруан. Уахь зхы зырхахьаз аӡәырҩы рыхабар уаҩы изымдыруа ибжьаӡхьан, аӡәык-ҩыцьак ыҟан иаахьаз, аха урҭ мҩабжара инеины игьыжьуаз ракәын.

Ицоит бнала, шьхала, мҩак ылганы иубом, уаҩпсык ишьҭа адгьыл ианым. Инаскьацпхьаӡа абна жәпахоит, ашьха ҿыцәааууп, ак аасҭа ак еиҳауп, аха еицу уажәы ирымбеит ауадаҩрақәа, ауадаҩрақәа дара рзы пышәагоуп. Иҟамлац хьызра-цара ицаны, рыгәҭакы намыгӡакәа ихьагәгәа иаауа. Еицу арцарцәа гәышьамхыла итцаруп, ашәара закәу рыздырӡом, уи дара ирыцмиӡеит, зегьы ирыцку – реилкаара ӷәӷәоуп. Акыр иныҟәаахьан еипш, еиҩхаак иҭысны ишнеиуаз, рарӷьарахь иҿыцәааны, зхыцәқәа умбоз ашьха ҿҟьара аҩаӡарахь, ҳапык аҿышәҭ ҭыкка иаапшуеит, абра абӷабқәа, иаҿҟьап уҳәартә ихықәгыланы имжаҳәо, еиҭамтцуа, рхы шьҭыхны ахара џьара апшра ишаҿыз рылапш инытцашәеит. Еицыз иаразнакы иазгәаарҭеит, абӷабқәа баша ус игыланы ишымпшуа, џьашьахәык ишазыпшуа. Иҟоуиану уаантәи иубарҭазар, зны еилаҳкаап ҳапхьаҟа иаҳзыпшу рҳәан, ашьхаҿҟьарсҭа инкыдпалан, абӷабқәа ахьҭагылаз аҳапы аҿышәҭ инҭаххит. Уаантәи рапхьаҟа ипшызар, акыр инахараны, асымҟәыл зқәыжьу шьхадук ахы тцәырпсаӡа, ажәҩан иатцагылоума ззуҳәартә иҟоу, инагәыдыпшылеит.

Қәаса-қамса иаразнакы еилиргеит, ари ашьха закәытә шьхоу. Абри акалҭаҿ акәын уи акыр шықәса дырқамсо, дыргәаҟәа, матҵуҩыс дахьрымаз. Макьана шьыжьын, амра мгылацызт. Ауаа ирыцәшәаны аҳапы зыҽҭазцалаз абҕабқәа, уахь изакәазы ипшуаз акгьы рызгәамҭеит. Ари уамашәа ибаны ишгылаз, зегьы ирхыҳәҳәоз ани ашьхаҳарак ду ахықәцәахь амра аҽыҳаракра ишаҿыз гәарҭеит. Ус иаашьҭыпазшәа, ҵлашәарак аҟара аҽаахаракын абри ашьха иаахагылеит. Ари аҩыза амра ахаан ирымбацызт еицыз. Иџьашьаны инеиҿапшы-ааиҿапшит. Амра агьажьра абжьаапны аасҭа ҩынтә еиҳан, уи ипхаӡомызт, ашәахәагьы аунажьӡомызт, имҵысуа, еиҭамҵуа, ҭыпкаҿы иҟан. Ашьаршәы апшшәы акәын пштәыс иамазгьы. Амра шьџьаршьоз, ицәышиатҵәаны иҟаз ажәҩан, аурозоуроу хәылпшәапшьы аҽеиҭанакит. Иара ашьха хаҩҩала ду асымҟәыл зқәымтцуаз, шеишықәса зыжәпара иацлоз, абжьаапны асаркьеипш иуҿаҷҷоз, акәацәра инаркны акалҭ аҟынӡа, амца зыцраз ахдарра иаҩызахеит.

– Анаџьалбеит, ари закәытә цәыртцроузеи, иаалырҟьаны иҟалаз! Апсабара иамчым, иалымшо акгьы ыҟам, алеишәа арцәгьеит, анапы ҳануп, аҵлабшьа ыҟам, ҳапшлап, иҟалоу аабап, – рҳәеит, еицыз аиҩызцәа.

Иубаз аиҳа еицәоу ҳәа, иаалырҟьаны убас пшак ҵысит, аҵлақәа итцыжәжәаны аҳауа иаланатцоит. Аҩхаақәа ирыҭҟьо апша аршәаа ианаслак, ухәыужьы еиланаргылоит, улымҳақәа ардагәоит. Ажәҩан уажәы пҭеиқәатцәала аҽаҷыҩит. Апҭа-ӡлачқәа, апҭа-хьанҭақәа, абри изҿапшуаз ашьхаҳарак аҿы апша еизнацеит. Амра ахабар ыӡит. Амш еилахәлеит, илашьцеит. Акызатцәык бзиарас ирбоз, аҳәынҭқар ипеи уи иҩызцәеи, иаапкӡаны иасуаз апшаҕы баапсы, дара зҭагылаз аҳапы аҿышәҭ ахь ахы хаӡамызт ишҭашәышәуазгьы, убри акәын

рыцсы еиқәзырхозгьы. Ус иаадыды-мацәысын, маҷк иаатәынчрахеит, аха абри аҭынчра еиҳагьы агәҭынчымра унаҭон. Ари зегьы збоз еилыркаауан макьана иҟалараны иҟаз ахы шамкыцыз, аха дук азыпшра аҭахымхеит. Ашьха ҳарак иахажьыз апҭажәпақәа, рыцсы ааиҭакны, амч ҭанатцазшәа, уажәы еиҳагьы аҽаргьны, аҽыраапкӡаны зҿаазхаз апша анрылас, адыдра, амацәысра тцысит. Итцысуан зегьы – адгьыл, ажәҩан, аха макьанагьы апсабара агәҭакы мнаӡацызт. Апша ишасыц иасуан, адыдра, амацәысра, ақәоура еиҳагьы иҳаҕеимшхараны иҟалеит. Ус, ашьха уаҳа иазымчҳакәа ашьапы иқәҟьазшәа, иззаӡа аҿаанахеит. Адыдмацәыс ҳус наҳагӡеит ҳәа игәырҕьозшәа, уажәы еиҳа ихәмаруа акәын ишыдыдуаз, ишымацәысуаз. Ақәагьы арыцқәа рҟәазны, иаҕаны анеира иалагеит. Апша макьана итцәаатцәааауан, аха аханатә еипш иаҕымызт. Амш иаалырҟьаны еилахәлаз аҽазнык ашара иаҿын, аха макьаназы адунеи агага еипш акәын ублаҿы ишааиуаз. Аҳәынтқар ипеи уи иҩызцәеи, цқьа ирзеилыргомызт иҟалаз. Асымҟәыл зқәыжьыз ашьха хаҩҩала ду ицәҳәыҟьантазӡа, еиба-кәеибаха, еитцаланы акәын ишгылаз. Шәышықәсала еиқәылаз асымҟәыл аҿыҩрын, ашьха зегьы цәырҳәны, иқәҳәазаны, иқәҩырны, хлантцы иҭалаз, псы зхазгьы изхамызгьы рхәашо, иатцарӡуа ишааиуаз, ауаа зфоз ақәыцьмақәа тәарҭас-гыларҭас иахьрымаз абнаршәыра инеиларҟәыҿны итцааршә-шьханы иааҭагылеит. Амш баапс еихыккан, амра апштәы азааин, иагәапханы икаххаа иаапхеит.

– Апсабара ахала аҽарыцқьоит, ари аҭып, псыцқьа ҭыпаны иҟамызт иахьанӡа. Иҟам ара уаҳа, ауаа фатәыс иҟазтцахьаз ақәыцьмақәа. Иҟам ара уаҳа зхы-зыпсы ҳәа адунеи иқәыз, цәгьарамзар бзиа ҟазымтцацыз хатцеи пҳәыси. Урҭ рышьҭамҭагьы ааннамыжьит, ари ашьха иаҿаҩрыз асымҟәыл хаҩҩала ду, шьҭа ҳара иаҳзаанхаз, ҳала

иабаз аиҭаҳәароуп, – иҳәеит, аҳәынҭҟар ипа, абра иаалырҟьны излапшыз ашьҭахь.

Мышқәак рапхьа, ақәыцьмақәа рпыза, адәагәҭа иқәызза ауоу аҳәоушәа ианууаз, «рынтцәара, рықәӡаара амбо иҟам» ҳәа апхьаӡа ихшыԥ шазцаз, уажәы ара ицәырганы аҳәара даламгеит.

Урҭ уаҳа уа ус рыманы иҟамызт. Ихынҳәит рышьҭахьҟа, рҳәынҭҟаррахь. Ара иахьааиз, аамҭа мгакәа, Қәаса-қамсеи Гәапха-пшӡеи хатцеи пҳәыси ҳәа еимардеит. Ачара ду рзыруит. Абарҭқәа рышьҭахь, абраатәи аҳәынҭҟарра аҳәынҭҟар иӡбеит иқыҭақәа руак аҽы Қәаса-қамса аҳыс дҟаитцарц, аха аҳ дыжәаладаны дҟалахьоума, мымзаргьы аҳ, қамса ҳәа зарҳәо, иажәа акы хылнадо, иаҳра избо даузыҟалахуа. Ари зегьы еилызкаауаз аҳәынҭҟар ду, аҳәынҭҟар ҟәыш, абри ақыҭа иаланхоз ауаапсыра зегьы ааизиган абас реиҳәеит:

– Суаажәлар шәхатцкы, иахьарнахыс шәара аҳыс дшәысҭарц сҭахуп, макьана иқәыпшу, аха апсҭазаараҽы акыр зхызгахьоу арпыс нага Қамс-ипа Қәаса, – иҳәеит, – уи шәара шәхылапшра, шәныҟәгара шилшо, сара агәра ганы сыҟоуп, – ҳәа инацитцеит.

Уи акәхеит. Зхы аҟара зыгәра ргоз рҳәынҭҟар ду иажәа ԥбартәуазма!

Абас апхьаӡа Қәаса зыхьӡыз, анаԥсан Қәаса-қамса зыхьӡхалаз, уажәы Қамс-ипа Қәаса иакәны, даҳны даақәгылеит, ипҳәыс Гәапха-пшӡа лакәзар, даҳкәажә ссирны дааивагылеит.

Исхаштыз, ари асымҟәыл, ашьха иаҽыԥрыз, шеишықәса изыҭуа, шаҟа аамҭа цаз шьҭа уара идыр, иахьа ашьха ӡыхь еипш ицкьаӡа, икәеикәеиуа изҭачны иаанханы иҟазаап. Ирҳәоит уаҟа иҟоу апшӡара аҽеацьара иубараны иҟаӡам ҳәа. Иҟалап ус акәзар. Сара агәра згоит ишысымбацгьы.

Ианвар, 2005

АПИЕСАҚӘА

АПҞА ШКӘАКӘА

Ҩ-қәгылараки ф-сахьаки змоу адрама

И А Л А ҚӘ О У

З а ф а с, 65 шықәса ихытцуеит.
А д г ә ы р, Зафас диԥоуп, 19 шықәса ихытцуеит.
С о н и а, Зафас диматцуҩ пҳәысуп, 45 шықәса лхытцуеит.
В и к а, Сониа длыпҳауп, 17 шықәса лхытцуеит.
Х ь ы м а, 30 шықәса лхытцуеит.
Д а м е и, Зафас диашьоуп, 60 шықәса ихытцуеит.
А р д а, 50 шықәса лхытцуеит.
Б а ц ь г а, 60 шықәса ихытцуеит.

Актәи ақәгылара

Актәи асахьа

Ахтыс мҩаԥысуеит З а ф а с иҩнаҿы. Асценаҿы иаабоит итбаатыцәӡа иҟоу асасааирта. Уи гьамала ирхиоуп. Аҩныматәа бзиа ҩнагылоуп. Аԥшәма амал иазрыцҳам аӡә шиакәу удырыртә иҟоуп. Асасааирта ҩ-шәык аҿоуп. А д г ә ы р ақәҩыга стол дахатәаны акы иҩуеит. Дахьтәоу ихы натаааҭо дхәытцәы-ҳәытцәуеит. Аҩнытә халаҭ хәбабак ишәны дааҩналоит З а ф а с .

З а ф а с. Адгәыр, угылахьоума? Шьыжьӡа узыргылазеи? Уцәа ҭынчмыз? Узҿу закәузеи? *(Адгәыр иахь иҿынеихоит.)*

А д г ә ы р *(дааҳәыцәы-ҳәыцәны, ихы дымҩахазакәа)*. Усцырхагамхан, баба. Сан асалам шәҟәы лзызҩуеит.

З а ф а с. Уи уажәы унаҟәытцны, уҿы, унапы ӡәӡәа, ухахәы пхьаҳәа. Сониа иахьа дзымаар ҟалап, ҳнеицхыраа-ааицхырааны ҳхәы ҳархиап, калк ҳкып.

А д г ә ы р *(иааигәампхашәа)*. Усҟәатцыруеи, баба. Сара акрыфара сҭахӡам. Сан дыгәхьаазгоит, шәҟәык сызҩы ҳәа салҳәан...

З а ф а с. Иаха пхыӡ думбакәа уҟам.

А д г ә ы р. Зегь акакәӡами, дызбеит. Сара сан лассы-лассы дызбалоит.

З а ф а с. Адгәыр, дад, уара уан лыпсҭазаара дшалтцхьоу умдыруеи. Абар шьҭа бжьышықәса ҵуеит. Уаҟәытц, дад узҿу. Уи атцкыс ууаины уаб игәы ааҟатца. *(Адгәыр, иҭахшәа-иҭахымшәа астол дҩахыцын иаб иахь днеиуеит. Зафас Адгәыр ихы аашьышьны ихагәҭа днагәӡуеит.)* Уца, уҿы унапы ӡәӡәа, сара ӡык сыршып. *(Дцоит.)*

Адгәыр адиван иеыҟәжьны цыгәхыршәҭ ҟаитцоит, нас ишьапқәа еиҿапсаны даақәтәоит. Илапш кыдхаланы ахәапшцәа рахь дыпшуеит, ус даалҟьаны икьатеиах птцәо аччара далагоит. Дааҩналоит С о н и а , сумка дук лкуп.

С о н и а. Узхыччои, Адгәыр?

А д г ә ы р (*иҟьышә инапы надкыланы*). Ссу, абна ателевизор аҟны сан лҽылтцәаахит, цьит ҟалтцоит. (*Иаразнакы даагәамҵны.*) Абасоуп, есымша бысцырхагахоит.

Сониа лсумка лыманы Зафас дышдәылтцыз ала лҿыналхоит. Асасааирҭа дыҩнысаанӡа Адгәыр ибжьы ааларҟәны зтцаарак имоушәа ҿааитҭуеит.

Сониа, акы сбазтцаарц сҭахуп!

С о н и а *(лыбжьы аарҟәымшәышәшәа)*. Изакәызеи, Адгәыр?

А д г ә ы р *(уажәы тәамбашақә длыхәаԥшуа)*. Абри бара есымша ҳара ҳахь бзаауеи?

С о н и а *(лыбжьы аарымкьыкьшәа)*. Уарамыжда, абри сара сахьшәықәшәаз Анцәа уиҳәала. Сара сшәымамзар шәзыӡәӡәодаз-шзыҳәҳәодаз. Мышкы смааир, амла шәеиқәыцәо аҩны шәыҩноуп. Уара урҭқәа умбаӡои?

А д г ә ы р *(даацьашьаны)*. Ҳыҳ! Бҳацәнымхозаап! (*Инацәкьыс лылахь инақәырхханы ацәыҵаччара далагоит*.) Бара бгызмалуп.

Дааҩналоит З а ф а с .

З а ф а с. Аа, баама, Сониа? Бзиала баабеит.

С о н и а. Бзиа убааит.

З а ф а с. Адгәыр, иуасҳәаз ухашҭма?

Адгәыр. Уажәытцәҟьа, баба. *(Ддәылҟьаны дцоит.)*

С о н и а. Иацаахыс шәышпаҟоу?

З а ф а с. Анцәа ишиҳәара, Сониа, акы ҳаицәам, акы ҳаиҕьым.

С о н и а. Шьыжьхьас ишәзыҟастцари?

З а ф а с. Аԥышәҭрыкҕь, акәтаҕь хырпҟала, ицәгьамызт ачаҵьгьы ҳзыҟабтцар. Адгәыр днатәаны хатцатцас крифап ҳәа быҟоума, зегьы хәычҷык-хәычҷык дынрымцкласуеит. Алаҳаварениа хыртла. Иахьак сеилаҟәыбасоуп сшыҟоу.

С о н и а. Уажәытцәҟьа зегь ҟалоит. Шьыбжьоназы исырхиарызеи?

З а ф а с. Адгәыр дааир ҳиазтцаап, аха мап, уи уажәы иитҭаху, уашьҭан иҭахым.

С о н и а. Абысҭа нҭартцәины изуп, аҭубар зӡып, ашәхаҩа, акамбашьхыртцәы, иахьа ԥсуа чысла шәеилсыргап.

З а ф а с. Аԥсуа чыс еиӷьу абаҟоу, есымшагьы исыҭала, сгәы ахшәараныҳәа сыҟаӡам, аха ибымбои, Адгәыр иҿыцбараханы есымша акака изыҟаҵалатәуп. Иахьа ибымбеит уи икрыфара зеиԥшроу. Данхәыцҷыз еиԥш дыҟандаз... (*Иҵьыба дынҭаланы иԥаратра ааҭганы*.) Абар аԥара, бара иаҳзызба.

С о н и а. Есымша афатә-ажәтә абри ауп хьаас иумоу, ма акрызфо шәреиуандаз, шәҩыцьагьы шәеиԥшуп. Иҟастҵоит – инкасыжьуеит, иҟастҵоит – инкасыжьуеит. Арахьгьы, ибысҭаз аԥара иагьынбаныбхи ҳәа гәрамгас сҟаҵаны усацәажәоит, абрыгьы иухоумыршҭлан.

З а ф а с. Уи уажәы ҳаҟәытцып...

С о н и а шьыжьхьа ҟалҵарц дцоит. Зафас акресло днылатәаны, астол хәыҷы иқәу ажурналқәа даарылаԥшны акы аарылхны, иланарԥшыга наҭаны, абӷьыцқәа неихыршәшәо-ааихыршәшәо аԥхьара дналагоит, дшаԥхьоз иршәны астол хәыҷы иныҟәжьны ашырҳәа дҩагылоит. Адгәыр дызхатәаз астол аҿы днеины ииҩуаз ашәҟәыбӷьыц аақәихуеит. Ибжьы ҭганы аԥхьара далагоит.

«Сан, сара зегьы бара бреиӷьасшьоит. Быбжьы ансаҳауа шаҟа сгәырӷьоузеи! Шаҟа быблақәа разузеи! Бара беиԥш зыбжьы ҟәымшәышәу, зажәа хаау, зхы-зҿы зхалашо уаҩы дыснымиаӡац». (*Ихы аарҵысны, иара ихаҭа инациҵоит*.) Ааи, Адгәыр, уара уиашоуп. Уиашоуп уара. Ех, зажәымҭа цәгьаз сара, изакәытә хшыҩеимҟьароузеи знызынла иааиоуло. *(Цыҭраамҭак ибжьы ҭымгакәа даԥхьоит, нас ибжьы ҭганы.)*

«Сан, абри сара банызбо, саб бзиимбозеи? Уи дыԥсхьеит ҳәа сеиҳәоит. Амц сижьома? Ааи, иашала быԥсхьеит, аха сара лассы-лассы бызбоит. Быбжьы сықәыргань баацәырҟьа-цәырасны бабаӡуеи?

Сониа лоуп имыӡуа. Хьыма дӡызлануп. Агызмалцәа бзиа избаӡом. Ашәҟәы ҩла ҳәа сабымҳәалан. Абыржәы ҳаидтәаланы ҳшеицәажәо еиҳа еиҕьуп».

З а ф а с даақәыпсычҳаны, ашәҟәы бҕьыц аарҽны иҵьыба интеитҵоит. Днеины ҩапхьа акреслао днылатәоит, иҩнапыкала ихы кны, ишьҭахьҟа иҽынхыршәҭны, цыҭраамҭак ус дтәоуп, нас иҽаариашаны ахәапшцәа дрыхәапшуа.

Ааи, ааи, сымч анкапса, сынарцәымҩа санаахықәгыла, убасҟаноуп ауаҩытәыҩса есымша ихы еиқәшәаны дышзыҟамло анеилыскаа. Ааи, ааи, уи иахьа дшьыцәхныслараны дшыҟоу шизымдыруа иаҩызоуп, амш еилахәлааНӡа, шаҟантә шаҟарыла иҽипсахраны дшыҟоу шизымдыруа. Аҟәыгеи ахагеи анузеиҩымдырааауа рацәоуп.

Дааҩналоит А д г ә ы р.

А д г ә ы р *(ишьҭахьҟа ашә амыркыкәа)*. Быҩнал, быҩнал.

З а ф а с. Узҿу дарбану?

А д г ә ы р. Арда лоуп. *(Аччара изаанымкыло, уажәы-уажәы дцәыҵаччоит.)*

Дааҩналоит А р д а.

А р д а. Шьыжьбзиа, Зафас!

З а ф а с (*днылхаҵгыланы*). Бзиара ббааит, Арда! Бнатәа, абрахь бааиасны.

А р д а. Стәаӡом, Сониа дмааизар, какалк шәызсырхиап сҳәан…

А д г ә ы р С о н и а дызлацаз ашәаҿы днеины, иҽырқьачақьны, Арда днылыхәапшны, дындәылтцуеит.

З а ф а с. Иҭабуп, Арда. Сониа макьаназ даҳзаагәышьоит, зны-зынла иаабжьалыршәлозаргьы, даа-

ихьеит Сониа. Шәышпаҟоу хәыҷи-дуи, арҭ аҩымшк? Кәакәана дызҿузеи?

А р д а. Зызбахә уҳәаз дызҿыхузеи, даагылазар дызҿыц – аусура. Ҳҭаацәа дууп ишудыруа. Еиҳа-еиҳа ҳхыпҳьаӡара аҵлара иаҿуп. Сычкәын аиҳабы ипҳәыс лымза дҭагылоуп, еиҭах хаҵарпысхашт илхылҵуа.

З а ф а с. Нас уи еиҳау агәырҕьара арбану? Ахаҵарпыс иами ужәла еихазҳауа, уҩнаҭа ҟьа-ҟьаӡа ашә аазыртуа. (*Илахь ааикәаҵаны, даақәыҧ-сычҳауеит.*)

А р д а. Ус шпакәхым, ус ауп, аха асҟатәи ахацәар-ҧар ҳабарыхәо. Сыпшәмеи сареи ҳцәа ҳхытцхьеит, аха ҳазлаҟаз акы иаҳзеиҕьымтәит. Сажәра ааӡа сажәит бзиарак мбаӡакәа. Зегь сгаӡара, сқәыпшра, сыҳалалра ирыхҟьеит. Ус схәеит ҳәа, убарҭ сыпсыҽ-рақәа иахьагьы исызкамыжьыц. Иумбои, гәҭыхас ушсымоу?

З а ф а с. Анцәа даахәаны сбыҳәоит, Арда, ашыс-ламшә зқәуиаахьоу рыртытра баламгарц.

А р д а. Уара узы ашысламшә зқәиаахьоу, сара сзы мшаҽнеипш иҟоуп, Зафас. Уара иснуцаз ахәра ҕьашьа зимаӡамоуп, избанзар пҳәыск лаҳасабала, сыпсҭазаара хаара маҵәкьыск амамкәа исзаану-жьит. Уара иузеилкааранi уҟаӡам, апҳәыс зхаҵа иахь бзиабарак змамкәа, егьирахьгьы зхы пату акә-ҭаны иҟоу, лгәаҟра закәу.

З а ф а с. Бара ибыздыруам акәымзар, Анцәа ишиҳәара быҟоуп. Аӡәк дубар, аӡәк духашҭыртә хҩык ахацәарҧар бхылҵит, ибааӡеит. Абри еиҳау амалгьы ыҟам, анасыпгьы.

А р д а. Убарҭ исыхшази ирыхшази рзыҳәа-ноуп сыцсы адунеи изықәугьы, амшлашарагьы сзапыло, аха зыцсы ҭоу изынгьы иҟазароуп иара ицәеи-ижьи, игәи-ипси маҵара иртәу агәахәара, апсҭазаара анакәха.

З а ф а с. Сара, убри быҧшәма, Кәакәана, дызлаҟәнушьаша акгьы идызбалом, уимоу, акырӡа дызлаҳаиҕьугьы рацәоуп. Уаҩы разуп, дҳалалуп, дыцқьоуп ауразоуроу. Иҧсы ҭыхны аус иуеит. Ихшаз рзы дыбзиоуп, бараӡәк бхаҵкы каиршәуам, нас маҵурадук ахьимоуз азы дыҟәныбымшьозар?

А р д а. Иуҳәо аутцабыргыхым, аха иазууеи, арахь дуаҩрыцҳазар. Ахаҵа дхаҵазароуп, иламыс, ихьымӡӷ ҳаракызароуп, убасҟаноуп аҧҳәысгьы пату аниқәылтцо, лгәы данаҭаххо.

З а ф а с. Иахьала иаҳҳәахьоу азхазааит, Арда. Ииасхьоу хнырҳәышьа шамам бымдыруеи. Хьымӡӷык бмыргакәа, иҳабжьалаз аус ишыҧхаз анышә нақәыҧсаны, иахьанӡагьы иҵәахны ҳааиуеит.

А р д а. Уиакаҿы сыҧшәма уцәҟьа даҿаауршәит, аха нас ауп упылҳаҭны ауаа уанрылаҳа, иахьанӡагьы убас уааиуеит, Зафас.

З а ф а с (*иҽаарымчны*). Шьыжь какалк сбыркырц бҭахыҵәҟьазаарын ббама. *(Игәы кны.)* Ааигәа агәыхь сагарц аҧсык шаасыгхаз бхашҭыма?

А р д а. Суцәшәоит, Зафас, иаахҵәаҵәҟьаны суцәшәоит. Суцәшәоит ак ухьыр ҳәа. Егьа сҳәаргьы, цәгьарак уара узыҳәа исҭахым. Абзиабара иашаҵәҟьа знык акәхап ауаҩытәыҩса ианизцәырҵуа. Убасҟан сжьаны – сҟаҭәаны санумаз, сгәаҵаҿы уара узы ижжаӡа иакыз абзиабара амца, сылахь ҷышәны унапаҵаҟа иҟаз, ацәаҧсасиеиҧш иахьуҭаху иуртиуаз ауаҩ рыцҳа санимпыҵаужь инаркны аҿыблаара ишаҿугьы, макьаназы ишмыцәац удыруазааит.

З а ф а с. Нас избан, убринахыс ҳаиқәшәара маҧ зацәыбкыз?

А р д а. Ҧсуа ламысла сааӡагәышьан. Усҟан сара, ақыҭа ӡӷаб, адунеи зегьы тлаз иаҵәараны сыблақәа ирбон, убри азын акәхап угәра зызгазгьы.

З а ф а с. Ҳара усҟан аҩсҭаацәа ҳшьақәырҟьеит, Арда.

А р д а. Сара сшьақәызҟьаз иахьагьы сҿаҳәаны симоуп, мамзар сгәатцаҿы уццышәахар акәымзи.

З а ф а с. Зегьы ҳхы ҳақәитӡу цьаҳшьоит, аха арахь иахьа ҳуаҩызар, уатцәы ҳацьнышхар ауеит, зны ҳхагоуп, зны ҳҟәышуп. Шаҟаҩы рыпсы ҳхоу ҳхаҭа-қәагьы иҳаздырам, нас иарбан хароу ҳхы иадаҳ-ҭцараны иҟоу ҳара?

А р д а. Уара абарҭқәа анбеилукааи?

З а ф а с. Абас, са сеипш, уажәа акгьы цнамҟо, умч улӡааны, упсҭазаара ахықә уанаахықәгылалак, узхысыз-узтцысыз зегьы хәыцырҭас иаауауеит, убасҟаноуп убарҭқәа реилкаара уаналаго. Амч ауп зегьы зыршо, ацәгьагьы абзиагьы иароуп ишьақә-зырӷәӷәо, ианызтцо, ианызхуа.

А р д а. Уаҩы дуаҭәоумшьо, ухамапагьаны, апсҭа-заара ахаҭа адунеи амаа снаркит анугәахәуазгьы, уара зегьреиҳа инасыпдаз уаҩын, Зафас, избанзар, апсабара иуланамтцеит аҽаӡә иахь абзиабара. Уара уаагылеижьҭеи бзиа иубоз ухы затцәык акәын. Абри ауп цырхагасгьы иузыҟалаз.

З а ф а с. Биашазаргьы ҟалап, аха ибдыруоу бара, ауаҩытәыҩса шаҟа имч-илша ӷәӷәахо аҟара, убри аҟара зегьы дырхыбаауа дшалаго? Уи дгәыҳәноуп дшыҟоу. Ипсы анилала, иҭахрақәа нтцәаара рықә-лаӡом. Адунеи абжа иуҭаргьы изымхарашәа ибоит. Ҳәаак иҽизҭагӡараны ҳәа дыҟаӡам. Апсҭазаара им-пытцаманшәалахо даауанатцы, иара изы ипшьоу ҳәа акгьы зыҟалом. Аха зегьы ирыцкызаап апсра бзиа. Гәҭыхада ушыҟоу уацьал уагозар, абри еиҳау насыц ыҟамзаап, Арда.

А р д а. Изхуҳәаауа еилыскаауеит, Зафас, аха ус-еипш умҳәароуп. Зынӡаск ҭцеи дызмаӡамгьы рыпсы ҭоуп.

З а ф а с. Ианамуӡах, убарҭ сырҩызандаз, ҳаӷоу хылтцдагьы адунеи ипсахааит, аха...

Арда. Исыздыруам уаԥхьа сыԥсуазаргьы, Зафас, аха сыԥсы ҭанатцы снапы дананыла, уара иухшаз, сара игәы дшасмырго удыруазааит.

Зафас *(маҷк иаармҿыҕаны).* Иҭабуп, Арда, иҭабуп. Агәра згоит гәык-ԥсык ала ишыбҳәо, аха уатцәы иҟалаша, иахьа изыҟалараны иҟам, иара саргьы иахьатцәҟьа сымԥсрашәа збоит.

Иааҩналоит Сониеи Адгәыри.

Сониа. Шьыжьхьа шәзыԥшуп.

Зафас *(даақәԥсычҳаны).* Адгәыр акрифазар? *(Игәалаҟара ыҟамкәаны адиван дныҟәтәоит.)*

Сониа. Уара улымкаа џьеи акрифап.

Адгәыр. Баба, уаала, уаала. *(Инапы кны диргылоит.)*

Арда. Сара сцалап. Саҭоумтцан иакәымк самхаҳәазар. *(Сониа гәамҧхашақә Арда дналыхәааԥшуеит.)*

Зафас. Сара соуп иаҭабымтцаша. Иҭабуп бахьааиз.

Арда дцоит. Зафас ҩапхьа адиван дныҟәтәоит. Дкарахашәоуп дшыҟоу.

Адгәыр. Уажәытцәҟьа сааиуеит.

Зафас (*ибжьы ааԥсаны.*) Уабацои, Адгәыр?

Адгәыр. Суадаҿы алашара акит. *(Дцоит.)*

Сониа. Акыр уаргәамтцуазар? Ахәшә узаазгап?

Зафас. Мап, мап, акгьы сҭахӡам. (*Дҩагылоит. Адгәыр изҿиҭуеит.*) Адгәыр! Умааиӡои арахь?

Адгәыр ибжьы иргоит, снеиуеит, снеиуеит ҳәа. Ҭынчроуп. Зафас дшылеиҩеиуа даатҧгылоит.

Жәаха ак сабҳәарц бҿыназыбкын, баҟәытцит, саргьы уинахыс исхаштны сыҟан, исабҳәарц ибҭахыз, Сониа?

С о н и а. Ишубо, есҿны абра шәара шәҿоуп сахьыҟоу. Иааилахәлар сыҩныҟа ҳәа сҿынасхоит, аха исызҭада сара аҩны?

З а ф а с. Аиашазы, шаҟа шықәса ҵуазеи абра, сыҩнаҭа быҟоижьҭеи, аха зныкгьы сыбзымҵаац уи аҵыхәала.

Дааҩналоит А д г ә ы р. Аҭӡамцқәа дыркыдыпшылоит. Ақәҩырҭа астол аҿы акы еимидоит.

С о н и а. Издыруада, хьаасгьы изаураны иҟада, есыуаха сгәы сахьҭатҵәуо?

З а ф а с. Избан, Сониа?

С о н и а . Избанзар, сызҕаби сареи амариалқәеи аҳәынапқәеи ҭыпс иалырххьо ҿапараждәк ҳаҩнаршәуп, иара убритҵәҟьагьы апара ахысшәааауеит.

Адгәыр даатҕыланы Сониа дылзызырҩуеит. Зафас аҵәажәара даналагалак, дызхатәоу астол илапш нахырҳәҳәаны, уаҟа акы ибазшәа даачҷоит, нас лапшыла астол еимидалап, аҭӡамцқәа дрыхәапшлап, аҵыхәтәан, илапш кыдхаланы џьарак дыпшуеит, Сониеи Зафаси реицәажәара имаҳауашәа.

З а ф а с. Усеипш иҟоу анхарҭақәа рықәгара иаҿуп. Ибымбои шаҟа ықәыргахьо? Урҭ ирыҩназ, уажәы аҳәынҭқарцәа реипш аҩнеихагыла дуқәа рҿы инхоит-инҵуеит, сымҿы рҳәом, сымца рҳәом, пхызла ирымбашаз баны иҟоуп. Дук мырҵыкәа баргьы ибоуышт. Иаачҳала, нас, иҟабҵарызеи, иаразнак иааҭырпаны акы аиура уадаҩуп.

С о н и а. Ус гәыґрак сымазҭгьы исычҳарын, аха иабаҟоу, аамҭала сҭаҩупеи.

З а ф а с. Нас сара сызлабыцхраараны иҟоузеи?

С о н и а. Уахажәааит, ахан ду узгылоуп, џьара абраҟа, иреитҵаӡоу уадак ҳзалухыр, уахгьы-ҿынгьы шәааигәаара ҳаҟазаарын, шәаргьы ишәзеиҕьхон, ҳаргьы иаҳзеиҕьхарын.

З а ф а с (*иааигәамырԥхаӡакәа*). Хәыда-ԥсада Викагьы баргьы сыҩны шәыҩназарц, ари есымза ибысҭо аԥара ишбоуц ибоуларц, абас аума ишыбҭаху? Усус, быӡӷабгьы баргьы шәҭазҩырц бҭаххозар акәхап, мап, бара ихәыдоу аӡә бакәӡам избо.

С о н и а. Сара усеиԥш сгәы акгьы ҭамшәац. Иаҳҳәап, иҭашәаӡаргьы исымчузеи?

З а ф а с. Акгьы бымчхом, ҳәарада. Уадак акәым, ҵаҟатәи аихагыла зегь шәымаз, аха сыԥсы шҭоу сыҩны атәымуаа ҩналар сҭахым, Сониа, уимоу сыдунеи анысыԥсахлак ашьҭахьгьы скьарзк, абри аҩнаҭаҿы даԥшәымамхар, сызҭоу аҭоубыҭ аасырҳәарашәа сгәы иабоит.

А д г ә ы р *(даалҟьаны).* Баба, Вика аҳәынапқәа дрыцәшәоит.

З а ф а с. Нас, бырцәымшәан ҳәа сызлаҳәа. *(Сониа лахь.)* Иџьоушьаша, шәара аҳәса, ишәымгәыӷьуа акгьы ыҟаӡам, арахь аҳәынапқәа шәрыцәшәоит аслан еиԥш, ишәзырухьоу здыруандаз. Адгәыр, ҳашцәажәоз ҳхәы мыхьшәашәакәа иҟам, уаала акы ҳнацҳап.

Адгәыр аҭак ҟаицаӡом. Дууаӡа илаԥш кыдхаланы дыԥшуеит.

Иуасҳәаз умаҳаӡои, Адгәыр? Уааины уаасыдгылеи. *(Даaигәыԥиҳәаҳәарц инапы еиԥыхны икуп.)*

А д г ә ы р *(дахьыԥшыц дыԥшуа).* Снеиӡом.

С о н и а. Излазбо ала, иахьагьы шьыжьхьа баша исырхиеит.

З а ф а с. Адгәыр!

Адгәыр дахьыԥшыц дыԥшуа аҟыр-ҟырҳәа дыччоит.

Иазхоуп шьҭа, ҳдәықәҵа, Адгәыр!

А д г ә ы р *(даалҟьаны)*. Викадаауеит, Викадааyeит! *(Дҩаԥҟьаны аԥенџьыр дҩадыххылоит.)* Лҽылҵәахит. *(Дыччоит. Иҽаарҭынчны.)* Лҽылымҵәахӡеит *(инапы нархханы)* анахь, ҵаҟатәи аихагылахь дыҩналеит. Сара уажәытцәҟьа арахь дхазгалоит.

Уангыл, уаангыл ҳәа Зафас ишишьҭеиҳәо А д г ә ы р ддәылҟьаны дцоит, ишьҭахьҟа ашә аартны иааныжьны. Зафас дхәыцуа ашәахь дыпшуа дгылоуп, нас длахҿыхханы Сониа лахь даахьаҳәуеит.

З а ф а с. Ибзиоуп, Сониа, ибҳәаз сазыразуп. Иахьатәҟьа шәыматәақәа абрахь иԥнажәгал.

А ԥ а р д а

Аԥбатәи асахьа

Актәи асахьа адекорациа. С о н и а асасааирҭа аилыргара даҿуп. Ашә ахь атәатәа бжьы гоит. С о н и а атәатәабжьы ахьгаз ахь дындәылтцуеит. Иааԥналоит Сониеи Хьымеи. Х ь ы м а деиқәмодаха деилаҳәоуп. Аҳәса рсумкак лыжәԥахыр ихшьуп. Лныҟәашәа ласуп, лхашәа хы лымбо дыҟоуп.

Х ь ы м а. Зафас дыҟаӡами?

С о н и а *(лыбжьы аарымкькыкьны)*. Ҳауак ныҿҿадырсырц Адгәыр диманы дындәылтцит.

Х ь ы м а. Акыртцуама ицеижьҭеи?

Сониа аҭак ҟалтцаӡом. Хьыма лсумка асаркьа ааҭганы лхы-лҿы днацклапшуеит.

(Асаркьа лсумка инҭаԥо). Исҳәаз бмаҳаӡеи?

С о н и а. Бааимҭаз индәылтцит. (*Аԥәы налаԥаны.*) Бшааyаз изымдырт, даҭабымтцан.

Х ь ы м а. Хаала бсацәаажәала, Сониа, еиҳа ибзеиҕьуп.

С о н и а. Избан бымҳәои?Ари аԥнаҭа бапшәымахарц бгәы иҭоума?

Х ь ы м а. Бхы дырны, быбз бҿы иааҭакла... Сара исҭаху уи бара бус алам.

С о н и а. Схы здырыргьы са стцыхәала аӡәгьы цәгьарак дақәымшәац.

Х ь ы м а. Анцәаҳрыцҳашьа, ауаҩы данцәхәаҭалак, ибзгьы шпеиҿыҵуеи. Ишсабҳәара, абри сара, хаҭала бара сыбпырхагаханы иббома?

С о н и а. Избан, сара? Сара сҿы бара ус бымаӡам.

Х ь ы м а. Баргьы сара сҿы. Ус анакәха, бџьам злам бымҳаҵә алабымҵан. (*Лшьамхы еиқәыршәны, Сониа лызқәа налеиархаңы днатәоит.*)

Дааҩналоит А д г ә ы р. Сониеи Хьымеи имбаӡошәа, дшаҟьшаҟьо акы дашьҭоушәа, асасааирҭа еимидоит, нас дзышьҭаз баны деигәырӷьазшәа, ихы-иҿы гәырӷьарак иқәҳәҳә, даатгыланы ахәапшцәа рахь дыпшуеит.

Х ь ы м а (*дҩагыланы Адгәыр дихәаччо*). Мшыбзиа, Адгәыр! Апсшәа зсоумҳәозеи? *(Лнапы наилҭоит.)*

А д г ә ы р *(Хьыма лахь даахьаҳәаны).* Ыы, ҳаибамбахьеи?!

Х ь ы м а. Ианба? (*Дыччоит.*)

А д г ә ы р. Ашьжьымҭан.

Х ь ы м а. Сара мчыбжьык ҵуеит шәара шәахь смааижьҭеи.

А д г ә ы р. Мчыбжьык... Шықәсык еиҳагьы еиӷьын.

С о н и а. Адгәыр, сышәҭаххозар, аматҵурҭаҿы сыҟоуп. *(Дцоит.)*

Х ь ы м а. Адгәыр, уаб дабоугеи?

А д г ә ы р *(ақәҩырҭа астол дахатәо)*. Џьаргьы. Иара ихала дцеит.

Х ь ы м а *(иаацьашьаны)*. Дабацеи?!

А д г ә ы р. Сан длышьҭаланы дцеит. (*Дызхатәоу астол амгәа даахаңы, думбо, ихы ларҟәны акы дашьҭоуп.*)

Хьыма Адгәыр иажәақәа ддыршанханы дгылоуп. Ашьшьыҳәа дааҩналоит З а ф а с , журналқәак, газеҭқәак икуп. Хьыма даниба, еиҳа ихы шьҭыхны иҿааитцихуеит, ихы-иҿы лашарак ныҟәлоит. Хьыма диҿаччо днеипыххыланы, лызшьапык ныҵаркьакьашәа, егьи лшьапы лышьҭахьҟа дааҩаханы, ижәҩа-

хырқәа лнапқәа нықәҵаны иӡамҩа днагәӡуеит. А д г ә ы р дынрыхәапшуеит, нас ҩапхьа думбо длаҟәуеит, ччараха исуеит.

З а ф а с. Анцәа иҵьшьоуп! (*Блала деиԥхьышьшьааура.*) Сыбхаштҭыз џьысшьан. Адгәыр, узҿузеи? (*Адгәыр астол даахатәоит.*) Аԥхьара бзиа умбои, абар ажурналқәеи агазеҭқәеи унарыхәапш-аарыхәапшла. *(Астол иныҟәиҵоит. Хьыма лахь даахьаҳәаны.)* Бтәа, Хьыма. *(Адиван ахь инапы наирххоит.)*

Адгәыр дыццакны ажурналбӷьыцқәа реихыршәшәара дналагоит.

Нас, Хьыма, иҟоузеи уахь, аԥсҭазаара ахьеилашуа?

Хьыма лылақәа ҭыԥхааша, Зафас дихәапшуа дтәоуп. Даахәыцымыцны дааиҿаччоит.

Х ь ы м а. Зегьы ртәы сызуаҳәом, сара стәы уҭахызар, сгәы-сыԥсы зысҭаз еиҳагьы сгәаҭҵга ҿикаауашәа збоит.

З а ф а с. Уи дызусҭоу сара издырыр ҟамлари?

Х ь ы м а. Уи уара уаҟарагьы дыздыруада. (*Дызҿу иара шиакәу ирдыруа.)*

З а ф а с *(гәахәарак наиҿықәланы)*. Ус акәу џьаҳшьалап.

Х ь ы м а. Исҳәо агәра умгартә еиԥш иакәымк ҟасымҵац, уи азы Анцәа шаҳаҭыс даасхәоит. Иудырует командировка сшыҟаз. Уахьынтәи знык аҭелгьы сузасит.

З а ф а с. Иҭабуп, Хьыма, аха афаст, урҭ акомандировкақәа анаасгәалашәо, еиҳагьы сшьара сықәҟьоит. Ибгәалашәома, шаҟантә, шаҟаџьара командировка бсыма сцахьаз.

А д г ә ы р (*иаҳаз џьашьаны*). Баба, сара сзумгоз?

З а ф а с. Адгәыр, дад, ҳара аус азы ҳцон, ҳмаҭцура ус иҟан. *(Даатҭгыланы.)* Ажурналқәа унарыхәап-

шызар, уналбааны Цьульбарс акраҿатца. Агәашә бзианы иаркны ахы инаужь.

А д г ә ы р. Хьыма, бара ибдыруоу ҳла, адунеи иаақәу алақәа раастқа ишӄәышу?

Х ь ы м а *(дыччо)*. Уара излеилукааи, уи зегь реиҳа ишӄәышыз?

А д г ә ы р. Излеилыскааи бымбои, сара бзиа сабоит, бара банабалак агәы еибакны аҕыҕра иалагоит.

Х ь ы м а *(лгәы нханы)*. Нас уи уара уеигәырҕьома? Усӄак иӄәышзар, апҳәыс илзытцӄьарымызт.

З а ф а с. Адгәыр, иуасҳәаз ӄатца.

А д г ә ы р иааирак игазшәа, Хьыма дынлыхәапшын, дындәылӄьоит.

Хьыма, датаҳтцарым. Апша иҿанагало иҳәоит, иӄаҳтцари? Уаҩеибганы дышсымагәышьам усгьы ибдыруеит.

Х ь ы м а. Иӄалома датастцартә. Уажәада дсымбаци.

А д г ә ы р ашә ааимпааны ашәхымс даалагылоит.

А д г ә ы р. Исызҿутызма, баба?

З а ф а с. Мап, дад, уца. *(Дцоит.)* Нас, Хьыма, бхы бааҩаханы быблақәа сынхырпшылеи?

Х ь ы м а. Егьа урхыпшыларгьы, урт шыцқьац ицқьоуп. *(Лхылҿы аагәыбзыҕханы дааиҿаччоит.)*

З а ф а с. Убарт быбла гәытбаақәа санырхыло, мчык аҩада инсытцасуеит, сгәалаӄара шьтытцуеит, апстазаара сазгәыҳәуа салагоит, Хьыма. (*Дааҧышәырччаны.)* Издыруада, сыпсы бара быблагәыцқәа иртатцәахны ибымазар?

Х ь ы м а *(блала дизгәыкуа)*. Аашықәса тцуеит, сара уа итатцәахны исымоуижьтеи, аҽазәы истарангьы сыӄаӡам.

З а ф а с *(даалафны).* Ус анакәха, бара бакәзаап сара сыԥсҭазаарагьы, сыԥсцәаҳагьы.

Х ь ы м а. Аказы уиашам – ҳара ԥсцәаҳак иоуп иҳамоу, уи ҳагьеицигоит... Аха уи уажәы дабаҳҿыҵцашәеи, иуҭахӡами сыблақәа уршәҭларц?

З а ф а с. Аха иабаќоу, ԥхарроуп, мырхәагоуп ашәҭыц зыршәҭуа. Сара сеиқәышлаҳәа сцахьеит.

Х ь ы м а. Аӡынтәи амырхәага еиҳагьы ихаахоит.

З а ф а с. Бауиашахым, аха ус сара соуп изҳәаша, бара бакәӡам.

Х ь ы м а. Саргьы иацакәым саныхшәаз.

З а ф а с. Зегь акоуп, сара сзыҳәа бара, инагӡаны игәылымтцыц ашәҭыц баꙍызаны баанхоит, Хьыма.

Х ь ы м а *(лҽырԥшқаны).* Шаќа исзыраҳаҭузеи уааигәара саныќоу?!

З а ф а с. Ах, Хьыма, Хьыма, абри бара, сыхәрагьы сыхәрабгьыцгьы бакәны бзишазеи бызшаз? *(Илахь ааирќәыҷуеит.)*

Х ь ы м а. Уареи сареи ҳшацәа аӡә ракәын, Зафас.

А д г ә ы р дааꙍналоит.

А д г ә ы р. Баба, Вика дааит!

З а ф а с. Дабаќаз?

А д г ә ы р. Вика дааит! Вика дааит!

Асасааирҭа дыꙍнќьаны аматцурҭахь дцоит.

Х ь ы м а. Шаќа длеигәыргьазеи?

З а ф а с. Игәшәымшәа зҳәо зегьы дреигәыргьоит. Хәыҷтцасоуп дшыќоу.

Аԥыраҳәа лаԥхьа иаҭаны дааꙍналоит С о н и а. А д г ә ы р дгәыргьатцәа длышьҭоуп.

С о н и а. Ишәфаша мазеиуп. Сышәҭаххозар шәыбжьы насықәшәырга.

З а ф а с *(ҭынч)*. Ибзиоуп, Сониа, ибзиоуп.

А д г ә ы р (*иблақәа ҭгәырӷьаауа Зафаси Хьымеи днарҿаџшны*). Саргьы ҵаҟа сылбаауеит.

С о н и а. Уаала, Адгәыр.

Хьыма гәамҵхашақә дынлыхәаџшны дындәылтҵуеит. А д г ә ы р г ь ы длыццоит.

Х ь ы м а. Шьҭа сыгәгьы ааҭынчхоит.

З а ф а с. Избан?

Х ь ы м а. Исыздыруам сзыхлырҟьо, уажәык сбаны даақәгылом ари уматҵуҩҧхәыс хазына...

З а ф а с. Дзааӡахьада. Дзыхшаз ракәым, лыжәла иашатҵәҟьа лыздыруам. Дагьбзиаӡоуп. Убас ӡӷабк ҳәа длымоуп, лара дылхылтҵит уҳәар, дрыцҳаушьап, анцәахша, ахьыршәыгә хәычы.

Х ь ы м а. Шаҟа лыршахьоу Анцәа ихаҭагьы шьҭа издыршам. Егьаҩы лбахьеит, егьаҩы лжьахьеит. Саҭоумтҵан, аха сара дхәынгасшьоит, длаҟәуп аҵанӡа.

З а ф а с. Егьырҭ рааста еиҳа дахьеилкаау, еиҳа дахьаарту, абри акәхап ларгьы длазырҟәуа.

Х ь ы м а. Угәы иаанагома, уи зынӡа маӡак лымаӡам ҳәа? Маӡа змам уаҩытәыҩсак адунеи дықәӡам, Зафас.

З а ф а с. Амаӡақәа иагьакуп, иагьыҩбоуп, Хьыма. Аиакәым уны имаӡоутәыргьы, агәнаҳа узатҵытҵраны уҟаӡам.

Х ь ы м а. Дабаҳҿахеи Сониа! Иаҧсам ракәым, иаҧсоутҵәҟьа абриаҟара рызбахә рҿакымзар ҟалап. Аҿакы ҳалацәажәап, еибаҳҳәаша маҷхума?

З а ф а с. Сбықәшаҳаҭуп, иаҳҳәаша рацәоуп, аха ибдыруазааит, абзиа аасҭа ацәгьа ишалацәажәо, насгьы анарха шамоу, избанзар, абзиа иалацәажәо абзиа ианиаз роуп, ацәгьа иаламцәажәо уаҩ дыҟаӡам.

Х ь ы м а. Нас иаҿыз иҵьазкаанӡа, ргәы ақәҿыҵьыр, аҿакала ирбо иалагап.

З а ф а с. Ацәажәарагьы ус баша ахы цытҵлаҙом, Хьыма. Зегьы хыҟәкык-хыҟәкык рымоуп. Убри ахыҟәкы анынаҙа – еиҟәтәоит, иҭынчрахоит.

Х ь ы м а. Шьҭа гәаҭа-бґаҭа ҳнеидтәаланы ҳаицәажәаратә еипш аамҭа бжьалахьеит, Зафас.

З а ф а с *(даақәыпҵсычҳаны)*. Уажәакәым, ҳаҙбахә ада ҙбахә анрымамызгьы, маҙала акәзаргьы, ҳаибабара пҟымызт. *(Даатҭгылоит.)* Абызқәа еиҟәтәеит, аха ҳаҙбахә адунеи иақәырҟьашо изрымааз зыбгәаахәуа? Абас, аҙы зтҵабаз апсыҙ еипш аҟәара сыҟәхарц азы акәын. Иҟәарами нас, пҵсы зхоу зегьы сара сзы ианҳашҳаҭәараха.

Х ь ы м а. Ус уазхәыцыр, сара сҭагылазаашьа еиҳагьы еицәазар ҟалап, аха сара уи агәхьаагьы сымаҙам. Ари адунеи шәҭыкакачны иубаларц азы, апсҭазаара уаҿыгәҳәаартә агьама укырц азы, аҙәы заҙәык иоуп иаҭаху, Зафас. Ус анакәха, уареи сареи ҳазхашшараҳәа акгьы ҳамаҙам. Сара уара усымоуп, саргьы сшеибакәу уара сутәуп. *(Даагьапҵәыгьапҵәны.)* Нас иҳахьи, избан абас ҳазцәажәара?!

З а ф а с *(даалаҩеины)*. Саазқәылаз, лассы-лассы, ҿыцҙа сааизшәа, ааанҙа иҟаз сара сакәҙамшәа саақәгылоит. Сара ианакәзаалак, аҙәы цәгьарак изыҟастцандаз ҳәа сгәы иҭамшәацызт. Мап, мап, уаҟа агәнаҳа иатцаланы арахь иааиуа сара сакәҙам. Уи ауаҩ сара дысцәам-дысжьым, иареи сареи хәкишьхаки ҳабжьоуп, иаҳзеилоу акымзарак ыҟаҙам, арахь «сымпан дыҟәшәмыжьлан» ҳәа сгәы артцәаа иҳәҳәоит, схәы-сжьы хахаҙа еилагылоит. Убас сшыҳәҳәо, сшуазыруа, убри агәатцәажәпа, еиҳа-еиҳа дхаззала-хаззало, еиҳа-еиҳа амхылдыз еипш сидихало, ашьшьыҳәа снаихәлабга сигоит, саргьы ус сшьара саақәлоит. Ари зегьы ҩысҭаароуп, цьнышроуп, Хьыма.

Х ь ы м а (*Зафас инапы кны даалывалыртәоит. Лыб*жьы *ӷысӷысуа, нас ирҟәымшәышәны*). Зафас, суҳәоит, уаҳа акгьы умҳәарц, уара ус уҳәартә еипш гәнаҳа умаӡам. Агәнаҳа аныҟалоз уара сара устәымхар акәын, уи сара еиҳа-еиҳа агәра згоит. Шаҟантә сгәы ҿнакаауа исгәалашәахьоузеи, уи апхьатәи ҳатцх.

З а ф а с. Ауаԥытәыԥса ицәеижь аныҟамгьы ипсы зыҟәхо абри адунеи салызхыз. Уи атәы бҿытцабмыршәын. *(Инапы илаҟәа инарыдкыланы, ихы ишьтахьҟа интажьны, даакыдиаалоит.)*

Х ь ы м а *(дԥагылоит.)* Спырпыруа, аҽны, уара сзыԥноутцаз суада ҿыцҟәа срыԥнан, аха гәылапсыла тца змаӡам жәԥангәы иатцәарахь скаууа схаларц саҿын…

З а ф а с *(инапҟәа илаҟәа иаарпырган)*. Рышәипхьыӡ сыгымхеит уи затәаны изысымтазгьы.

Х ь ы м а. Исыдуныҳәаларц унеиаанӡа, инаушьтыз рнапала зегь рхианы иҟан…

З а ф а с. Амтцаҟьаҟьаԥцәа, есымша зыхшыԥ зхаҿы иҟоу, уара ухшыԥ уахызпаауа, узырԥашьо.

Х ь ы м а. Ҳшыпшыз «Волга» еиҟәара цыԥцыԥк ашырҳәа иааҟәтцәиааит. Маҷкгьы уҟьаф ыҟаны унхалеит уара.

З а ф а с *(инапҟәа ааигәыӷапсаны)*. Сахьхалазгьы аҳәеипш сынӡаапсыланы изжәит сызгашаз аҟьазап. Ашьтахь адиван сахьныҟәҳаз ацәа сынтаҳәаахаа сагеит, уи нахыстәи бара еиҳа ибгәалашәоит…

Х ь ы м а. Ашамтазы ихааӡа ацәа сынтанагалеит. Сгәы шьтытцуа, сшаҳәшаҳәуа санаапш, уара уцахьан.

Хьыма Зафас дынидыӷәӷәаланы днатәоит. Лнапы ижәԥахыр иныҟәтцаны, лыблаҟәа абзиабара рхыҳәҳәыла илаҟәа дырхыпшылоит. Зафас Хьыма лнапы наиҟәганы, ашырҳәа дԥагылоит. Игәы акы штыхо удырыртә даалаԥеиуеит.

З а ф а с. Аҽынгьы бара бҿы сзаанымхазеи. Сызтоу сзымдыруа, схы стәӡамкәа, сдачахь сышзахәоз

машьынала сҿынасхеит. Уахьынтәи шьыжьӡа сыпҳәыси схәыҷи арахь иаагатәын. Сыҩны аатцраҿ иагьаасхабгеит. Сагьалгеит снапала стцыхәтәа. *(Даақәыҭсычҳауеит. Игәы кны, настҳа игылоу акресло днылатәоит.)*

Х ь ы м а. Зегь лахьынтцоуп, Зафас. Шьҭа уаргьы саргьы ҳеаҳшьыргьы акымзарак иахәараны иқаӡам. (*Дҩагыланы дааины Зафас ижәҩахыр лнапы нықәҵаны.*) Аӡы узаазгап.

З а ф а с *(Хьыма лнапы ижәҩахыр иныкәжәаны)*. Мап, исҭахӡам. *(Илақәа неиқәиҭсоит.)*

Хьыма даақәгьежьны, лшьатцатәқәа рышьҭыбжь рго, уаанӡа дахьтәаз днатәоит. Лшьамхы еиқәыршәны, ганха дыпшуеит, лҽыргәааны. Цытраамтак ҭынчроуп, нас Зафас илақәа аахитын, Хьыма дналзыпшуеит.

Бара ибыхьзеи?

Х ь ы м а *(дхьамҳәӡакәа)*. Исыхьзеи умбо, сара дгьыли жәҩани икәалкәало ирыбжьахаз сиҩызахеит. Иаҳҳәақәо зегь башоуп, ибашоуп. (*Дааҳәыҵәыҳәыҵәуеит.*)

З а ф а с. Ус зхыбҳәаауеи? *(Иҽаариашаны дылзыҭшуеит.)*

Х ь ы м а. Анс уҳәа, арс уҳәа, избоит, ула саурбарц шуҭахым, иқалап угәы сыхшәазар. *(Лқьышә ҭырчаашәа днатәоит.)*

З а ф а с. Шақа тцуааз баара сазыпшижьҭеи? Аиашазы, ҳцәажәара иахьакәым иаҳцәыбрит. (*Дгыланы Хьыма лахь иҿааихоит.*)

Х ь ы м а. Сара уара узы убриақара сгәы цқьоуп, Зафас, сгәы аналақамгьы исынсырпшырц сҭахӡам, аха иахьак уаҳа сылымшар қалап.

З а ф а с *(илҳәаз ҵьашьаны даатҭгылоит)*. Ус зхыбҳәаауеи? Бгәы иалоу акрықоума?

Х ь ы м а *(дааҧышәырччаны)*. Акымзарак, ибашоу усуп. Просто, мелочи жизни. Аҿазназы иуасҳәап. Иахьа ҳазлацәажәахьоу азхаз.

З а ф а с . Издыруада быҧсҭазаашьа быҧсахырц бҭахызар?

Х ь ы м а. Уара уҧсахны аҿаӡәы сиццарцу? *(Илгәарҧханы дыччоит.)*

З а ф а с. Хьыма, шьҭа ибымҳәар шызымуа бдыруеит.

Х ь ы м а *(лыбжьы ааркьынцыцны)*. Зафас, суҳәоит, сыхҭоумкын. Уи еитцкьыс сгәы ырҧсаҳәаны соужь.

З а ф а с *(лнапы рҿәҿаны иаанкыланы)*. Хьыма, ибдыруеит сҟазшьа.

Х ь ы м а. Аашықәса раахыс узласзымдыруа иҟоузеи?

З а ф а с. Нас?

Х ь а м а *(блала диҿаччо)*. Абриллиант лымҳарыҩқәа сцәыӡит, схы ҭыҧшшами.

З а ф а с. Ишҧа! Ианбабцәыӡи?

Х ь ы м а. Асеиф иҭан. Ацаҧха шаҿаз сындәылтцызар акәхап. Аус сыцызуа аӡәы илыхгам, аха шьҭа иааг, иӡт инҭахәаша, схатцкгьы, ухатцкгьы…

З а ф а с. Шаҟа бцәыӡзеи? Ари хәмаргаӡам, Хьыма.

Х ь ы м а *(диҿаччо)*. Шаҟа уҳәахт. Хә-ныҙқь доллар иаҧсаз ҩ-цырак азымхаӡои? (*Лылақәа ђакны, лхылҿы алахьеиқәреи ачҷаҧшьи анубаауа Зафас диҿаҧшуеит.*)

З а ф а с. Нас иҟабтцараны бгәы иҭоузеи?

Х ь ы м а. Сара уеизгьы уатцәтәи амш сазхәыцӡом. *(Зафас дышихәаҧшыц дихәаҧшуеит.)*

З а ф а с *(дҩагылоит. Деиқәпата дыҟоуп)*. Ари аус абахҭахь инагоу мҩадууп.

Х ь ы м а. Аҳаҳаи, схәы нагала, сухоумырштын. Мышкызны сыштытцуагьы удыруаз. *(Лыбжьы ныхђаны даачҷоит.)*

З а ф а с. Бара макьана бхәычра бзацәымцац, Хьыма.

Х ь ы м а. Изакәу сыздыруам, аха сызхара стџәуеижьҭеи, сгәы ҭынчӡоуп ишыќоу. *(Даазыхәмаршәа.)* Издыруада изгаз срыцҳашьаны маӡала илырхынҳәыргьы.

З а ф а с. Адунеиаҿ иќамлацоуп бызлацәажәо.

А д г ә ы р даанахххуеит. Ибаа изыласӡа дыќоуп. Илақәа ааршаќь-шаќьаны асасааирҭа ааимидоит. Ишьҭахьќа даахьаҳәны ашә днылӓххуеит.

А д г ә ы р. Вика, бааи, бааи арахь. Быаанал.

Дааналоит В и к а.

В и к а *(дыҧхашьа-ҧхаҵо)*. Хәлыбзиа, Зафас Кадыр-ипа! *(Хьыма лахь лхы рханы.)* Хәлыбзиа!

З а ф а с. Бзиа ббааит, дад!

В и к а. Саҭамыз, Адгәыр схеимгалар имуит.

А д г ә ы р. Баба, Вика, амузыка дазсырӡыраырц сҭахуп. *(Дшанхашәа Хьыма даалыхәаaҧшын.)* Хьыма, бзиала баабеит! *(Днеины Хьыма лнапы лымихуеит.)*

Х ь ы м а (*лхылҿы ччо*). Адгәыр, уареи сареи иахьа ҳаибамбахьеи!

А д г ә ы р. Сара Викарааарҿы сыќан, банбазбоз?!

Х ь ы м а . Уара уиашоуп, Адгәыр. *(Зафас иахь.)* Шьҭа саргьы сцалап. Ахәыцқәа амузыка иазыӡыраалааит.

З а ф а с. Бмыццакын. Ара баасзыпши. *(Дцоит.)*

Адгәыр асасааирҭа дынагьыжьуа акы апшаара даҿуп.

Х ь ы м а. Бнатәа, Вика.

В и к а. Иҭабуп, сгылаз.

А д г ә ы р *(даалќьаны)*. Аа, амагнитофон суадаҿы иќоуп. Ара быќаз, уажәытцәќьа иаазгоит. *(Дыаны дцоит.)*

Х ь ы м а. Вика, шаќа бхытцуазеи?

В и к а. Жәибжь шықәса.

Х ь ы м а. Аҵара абабҵои?

В и к а. Амедицинатә училишьче сҭоуп.

Х ь ы м а. Афырпҳәызба!

Дааҩналеит З а ф а с. Вика лахь днапшны Хьыма дынлыдгылоит.

З а ф а с. Уатҵәытҵәҟьа, уатҵәытҵәҟьа иалабҵоит.

Вика аҟәҩырҭа столахь днаскьаны, лган реиарханы, журналк дахәаапшуашәа дгылоуп. Зафас еилаҳәарак ааҭиган, Хьыма лахь инархханы, ибжьы ныҵакны дцәажәоит.

Абра азхара ыҟоуп. Уатҵәытҵәҟьа, ибаҳама?.. Уатҵәытҵәҟьа иалабҵоит.

Х ь ы м а (*даакәанызанны*). Иаҭахым, Зафас, макьана ҳаапшып.

Зафас Хьыма лыжәҩа ихшьыз асумка аартны ииқу аилаҳәара нҭеитҵоит. Хьыма дгәырҕьатҵәа дааҟалоит. Вика лахь дынхьапшуеит. Уи дышрыхәампшуа ангәалҭа, Зафас иӡамҩа днагәыӡуеит.

Идуӡӡаны иҭабуп.

Лҿыналхоит. Ашәаҿы А д г ә ы р и лареи ааиҿаҳауеит.

Абзиараз, Адгәыр!

А д г ә ы р. Цьулбарс ҿаҳәоуп, акы бацәымшәан, Хьыма!

Х ь ы м а дцоит, З а ф а с г ь ы длышьҭаланы дцоит.

А д г ә ы р. Вика, уажәытҵәҟьа, уажәытҵәҟьа амузыка ҟалоит.

Вика аччапшь лҿықәҳәҳә Адгәыр дихәапшуеит. Адгәыр амагнитофон аусура иалаиргоит. Илахҿыхӡа иҟоу ркәашагак аҳәоит.

Бааи, ҳкәашалап.

Адгәыр амузыка дацкәашоит. Агәырҕьара дыхнапааны дамоуп. Икәашашьа хҧароуп. Днеины Вика лнапы дахоит дицкәашарц.

Бкәашала, Вика, бкәашала.

Вика дихәаччо ицкәашара далагоит. Аҧарда леиуеит. Амузыка абжьы иаразнак еиқәтәаӡом.

А ҧ а р д а

Ахҧатәи асахьа

Ахҭыс иахьымҩаҧысыц имҩаҧысуеит. С о н и е и В и к е и асасааирҭа аилыргара иаҿуп.

В и к а. Нана, абри Зафас Кадыр-иҧа есымша илахь зеиқәузеи?

С о н и а. Уи игәы змырҭынчуа рацәоуп, илыбхәузеи?

В и к а. Изакәу сыздыруам, аха сгәы дрыцҳанашьоит.

С о н и а. Жәларык зқәыӡбахьоу, уажәы бара бабаизкашәеи? Дрыцҳашьатәызар дрыцҳазшьаша имаӡам џьыбшьома. Араҟа зегьы уала-ҭахыла еибаркуп. Ирыцҳашьатәытцәҟьоу Адгәыр иоуп.

В и к а. Ишсабҳәара, нана, Адгәыр дааизар абас дыҟоума?

С о н и а. Зафас убри иҷкәынзатцәгьы ипсы деиҭеит.

В и к а. Ишҧа! Зафас Кадыр-иҧа Адгәыр дихӡыӡаауа, бзиа дшибо еиҭаҳәашьак амаӡам. Егьарааны дубаргьы иара дицуп.

С о н и а. Ус иагьыҟами, аха иазыбуазеи, иара ихҟьаноуп Адгәыр ихы шеилагаз.

В и к а (*ицьашьаны*). Иара ихҟьаны шҧа?

С о н и а. Ишҧа бымбои, Зафас Кадыр-иҧа иан-

иааз ихыпша ҕәҕәан, дуаҩ дуун, сара соуп ҳәа иеҭҳәаны адунеи дықәын. Зегьы импытҵаманшәалахон. Ус изынагӡоз џьишьозар акәхарын, аха иахьа деилаҳаны, уаҩы импан дықәымло, ихалазатҵәык аҩны дыҩнахеит. Ишыббо, ҳара ҳауп ҭынхас дызхаанханы имоу, ҳаргьы ҳзакәытә ҭынхацәоузеи. Иара иҳәанеипш, даҳзыфеидамзар, илымҳа саркьада ибараҳа ҳаибараны дауҟахыз. Убас егьа иҟазаргьы, ақьыранџьратҵәҟьа сҭахымызт, аха бара бзыноуп, Вика, абри аҩнаҭа сзадхалаз. Мышкызны схи снапи меихәо иҟалозар, ибхабмыршҭын абарҭқәа.

В и к а. Акы бшаҿыз даҽакы бналагеит. *(Гәынамӡарыла.)* Уи зыхсабҳәауазеи? Сызбазтҵааз нагӡа.

С о н и а. Абри бара бгәы пшқарахны бабасхылтци! Зны-зынла баб иҟазшьақәа бхыскаауеит.

В и к а. Исыздырам. Уи сара зныкгьы дсымбацызт. Нана, ибымҳәои ишыҟалаз.

С о н и а. Шьыжьшаанӡак, идачаҿы иҟаз ипҳәыси ихәыҷи иманы дшааиуаз, имашьына ицәымҩахҟьан, ишиашаз еихатә гәашьак ианҟьазаап. Иварaҿы ипҳәыс дҭатәан. Ашә аатын дыҭҟьаны дахьынкаҳаз дпыххааса дцеит. Иара ихаҭагьы дҟәаҟәа-чаҟәаны акыраамҭа дышьҭан, аха ишыббо, деиқәхеит.

В и к а. Адгәыр?

С о н и а. Адгәыр изаҟаразаалак кьыск имоуӡеит, аха иалабхузеи, иара убраҭҵәҟьа ихы еилапсеит. Аҳақьымцәа убасҟан убра дызлапшыз ауп изхарартәуа.

В и к а. Шаҟа дрыцҳаузеи Адгәыр, нана!

С о н и а. Убас дшыҟоугьы бареи сареи хараӡа дҳаиҕьуп.

В и к а. Бысзеилкаауам.

С о н и а. Шьҭа бхәычым, изыбзеилымкаарызеи? Абри ҳаҩнагьежьуа ҳзыҩноу аҩны, ҳара иаҳтәызар еиҳа еиҕьбымшьаӡоз? Ҳзыҩнагылоу ахан хьытцәацара изтәыда бымҳәои? Адгәыр итәуп. Убри анаҩсан, ибдыруоу бара, Зафас Кадыр-ипа ҳәа ирыцҳабшьо,

шаҟа мал рҳаны имоу? Убартқәагьы Адгәыр иоуп изтәу, нас сызлаитцамшьыцри? Ибымбои шаҟа тцуа, сапог иашак бзаасхәартә сҟамлеижьтҭеи. Бара бгыланы Адгәыр дхагоуп ҳәала, зегь акоуп имоу бауам, ишәу бшәылом.

В и к а. Бҳарамымхан, нана. Адгәыр итцашьыцша дыббахьоума, иахьарнахыс сара уи еиҳагьы дрыцҳасшьоит.

Иааҩналоит З а ф а с и А д г ә ы р и. Адгәыр Вика даниба дгәырҕьоит. Дынлыдцалан, лактәала дгәырҕьо дылҿапшуеит. Лнапы ааникылоит, иауижьуеит, ҩапхьа иааникылоит, иауижьуеит.

С о н и а. Иахьак акыр шәааалаҩеит.

З а ф а с. Иаабап Адгәыр икрыфара ишахәо.

Адгәыр Зафас иажәақәа ихы иазишьтҙом. Ақәҩыртҭа стол днахаххны, журналк аақәхны Вика илирбоит.

А д г ә ы р. Вика, ари ажурнал ббахьоу? Ибтахызар ибыстҭоит.

Вика ажурнал апхьара дналагоит.

С о н и а. Вика, бара шьтҭа бналбааны тцаҟа еилырга.

В и к а *(Сониа лахь даахьапшны)*. Ибзиоуп. Уажәытцәҟьа сцоит.

Адгәыр илақәа шаҟьшаҟьо агәырҕьара рхны, ихы натҭа-аатҭо Вика длыхәапшуеит. Зафас адиван дықәтәаны дырзыпшуеит.

А д г ә ы р. Ибгәапхоу, Вика?

В и к а *(Адгәыр иҟаиҵақәо ддырччо)*. Исгәапхоит, Адгәыр. Ара изымбац акиносахьақәа ирылацәажәоит.

С о н и а. Аҳы, Вика, бца шьтҭа.

Адгәыр ихы-иҿы ихаччо ихы иртцысуеит. Вика ашәахь лҿыналхоит.

А д г ә ы р. Баба, саргьы тцаҟа сылбаауеит.

З а ф а с. Уа Вика улԥырхагамхан.

А ҩ ы џ ь а г ь ы цоит.

С о н и а. Саргьы агӡаҩра сныгӡалап. *(Дцоит.)*

Зафас адиван абҕа дадиааланы ҩада дыԥшуеит, нас иҿаархәаны акы дазхәыцуа ҭаҟа дышьҭаԥшуеит. Ҩаԥхьа адиван азқәа днадиаалоит. Адгәыри Викеи излацаз ашәахь илаԥш кыдхаланы дыԥшуеит, нас акы дшазхәыцыз мҩашьо ибҕа даахықә-тәалоит. Изнапык ала илахь ааирҟәычҵуеит, ус дыштәо ашырҳәа дҩатҟьоит. Илаԥықәшәарҭа кны алеиҩеира далагоит. Инапы ратцәаны иаԥхьаҟа иааиҟьоит. Даатгылоит.

З а ф а с. Ех, Зафас, Зафас, зынӡаск агәыҕьра уцәыӡит. *(Сониа дызлацаз ашәахь дыԥшуеит. Ус маҷк даатгылоит, нас ибжьы аарҿацаны ҿиҭуеит.)* Сониа!

Сониа лыбжьы лыргоит.

Абраанӡа бааиуандаз!

С о н и а дааҩналоит.

Абна акресло татаҿы баатәеи, Сониа.

Зафас илаԥш аарыгәҕәаны Сониа дҭитцаарашәа дылҿаԥшуеит. Сониа Зафас иҿаԥшылара даршанханы дамоуп.

С о н и а. Узсыԥхьеи, Зафас?!

З а ф а с. Бнатәа, Сониа, бнатәа. Сара бара бҿы аус ҕәҕәа сымоуп.

Зафас акы дшаргәаҭеиуа иныԥшуеит, длеиҩеиуеит. Илакҭеи илахьи иаарҕәҕәаны инапы нархьишь-аархьишьуеит. Сониа илзымбатәбараханы дизыԥшуеит. Зафас даатгылоит, нас иаалырҟьаны ҿааиҭуеит.

Ишсабҳәара, Сониа, абри бара ибымоузеи, ибыхӡузеи?

С о н и а. Шаҟа ҭуазеи абра сыҟеижьҭеи, аха асеиԥш усазтцаауамызт, иахьа изыхҟьазеи?

З а ф а с. Шьҭа ҭаацәарак реиԥш ҳҟалеит, еиҳа ҳаибадыруазарц сҭахуп.

С о н и а. Абыржәы сшааубо сыҟоуп, хыхь, ажәҩан тцаҟа – адгьыл, егьирахь – схәычҷи сареи. Исхаштҭыз (*дахыччаны*), еиҭах шкафки диванки сымоуп. Ажәакала, Анцәа синыҳәаны сыҟоуп, ус акәӡами?

З а ф а с. Ибасҳәараны исҭаху базыразхар аӡы шыцәаз избаз биҩызахоит, Сониа.

С о н и а *(лылаԥш наидырхаланы дыччо)*. Пҳәысыс сугарц иакәымкызаа ит...

З а ф а с. Ажәа бныстцар, мап бкрызу?

С о н и а. Ианыснуҭцалак аҭак усҭап.

З а ф а с. Бара, Сониа, зхы иакәиҭу апсаатә баҩызоуп. Сара сеипш иҟоу аҭлахәыстҭа иҿы бзаанхарымызт. Псы зхоу зегьы пхарроуп изызгәышьуа, сара сымаха-сышьаха шлахьеит, сеиқәыхьшәашәахеит, шьҭа сызҭаххараны иҟада?

С о н и а. Дзыҟами, Хьыма дыҟоуп, насгьы узырҭаххаша маҷхума.

З а ф а с *(ибжьы аарымчны*). Бара ибдыруама Хьымеи сареи аиуара шҳабжьоу? Атцашьыццәа иҳабжьаргалаз бара ихабымтцан.

С о н и а. Бга ахьҭам ла ҭашӡом. Зегьы ирдыруа сара сҿы иумырмаӡан.

З а ф а с. Исзеилыргом бара абысҟак Хьыма дзыбҭахым.

С о н и а. Дзысҭаххари? Пҳәыск дызлаҟам салаҟам саргьы, ахыбаара сылоуп, аҭцашьыцрагьы здыруеит. Зегьы рхазы феидак иашьҭоуп.

З а ф а с. Иарбан феидоу сара сҟнытә ибоурц ибҭахыз?

С о н и а. Маҷхума, ииаугәапхар, ҳәынҭқар пҳәыск леипш саақәургылоит, нас уаанӡа сзакәыз, сызлаҟаз аӡәгьы игәылаиршәараны дыҟоума.

З а ф а с. Макьанагьы ус быҟалара иахымпаӡац.

С о н и а. Изла?

З а ф а с. Ибзианы бысзыӡырҩ, цқьа базхәыц, ишәа-иза. Сара сшазхәыцуала, баргьы саргьы цсеивгаганы, цсҭатцаганы иаҳзыҟаларатә избоит.

С о н и а. Зны уналага, нас иаабап.

З а ф а с. Сониа, гәаартыла сбацәажәарц сҭахуп, саагылазаргьы абас гәҭыӷьӷьала уаҩы симацәажәац. (*Маҷк дааҭгылоит.*) Ауаҩытәыҩса, Сониа, псҭазаарас имоу уатцәтәи амшлашароуп. Уатцәтәи амшлашара иара изы ишыӄамло анидыр, иахьатәи гәыҭшьаагаханы изыӄалоит, хаара-бзаарак изықәымкәа адунеи еизадахоит. Гәыӷырҭа змам, Сониа, апсыгага даҩызоуп, убри ауп саргьы сзеипшу.

С о н и а. Ус ухы иазумҳәан, шаӄаҩ утцашьыцуада макьанагьы?

З а ф а с. Хаҭала сара исытцашьыцра уаҩ дӄалараны дыӄаӡам. Саӷагьы идыскылом сара сҭагылазаашьа.Изтцашьыцуа, Сониа, сынхареи смазареи роуп. Урҭқәа сара иахьатцәӄьа мап рцәыскуан, исымазар агәыӷра, издыруазар уатцәтәи амш сара ишысзылыпхоз.

С о н и а. Усзеилкааyам, Зафас!

З а ф а с. Знықыр ибаҳахьоума, Сониа, абри аҩыза ажәабжь: ҽенак зны еиқәара-шәараха амҩаду иаилaнany шьоук шнеиуаз, ҽуаҩ хатцак даарыхьӡеит. «Цаара пхашьарам, шәзыниазеи, шәымҩа абахо?» ҳәа днаразтцааит. «Абас-абас, хатца быргк дыпсын, итцәуара ҳцоит», – рҳәеит инеиуаз. «Уи дыпсу, мамзаргьы дыпсӡатцәӄьоу?», – иҳәеит аҽуаҩ. Иажәақәа рзымбатәбарахан, инеиҿапшы-ааиҿапшит. «Сызшәазтцааз шпашәзеилмыргеи! Сара еилыскарц исҭаху, ихылтцыз хатцарпыск дыӄоу дыӄаму, абри ауп», – иҳәеит. Ааи, дыӄоуп, ҳәа аниарҳәа: «Дад, адунеиаҿы импсуа уаҩ ҳаӄаӡам, аха ипсӡацәӄьоу хылтц дызмам иоуп. Ихраҭа бзиахааит», – иҳәан, иҽы днасын, зымҩа иҿынеихеит. Уи ахатца ахшыҩ ду змаз хәыцыҩ дуун, Сониа.

С о н и а. Ус умҳәароуп, дычмазаҩызаргьы иухшаз дыӄоуп.

З а ф а с. Ааи, дсымоуп, схы-сыцсы зыхҭныстцо, сцазатцә Адгәыр, аха еиҕьын абас даныҟалоз аҽены ҳахꙮыкгьы наҟ ҳдунеи ҳаԥсахызҭгьы. Хьаада-баада, гәҭыхада аԥсра, абри ауп анасыԥҭцәҟьа. Сыуасҭынха, сыцсы иахьымӡазҭгьы ишысзыҟаз еиԥш иаанхарын, џьара хылҟьа-ҿылҟьак ҟаларгьы, иара уа иааиқәдыртәарын, аха уи аꙮыза анасыԥ сылахь ианымызт.

С о н и а *(лҽеиқәырԥата)*. Ииашатцәҟьаны, уара иахьа гәаартыла усацәажәарц узбит, амала измааноу сзеилыргом.

З а ф а с. Сԥаԥсаны адунеи сықәзырхаз, сыԥсра иахыццакуа, икылатәаны исзыԥшуеит, Сониа. Стәы-сымаа рылаԥш аларԥсны иркуп. Сыԥсы шҭоу исызбароуп убас, урҭ изаҟаразаалак сҟәырчахак рмаӡартә еиԥш. Аха убрыгьы акәӡам сара сызмырҭынчуа. Иҟоуп цсыхәа змаӡам аҽакы – наунагӡа днасыԥдаханы даасымпытцахеит сара снаԥала итцысҟааз сытцәꙮаншьаԥ – Адгәыр. Аԥсҭазаара сырблаҟьаны, агәам-сам еиԥш, наҟ хараӡа аҿықәаахь сықәнажьишьҭеи, иара аԥсҭазаара ахаҭагьы сцәымыӷханы адунеи сықәуп, аха убраагьы схы заласыгӡо Адгәыр изыҳәан ауп, Сониа. Сара саныҟамла уи ааӡаб иԥеиԥшхараны дыҟоуп. Иахьа абас дшыҟоугьы исҭахуп зхы иақәиҭу аӡә иеиԥш ихәаԥшларц, игәшәымшәа рҳәаларц, хәычҭцас дыржьжьаларц, дрыцҳаршьаларц. Сара исҭахуп уи иааигәа дыҟазарц, есҽны иибарц ииҭаху, игәы ҭзырӷәырӷьаауа, какачҭцас иблақәа ирыххало ауаꙮԥсы.

С о н и а *(лыбжьы ааларҟәны)*. «Сара исҭахуп» мацара азхозар ибзиан, аха улахь иану хырԥашьа амаӡам, Зафас. Баша иауырҳәах «ашәындыҟәра уҭаркыргьы улахьынтца уаниоит» ҳәа.

З а ф а с . Биашоуп, Сониа. Сара абыржәы сзызхәыцуа акымзарак алтцуам, баргьы баназымааи. Ҳаизыразхар, хымԥада, Адгәыр илахьынтца ӡбахоит.

С о н и а (*Зафас иаж㙠ацьашьаны*). Сара сҳәахьа ќало иќазҭгьы, абри уара угәы ззыҳәо саргьы саҳәарын, аха ус сыќам, нас исылшоны иубои?

З а ф а с . Сониа, бара нцәахәык иеипш бысзылыԥхарц былшоит.

С о н и а . Уажәаҟәа сдыргачамкуеит.

З а ф а с (*илахь рќәыҵуа длеиҩеиуеит*). Сониа, ӡәыр ихы даҟәиҭны дыќазар, уи бара бакәхоит. Суа бҳәом, сҩыза бҳәом, урҭ рыбз иаҳәарызеишь ҳәа бхәыцуам, бхы иԥнаќаз ала бныќәоит. Ҳара ус ҳзыќаҵом, жәлалоуп ҳашхәыцуа. Ужәлантәҟәа уаарылкьны, ухы иҭашәаз ала уҿаныноуха, ҳаҕеимшхара, ухы ҭаурхеит ауп. Ҳара ҳҿы ауеи аҭынхеи уанлыԥшыҟәыртҵа, уҕьацараны уќаӡам, адунеи зегь цәыркшаны иаауххадыргылоит.

С о н и а . Усзеилкаазар, акгьы умамкәа адәыцәҳәы уҟәтәаз аҭахызаргьы, аха ухы иаӡбуа уаҟәиҭызар, насыԥ умоуп, ус аума?

З а ф а с . Бара насыԥс ибшьо амал акәзар, ига, Сониа, сара иаасымоу смал зегьы.

С о н и а *(гәҭынчымрак лоуны*). Сара уаҳа сылшом, иҳәа иаартны сара сќынтәи иуҭаху?

Зафас Сониа дынлыхәаԥшуеит. Игәҭакы аҳәара шицәуадаҩу иныруа длеиҩеиуеит. Ҭынч далагоит ацәажәара.

З а ф а с . Ибызгәаҭо, Сониа, Адгәыр Вика данибалак шаќа иԥсы ҭало?

С о н и а . Игәшәымшәа ахьылҳәо длеигәырҕьоит. (*Лгәы лҽанҵаны.)* Узсазҵаауазеи?

З а ф а с . Ишԥабасҳәари... *(Даатҧгыланы дынлыхәаԥшуеит.*) Викеи Адгәыри еицәыӡырц сҭахым.

С о н и а *(Зафас иаж㙠лзымбатәбараханы)*. Иуҳәаз иаанагозеи?

З а ф а с . Хатҵареи ԥҳәысреи рзеилазарц сҭахуп, Сониа!

С о н и а (*дꙍаҵꙆьоит. Лыбжьы шьақәꙆьаны*). Уара уеилагеит! Уеилагеит уара! Мап! Мап! Уара ухәымган, ушыхәымгаз уагьаанхеит!

З а ф а с . Бꞌеаанкыл, Сониа, бꞌеырҭынч. Зны ибасҳәаз базхәыц.

С о н и а . Сониа зхы апату зцәызӡхьоу пҳәысуп, дазааип угәахуит, аха уара иухаурштит сара Вика сышлану. Иазхоуп!

Сониа ддәылтцырц лҭахуп, аха Зафас лнапы ааникылан, дауижьуам.

З а ф а с. Сара аꙍсҭаацәа ирфахьоу уаꙍуп, Сониа. Ибылшозар саҭабымҵан. Избоит саџьал ааины сꙆәаꙆәа ишкыдтәалоу. Адгәыр сышизхәыцуаз, сыхшыꙍ схытцны ицеит. Аӡыблара иалахаз сиꙍызоуп. Аҭәиц сахьынҳалоит. Изуа-исҳәо сзеилмырго снеихьеит. Бара апсҭазаараҿы ибымбац, бызнымиац арбану. Иснычҳа сажәақәа. Баахьаҳә сара сахь.

С о н и а. Соужь наꙆ. Сара уаҳа сзуҿапшуам.

З а ф а с. Сбара базгәышьуа быꙆазаргьы, сбаха баӡаӡом, Сониа. Апсцәаҳа иуардын ҵеиҳәахьеит. Уи сара ибзианы дыснырхьеит. Исзеилымкаац, исзалихыз амш ауп.

С о н и а. Соужь. Сара уаҳа сылшом. *(Лнапы Зафас имжәаны ашәахь лҿыналхоит.)*

З а ф а с. Ибцәыӡуа закәу еилымкаакәа бцоит, Сониа.

Сониа ашәаҿы даннеиуа даагазꞌеазуеит. Лнапсыргәытца ашә инадырҕәҕәаланы даагылоит.

С о н и а. Слахаҵ гьежьуеит.

З а ф а с *(Сониа лмахәаар днаҵагыланы)*. Арахь баскьа. Маҷк быпсы ааиҭак. *(Акреслаҿы диртәоит.)* Аџьабаа ббацәоит, Сониа. *(Аҿенцыырқәа ааиртуеит.)* БышпаꙆоу уажәы?

С о н и а *(лыӷсыҧ налыхәганы, лылацәақәа еиқәӷсаны, ашьшьыҳәа)*. Еиҳа сеиӷьуп, аха амхылдыз сакызшәа сызгылом.

З а ф а с. Аԥсабара амчқәа аус руит, Сониа. Сара аргамаду избоит доуҳак бшааннакыло. Издыруада убри адоуҳа аԥсҭазаара ахаҭа ӷсыс иахазаргьы. Саргьы сҭыхәтәа нымҵәарашәа збо салагеит. Былақәа хты. Бареи сареи уажәы аӡиас шыцәаз збаз ҳаиҩызауп, Сониа.

С о н и а *(лыбжьы ларҟәны)*. Уӷьнышуп. *(Лхы лнапы адкыланы.)* Уӷьнышуп уара. Суҳәоит, сеилоумган...

А ԥ а р д а

Аԥшьбатәи асахьа

С о н и е и В и к е и зыҩноу З а ф а с иҩны актәи аихагыла ауада. Ауада иҭбааҭыцәӡа иҟоуп, аҭӡамцқәа рыԥштәхәы бзиоуп. Ауада иҩнагылоуп диванк, шкафк, ҩ-ҟәардәк, зегьы ажәуп. Вика лхы ларҟәны, лывара С о н и а илеирханы адиван дықәтәоуп, настха акресло аҿы дтәоуп Сониа.

С о н и а *(дҩагыло)*. Сара аԥсҭазаара злаԥысымшәац акымзарак ыҟам, схәыҷы. Сҳәатәы хаҵа. Сара бара насыԥ бымазарц сҭахуп.

В и к а. Макьанагьы бажәақәа рыгәра сызгом. Ари зегьы ԥхыӡ ҿаасҭоуп, нана. *(Лхылҿы лкуеит.)*

Сониа днеины Вика дналгәыдлыхәҳәалоит.

С о н и а. Бара, сгаӡа хәыҷы, макьана бцәанырраҟәа ԥыбымшәац. Бгәы иаанагоит быԥсҭазаараҿы быбзиабара аӡәызаҭцәык ибҭарашәа, аха уи аҩыза амч ауаҩытәыҩса дызшаз илаимҭцеит. Адунеи аҿы зегьызегьы еиҭаслароуп, иҳашҳатәраны иҟамларц азы.

В и к а *(Сониа дӷьашьаны дналыхәаԥшуеит)*. Бара багьфилософзаап! *(Иԥсаданы дааԥышәырччоит.)*

С о н и а. Бысхымыччаӡан. Сара саҟара ацәгьеи абзиеи збахьада. Жәаҩа шықәса анысхытцуаз сеиҭымхеит, уинахыс аԥсҭазаараҿ аӡыблара снахәланагалан сыргьежьуа-сырхынҳәуа сшамаз аҟырҟы скылганы адәышкәаґьаз сныкәнаргылт, иагьеилыскааит убасҟан аиааира ззымго насыԥ шимам.

В и к а *(лҽаалыдхны)*. Сара иахьа бысзеилыргом.

С о н и а. Сара сааста атҵара бымоуп, аха ибымам аԥышәа. Убри ауп сҳәатәы хабтцарц зысҭаху.

В и к а. Нана! *(Сониа лкьышә лнапы надылкылоит.)*

С о н и а *(Вика лнапы аанкыланы)*. Ауаҩытәыҩса, схәыцӷы, иҭахрақәа нтцәара рықәӡам. Убарҭ иҭахрақәа наӡо ианалагалак, гәахәараны, насыԥны изыҟалоит. Урҭ назыгӡо лшароуп. Лшарада иааира зыҟалом. Аиааира – гәырӷьароуп, агәырӷьара – анасыԥ иамтцәыжәҩоуп. Бара урҭқәа макьана ибзеилмыргац.

В и к а (*лнапқәа Сониа лыхәда инахьшьны лҽылгәыдлыҳәҳәалоит)*. Бӷьашьатәноуп бышцәажәо. Уаҩ иимҳәац хшыҩтцакык бҳәазшәагьы сҟалеит. Уаҳа акыр бзацтцару? (*Дгәыбзыӷуа дылҿаԥшуеит.)*

С о н и а. Ааи, Вика, сара иахьа зегьы басҳәарц сызбит. Шьҭа бҭыԥҳауп, еилыбкаароуп.

В и к а. Уаанӡа исыдбгалоз бхарштны, иҳәала бара иаабҭаху зегьы.

С о н и а. Адунеи акаҭеиԥш иҳауп, схәыцӷы. Зегьызегьы еимадоуп. Сыԥсы иатцатцәахны исымаз амаӡа изцәырызгазгьы нас базхәыцыԥ.

В и к а *(лнапқәа аалҟәылгоит)*. Бара исцәыбӡоз маӡа быману!

С о н и а. Оо, соуԥшәыл хәыцӷы, *(лнапы лхы иныҟәылшьуеит.)* ауаҩытәыҩса дпеипеиуа маӡала дышҭәу убритцәҟьагьы бзеилымкаац.

В и к а *(лцәа дааҭасны)*. Иҟалап сгаӡазаргьы.

С о н и а. Бӡырҩла, схәычҷы. *(Даалгәыдлыҳәҳәалоит, даақәыҧсычҳаны.)* Усҟан ҩажәихәба шықәса схытцуан, иара, сара саастҭа акыр шықәса деиҳабын. Сара уи ажәа снитцап ҳәа зынӡаскгьы сгәы иаанагомызт, убас еипш сидыруан,.. аха зегь лахьынтцоуп – бзиа сибеит. Ҳанеиднагала ауха: «Бара сара сзы абыржәоуп баниуа, ууанӡатәи Сониа шьҭарнахыс дыҧсит, ус сҳәеит ҳәа иҟамло акгьы ыҟаӡам, ҩапхьа лыҧсы бхалар, усҟан бхала сыла бҽеабмырбароуп», – иҳәеит, саргьы сизыӡырҩуан сыҧсеитцкьыс иара деиҕьашьо. Жәҩангәашәпхьара сзаатын аргамаду ҿыц сизшәа схы збон. Хьаҳәа-ҵаҳәада иареи сареи ҳхала ҳанхон. Иусурантәи даандаз ҳәа дыгәхьааго, сизгәыкуа сизыпшуан. Убас наунагӡа сыҟазаауаз џьыcшьон усҟан. Хышықәса аатцуан еипш, схы-сгәы зегьы ицқьашәқьаӡа ишыҟаз, аҭаацәара иалаз хатцаки сареи машәыршақә ҳаиниеит. Уинахыс сшьара сықәҟьеит, сгәы-сыҧсы иара илатцәеит, сыхшыҩ схытцит. Сгәаҿы иит еиҭаҳәашьак змамыз, хәыцра зҭахымыз аҽа бзиабарак. Убасҟан бара сцәа балашәеит.

В и к а *(даагачамкны)*. Ари бара гызмалшақә ибхәыцит, мцуп ибҳәо.

С о н и а. Ааи, Вика, убри ахатца иҟынтә сцәа балашәеит. Исҭаххеит сара усҟан адунеи быҟәсымтцарц, аха исиааит бара бызхылтцыз абзиабара. Ашьҭахь қьаадбҕьыцк аашьҭысхын, схатцатцәҟьа изызҩит, зышьҭамҭа ыӡхьаз Сониа, ҩапхьа лыҧсы шысхалаз, аха сара акымзарак шысхарам, ауаҩытәыҩса иҳарамра дышазымиаауа. Сықәтцит схахьынахаз. Сықәтцит избанзар, уи иҿапхьа сыламыс пхашьон, сгәы дагьрыцҳанашьон, бзиагьы дабон.

В и к а. Нас беилазгазеи бара абысҟак?

С о н и а. Еиҭаҳәашьа змам базтцаауеит, схәычҷы! Усҟан мцабызтцас сеибазыркыз ацәанырраҟәа аӡыблара иаҩызан, аанкылашьак рымамызт, шәым-

ҭақәак ирыдамзаргьы игәахәара ԥсыршьагоу аиааиразы ихышхытцәаны ижәылон. Абри аамҭазы уаҳа акымзарак уҭахӡам.

В и к а. Изакәытә иааироузеи ибгаз, бара бзиа бызбоз дыбцәызӡар?

С о н и а. Оо, сызҕаб хәычҷы, бара иҧыбымшәац уцәанырра ҟәымшәышәқәа зырԥсаҳәз атәым хатца ихыхра иунаҭоу агәахәара закәу.

В и к а *(лылақәа хҩаны лхы лкуеит)*. Анцәа срыцҳашьа! Иҟалап бара избо зынӡаск сыбхымшаӡазаргьы. Мап, бара исабҳәаз хыҭҳәаауп. Схы сгәы ахшәаны зегь сзеипшхарц бҭахуп.

С о н и а. Бҽырҭынч. *(Длыргәыбзыҕырц лҭахуп, аха Вика днаскьоит.)* Ихатца, сара бара бзы сыԥсы шҭоу. Бара бзыноуп еиҳарак сара схатца сзиԥыртцыз, мамзар уи сзымӡо сыҟамызт. Уи иаҩызаӡам аҳәса ргәы иҭатцәахны ирымоу.

В и к а. Зегь акоуп, иҟоуп абзиабара иаша, сара уи агәра згоит.

С о н и а. Раԥхьаӡа зегь убасоуп ишхәыцуа, саргьы ус акәыз џьысшьон, сгәыҕрақәа аӡшәахеипш икабаанӡа.

В и к а. Бара бдунеи сара исыцәтәымуп, еилкаа бара абри! Срыцҳашьа!

С о н и а. Ҳарҭ зегьы аԥсҭазаара ҳаипшны ҳаҿгәыҳәаауеит, сызҕаб. Аԥсҭазаара аныҟам, акымзарак ыҟам. Ус анакәха, узызхәыцша уԥсҭазаара арманшәалароуп. Игәынкыл сажәақәа, иаага бхаҿы, ан лыхшараз абзиоуп дзышьҭоу.

Вика адиван лшьапқәа нылатцаны, лхы кны, днаҳәны азқәа лҽадырҕәҕәала дтәоит, лхы лымагәыхьха.

Иааҩналоит З а ф а с и А д г ә ы р и . Адгәыр Вика дналхыххуеит. Илақәа шаҟьшаҟьо, блала ауада ааимданы, Сониеи Зафаси днарзыԥшуиет. Иҟаитцара изымдырyа дшанхашәа дгылоуп.

З а ф а с. Сониа, ишбасҳәаз еипш, уаха аҩны сҟалаӡом, уатҵәынӡа Адгәыр абра дышәзынсыжьуеит. Амарҵьа, џьара дцар бымун.

С о н и а. Угәы рҭынчны уца, сара уи лапҿшыда дансыжьуам.

З а ф а с. Адгәыр, ара уаасыдгыли. *(Адгәыр дхьатиҧатиуа дааидгылоит.)* Дад, сааны абра уҟоуп. Вика лгәы умырҿыгьын. *(Иҟәаҟәа днас-насуеит).*

А д г ә ы р. Саргьы сугарауазеи уахьцо.

З а ф а с. Аҽазны, сычҟәын, аҽазны. *(Ихы днагәызны дцоит).*

А д г ә ы р *(днеины Вика лыбҕа днас-насуеит. Дгәырҕьаҵәа дыҟоуп.)* Вика, сара уаха шәара шәҿы саангылоит.

В и к а *(лтәашьа мҧсахӡакәа лыбжьы ларҟәны).* Узаанымгылоузеи, ари аҩны зегьы уара иутәыми.

А д г ә ы р. Вика, сара амагнитофон арахь илбаазгеит.

Мачҟ ҭынчроуп.

Вика, иахьа ажурнал «Агәабзиара» ҳзааргеит. Абар! *(Лышҟа ирххоит.)* Вика, ажурнал «Агәабзиара» бзаазгеит, ибымбаӡои, исымх. Вика, атҵларкәкәеипш адиван бызкыдтәалои?

Вика дамхаччоит.

С о н и а. Убас дуахәмарырц лызбит. Унапы нлыкәыршаны дадх.

В и к а *(ашырҳәа дхьаҳәны даақәтәоит).* Усыламкьысын.

А д г ә ы р *(лҿаҧшылара изеилмырго).* Бтҵәыуозма? *(Илақәа ҭырхаха длыхәаҧшуеит.)*

В и к а. Сышпатҵәуоз, сахьыччоз умбаӡоз?

А д г ә ы р *(ашәахь днаскьоит. Ҵаҟа дышьҭаҧшуеит, акы дашьҭоушәа иҽеиқәырпата).* Баба џьаргьы дцаӡомызт.

С о н и а. Уара иалудыраауазеи? Иихәаз умаҳаӡеи?

А д г ә ы р. Баба лассы даауеит.

С о н и а. Дымцацкуа дыгәхьааугама, арҧыс замана?

А д г ә ы р *(даалахҿыххоит)*. Сара баба бзиа дызбоит.

С о н и а. Сара, Адгәыр?

А д г ә ы р. Бароу? *(Даахәыцны, ихы ырнааны длыхәаҧшуа.)* Бара... бара, исыздырам.

В и к а. Адгәыр, афырхатца!

С о н и а (*иныҟәырԥшәа)*. Сара бзиа сшәымбан, аха шәара бзиа шәеибаба.

А д г ә ы р *(дгәырӷьаҵәа)*. Акы бацәымшәан. Ҳара бзиа ҳаибабоит. Усами, Вика?

В и к а *(лылаҟәа тҏаа дихәаҧшуеит, лыбжьы ҧсаданы*). Усоуп, Адгәыр.

А д г ә ы р *(дынлыдтәаланы)*. Ари ажурнал баҧхьахьоума? *(Иналиркуеит.)*

С о н и а *(дынрыдгыланы)*. Шәԥыцьагьы шәгыли. *(Игылоит.)* Абрахь астол ахь шәнаскьа. Адгәыр, уара уаасыцхрааи. Адиван уԥаханы исызки. *(Агәабани, ахчи, ахызеи аатҏаны аиартҏа ƙалҵоит.)* Уара абра ушьҭалоит, Адгәыр.

А д г ә ы р. Ибзиоуп.

С о н и а *(Адгәыр Вика лахь дынхьарҧшны*, *иныҵакны*). Викагьы абра дышьҭоутцоит... уара уҿы, Адгәыр, еилукаама?

А д г ә ы р *(дгәырӷьаҵәа, ихы ыршаƙь-шаƙьо)*. Ибзиоуп! Ибзиоуп, Сониа. Зынӡак сааигәа дыƙазаауеит. Слыдыгәҽәаланы сышьҭалоит дымшәарц.

С о н и а. Афырхатца, Адгәыр. Усгәапхоит, усгәапхоит, шьҭа сара хыхь сцалап, уахала уаҳагьы сылбааӡом. *(Вика дынлыхәаҧшны.)* Бара бхы ырманшәал. Бан ибзеиӷьалшьаз Анцәа даҟәныҳәоит. Адгәыр, аамҭа цахьеит, атцх шәымгакәаны шәышьҭал.

В и к а *(лыбжьы ырмаҷны)*. Бдәылтц лассы.

С о н и а дцоит.

Вика лхы лыкәаҽны дтәоуп. Адгәыр игәалаҟазаара шьҭытцны, Вика лышьҭахьала днеины амагнитофон аусура иалаиргоит. Амузыка абжьы рдуны иаҳәоит. Вика даахьапшуеит.

А д г ә ы р. Акассета ҿыцҟәа баба исзааигеит.

В и к а. Абжьы рхәыҷы. *(Абжьы ирхәыҷуеит.)*

А д г ә ы р. Бааи ҳкәашап.

Адгәыр иҽырҟьачаҟьны акәашара далагоит. Вика лыла ҭраа дизыпшуеит. Дамхаҧышәарччоит.

Вика, бгыл. *(Иара иахь дааҧхьо инапы иҟьоит.)*

В и к а. Сызгылаӡом, Адгәыр.

А д г ә ы р. Избан?

В и к а. Сгәы еиҟарам.

А д г ә ы р *(акәашара даҟәыҵны)*. Ибыхьуазеи, Вика?

В и к а. Исыздыруам.

Адгәыр гыӡ-ҳәыӡ ҳасабла дыччоит.

Узхыччои?

А д г ә ы р. Быхәмарноуп ишыбҳәаз.

В и к а. Ахьҭа сакуеит.

А д г ә ы р. Аа, уажәытцәҟьа, уажәытцәҟьа. Исгәалашәеит…

Ауада дындәылҟьоит. Лассы дааҩналоит. Дгәырҕьатцәа дублионкак икуп.

В и к а. Ари иабантәааугеи? Изтәыда?

А д г ә ы р *(дыччо)*. Бара ибтәыми. Баба ибзааихәеит. Ҳанааиуаз аҩналарҭаҿы иаанижьит. Санцалак, уара унапала илыт, иҳәеит. *(Илышәхаирҧоит.)* Бамырҧхо? *(Вика адублионка лыжәҩахыр ианахлырыҩлак аҟәардә ахы иныҟәҳауеит.)* Бара ибтәуп, Вика. Баба ибзааихәеит. Ибышәтцеи, ишыбнаало гәасҭоит. *(Аҽыгә-ҽыгә дыччоит.)*

Адгəыр Вика лнапы кны диргылоит, адублионка налышəхарҵаны ахəда аҧхьаҟəа неидкыланы даалеиҳəоит.

Ибнаалоит, ибнаалоит. *(Аҽыгə-ҽыгə дыччоит, инапҟəа еиниҟьоит, нас иаалырҟьаны ихы днас-нас-уеит.)* Баангыли, ара бгылази.

А д г ə ы р ауада дындəылҟьаны сапогҟəак иманы дааҩналоит.

Баба ибзааихəеит. Да, ибышьаҭцеи…

Вика лхы лыҟəыжьны дгылоуп. Адгəыр аҽыгə-ҽыгə дыччо, лыжəҩахырҟəа кны, дааганы адиван дныламртəоит.

Шьҭа ибышьаҭца.

В и к а. Усҟəаҭ, Адгəыр, сара удублионкагьы збом, усапогҟəагьы.

Вика адублионка лышəхылырҩуеит. Адгəыр афырҳəа дынлыдтəаланы, лызшьапык ишьапы иааҟəкны леимаа лышьихуеит. Вика дигəҭасуеипт.

Узҿу закəызеи?

А д г ə ы р. Сара ибышьастҵоит. Баангыл, бысгəыҵамсын. *(Аҽыгə-ҽыгə дыччоит.)*

Азхыцлакык илышьеитҵаз асапог Вика илышьылхырц шылҭаху, лганахь диасны аҩбатəигьы лышьеитҵоит. Ари зегьы ажəжəажəжəа ҳəа, дласноуп ишыҟаитҵо. Адублионка лышəхаирпоит. Дгəырҕьаҭцəа длыхəапшуеит.

Шаҟа быбзиоузеи, Вика! Баба ибзааихəеит.

В и к а. Иҭабуп, Адгəыр, аха иҟаутҵара удыруоу?

А д г ə ы р. Ыы?

В и к а. Уаалаганы уаб исзааихəаз уманы хыхь ухал. Уара есымша исҳəо ҟаумтҵои?

А д г ə ы р. Аха уажəы иҟастҵаӡом.

В и к а. Иҟаутҵоит, Адгəыр, мамзар сузгəааауеит. Хыхь ухаланы уиарҭаҿ ушьҭал. Арҵыс замана, ухала ушəома?

А д г ә ы р. Нас бара бхала бышьҭалома?

В и к а. Ааи, схала сышьҭалоит.

А д г ә ы р. Абгақәа бырцәымшәаӡои?

В и к а. Ақалақьаҿы абгақәа абаӄоу?

А д г ә ы р. Ақалақьаҿы абгақәа еиҳагьы ирацәоуп.

В и к а. Уара знықыр иубахьоума?

А д г ә ы р. Избахьеит, абыржәгьы избоит, аха Цьульбарс иацәшәаны арахь изааиуам.

В и к а *(Адгәыр дицәшәо далагоит)*. Уи бзиоуп. Аҳы, Адгәыр, шьҭа уца.

А д г ә ы р. Бабеи Сониеи ара ушьҭалоит рҳәеите?

В и к а. Урҭ ирҳәаз акәым, сара иуасҳәаз ӄатца.

А д г ә ы р. Баба дсызгәааар?

В и к а. Уи знықыр угәы нирхахьоума?

А д г ә ы р. Исгәалашәом.

В и к а *(дҕьаҵәыҕьаҵәуа)*. Уца, Адгәыр, суҳәоит, уца лассы. Схы еиҳагьы исыхьуа салагеит. Сыҵсы сыршьа. Сышьҭалоит.

А д г ә ы р *(дыччаны)*. Ибзиоуп. Сара маӡала схалоит, Сониа слымбарц азы.

В и к а *(лнапқәа еинӄьаны)*. Афырхатца, Адгәыр!

Адгәыр адублионкеи асапогқәеи аашьҭыхны иҿынеихоит, ашәаҿы днеиуаны даахынҳәуеит.

А д г ә ы р. Арҭ цьаргьы изгаӡом, бара ибтәуп. *(Асапогқәа наргыланы, адублионка адиван ахы инахишьуеит. Дцоит.)*

Вика днеины цаҧхала ашә алыркуеит.

В и к а. Анцәа улҧха сыҭ ари нахыс. (*Лыҵкы аалшәыхны аӄәардә ихылшьуеит, аҵкы умбо адублионка нақәылҵоит. Адублионка азы.)* Шаӄа ибзиоузеи! *(Дышьҭалоит. Ахыза лыҽшылалҳәо ашә аӡә дасуеит. Лгәы тӄьаны лиартҭа даақәтәоит.)* Уарбан ашә иасуа?!

А д г ә ы р *(ашә адәахьала)*. Вика, ашә аарты.

В и к а. Аҩадаҟа ухал ҳәа уасымҳәеи, уажәыгь ара уҟоума?

А д г ә ы р. Уахь сызхалаӡом.

В и к а. Избан?

А д г ә ы р. Ашә аарты, Вика. *(Ашә ирҕәҕәаны дасуеит.)*

В и к а. Уца ууадахь, Адгәыр. Ууадахь уца, сара сызгылартә сыҟаӡам.

А д г ә ы р. Ара зехьынџьара ашәқәа аркуп.

Вика иҟалҵара лзымдыруа, лиарҭа дықәтәоуп. Адгәыр ҩапхьа ашә асра далагоит.

Ашә сзаарт, мамзар иҵысҽуеит. *(Еиҳагьы ирҕәҕәаны дасуеит.)*

Вика лиарҭа дҩылҟьаны ашә днадыххылоит.

В и к а. Уаангыл, иаасыртуеит. Адгәыр, уаангыл.

Ацапха шаалыртызҵәҟьа А д г ә ы р ашә ааимпааны дааҩнашылоит, убасҟан Вика игәалҭоит харпзатцәы дышгылоу. Лыбжьы аатрысны, лнапқәа нылгәыцалкын, нас дыҩны лиарҭаҿ ахыза лҽылалкуеит.

А д г ә ы р *(дгәырҕьаҵәа)*. Сара бызбеите.

В и к а *(аиарҭа аарла лхылҿы цәыӷыҳәҳәо.)* Баша улақәа уржьеит.

А д г ә ы р. Игәахҭап.

Лхыза лықәихырц далагоит, Вика ахыза аҿацә кны илҭом, аха Адгәыр данахалак илымҟәытҟьаны илықәипааует.

В и к а *(дахьиоу лҽеиҵацаланы)*. Адгәыр, иҟоумтцан, иҟоумтцан, Адгәыр, сааигәа умааин.

Вика дгыланы ашә ахь деихоит, аха Адгәыр лнапы днамтцасны даақәиргьежьааует.

А д г ә ы р *(дылхыччо мамзар ус дыччо узымдыруа).* Сылақәа сыржьозма?

В и к а. Соужь, Адгәыр, ус сумыршәан.

А д г ә ы р *(лнапы аауижьуеит. Изымбатәбараны).* Бсыцәшәома?

Вика ашырҳәа адублионка аақәхны адиван ахь илыршәуеит. Лытцкы ашәтцара далагоит. Лытцкы лхы аакылылгон еипш, Адгәыр лышьтахьала днеины лшьаҳәырӡыӡ дамтцасуеит. Вика артцәаа ҳәа дыҳәҳәаны деитапоит. Адгәыр икьатеиах птцәо дыччоит, Викагьы лыпсы ааины аччара далагоит.

Ақәыцьма бакыз цьыбшьама?

В и к а. Уара уҷкәына бжьысзаап, Адгәыр.

А д г ә ы р. Сара саныкәашо сыбзиоуп, бааи ҳкәашап.

Адгәыр амагнитофон аирҳәоит. Дгәырҕьатцәа длыхәапшуа, дышьтыпа-шьтыпо акәашара далагоит.

В и к а. Сатоумтцан, Адгәыр, цәгьалатцәҟьа саапсоуп. *(Аҟәардә дныҟәтәоит.)*

Адгәыр амузыка аҟәихуеит.

А д г ә ы р. Баапсазар, бышьтал.

В и к а. Сара сахьтәоу сыпсы сшьоит. Уара ушьтал, атцх цахьеит, уцәарами.

Адгәыр икылкааны Вика длыхәапшуеит, аиартахь днапшуеит, убас ҩынтә-хынтә.

А д г ә ы р. Вика, Сониа ҳзыҩналки? Баба уаха ара сзаанижьызеи? (*Вика лылақәа лкуеит, ҿылтӡом.)* Бара ибымҳәаргьы, сара еилыскаауеит. (*Вика лнапы кны дҩаиргылоит.)*

Вика дшәаҟьаны лылақәа тырхаха Адгәыр диҿапшуеит. Пшьаала бнеины биартаҿ бышьтал. Адгәыр ҟәардәык аашьтыхны ашәахь иҿынеихоит.

В и к а. Адгәыр, иабоуго аӄәардә?

А д г ә ы р. Сара уаха абра исыршоит. *(Абарҵахь инапы ирххоит.)* Бара бгәы раҳаҭны быцәарц, цапхала ашә аркы. *(Ашә ныдҵаны ддәылҵуеит.)*

Вика лҟьышә дацҳауа, лнапы лыцлымҳәа иадкыланы, ашә лызқәа аиарханы цыҭрак деипхьхәыцаауа дгылоуп, нас ахьшәҭҳәа даақәҵәиааны ашә аалыртуеит.

В и к а *(дгәыпҵшаа-хыпҵшааауа)*. Адгәыр, уҩнал арахь.

А д г ә ы р. Сара ара сыцәахьеит, ашә аркы, бышьҭал.

Вика иаразнак ашә ныдтҵаны аҵапха нҭартҵәи-нҭартҵәины иалыркуеит. Ашьшьыҳәа лиарҭа даадгылоит, цыҭк даахәыцуеит. Лыҭкы шылшәу ашьшьыҳәа днышьҭалоит. Лиарҭаҿы днаҳәыааҳәуеит, лыхчы знык-ҩынтә илыриашоит. Дманшәалам. Дзыцәом. Ашырҳәа лшьапқәа нылбааганы даақәтәоит. Ашәахь днапшуеит. Дҩагылоит. Ашә аалыртуеит.

В и к а. Адгәыр! *(Ҭынчроуп.)* Адгәыр! Уҩнал арахь. Схала сшәоит.

А д г ә ы р иӄәардә кны дааҩналоит.

А д г ә ы р. Бзыцәшәозеи, Вика?

В и к а. Уара суцәшәоит, схы сацәшәоит, зегьы срыцәшәоит, Адгәыр.

А д г ә ы р. Сара бысцәымшәан, сеилагоу цьыбшьома?

В и к а. Мап, Адгәыр, мап. Уара зегьы уреиҕьуп. *(Лхы игәы инадҵаны аҵәыуара далагоит.)*

Адгәыр Вика днышьҭпааны аиарҭаҿы днышьҭеитцоит. Лара лылақәа хҩаны дымтцысӡо дышьҭоуп.

А д г ә ы р *(дылхагыланы длыхәаапҵшуа)*. Бара бысси руп, Вика!

В и к а *(лылақәа шыхәо, лыбжьы ырхааны.)* Сара саастәагьы ухата уссируп, Адгәыр.

Адгәыр иаалырҟьаны дцәытцаччо-дцәытцаччо, настха акресла-ҿы днатәоит. Вика дцәырҳазшәа лиарта даақәтәоит. Адгәыр иеааиқәкны, илақәа еихмырсыгьзакәа, икылкааны Вика длыхәапшуеит. Вика дахьыпшра лыздыруам. Адгәыр ус-ус ихиҿы ихалашо, илақәа гәакы-тцәакуа дааҟалоит.

А д г ә ы р *(тынч)*. Вика, бара сан блеипшуп. *(Ибжьы тганы.)* Ааи, ааи, бара сан блеипшуп, Вика, сан блеипшуп.

Ашырҳәа дәагыланы, дгәыргьатцәа длеиәеиуеит, Вика лахь дымпшзакәа, «сан длеипшуп, сан длеипшуп» иҳәоит. Ус дшанханы ахәапшцәа рахь дыпшуа даагылоит. Илақәа ҟәызгазза иҟоуп. Акреслаҿ днатәоит.

Сара ацәа сакит, бара быздырцәозеи?

В и к а. Сыцәа ҟьалеит, шьта сзыцәазом.

А д г ә ы р *(ибга даахтәалоит. Длыхәлаччоит)*. Сара бсырцәоит. Иббап, сара бсырцәоит.

Дәагыланы амагнитофон аус аируеит. Итыпаҿы дааины днатәоит.

Сара абри амузыка арәашьыга исзаәызоуп. Былақәа хәаны базызырәлеи.

В и к а. Ҳәыцьагь ҳацәар, нас иаҟәызхуада?

А д г ә ы р. Ари музыкоуп, Вика. Амузыка апстазаара иаәызоуп, нтцәаара ақәзам. Сара бысзыпши. *(Илақәа хиәоит.)* Убас баргьы былақәа хәаны, бгәы каршәны базызырәла.

Вика леааитцыхны лылақәа хыләоит. Асценаҿы ашьшьыхәа алашара ыцәоит. Апрожектор Адгәыр ихаҿы арлашоит. Адгәыр ашырҳәа ибга даахтәалоит. Ахәапшцәа рахь инапы нархханы.

Сс-уу! Апҟа шкәакәа шәмырҿыхан.

Аҩбатәи апрожектор Вика лхы-лҿы арлашоит. Уи ашьшьыхәа Адгәыр иахь ааира даҿуп.

Шәыпшы, иҭахәхәа ишыцәо, жәҩангә иатцәара иатцаланы, сыбла ирхылтцуа ашәахәақәа аҿрылакны иахьаауа! Апҟа шкәакәа, насып шкәакәа, сыгәра угозаап, ус анакәха.

Адгәыр ҩапхьа илақәа хҩаны акресло иҿнадитцоит. Вика изааигәаахара даҿуп.

А ц а р д а

Аҩбатәи ақәгылара

Ахәбатәи асахьа

Иаабац З а ф а с иҩны асасааирҭа. З а ф а с аҩнытә халаҭ ишәтцаны адиван абҕа иҿадтцаны агазеҭ дапхьоит, иварaҿы итцегьы агазеҭқәаеи ажурналқәаеи шьҭоуп. Дааҩналоит С о н и а , апырахәа лпырахәоуп.

С о н и а. Шьыбжьааит, арахь шьыбжьхьа ҳәа ҟатца сымаӡам, ишәзыҟастцаша соуҳәазҭгьы шьҭа салымгахьазаарыз.

Зафас, Сониа лажәақәа еиҩыжьны, агазеҭ дшапхьац дапхьоит.

Зҿумҭуазеи?

Зафас пшьаала агазеҭ ныкәитцоит, пшьаала ихы дааҩаханы Сониа дынлыхәапшуеит.

З а ф а с. Ихьаам хьаас иҟабымтцан, Сониа.
С о н и а. Нас ишуҭаху. Сара тцаҟа сылбаауеит.

З а ф а с. Усҟак бмыццакын. Агәҿыгь сагоит, ҳааицәажәап зны.

С о н и а. Саангыларгьы шьҭа ҳәатә ҳамам, ацгә дуқәа реипш ҳаиҿапшуа ҳамтәозар.

З а ф а с. Ишԥа, зынӡак ҳәатә ҳамаӡамкәану?!

С о н и а. Суҳәоит, ҳхәычқәа рызбахә уҿоумыршәырц. Урҭ Анцәа дырхылапшуеит. Уареи сареи ҳауп Нцәа дызмамкәа адунеи иқәхаз.

З а ф а с. Бара избо, иаразнакы бнеипхьбеит. Амшын қашьхозаргьы мҳатцәда баанхозаап.

С о н и а. Иҟастцари, дасу иҿатцахәы изшазар, илахьынтцала дымҩасуазар.

З а ф а с. Инаҳагӡароуп, Сониа, бареи сареи ҳаиқәшаҳаҭны нап злаҳкыз аус. Уи аныҟала, нцәахәык иеипш, сыхьӡ ҳәаны егьараан сыбныҳәа-ныпхьап... Ааи, ааи, бара убриаҟара бгәы ҟәандахарц иҟоуп сара сзы.

С о н и а. Схы сцәымӷны сҟазтцаз, сшьақәызҟьаз, аԥьныш дысныҳәа-ныпхьарцу?!

З а ф а с. Бажәа мчуп, Сониа. Ас еипш зынӡа сҟазшьа ианаалом, аха баҭастцарым, избанзар, гәаӷшақә иҳәам.

С о н и а. Избан ус угәы изаанагаз? Ианбыкәыз суцәнымхо саныҟаз?

З а ф а с. Уи ззымдыруада, аха была сачҳауеит, гәынчыхьак боузаргьы бшыҟаз баанхеит. Мап, Сониа, бара зегь ибзиаӡаны еилыбкаауеит. Ҳазну адунеиаҿы дарбанызалак, акы дӡаампшыло, амалахазгьы ухы шимчапо бдыруеит. Убри ауп, мамзар егьарааны ҳааныжьны бцахьазаарын.

С о н и а. Иуасҳәари? Уара уеизгьы ухада иузымдыруа акгьы ыҟаӡам.

З а ф а с. Иҟалап биашазаргьы, аха шьахәла ибдыруеит дасу ихы-ипсы шихәыцырҭоу. Ихы идырит ҳәа, илбыршараны иҟои? Зегь акоуп, ауаҩытәыҩса, дыцәгьа дыбзиа, ихоуп игәхьаау. Нас бара урҭ еиҩ-

дыраала, дарбан ибзиоу, дарбан ицәгьоу. Уртӷ дара аӡә роуп. Аӡәы ашҳам дагоит, даҿеаӡәы убри ашҳам ала ипсы ааргоит.

С о н и а. Аханатә аахысгьы ус иааиуеит, ацәгьеи абзиеи еибакапануа иҟамлар, адунеи цыцхашәа ицарашәа.

З а ф а с. Адунеи ишынеибакәу пстазаароуп. Иара шыҟоу еипш иудукылароуп. Уи уара упҟарала иузышьақәыргылом. Ҳара зегьы ҳагәытцакны ҳамоуп, иагәапхаз ҳнарҟатцоит.

С о н и а. Ус акәу, егьыс акәу, ишыҟазаалакгьы сара Вика лҿапхьа хырқьиашьак сымамкәа сынхеит. Уи аахыс схы сԥаханы анык леипш сылҿампшыц. Схысыпсы сфоит, аха Анцәа имчала гәнаҳак ҟамлеит, убри сыпсы еиқәнаҳәалоит. *(Даатӷгылоит.)* Ауаԥ иоуп ауаԥы деилазго. Уара сыхшыԥ урхәашьын, Викеи Адгәыри идырккеит. Апсынтцры зауша Адгәыр! Шаҟа сгәы дрыцҳанашьозеи, дагьатахузеи!

З а ф а с *(исаатӷ дахәапшны)*. Дара ахьцаз бдыруазар? Исыдымшәоз Адгәыр, даазқәылаз Вика лоуп иибаӡо. Ларгьы анахь дылгалап, арахь дылгалап, дышицу дицуп. Иара иакәзар, игәы ӷыпраауа, игәахәара изынасыпха дахьлыдызбало сгәы адунеи азна итәуеит.

С о н и а. Уара акгьы идумбалаӡои Адгәыр?

З а ф а с. Идызбалараны иҟааз?

С о н и а. Апыхьаастa иҟазшьақәа шипсахыз умбаӡои?

З а ф а с. Акгьы сызгәамтац. Вика аканикулқәа лоуижьтеи, лара лакәӡоуп дызцу, ибаха саӡом. Игәыипсы ла лҿоуп иахьыҟоу. Димбо дҟалар дизхымгар ҳәа сшәоит. Абасоуп еиӷьу еицәоу шузеилмырго.

С о н и а. Вика исалҳәаз удыруандаз! Уара, избо, уртӷ зҿу акымзарак уздыруам.

З а ф а с. Бхатцкы сцон сзеигәырӷьаша акы акәзар.

С о н и а. «Хәычы-хәычла Адгәыр ичымазара дшалтцуа бызгәатахьо, нана?» – ҳәа ҿаалтӷит жәаха.

«Ус бзырбазеи?», – анысҳәа – «Сара иҟоу аиаша ауп ибасҳәо. Адгәыр ичымазара алҵра даҿуп», – лҳәеит. Нас исалҳәеит изҿыз. Абра џьара еицырдыруа профессорк, психиаторк ипсы ишьозаап, убри иахь есымша игара даҿуп. Адгәыр иеипш ачымазара змоу лапшхырпала иалиргозаап. Агәра лиргоит ичымазара дшалихуа.

З а ф а с. Ех, Сониа, бҿы изҳәаз хьыла иҭәыхгьы, аха урҭқәа зегьы аамҭагагоуп, игәыжьжьагоуп. Сара Адгәыр дзысмырбац дарбану, иарбан хәшәу изысымпшаац, аха зегь башахеит. Уи апрофессоргьы џарахап дзышьҭоу. Аџара мыжда зҭахымда, ахәыҷгьы дахьынҳалоит, адугьы дамҵасуеит. Џарахеит, малхеит пстазаарас иҟалаз. Саргьы зегь реипш, ус акәыз џьысшьон. Аха иааг, сара иахьа уи исымоу зегьы, наҟ амшын иаласыжьуан, уи азы Адгәыр акы ихәоны иҟалозҭгьы.

С о н и а. Апрофессор хәыда-псадоуп Адгәыр дшихәышәтәуа. Ус ауп Вика ишсалҳәаз. Иҳазгәаҭом акәымзар, ауаа гәызианқәа адунеи иқәзаап макьана.

З а ф а с. Уи илшо сыздыруам, аха сгәы аабырхыҭхыҭит. Зны снеиҿапшны сыниацәажәазшәа сыҟандаз Вика лпрофессор, аха схы агәра згахуам, аҽаӡәы иакәым.

Ашә аҵәҵәа абжьы гоит. Инақәырццакны дааҩналоит Б а џ ь г а.

Б а џ ь г а. Уа мшыбзиа, Зафас! *(Зафас иахь иҿынеихеит инапы имеихырц.)*

З а ф а с *(дҩагыланы, даара диеигәырӷьаны)*. Бзиала уаабеит, Баџьга!

Б а џ ь г а. Абзиара бымаз, Сониа! Бсымбеижьҭеи бышпаҟоу?

С о н и а. Бзиара убааит, сшубац, сышуаҳац.

З а ф а с *(инапы акреслахь инархханы).* Утәа, Баџьга.

Баџьга днатәоит, Зафасгьы адиван днылатәоит.

С о н и а. Сара уажәытцәҟьа сышәҭахымзар, ани иаха узызҵааауаз лыхабар узеилыскаап.

З а ф а с *(Бацьга иахьилырҳаз игәамҧхакәаан)*. Ибзиоуп, бца, аха иахьала лхы сылмырдырааит.

С о н и а дцоит.

Б а ц ь г а. Шәызҿу дарбану?

З а ф а с *(ҭынч)*. Уи уара угәы зызҩаз лоуп. Нас, Бацьга, жәабжьыс исзааугазеи?

Б а ц ь г а *(длахҿыхны дихлафаауа)*. Неихыркәа сымамкәаны сажәит ҳәа уашшуеит, арахь анкьеипш угәы цҳафыруеит, агьармацаҳәа уҟоуп.

З а ф а с. Иуҟәшәира аӡәыр дыҟазар убас дҟалааит.

Б а ц ь г а. Ҳаи, абаапсы, иууазеи! Агәкажьра уара иуаҭәам. Иухаштма адауапшь еипш ушҳалагылаз, жәҩахырла ушеибадырбоз.

З а ф а с. Анкьа зны усеипшшәа аамҭақәак ыҟан.

Б а ц ь г а. Сара уахьынӡаздыруа, асеипш схахьы усзаагом. Уара егьа мыҟәмабара урыниаргьы улеишәа хеып, уҟазшьа упсахып ҳәа амалахазгьы сгәы иамҳәацызт.

З а ф а с. «Ианиашьа – ихатцашьоуп» ззырҳәеи?

Б а ц ь г а. Уара абзиа зқәызааша, иарбан лымкаала хатцак дызнымиацкәа уара узыниаз. Аҳәсахәыҷқәа ихырымхыц, урҭ ирхымҟьахьоу арбану?

З а ф а с *(игәамырҧхаӡакәа)*. Ушаҟәытцра удинаныс. Иахьа ҿыц уаасызкашәазшәоуп ушцәажәо. Акызатцәык иуасҳәарц исҭаху, Бацьга, уапсыуазар, уапсуара ныҟәугароуп амаршәа кны, пату ақәтцаны, убла агәыц еипш уахӡыӡаауа. Ус акәымкәа уацныҟәоушәа, уацымныҟәоушәа уҿыноухар, убас зымҩа уаршәып, узеиуоу узымдыруа, анахьгьы уатәымкәа, арахьгьы уатәымкәа, лажәк аҟара пату уқәымкәа уаақәнархоит.

Б а ҵ ь г а. Акгьы сзамакуам. Ус ауп. *(Илақәа ыргызмалны дӆышәырччо.)* Иудыруандаз абыржәы сыбла иаахгылаз.

З а ф а с. «Ҩ-рык еибашьуан, Ҳабыць дцәаӷәон» ҳәа, уара, уара утәоуп узҿу. изакәызеи иахьа асҟак ацәажәара угәазырпхо? Уҵьыба акыр ҭалама?

Б а ҵ ь г а *(инапы ҟьаны, иныҟәырҩшәа)*. Уи иалухи, уеизгьы-уеизгьы стцәуартә сыҟам. Баша усыртцаҩызма. Саргьы згәынкылара бзиаз аӡә сакәын. Укәал иҭаршәны ауп сшааиуа, аха уара уҟынӡа сара сназгозеи. Апхьан санузыӡырҩуаз сыбла иаахгылеит, атрибуна уқәгыланы уанцәажәоз аамҭа. изакәытә жәақәааз иуҿытцышәшәоз. Зегь ӡыҩӡа иузыпшуан. Умцгьы уҵабырггьы еипшны акәын ишрыдыркылоз. Ҳара уҩызцәагьы шаҟантә ҳурҩашьахьааз. «Ааит, ари шьҭа ҳақәигозаап» ҳәа ҳшәарӡыӡо ҳааилаурхон. Умыждан, Зафас, умитәеиқәатцәан. Аҽаӡә иихәо иара имаз, сара аиаша сҳәоит, ухатцан, Зафас, ухатцатцәҟьан, агашьагьы удыруан,афашьагьы удыруан, унапатцаҟа иҟаз аусқәа ракәзар – зынӡаск имарымажан. Мап, сара уара иудыскыло аӡәгьы синымиац.

З а ф а с. Уара избо, заманала уқьаф ҟаутцахьеит.

Б а ҵ ь г а. Цьоушьҭ... *(Инапы ҟьаны.)* Хпаҟа фырҵьан роуп.

З а ф а с. Ари сызуҳәаз азы иҟоузеи? Иара иҟынӡа унамбжьысӡеи?

Б а ҵ ь г а. Амашьына изысышьҭит. Уажәшьҭа даахьазар қәнаган.

З а ф а с. Уи зхала иаауа уаҩӡам, уара ухаҭа унабжьысыр акәын.

Б а ҵ ь г а. Сара снеир дахьтәазгьы дгыломызт. Уи уареи сареи иҳаипшу уаҩӡам. Сара даҽа ҩысҭаарак ала сизнеит.

З а ф а с. Ишпа?

Б а ҵ ь г а. Ҭелла сиацәажәеит. Дазаазгеит.

З а ф а с. Ҭелла еиҳа дызлахухзеи?

Зафасгьы Бацьгагьы ргәырҽанӡамкәа ашә аимпааны деиқәара-еишәараха даақәнашылоит Д а м е и. Зафаси Бацьгеи еидтәаланы ишеицәажәоз аниба, игәахы пжәаны, Бацьга илакҭа дынҭапшны адашьма днықәжьцәоит. Зафаси Дамеии ақәгылоит.

Д а м е и. Уара угәра анызга, еицәазгьы сықә-нагон.

Б а ц ь г а. Дамеи, уҽырҭынч. Ара ҳара ҳада уара узбо, узаҳауа уақәы дыҟаӡам.

Д а м е и. Ауаа роуп шәара усгьы шәзыцәшәо.

Б а ц ь г а *(ибжьы ырмашьцаны)*. Иазхоуп, Дамеи иазхоуп. Уҳацәҳарц акәӡам узааҳапхьаз.

Д а м е и. Иарбан сжьаны сзааугаз? Аӡәы ипсы шҭаз сара сзы дыпсхьан, уажәы ицәеи-ижьи анышә иазҭо дыҟаӡам ануҳәа, иашаҵәҟьаз цьысшьеит. Амыждараз, мгәарҭак ауп ҳазҭытцыз. Сгәы иамуит, сааит. Иара ауақәеибгеипш сапхьа дгылоуп. Ари иа-анагозеи?

З а ф а с *(ҭынч ихы иқәыжьны)*. Уара егьа сзу-ҳәаргьы уиашоуп, сашьа.

Д а м е и *(илақәа ҵыршәааны дихәаԥшуа)*. Уара аи-ашьа думаӡам.

З а ф а с. Ҳаиашьарагьы салцоуп, аха иахьцалак-гьы уареи сареи аныки абыки ҳархылтцит.

Д а м е и. Уҿы ааихыхны аиашьара аӡбахә злоу-ҳәаӡозеи, уара зыламыс лаганы изфахьоу?

З а ф а с. Сажәымҭыҽеха сара хырқьиарам сзышь-ҭоу. Игәаҕьны уанааих, унатәа. Сзыргәаҟуа удыруа-зарц сҭахуп.

Д а м е и. Сара уара уцәгьарагьы убзиарагьы сзеи-пшуп. Алажә еипш абри уқәны уқәнапсыргьы, шьҭа арахь сықәлараны сыҟаӡам.

Дааиқәҟьашаны ддәылтцырц иҿынеихоит, аха Бацьга дипыра-гыланы дааникылоит.

Б а ц ь г а. Дамеи, издыруеит уара асҟак уеибазыркуа, аха уаԥсыуа хаҵцами, уеааиқәкны уаaизыӡырҩ. Ашьра зқәугьы ажәак ирҭоит.

Д а м е и. Сара соума иаԥсуоу? Сан мыжда дсызхымгеит амзар, аҟәҟәаахәа инеигәыдтцаны дысшьызтгьы, убасҟан акәын санаԥсыуа хатцахоз, иахьагьы убри сан мыжда лааӡаб сазхәыцны ауп арахь сыздәықәлаз. *(Бацьга иахь.)* Избан абас, ламысдарыла сжьаны сзаауагаз?

Б а ц ь г а. Зафас думацәажәарада ԥсыхәа имам. Дaараӡа ахәатәы ҕәҕәа имоуп, ҳаизыӡырҩып.

Д а м е и *(илақәа ҭархәлакны)*. Изакәызеи, иумҳәар узхыԥсаауа?

З а ф а с. Сушьызшәагьы уҟандаз, Дамеи, аха уара исзеиҕьхоз ауыҟаутцахуаз.

Д а м е и. Сахьгылоу амца сыжәлоит, уажәа ркьаҿ.

З а ф а с *(илахь инапы надкыланы, ҭынч)*. Дамеи, иугәалашәоу, шаҟантә сҟәаҟәа уқәыртәаны усырхәмархьаз? Уинахысгьы ҳшыҟаз угәаларшәеи.

Д а м е и. Ухы суршьырц аума узҿу?

З а ф а с. Сара схалагьы сыԥсуеит, Дамеи, иахьауатцәы, аргамаду избоит.

Д а м е и. Уда ҳажәлантәқәа лыԥсаа дырмоуааит.

З а ф а с. Амин! Аха иԥсыхәозеи Адгәыр? Уара уи мап узицәкрым, дужәлантәуп дахьугалакгьы. Санԥслак изухәыцуа здыруазарц сҭахуп.

Д а м е и *(аҵанӡа даақәыԥсычҳауеит)*. Сара уи сизымхәыцхьо цьумшьан. Ари азтцаара акырынтә иқәыстцахьеит-иқәысххьеит, исшәахьеит-иззхьеит. Сызааихьоугьы иаахтцәаны иуасҳәоит. Уи, анасыԥда иҩны дабароуп, уаҳа ԥсыхәаажәлак амаӡам.

Зафасгьы Бацьгагь иихәаз цьашьаны иааиҿапшуеит.

Б а ц ь г а. Адгәыр дызбо дыҟазароуп, Дамеи!

Д а м е и. Саргьы заманала издыруеит, аха изури. Ииашоуп, Хьыма сшьа далымтцит, аха лан сыҩны

дыҩнагылоуп. Ҩыцьа ахацәарҵар сзылааӡеит, дабазгари? Адгәыр дмаалыҟьуп, хара идым, избоит. Аха гәаӷла иҭәу, зыӷраҭша, зыҧхазаҵә дызцәыӡыз ан, хаара мацәкьыск иара изы илыламлар иласҳәараны иҟоузеи? Уи лҿаҧхьа жәа сымамкәан, сыхәда ҧҟаны *(Зафас иахь инапы нарханы)* абри аҳаиуан саанижьхьазар. *(Ихаҵыцқәа еихарҕәҕәаны, ихы аарҭысны.)* Ах, уаргьы саргьы хандаз!

Зафас ихы иқәыжьны дгылоуп.

Б а ц ь г а. Зафас макьана ҩынҩыҟәра ниҵраны дыҟазаргьы издыруам, аха загь акоуп, мышкымзармышкы уи уара думбарада ҧсыхәа ыҟам. Зафасгьы иҭаху убри ауп. Зафас даныҟам Адгәыр хьымӡӷыс дзауа уара уоуп, Дамеи.

Д а м е и. Сара сыхьымӡӷ уара уаламцәажәан, Бацьга, шаҟа ухы ҳаҭыр узаҟәугьы збоит, аха. Деиҭымхар, усҟан, абра иҩнаҿы ихәы зырхиаша, ихылаҧшыша ҧҳәыск дыҩнастҵап. Саргьы сыҧсы ҭанатцы сааидтҵаалалап, саныҟамло, сҧацәа инарыгӡалап. Абас ауп, уаҳа ҽакала ӡбашьа амаӡам.

З а ф а с. Сара, сыҩнгьы, егьырахь исымоугьы уҧеиҳаб ихьӡала ашәҟәы иҭазҩырц сҭахуп. Иаргьы дҭаацәароуп. Загь мазеины ираур, Адгәыргьы еиҳа гәыкала иааихылаҧшлап. Абас иҳаӡбыр, Дамеи, ҳҳәычқәа рҩыцьагьы ирзеиӷьхарын.

Д а м е и. Ҳы! *(Иқьышә еихарҕәҕәаны.)* Нас Хьыма лашьеитцыб иҭаацәа иманы уҩны дахылап, аҧшәмара ааникылап. Зынӡаск ибзиоуп. Иҩашьом ухьымӡӷ шдуу. (*Ибжьы ларҟәны.)* Сара уара унхараз сынамыс сзыҟьашьуам.

З а ф а с *(ихы иқәыжьны, деидараха)*. Иҭабуп уара иуҳәаз азыҳәангьы.

Д а м е и *(Зафас инапы наиқәкны, ибжьы днаҟәыҕәҕааны)*. Уҧсы уара зны, уҧсы, зыжәла адамыӷ

анызтцаз, заԥсуара иаҟәыжьцәаз агмыг. *(Даауалуашаны ажәырҟь ҳәа ддәылҵуеит.)*

Зафас ихы кны адиван днылатәоит. Иблуз аҳәынтцәаракәа циртлоит. Уажәы-уажәы ирацәаны аҳауа лбааидоит.

Б а ц ь г а. Ее, Зафас, сара сахьухәаԥшуа, ужәлантәқәа уаарԟәатцны, Арда лыҷкәынцәа руаӡәык дааудуԥхьалар, еиҳа еиӷьхарашәа избоит. Саҭоумтцан, аха иахьагьы-уатцәгьы Арда леиԥш узҭаху аҿеаӡәы дуаураны уҟам. Ус ианыҟоутца, анык леиԥш Адгәыр дизыҟалап.

З а ф а с *(аарла ихы дҩаханы, адиван иҿнадҵаны)*. Иубома, Бацьга, уфырхатца дахьынӡалеиз?

Б а ц ь г а. Акымзарак. Уакә сакәзар, зегь рцасҳәазгьы сыҿесырҕәҕәон. «Аӡы ахьышьҭрахь игьежьуеит» рҳәоит, макьана уаԥхьаҟа бзиара дук уԥеиԥшхаргьы уздыруам. Адгәыр иеиԥш иҟоу ианалтцуагьы ҟалоит.

Дааҩналоит С о н и а. Акы аҳәара дшахыццакуа лнубаалоит.

С о н и а. Зегь еилыскаан сааит.

З а ф а с. Нас, дзыниазеи, дабаӡи?

С о н и а. Хатца дцеит.

З а ф а с *(дгачамкны дааҵҟьоит)*. Ишԥа?!

С о н и а. Ишԥа умбои, луадақәа лыԥсахын, аҭаацәара иалаз ҷкәынак даахылхын, длыман длыкәхәаша дцеит.

Зафас иԥштәы ихыгга днеизҟәыҿны адиван дныкәтәоит. Илақәа еиқәиԥсоит. Инаԥқәа наидҳалоит. Дтцысӡом. Бацьгеи Сониеи иԥштәы рзыцәгьахан инеихаххуеит.

Б а ц ь г а. Зафас, Зафас! (*Дааирҵысуеит, аха еиҭакрак имам, Сониа лахь.)* Ирласны аӡы ааг.

Зафас дхьадышьшьуа далагоит.

Аҳақьымцәа рахь аҭел... *(Инаԥы наиҵаҵаны, дыхәхәаӡа адиван дныкәиҵоит.)* Аӡы! Аӡы, абаапсы.

Дахцәыпсуеит. Аҭел, аҭел... аҭел бас.

Сониа аӡы аалгару, аҭел дасру, рапхьа иҟалҭцара лзымдыруа, дшаҟь-шаҟьо дықәхоит, Бацьгагьы иихәара-иiура дақәшәом.

А ԥ а р д а

Афбатәи асахьа

Ахҭыс мҩапысуеит З а ф а с иҩны асасааирҭаҿы. А д г ә ы р астол дахатәаны, дҳәыҭцәы-ҳәыҭцәуа сахьак аҭыхра даҿуп.

А д г ә ы р *(иҭихыз асахьа шьҭыхны дахәаԥшуа)*. Иббома, Вика, сара зегь акоуп бсымԥшаар зымуит. Уаҳа ҵьара сцоит ҳәа баламган... ибаҳауоу? Ишԥаббои ари сҭыхымҭа? Зынӡак бхаҭа-ԥсаҭа, ус ами? Мап, бара иҵегьгьы бгәыкуп, беинаалоуп. *(Асахьа шьҭаҵо.)* Вика, уажәы бара ара быҟаз, сара усқәак сымоуп, сеилахоуп... ибзиоума?

Дааҩналоит З а ф а с.

З а ф а с. Адгәыр, угылахьоума? Ас заа узыргылазеи, уцәа ҭынчмыз? Саргьы иахатәиашара сдырцәомызт... ицон-иаауан, ицон-иаауан... ҭҵаҟа аҩналарҭаҿ ашә ҿааихак ҟамҵо аҿыжра иаҿын, сарцәомызт.

А д г ә ы р *(даашанханы)*. Баба, иуҳәаз сзеилымкаáит! Пхыӡума, ас лабҿаба иубаз акеиԥш еиҭоуҳәоу?

З а ф а с. Скараха сгылеит. Зыжәҩа ҭҟьаз сиҩызан... абыржәы, абра санааи, скаххаа иаасызшеит, сшьара сшықәлаз аргамаду избоит.

А д г ә ы р. Баба, угәы бзиоу? Зегь акоуп, уԥштәы сгәаԥхом, макьанагьы акы уаргәамҵуеит.

З а ф а с. Сара сҭынчны санубогьы ҭынчра сымаӡам, Адгәыр. Ус лахьынҵас исымазаарын... уи иазуазеи... уара узҿу сырбеи. *(Адгәыр иахь иҿынеихоит.)*

А д г ә ы р. Баба, Вика дубоу? Еиҭах мап умкын…

З а ф а с *(Адгәыр иҭыхымҭа дахәаԥшуа)*. Аиашазы, иахьа иҭухыз даараӡа илеиԥшуп. Афырхаҵа, сычҟәын, сааурлахәҿыхит.

А д г ә ы р. Сара Вика дыгәхьаазгоит, баба. Асҟак дзаанхазеи?

З а ф а с. Уара уццакцәоит, Адгәыр. Вика дмаар ҳәа умшәан, ларгьы уара угәхьаалымго дыҟам. Убара дмаар лушам, ус сгәы исанаҳәоит.

А д г ә ы р. Сбара, ишԥа? Вика зынӡаск ҳара ҳахь даауеит, баба. Вика есымша ҳара ҳҿы дыҟазаауеит.

З а ф а с. Ԥхызлагьы лабҿабагьы сзызхәыцуа убри акзатцәык акәӡагәышьоуп, аха иааг, иауамеи… Ҳгәыӷлап, гәыӷрак змам аԥсы хьшәашәа диҩызоуп, абас сара сеиԥш.

А д г ә ы р. Иухьзеи сҳәахуеит… иахьатәи амш уаргәаҭеиуеит, избоит.

З а ф а с. Уара иугәалашәома иахьа ҳцараны ҳахьыҟоу?

А д г ә ы р. Исхашҭыз цьушьама, нана лымшира ами. Сара уажәытцәҟьа ашәҭшьытцәрақәа сыма саауеит.

З а ф а с. Уаангыл зны, шьыжьхьа ҳәа какалк укыр ами, нас иҳамҩатәны ашәҭқәагьы ааҳхәап.

А д г ә ы р. Сара акрыфара сҭахӡам. Аԥара сыҭ ашәҭ злаасхәаша.

З а ф а с. Ахьаа сумҭан уажәы… ухала усышьҭыр сҭахым.

А д г ә ы р. Баба, есымша схәычу цьушьома… усцәымшәан. Исыҭ аԥара.

З а ф а с *(Адгәыр аԥара иҭо)*. Иууам усгьы.

А д г ә ы р. Сара уажәытцәҟьа… *(Дыҩны дцоит.)*

З а ф а с. Деилҟьа-еилӷәыцәӡа дыҟагәышьоуп, зны-зынлагьы убриаҟара дҟәышуп, издыруада ичымазара далтцзар аасгәахәлоит, гәырӷьаракгьы саашьҭнаԥаауеит, аха уаҳа умԥсит… Мшәан, абри адунеи

аҿы саразәк соума зегь реиҳа зыхьымӡҕ лаҟәны ауаа ирылахаз, гәнаҳала иҭәу...

Зафас днеины акреслоҿы днатәоит. Ихы инапы аҵыргәаны хәыцрак дамоуп. Ҭынчроуп.

(Даалҟьаны.) Дарбан ашацкыраз ҳазгәалашәаз!? *(Ибжьы рдуны.)* Ашә аартуп... ашә аартуп сҳәеит, измаҳауа дарбан? *(Дҩагылоит.)* Слымҳа сажьама!? (*Ашьшьыҳәа иҭыԥаҿ днатәоит.)* Аҵәҵәабжьы аргама исаҳаит, арахь уаҩы ихабар збауам. *(Ибжьы рдуны.)* Адгәыр, ара уҟоума макьана?

Ҭынчроуп.

(Зафас дахьтәоу дҳәаҵәы-ҳәаҵәуеит, нас дҩаҵҟьаны аҭел шьҭихуеит.) Сӡырҩуеит. Аӡәгьы ҿиҭуам, аҭелгьы ауу амшуп. Издыруада, Вика лакәызҭгьы иасуаз. Иахьатәи амш ларгьы илгәаламшәакәа дыҟам, уи уахь дҳацны дцалон, Адгәыргьы игәалаҟара шьҭытцуан... *(Мачҷк даатҭгылоит.)* Иҵьоушьаша, ауаҩытәыҩса дызлашоу дыршьак аманы ҳәа иҟамзаап... Сониа ла лхаҭа дызцыртцыз, илыԥсахыз ахатца, иара ихы нкыдҟьо шеишықәса лыԥшаара даҿызаарын. Бара быда ԥсҭазаара сыманы изымбеит, иҳәеит, ларгьы дизгәыкӡозшәа лҿыҟалтцеит.

Аҿаанкылара.

Баша сцәажәон, аӡәгьы дысзыӡырҩуам. Зегь акакәӡами? Дабацеи Адгәыр? Даанзырхазеи асҟак!? Иан шьҭа агәҭыха лмоуцкәа дыҟам... Вика дицызҭгьы сгәы ҭынчзаауан, аха дааумгои... Уа лабԥса иҿы илыԥсҭазашьоугьы здырхуада? *(Ихы ашырҳәа дҩаханы дӡырҩуеит.)* Еиҭах аҵәҵәабжьы... *(Ашәахь дыԥшуеит.)* Уаҩы дызбом. Изакәытә ҩысҭаароузеи ари!? Издыруада, лара лакәзар?..

Ашәҭқәа кны, дгәырҕьатцәа А д г ә ы р даа҃ҩнаххуеит.

А д г ә ы р. Лассы смааӡеи? Ишԥоубои иаазгаз? Амҩан алаԥш иадыргон.

З а ф а с. Уахьааиуаз уан дуԥымлакәа дыҟам…

А д г ә ы р. Баба, иуҳәо закәызеи!? *(Дцьашьаны дихәаԥшуа.)* Лнышәынтрахь ҳцараны ҳшыҟоу ухаштма!?

З а ф а с. Сара уажәы сусурахь сымцар ауам, еизарак мҩаԥызгар акәхеит. Аҭел исзасуан… Маҷӡак уаасзыԥшы.

А д г ә ы р. Баба, иабатәи еизароу, иабатәи усуроу… цас ҳәа аӡәы уижьеит. Сара уцар сҭахым, ҳашьҭы нана лахь.

З а ф а с. Издыруан сыда ԥсыхәа шырмоуаз… Сара сцеит, Адгәыр, уара ара уҟәышыз…

А д г ә ы р. Сга саргьы, ара саанумыжьын, уахьцо суццар сҭахуп.

З а ф а с. Вика дааир дызбода? Ара уԥшыз, дад, ара уԥшыз. *(Дцоит.)*

А д г ә ы р. Вика уҳәама? Аҭак сымҭакәа дцеит. Акымзарак сзеилыргом. Баба иахьак иара иакәӡамшәоуп дшызбо, ииҳәо хамам-тцыхәамам. Вика дааир, иҳәеит… Иалидыраап, Вика дааираны дшыҟоу? Аҭел дамыскәа дыҟам. *(Астол иқәыз иҭыхымҭа дахәаԥшуеит.)* Сара издыруан ҳара ҳахь бшыхынҳәуаз. Сониа банылга баба шаҟа дгәырҩоз бдыруандаз… сара исеиҳәомызт, аха избон. Сара сан леиԥш сабгьы дрыцҳасшьоит. Мшәан, дабацеи иара? Ас зныкыр сааныжьны дцахьазма!.. *(Асасааирҭа лаԥшыла иааимидоит.)* Ҳаҩны иууаӡа ахы ҭҟьазшәа ишԥагылоу! *(Ибжьы ларҟәны.)* Схалазатцәык сыҟоуп. *(Ицәымыгханы.)* Схалазатцәык… *(Дзырҩуа.)* Шьҭыбжьқәак саҳауеит. Ихәыҭхәыҭуа шьоукы еицәажәоит. *(Даалҟьаны, дшәаны.)* Уара уарбану!? Абар аҽеаӡәгьы дахьаацәыртцыз!.. Аҽеаӡәгьы… аҽеаӡәгьы… Ишәҭахузеи арахь? *(Инапқәа ҟьо.)* Арахь сааигәара шәмааин. Сара сзыхҭашәкызеи? Шәнаскьа, сшәымхәаҽеын… Мап, мап… сара шәара шәеитцкьыс сыгә-

ҩәоуп. *(Итҭаҷкәымкәа раԥәаны шьоукы дреисуеит, ус даатҩгылоит, ибжьы тҩганы аччара далагоит.)* Ааа, шәсыцәшәама? Шәеимбґьыжәааит шәызегьы. Убас ишәыҟәнагоит шәарҭ аҳарамцәа. *(Акреслоҿы днатәоит.)* Уамакала сдыраапсеит. *(Ихы шьтҩыхны, илаҟәа кыдырхаланы аҩада дыԥшуеит. Чҷаԥшьк иҿыҟәлоит. Дҩаԥәҟьоит.)* Ижәбома!.. Амра ашәахәа иагәылаланы, жәҩан иатцәара иатцаланы апҟа шкәакәа ахьаауа? Сара быздырит, Вика! Быздырит! Быздырит! Вика сара сахь дааеит! Вика сара сахь дааеит! Сара издыруан бшыхынҳәуаз! Ви-ка-а-а! Сара сыбԥылоит уажәытцәҟьа, сара сыбԥылоит... бааскьала, бааскьала сара сахь. *(Асасааирҭа дыҩнҟьаны дцоит.)*

1985

А ԥ а р д а

АИЛАГА

Ҩ-кәгыларак змоу апиеса

Иалоу ауаа:

А с м а ҭ, 60 шыкәса дырҭысхьеит.

Б а ҭ а л, 45 шыкәса ихытцуеит.

А и д а, 40 шыкәса лхытцуеит, Баҭал дипҳәысуп.

М а к т и н а, 16 шыкәса лхытцуеит, Баҭал ипҳа лоуп.

А х р а, Мактина длеиҿеырбаҩуп.

А м а ш ь ы н а н ы ҟ ә ц а ҩ.

Актәи ақәгылара

Ахҭыс мҩапысуеит Б а ҭ а л иҩнаҿы. Асценаҿы иаабоит гьамала еилыргоу, иҭбааҭыцәу асасааирҭа. Дааҩналоит М а к т и н а, уи лгәалаӄазаара бзиоуп, деилыхха дыӄоуп. Дшааҩналазтцәӄьаз амузыка аҿалтцоит, лара даҽа уадакахь дыҩналоит, дук мыртцыкәа дгьыжьуеит, илкыз арҭмаӄ лкӡам. Акассетақәа реилыпшаара далагоит.

М а к т и н а. Где мое видео... Ари... ари акәӡам. *(Деимдоит.)* Аригьы иара акәӡам... Мшәан иабаӡи!.. Аӡәыр истазар?.. *(Дхәыцуеит.)* Исгәалашәом. Араӄа цьара иӄазароуп... Сеиҭеимдапи... аӡәыр исҭоуисымҭоу?..

Ашәахь атцәтцәабжьы гоит.

Уарбану? Уажәытцәӄьа снеиуеит... Зынӡаск ианаамҭаӡамыз... *(Ашә аалыртуеит.)* Ахра!.. Ари уара уоума?!

А х р а *(дыччо)*. Ааи, сара соуп, Мактина, бара аҽаӡәы бизыпшызма?

М а к т и н а. Арахь узхалазеи, сара акассета апшаара саҿын, иахьызгаз збаӡом.

А х р а. Саргьы убри дырны абрахь схалеит. Ҳҩыцьагьы ҳаицеимдар лассы иҳапшааует.

М а к т и н а. Ахра, излоугәаӷьызеи арахь ахалара?!

А х р а. Бара бхаҭа ибымҳәеи, аҩны аӡәгьы дыӄаӡам ҳәа.

М а к т и н а. Аха сара арахь ухал ҳәа уасымҳәаӡеит.

А х р а. Аха усгьы сдәылыбцарым.

М а к т и н а. Ахра, сара сшәоит, иудыруеи аӡәы дааир арахь.

А х р а. Ашә аабмыртын.

М а к т и н а. Мап, мап, Ахра... сара сгәы ҭыпо иалагеит.

А х р а. Аиаша бҭахызар, саргьы сгәы аҭра иҭагылом. Бара ибыбаргузеи, ма быҩны быҟами…

М а к т и н а. Иубома, уаратҵәҟьагьы ушәоит. Улбаа тҵаҟа. Уца аҩныҟа. Ҭынч сеимдап, нас уатҵәы ҳанеиқәшәалак иусҭап.

А х р а. Мактина, бымшәан, митәык сҽаансырхом, бангьы бабгьы усгьы макьана иаауам.

М а к т и н а. Уара урҭ ианцо-ианаауа иалудыраауеи?

А х р а. Сара урҭқәа бара бҟынтәи ауп иахьыздыруа. Ибхаштма, тҵаҟа сааныжьны арахь банхалозгьы исабҳәеит.

М а к т и н а. Зегьы сара соуп изхароу… Сыбз сҿы иҭагылом… Ахра, уара сиашаны сузеилымкааит…

А х р а. Ишԥа, бара ус баша ибҳәану?! Исызхатҵом. Быҽбмырҩысҭаан. Аиашазы, сара сшыҟоу бани баби сырбар зынӡаскгьы исҭахӡам.

М а к т и н а. Избан изуҭахым?.. Ус анакәха, уара исоуҳәақәо зегьы мцуп, сеижьара уаҿуп.

А х р а. Мактина, нас бара бымшәаӡои, абра быҩны сшыҟоу бан ма баб аӡә дааир ҳәа?

М а к т и н а. Уеизгьы-уеизгьы ҳаршьрым, ибнауаау џьушьома. Сҩызак акы иҭахны сыҩны дааизар митә ҟамлеит.

А х р а. Ус анакәха, сара уаҳа сзыцәшәоу ҳәа акгьы сымаӡам. Ашә асыркуеит ацапхала. Ус еиҳа сгәы ҭынчхоит.

М а к т и н а. Асеипш знымзар-зны ушәапцырҳапуа усымбац, Ахра! Иахьа иухьи? Ашә сара идыстҵеит, уи азхоит.

А х р а. Иаркы зынӡа.

М а к т и н а *(дыччо)*. Уи ахала иакуеит. Утәа, упсы ааиҭак, угәеисра рҭынч. Сара акассета узысыпшаап. Уаха убри уахәампшыр усгьы узыцәараны уҟам. Мап, уахәапшыр ауп зынӡаск уцәартә уанзыҟамло. Убриаҟара зегь рыхкы ыҟоуп, иаартуп…

А х р а. Иҳәа аиаша, бара банахәапшуа бышԥаҟало? Усҟан бара бзы гәахәарас иҟоу арбану?.. Аӡәгьы дыбгәаламшәаӡои, иаҳҳәап, сара?..

М ак т и н а. Зегь аартны иуасҳәар уҭахума? Уара угәы ишԥаанагои, исгәалашәараны иҟада?

А х р а *(Мактина лҽеизааигәатәуа).* Бнапы сыркы, *(Рнапқәа еибадыркуеит.)* Шаҟа иссирузеи абас аизаанхара. Шаҟагьы иуадаҩузеи абасеиԥш уаҩы илаԥш уахьытцамшәо аҭыԥ аԥшаара... Сара бзиа бызбоит, Мактина... Изҿыбымҭуазеи?

М а к т и н а. Уара уцәажәалар еиҳа еиҕьысшьоит.

А х р а. Сара бзиа бызбоит.

М а к т и н а. Сара уи саҳахьеит иахьадагьы.

А х р а. Бара алашара бԥырхагаӡами? *(Аԥенцьырқәа рԥардақәа раркра далагоит.)*

М а к т и н а. Ус ҟаумтцан, Ахра. *(Ахра дадылхуеит.)* Алашара уԥырхагазар улақәа хҩа.

А х р а. Абрахь бааскьа. *(Адиванахь длыԥхьо.)* Ҳалақәагьы еицхааҩап.

М а к т и н а. Акассета зыԥшаауада?

А х р а. Бара уи акассета иану ббахьеит, сара... сара бара бсымаз. *(Адиван дныҟәыртәаны дааигәыдиҳәҳәалоит.)* Ах, шаҟа ибзиоузеи абас аизаанхара, Мактина.

М а к т и н а. Соужь наҟ, Ахра. *(Ҭынч лыҽимылхуеит.)* Сара зегьы сырцәыԥхашьоит.

А х р а. Иарбан бызцәыԥхашьо. Сара издыруан алашара шаҳԥырхагахоз...

М а к т и н а. Мап, Ахра, сара ара зегьы сырцәыԥхашьоит, аҭӡамцқәа инадыркны иара абри ҳзықәтәо адиван аҟынӡа. Мап... мап... иазхаз.

А х р а. Сара бара бысҭахуп, Мактина, ибдыруандаз шаҟа бысҭаху. *(Дигәыдиҳәҳәалоит, дигәӡуеит.)*

Абри аамҭазы аҭел абжьы гоит. Ахра даатрысны.

Аӡәы аҭел дасуеит.

М а к т и н а. Угәы ҭумӄьан, даслааит. Уара уи абжьы иуммырҳан... *(Аҭел иааӄәымҵуа абжьы гоит.)*

А х р а. Мактина, ишьҭых, абжьы сгәы кылнаҵәоит.

М а к т и н а. Зынӡаск угәы пшқахеит, ас узбахьадаз!

А х р а. Сбыҳәоит, бнеины ишьҭых. Ибымбои амца ицралазшәа дшасуа.

М а к т и н а *(Аҭел шьҭыхуа)*. Сӡырҩуеит... Мактина соуп... Сара иаразнакы шәыздырит... Мап, дыӄаӡам... дмааиц макьана... исыздыруам... Хымпада иасҳәоит... Абзиараз! *(Аҭел ықәылҵоит.)*

А х р а. Иасуаз дарбану?

М а к т и н а. Аполициа акомиссар.

А х р а. Уи арахь ииҭаххараны иӄоузеи, анцәа дсумырбан.

М а к т и н а. Ииҭаху умбои, уи уара душьҭашәарыцоит. Абыржәы абра уааины ушыӄоугьы иеиликаахьеит. Иакәымк угәы ианааҭоук, ҿәҿәала ушахьирхәуа уасҳәарц дасуан.

А х р а. Сара бара бзиа бызбоит, иара уи цәгьароуп ҳәа ипхьаӡозар, сақәиршәааит ииҭаху.

М а к т и н а. Ус анакәха, сара угәра згоит, уаҳагьы суцәшәаӡом, иеилукаауоу?

А х р а *(Мактина дахьгыло инапы лықәыршаны даникылоит).* Сара ҿәҿәала бысҭахуп, Мактина. *(Дигәыдиҳәҳәалоит, лыгәӡра далагоит.)*

М а к т и н а. Иазырха, Ахра... шьҭа иазхаз... упсы цәгьамхан... уеаанкыл... *(Ашәахь аҵәҵәабжьы гоит.)*

А х р а *(даатрысны дӡырҩуа)*. Аҵәҵәабжьы газшәа?!

М а к т и н а *(Ахра доулмыжьуа)*. Улымҳа уажьеит. Сара акгьы саҳаӡом. Макьана арахь иааиуа ҳәа уаҩ дыӄазам.

Еиҭах еилаҵәаны игәыдибакылоит. Ишгәыдибакыло дааҩналоит А с м а ҭ. Уи азныказ даашанхоит, аха нас ахьышәҭҳәа

лышьҭахьҟа ддәылтцуеит. Ҩапхьа инароуны атцәтцәабжьы гоит.

Абыржәы саргьы исаҳазшәа сҟалеит.

А х р а *(дуалыуашо)*. Шьҭа ишпаҟаҳтцо? Цьара кәакьк аҿы сҿыстцәахыр еиӷьзар?

М а к т и н а. Уҿкыдумҟьан, даслааит, игәы птцәар дадтцны дцап, ҳара ҳшынҭаацәоу цапхак-цапхак ҳамоуп.

А х р а. Ус анакәха, тәымуаҩык дасуеит. Анцәа ицьшьоуп, сгәы ааҭынчхеит. Ианакәым ҭачкәым ҳәа, абыржәы дмааир амуаз!

Еиҭах инароуны атцәтцәабжьы гоит.

А с м а ҭ *(ашә адәахьала)*. Мактина, ашә сзаарт, нан.

М а к т и н а. Ари саҳәшьаду лыбжьоуп… Ари бара боума, саҳәшьаду? *(Ашәахь днаӡаанӡа Асмаҭ дааҩналоит.)* Саҳәшьаду, аҩныҟа бымцаӡаз? Ашәгьы аркӡамкәа иҟан… Ари сара дысҩызоуп. Кассетак иҭахын азы аҩныҟа дхалан…

А с м а ҭ . Мшыбзиа, нан!

А х р а. Бзиа жәбааит.

М а к т и н а. Саҳәшьаду, иҟалеи, бзыхынҳәызеи?

А с м а ҭ . Уи нас, нан… сара сышәпырхагахом. Дыззааиз иҭа, сара ауада хәыч – аматцурҭахь снеиуеит.

М а к т и н а. Ибку сыркы, сара иназгоит.

А с м а ҭ . Сара исанажь, ихьанҭаны ҳәа иҟаӡам. *(Аматцурҭахь дцоит.)*

А х р а. Баҳәшьаду ҳалбазар?

М а к т и н а. Уеиламган, Ахра… Ашә ахьамкыз цьасшьоит, аха Анцәа ицьшьаны лара илызгәамҭеит, мамзар атцәтцәа дасуазма?

А х р а. Ааи, ус ауп, аха уаанӡа лапшык ҳаамнадазшәа саақалан…

М а к т и н а. Сара саҳәшьаду леипш даҽа гәыразк дузыпшаауам. Иудыруандаз шаҟа бзиа дызбо.

А х р а. Нас, ас ҳхала ҳахьеидылбалаз азы акгьы балымҳәаӡари?

М а к т и н а. Уи ахаан дгәамтцны дцәажәахьеит ҳәа сыҟам.

А х р а. Сара сцоит, Мактина, аха ибхабмырштҭын ҳара ҳшыбзыпшу. Уажәы санылбаалак сзеиқәхар... хымпада сыршьуеит.

М а к т и н а. Вот идиоты, что мы наделали! Я про них забыла. Итцабыргытцәҟьаны ҳаршьуеит урҭ аилагақәа. Уца, уца, уласны, саргьы сшәыхьӡоит. Ах, исҳәо закәызеи! Сара зынӡаск исхаштҭит атеннис ахь сцараны сшыҟоу. Мап, мап, сара шәысзымпшын.

А х р а. Сара сцеит, абзиараз.

М а к т и н а. Абзиараз, Ахра.

А х р а дцоит. Мактина амузыка аҿатцаны даҽа уадакахь дцоит. Дук мыртцыкәа аспортматҭәақәа лышәтцаны дхынҳәуеит. Атеннис изласуа аракетка лкуп, лыжәоахыр абаортцәыра иазку арҭмаҟ хшьуп.

(Амузыка аҟәыхуа, лыбжьы рдуны.) Саҳәшьаду, сара астадионахь сцоит, нана иласҳәахьеит... Саҳәшьаду, ибмаҳаӡои?

Дааоналоит А с м а ҭ.

А с м а ҭ . Иабатәи стадиону иапшьыбгаз уажәых?!

М а к т и н а. Саҳәшьаду, ибдыруоу атеннис зыхьӡу? Сара уи даара бзиа избоит. Ианасуа знықыр ибхахьоу, даара ипшӡоуп.

А с м а ҭ . Ибзиамкәа иҟам, аха иахьак ибжьабыжьыр акгьы ҟаларым.

М а к т и н а. Избан, саҳәшьаду?

А с м а ҭ . Саргьы есымша сышәҭам, баасыдтәал.

М а к т и н а. Сара лассы... обаҟа саат уаҳа саанхом. *(Ддәықәлоит.)*

А с м а ҭ *(иаарымчны)*. Баангыл ҳәа басҳәеит!

М а к т и н а *(илзымбатәбараханы)*. Ибыхьи, саҳәшьаду?!

А с м а ҭ . Исыхьраны иҟааз?

М а к т и н а. Акыр здыруо, бара ус бцәажәашьа ыҟоуп.

Абри аамҭазы Мактина лҩызцәа адәахьынтәи лызҿыҭра иалагоит.

А с м а ҭ . Бҩызцәа, ана ибзыпшу, наҟ идәықәҵа.

М а к т и н а. Избан?! Исабҳәаруеи ибыхьыз.

А с м а ҭ . Иабаҟоу, бара исбырҳәомеи.

М а к т и н а. Сара?! Сара сыбзызырҩуеит.

А с м а ҭ . Зны бҩызцәа бышьҭыр…

М а к т и н а. Ипшызааит, бара иҳәала.

А с м а ҭ *(днақәыҕәҕәаны)*. Мактина, сара ишьҭыҳәоуп ибасҳәаз!

М а к т и н а *(лцәа даатәасны)*. Акгьы сзеилкааауам. *(Илтәахы-илтәахымшәа аԥенцьыр днадгыланы ҿылтәуеит.)* Есма… сара шәысзымпшын, сызнеиӡом. Сеилахоуп. *(Лнапы рзылҟьоит.)* Ишәмаҳаӡеи исҳәаз, шәҿы раҳаны шәызгылои? Гуд баи уаҵәынӡа. *(Аԥенцьыр даадӷны.)* Саҳәшьаду, ас бгәамҵны ахаан бсымбац, акыр ҟалама?

А с м а ҭ . Исыздыруам макьаназы, аха санхәыцлакь сгәы нҭыпсаауеит…

М а к т и н а. Саҳәшьаду, иҳәа быззыгьажьыз закәу?

А с м а ҭ . Саҩсҭаацәа… Мамзар сымгьажьыргьы ҟамлоз… схьаақәа хьаак нарыцысҵеит.

М а к т и н а. Изакәазы, саҳәшьаду?!

А с м а ҭ . Бара агаӡа бзыҳәан.

М а к т и н а. Сара сзыҳәан бҳәама?! Исзеилкааауам… аа… *(Дыччоит.)* Абыржәоуп схахьы ианааиз… Бҽыртынч, саҳәшьаду, ара аҟалаҟь аҿы, бҩыза ҷкәынак аҩныҟа даабгеит ҳәа акгьы амаӡам, уа шәара шәҿы, аҟыҭаҿы ауп…

А с м а ҭ. Аԥсыуала инаалам, ибҭахызар Сҭампылгьы бынхоз.

М а к т и н а (*Асмаҭ лажәақәа дырхыхәмаршәа*). Ибзиоуп, саҳәшьаду, ибзиоуп. Ажәа сҭиуеит... *(Дылгәызуеит.)* Сцеит астадионахь. *(Дцарц лҿыналхоит.)*

А с м а ҭ *(имырмчыкәа)*. Еиҭах ибасҳәоит... Иахьала џьаргьы бцазом.

М а к т и н а *(лҽыркьынцыцны)*. Саҳәшьаду, бара абас блеишәа цәгьану? Сара ӄазшьалагьы бара сбеипшзаап.

А с м а ҭ *(лыбжьы ларӄәны)*. Сара исзыбуазеи, бара быбзиаха, бӄәышха, сара қыҭапҳәыск...

М а к т и н а. Бсырҽхәарц бҭахызар, саҳәшьаду?

А с м а ҭ. Сара бсырџьар, ала иамҳәара басҳәар?

М а к т и н а. Изакәазы, саҳәшьаду, сара бара сахьбеипшу бгәы иамыхәазои? Сызбо зегьы лаҳәшьаду данқәыпшшыз лхаҭа-цсаҭа ҳәа сарҳәоит.

А с м а ҭ. Уи џьашьатәым нас. Ашьа шәыџьара ахы цәырнагоит рҳәоит.

М а к т и н а. Сара бара сахьбеипшу даара сеигәыргьоит. Бара, саҳәшьаду?

А с м а ҭ. Избан?

М а к т и н а. Избанзар, бара баӄара ипшзаз лыпшаара уадаҩын рҳәоит. Иахьагьы аҳкәажә ҳәа бзырҳәоит.

А с м а ҭ. Бара уи хабымҭцан, сыпшзоуп ҳәагьы бхы бымжьан, аӄәышра згу апшзарагьы лыгуп. Абри бхабмырштҭыр еиҳа ибзеиҕьхоит.

М а к т и н а. Ус акәзар акы бысцәымшәан. *(Атеннис мпыл нышьҭарсны.)* Сара сцеит. Сангьы шьҭа даилап.

А с м а ҭ. Бымцар бымуа... ани агылҩызы дыбзыпшымкәа дыӄам, агызмал.

М а к т и н а. Избоит уи бара былаҿы дшымааиз, аха зегь акоуп деишьхныккалангьы дыӄазам.

А с м а ҭ. Уи бара бгәы дшахәоу сара ибзиазаны избарҭоуп.

М а к т и н а. Изла?

А с м а ҭ. Бажәақәа рыла.

М а к т и н а. Саҳәшьаду, ари бара боума?!

А с м а ҭ *(даақәыҧсычҳаны)*. Сакәушәа-сакәымшәа.

М а к т и н а. Саргьы убасшәа бызбоит.

А с м а ҭ. Бара, избан?

М а к т и н а. Избанзар, есымша хәычҭцас бсацәажәон...

А с м а ҭ. Бара арахь бҭыпҳахахьазаарын, сара исызгәаҭомызт акәымзар. Есымша бхәычхома нас, шьҭа аӡәгьы бзиа дыббап, баргьы бзиа бибап, аҧсҭазаара убас ишьақәыргыланы иамоуп, аха сара уи акәым, даҽакуп сзыцәшәо...

М а к т и н а. Уи арбан?

А с м а ҭ. Аамҭа аҧыҩлара. Зыҿҳәара уркьаҿуа аразҟгьы кьаҿхоит, схәычҵы. Аха бара быҟәраҿы уи еилкаашьа амаӡам, убри ауп арыцҳара.

М а к т и н а. Сара акымзарак сзеилкаауам.

А с м а ҭ. Есымша бынамыс цҟьаз, бхы пату бзаҟәыз, абри ауп ибасҳәарц исҭаху.

М а к т и н а. Бара агәра бго, сара уи насыҧ шсынаҭо?

А с м а ҭ. Насыҧс иҟоу хьӡуп, схәычҵы. Хьӡы змам насыҧс имоузеи? Ус сҳәеит ҳәа, ухьз ыҟаны, арахь унасыҧданы уаанхаргьы ауеит. Аҧсҭазаара егьа хкы рыла иреижьоит ауаа.

М а к т и н а. Сара ус зхыбҳәаааауа здыруеит. Изхарада? Зегьы-зегьы – бара. Ах, саҳәшьаду, саҳәшьаду, арахь сбырҟәышырц бҭахуп...

А с м а ҭ *(илзымбатәбарахны)*. Мактина, бара бызҿу сзеилкаауам?!

М а к т и н а *(дыччо)*. Асҟак бзыршәазеи?

А с м а ҭ. Бара иахьак избахьоу бакәӡам.

М а к т и н а. Иамоузеи нас аӡәы бзиа дыббахьазар?

А с м а ҭ *(еиҭах даагачамкны)*. Мактина!..

М а к т и н а. Баргьы Дамеи ҳәа аӡәы бзиа бибон, саҳәшьаду. Уи аибашьра дахьыргаз дыбжьаӡит. Ари аргамоуп – зегьы ирдыруеит, ирҳәоит.

А с м а ҭ. Нас уи ала исабҳәаран иҟоузеи?

М а к т и н а. Мап, саҳәшьаду, сара ахаан бысзеилкаараны сыҟам...

А с м а ҭ. Зны сара сықәраҿы бнеир...

М а к т и н а. Сара исзеилмырго ба бқәыпшроуп.

А с м а ҭ. Са сқәыпшреи ба бқәыпшреи хәыки шьхаки рыбжьоуп, урҭ еидкылашьа рымам.

М а к т и н а. Бара еиҳа быпшӡан, еилкаауп. Бара иахьагьы быпшӡоуп. Иахьагьы ибеиҽеырбо ыҟоуп, саҳәшьаду.

А с м а ҭ. Урҭқәа зегьы мцуп. Ибаҳауа зегьы рыгәра бымган.

М а к т и н а. Ах, саҳәшьаду, ибдыруандаз шаҟа сгәы брыцҳанашьо.

А с м а ҭ. Изакәазы?!

М а к т и н а. Хатҵа бахьымцаз.

А с м а ҭ. Бара сгаӡа...

М а к т и н а. Ибзиоуп, сгаӡаз, аха издыруеит шаҟантә шаҟаҩы бгәы хырхуа брызхәыцхьаз.

А с м а ҭ. Бара уи дыршьас иабҭазеи?

М а к т и н а. Сара сықәраҿы уи адырра мариоуп, аха иҟалозма ажәа зыбҭаз ихабар бзымдыруа бгәы-быпсы ибҭар ҽеаӡәы. Уи пҵсахрак иаҩызан, ицәапҽеыгаран бара бзыҳәа.

А с м а ҭ. Имаҷҩума ус еипш ҟазтҵаз, нас... Рқьабз рзеиламгеит, рыламыс убриаҟара ицқьан.

М а к т и н а. Изакәытә қьабз ҿаастҭоузҽеи! Это же кошмар, тетя, дикость пещерная. Базхәыци шаҟа гәнаҳала ишьыз бқәыпшреи бҿареи.

А с м а ҭ. Шьҭа сара сқәыпшра сгәалашәо сыҟам.

М а к т и н а. Ус зыбҳәо, сара сышиашо сбырдырц бҭахым ауп. Иҳәа, саҳәшьаду, сара сиашоу сиашаму?

А с м а ҭ. О, уи аибашьра, шәипхьыз згымхаша.. Еилызкаахьада шаҟа гәнаҳа, шаҟа рыцҳара ааннажьыз.

М а к т и н а. Бара ианакәызаалак бхы аҭҟыс аҽеаӡәы дрыцҳабшьоит. Избан абас бзыҟоу?

А с м а ҭ. Аҽеаӡәы ҳәа бызҿу убригьы дуаҩпсуп ҳара ҳаипш. Згәырҩа иазаанхаз, илакҿа шаартугьы ихашҭуеит. Уаҳа акгьы улымшаргьы аамҭак изыпҭҵәа, уааидтәал, дырцәажәа. Игәырҩа-ихьаа еиҭеиҳәартә дҟаҭҵа. Убри иара ипсы еивнагоит.

М а к т и н а. Бара ус егьаҩы рыгәшәымшә бухьеит, аха дыҟоу бара бзы убас еипш ҟазҵахьоу?

А с м а ҭ. Сара изуеи... хаҭҵа сымцеит ҳәоу? Хаҭҵа иҟоу аразҟыдагьы дыббап.

М а к т и н а. Нас бара бтәала арыцҳаҭҵәҟьа дарбан?

А с м а ҭ. Згәырҩеи зхьааи маӡазтәыз, зыпсымҭазы зҿы иазмырҳәаз.

М а к т и н а. Ус имҩасыз еилкаашьагьы имам.

А с м а ҭ. Убригьы мышкызны аӡәы деилимкаар ауам. Имаӡа цәырҵуеит. Ари адунеи аҿы инаунагӡаны дгьыли-жәҩани рыда уаҳа акы ыҟаны избом.

М а к т и н а. Бара убас еипш аӡәыр деилыбкаахьоу, саҳәшьаду?

А с м а ҭ. Бара аҿахәы аҿыхразы быфраҭзаап... шьҭа иазҳархап.

М а к т и н а. Мап, саҳәшьаду... сбыҳәоит... сара амаӡа ҵәахышьа здыруеит... сыгәра га, ажәа бысҭоит.

А с м а ҭ. Сара ус еипш акгьы сыздыруам, аӡәгьы дсыздыруам.

М а к т и н а. Ибдыруеит, ибдыруеит, мамзар ари аҩыза бҳәаӡомызт. Саҳәшьаду, сбыҳәоит.

А с м а ҭ. Баша сыхҭабымкын.

М а к т и н а. Иахьа ибымҳәаргьы уаҵәы ибсырҳәоит, иббап, сыбпыртҵраны сыҟам.

А с м а ҭ. Шьҭа бнадгьазкыл. Башаӡа ибҳәозаап... зынӡаск сара бсеиҧшӡам.

М а к т и н а. Сбеиҧшуп, сбеиҧшуп! Иббап саргьы амаӡа аҭҵәахышьа шыздыруа.

А с м а ҭ. Иазыбуазеи ииасхьоу акы? Еиҕьуп акы бнацҳар. Амла бшакыз бымбаӡои?

М а к т и н а. Саҳәшьаду... *(Длыргәыбзыҕуеит.)*

А с м а ҭ. Ибзиоуп, сгаӡа... Хымҧада ибасҳәоит. Нас, аҽеазны.

М а к т и н а. Иахьа, иахьа... абыржәы, саҳәшьаду.

А с м а ҭ. Сыҧсы ҭыбымхын, ибасҳәоит, ибасҳәа. Издыруада бара уи ихшыҩрҵаганы ибзыҟаларгьы. Убри сазхәыцны сҭоуба шеилазго бдыруазаап.

Аҽеаанкылара.

Ҽнак, ааҧынрак азы, ҷкәына қәыҧшк ҳҟыҭа даланагалеит. Уи изыҟамҵоз арбаныз? Зегьы ртәы идыруан, зегьы дрызҟазан. Знык-ҩынтә даауххәапшыр, усахьатҵәҟьа ҭихуан. Убас дшан анасыҧда иара.

Аҽеаанкылара.

Абас, хымз инарзынаҧшуа абраҟа даанхеит. Ҳҳаблаҿы ҳаҷкәын ҳәа иарҳәон. Уи убасҟак иҟазшьа бзиан, иаразнак дынулатҵәа дцон. Дҟат-ҟато, ихахәы еиқәыбырфынха, аҧшӡара дакны дагон... Амыжда, ма ҳбызшәа шҧагәникылоз.

М а к т и н а. Дабатәииз иара? Арахь иаара шҧаҟалеи?

А с м а ҭ. Қалақь ҷкәынан... ихьӡ сгәалашәом, ҳбызшәа итҵарц иҭахын. Ара дахьааиз, раҧхьаӡа дахьымҩахытцыз аҭаацәараҿы, ибжьаӡны иҟаз рыҷкәынк дхынҳәызшәа иааилаҳәын, дааныркылт, убра дыҟан... иҟалаша шузахмырҧо ҩашьом.

М а к т и н а. Убра даанымгылар акымзарак ҟамлаӡоз?

А с м а ҭ. Уи адырра уадаҩуп.

М а к т и н а. Исзеилкаауам, дзыниарыз рыцҳарас?!

А с м а ҭ. Хаҭала иара ипеипшхаз сыздыруам,аха убри аҩнаҭа арыцҳара ҩналеит.

М а к т и н а. Ишԥа, иара ихӃьану?

А с м а ҭ. Аибашьра иахӃьаны.

М а к т и н а. Акгьы сзеилкаауам.

А с м а ҭ. Ишԥабҳәеи?

М а к т и н а. Акгьы, акгьы. Иҳәала, саҳәшьаду, иҳәала. Ибҳәо џьашьахәуп.

А с м а ҭ. Ус ишаауаз, абри аҩнаҭаҿы рапхьа абзиабара цәыртцит. Бзиа иеибабеит аԥшәма иаҳәшьеитцыб затцәи абри аҷкәыни. Ҽнак шьыбжьаанӡа еибамбар рзымчҳауа инеит.

М а к т и н а. Ибзиоуп, аха бара абарҭқәа дыршьас ирыбҭазеи?

А с м а ҭ. Лареи сареи цсык еицаҳхан, еиқәлацәаз ҳакәын... ҳабжьара маӡа Ӄалозма.

М а к т и н а. Ларгьы дыԥшӡамкәа дыӃамызт.

А с м а ҭ. ИабаӃоу лыԥшӡарагьы лмыхәеитеи.

М а к т и н а. Дижьеит, хымԥада... агәымха!

А с м а ҭ. Ус бымҳәан.

М а к т и н а. Ҿыстӡом, иҳәала, саҳәшьаду.

А с м а ҭ. Аҿҳәара цыртцәеит. Иӡбеит, зны иҩныӃа дцаны иҽеиқәиршәарц, иҭаацәа иреиҳәарц. Мчыбжьык, жәамш ирхымгакәа дгьыжьраны дыӃан, аха дцеит, уаҳагьы ихабар зыӃамлеит... Ахымш рыҽны аибашьра иалагеит...

М а к т и н а. Лареи бареи заӃа лахьынтцала шәеипшузеи?

А с м а ҭ. Уи лыхҭыс араӃа интцәозҭгьы...

М а к т и н а. Уаҳа илыхьраны иӃааз?

А с м а ҭ. Ақәыԥшра есымша аамҭа иапыҩларц аҭахуп, Мактина. Убри иахӃьаны уаҳа дизыпшыр дзизымпшуа, лҽылшьыр-лҽылзымшьуа, арахь лхы ахьылгара лзымдырyа, абри аҩыза аҭагылазаашьа лзыӃалеит... Ишԥасҳәари... лбаҩлтәымкәа даанхеит.

М а к т и н а. Какой кошмар!

А с м а ҭ. Биашоуп, Мактина. Аԥсуа ҭыԥҳа лзы еиҳау хьымӡӷ ыҟоума.

М а к т и н а. Ахәыҷы длыхшоу нас?

А с м а ҭ. Длыхшеит, аха уи лҭацеи лашьеи ирхылҵыз рыҷкәын затҵәы иакәушәа ауп ауаа иахьагьы ишырдыруа.

М а к т и н а. Ас ҟатцашьас иарҭазеи?!

А с м а ҭ. Ухьӡыданы уаанымхаразы иумхәыцуа, иумҵәахуа арбану.

М а к т и н а. Нас иара идыруоу иантцәҟьа дызусҭоу?

А с м а ҭ. Убри акәӡан ларгьы гәҭыхас илымаз. Данԥслакь иалхәарц азы лҭаца длыҳәахьан. «Ианамуӡах, ма сан мыжда ҳәа анышәынҭра дныҟәлалап, иаргьы шьҭа дарԥысуп» лҳәагәышьон. Аха убритцәҟьагьы Анцәа илаҭәеимшьеит, – лҭаца аԥхьа дыԥсит. Лара агәаҟ, ас мацара лгәы ианбанӡалшоз, уахык дахьнышьҭалаз уаҳагьы лыбла лызхымтит. Амала лыԥсышьа бзиахеит. Сара уи дансгәаламшәо ыҟаӡам.

Аҿаанкылара.

М а к т и н а. Шаҟа игәыҭшьаагоузеи ибҳәаз, саҳәшьаду!

А с м а ҭ. Саргьы сбыҟәшаҳаҭуп.

М а к т и н а. Нас избан, саҳәшьаду, абас ҿымҭӡо бызтәаз?

А с м а ҭ. Сара исҳәараны иҟааз?

М а к т и н а. Иҟалаз шыҟалаз. Усҟан ауаагьы ҳәатәроуамызт.

А с м а ҭ. Уи хҿыхшьа лымамызт. Лызӷабра лзымбазар ирхарои ауаа?

М а к т и н а. Аха лара убысҟак бзиа дылбазар?

А с м а ҭ. Зегь акоуп, иҟалом. Уи аласреи аԥсыҿреи ирҟазшьоуп ҳәа иԥхьаӡоуп.

М а к т и н а. Уара бзиа узбаз?.. Уи ишԥеиԥхьаӡо? Убрыгьы убас аума?

А с м а ҭ. Уи атәы сара исыздыруам.

М а к т и н а. Шаҟа бмаалыҟьузеи…

А с м а ҭ. *(иаарымчны)*. Мактина!.. Ма быԥхашьа…

М а к т и н а. Саҭамыз… *(Длыргәыбзыӷуеит. Дгәыдылкыларц лҭахуп.)* Сара убысҟак бзиа бызбоит…

А с м а ҭ. Наҟ бнаскьа, агаӡа.

М а к т и н а. Снаскьом. *(Дгәыдылкылоит.)*

А с м а ҭ. Шьҭа иазырха… бнаскьа сҳәеит.

Аҭел абжьы гоит.

М а к т и н а *(аҭел шьҭыхны)*. Сӡырҩуеит… Есма, ари бара боума? Бабантәиасуеи? Уаҟа иҟада?.. Исыздыруам… Мап, мап сызнеиуам… Зегь акоуп сызнеиуам… шәымгәаан… Абзиараз. *(Аҭел ықәылҵоит.)*

А с м а ҭ. Ибзасуаз дарбан?

М а к т и н а. Сҩыза лакәын.

А с м а ҭ. Дабабыԥхьоз бымҳәои?

М а к т и н а. Акино ахь.

А с м а ҭ. Иараби, убарҭ бҩызцәа ҭынха дрымаӡами? Иахьыҟоу рыздыруам, изҿу рыздыруам.

М а к т и н а. Избан, саҳәшьаду? Убри афильм зегьы уамашәа идырҿхәоит.

Ҩапхьа аҭел абжьы гоит.

Сӡырҩуеит… Мака, сара ишәасҳәеит… шьҭа асра шәаҟәыҵ. Издыруеит. Сызнеиуам… Ах, бышԥаҟоу бара!..

А с м а ҭ. Ихароума?

М а к т и н а *(аҭел ахь)*. Баангыли… *(Асмаҭ лахь.)* Иарбан ихароу?

А с м а ҭ. Акинотеатр.

М а к т и н а. Абра, зынӡа иааигәоуп. Ибгәалашәоу… *(Аҭел ахь)*. Мака, бара сыбҿӡам… помолчи минутку…

А с м а ҭ. Ибҭахызар бца, сара бааныскылом, аха ас амла бшакуа…

М а к т и н а. Сара амла сакӡом… *(Аҭел ахь)*. Изакәи?.. Булочки?.. Бегу. Арахь шәысҧыла. *(Аҭел ықәылҵоит.)* Саҳәшьаду, нанагьы шьҭа дааироуп. *(Ддәықәлоит.)*

А с м а ҭ. Мактина, баангыли, ибшәу бымбаӡои?

М а к т и н а. Саҳәшьаду, сагхоит… ас шаҟаҩы ныҟәода ақалақьаҿ. *(Ддәылҟьаны дцоит.)*

А с м а ҭ. Дгаӡоуп макьана… Анцәа дрыцҳашьа… *(Аҧенцьыр дадгыланы Мактина дылзыҧшуеит, лнапы лзылҟьоит.)*

Аҽаанкылара.

Сышҧаҟо мшәан иахьа… сзеиуоу сзымдыруа… Сызлацәажәоз закәыз – сҿы иҭысымхыцыз…

Избоит сшьақәыгәгәаара шхало, еиҕьуп заа хәшәыла ихысҽыр. *(Асасааирҭа аанлыжьуеит. Асцена ҭацәны иаанхоит.)*

А ҧ а р д а

Аҩбатәи ақәгылара

Иаабац асцена – гьамала ирхиоу, иҭбааҭыцәу Б а ҭ а л иҩнаҭа асасааирҭа. Дааҩналоит Б а ҭ а л. Шьытцәрак ашәҭқәа икуп. Дишьҭаланы дааиуеит имашьынаныҟәцаҩ. Уи ашампанҩы ала иҭәу коробкак датцоуп.

А м а ш ь ы н а н ы ҟ ә ц а ҩ *(иику азы)*. Ари абасыргылари?

Б а ҭ а л. Абнахь, абартцахь инаганы иргыл. *(Амашьынаныҟәцаҩ Баҭал иахьиирбаз ахь иҿынеихоит. Дааҩналоит Асмаҭ.)*

А с м а ҭ. Уаама, нан? Ас заа уаауа усымбацызт…

Б а ҭ а л. Асмаҭ, бара иахьа ақыҭахь бымцаӡеи?

А с м а ҭ. Сгьажьит, нан, хәшәык схашҭын, иара сымамкәа акы смаҭәаны сыҟам. Ихажәгалаз закәызеи, нан?

Б а ҭ а л. Ашампанԥы. Абри аваза ӡык бызҭаҭәар, абарҭ ашәҭқәа убра инҭаҳаргыларын.

А с м а ҭ. Арахь исыркы. *(Авазеи ашәҭқәеи лыманы дҽәылҵуеит.)*

А м а ш ь ы н а н ы ҟ ә ц а ԥ дхынҳәуеит.

Б а ҭ а л. Аԥбатәигьы иара убрахь инага. Ашьыжь иуасҳәақәаз хаугалазу?

А м а ш ь ы н а н ы ҟ ә ц а ԥ. Ааи. Ишсырҭаз еипш арахь иаазгеит. *(Дҽәылҵуеит.)*

А с м а ҭ ашәҭ аваза иҭаргыланы дааԥналоит.

Б а ҭ а л *(аваза лымхуа)*. Арахь исыркы. Абра иқәгылаз. *(Ашәҭқәа риашо)*. Абас иҭагылазар еиҳа ипшӡахап.

А с м а ҭ. Сасыҳәа аӡәыр дааираны дыҟоума, нан?

Б а ҭ а л. Асас иаха змада... саатки бжаки рышьҭахь сара амԥа сықәларaны сыҟоуп.

А с м а ҭ. Уабацои, нан?

Б а ҭ а л. Саҳәшьаду, шьҭа исыдыбныҳәаргьы ауеит.

А с м а ҭ. Иудысныҳәало арбану? Исоумҳәои.

Б а ҭ а л. Абысҟаамҭа сыззыпшыз аҭып аҿы сшьақәдырґәґәараны иҟоуп. Ҿцәажәарак аҳасабала сымцар ауам, аиҳабду дсыпхьоит.

А с м а ҭ. Иудысныҳәалоит, нан. Уагьгәыдыскылоит. *(Дгәыдылкылоит.)* Ауаа убзырӡы рҳәо Анцәа уҟаитцааит, уи еиҳау насыԥ арбану?

А м а ш ь ы н а н ы ҟ ә ц а ԥ аҿа коробкак хеигалоит.

Б а ҭ а л. Сыбзырӡы рҳәоит азоуп сагьзышьақәдырґәґәо.

А с м а ҭ. Нагӡара зауша... сара саҟара уи еигәырґьараны иҟада?

А м а ш ь ы н а н ы ҟ ә ц а ԥ. Сара шьҭа сцалап.

Б а ҭ а л. Уца, иудыруеит уааираны уаныҟоу.

А м а ш ь ы н а н ы ҟ ә ц а ԥ. Издыруеит.

Б а ҭ а л. Уца, уаангыли... исхашҭыр аасҭа... Уаҵәы, ашьыжь Аида уаалыдҵаал, издыруада џьара аказы улҭаххар.

А м а ш ь ы н а н ы қ ә ц а ҩ. Ибзиоуп.

Б а ҭ а л. Уца.

А м а ш ь ы н а н ы қ ә ц а ҩ дцоит.

Б а ҭ а л *(ҿиҭуеит)*. Мактина!

А с м а ҭ. Мактина дықаӡам, нан.

Б а ҭ а л. Уажәыгь дмааӡаци?

А с м а ҭ. Лҩызцәеи лареи акино ахь ицеит.

Б а ҭ а л. Акрылфазар?

А с м а ҭ. Изақаразаалак... исҭахым лҳәеит.

Б а ҭ а л. Дҭыԥҳахо далагеит. Даазқәылаз мчыла акрылҿоумҵар уаҩҵас акрылфашам. Илыцлар ҳәа дшәоит. Лара лтәала дҿырбаргьы цәгьа илымбо дықоуп.

А с м а ҭ. Макьана изаацәоуп, Баҭал. Уи сымш, абыржәы ауп даншәарҭоу, зынӡак лгаӡамҭа дҭагылоуп. Шәылаԥш лхызароуп, аха иабақоу, лан лакәыз, лаб иакәыз шәусура шәахашәаланы зныкгьы шәсымбац. Ахәыҷы лхы дазааныжьуп, ус иқалома?!

Б а ҭ а л. Ауаҩы ҳәарыла дзыбзиахом, Асмаҭ... Избан ус зыбҳәо? Дызлабгәамԥхо илымои Мактина?!

А с м а ҭ. Дызшаз дисасуп. Ус ак баны ҳәа сцәажәом.

Б а ҭ а л. Уи леиԥш ааӡара змамгьы уаахоит. Бара бымшәан... иахьа бхы шԥаббо?

А с м а ҭ. Акыр сеигӡьуп.

Б а ҭ а л. Асааҭ шақа ықоузеи? *(Асааҭ даахәаԥшуеит.)* Аида дмааиӡаци?

А с м а ҭ. Мап, макьана дмааиц. Саргьы баша аџьабаа лсырбеит.

Б а ҭ а л. Изакәазы?

А с м а ҭ. Исҭахым ҳәа шласҳәоз авокзал ақынӡа снаскьалымгар лымуит, арахь дыццакуан, лусура дагхон.

Б а ҭ а л. Дагхаргьы дыршьрымызт, егьирахь бахьымцаз еиҳагьы еиҕьуп. Уаҵәы хәылбыҽха смашьынаныҟәцаҩ бигап.

А с м а ҭ. Ишҧоуҳәои, нан... аҳәынҭқар имашьына...

Б а ҭ а л. Шьҭа анкьа еиҧш бысмеигӡалан, Асмаҭ... Иахьа сара исылшо рацәоуп.

А с м а ҭ. Суеигәырҕьоит, нан.

Баҭал днеины ҿыц ашәҭқәа еилиргоит.

Арҭ ашәҭқәа иааугаз изызҳәозеи нан, ус баша аҩнытҟа иарҧшӡарц азы аума?

Б а ҭ а л. Уаҵәы Аида илымшироуп, ишыббо сара сақәшәом... лара ашәҭқәа цәгьа дрызгагоуп.

А с м а ҭ. Исоуҳәо закәызи! Сара ҵабга, ишҧасгәаламшәеи! Шьҭа сара иҟасҵаран иҟоузеои!

Б а ҭ а л. Иҟабҵахуеи... Уаҵәы лҩызцәа ааиуазар акәхап. Уи азыноуп ашампанҩы зхазгала. Баарыдтәалар – баарықәныҳәап, уаҳа иарбану.

А с м а ҭ. Ус иҟалома?.. Иаасыхьзеи иараби?!

Б а ҭ а л. Ишыбхашҭыз ауп, мамзар, беидараҧсараха амҩа быққәзаарын уажәы. Ҳаихбаала ҳамцозаргьы, шьҭа акы ҳазрыцҳаҵәҟьаны ҳаҟам. Иазхоуп шаҟа аҵьабаа ҳзыббахьоу... Бхы башьҭаз, Асмаҭ.

А с м а ҭ. Нас ари иаасрыхуа, иҟасҵо згьы ззыҟасҵо арбан?

Б а ҭ а л. Бырҟәаҵ згьы, быҧсы шьа ҳәа басҳәеит. Ҳзааӡаз ҳаҩнаҭа ашә ахьаабыртуа мацара изаҧсоузеи.

А с м а ҭ. Убригьы, сара адунеи сахьынӡақәу, нас...

Б а ҭ а л. Иахьынӡауа ҳнеилап. Иуадаҩуп ҳаҧхьаҟа иҟалаша аилкаара, Асмаҭ.

А с м а ҭ. Анцәа бзиа ҟаитцааит, нан.

Б а ҭ а л. Абзиа зхазы мап аҵәызкхьада, уи ами ҳарҭ згьы иаҳҭаху.

А с м а ҭ. Мап, сара сҭаца ус сзылҧыларaны сыҟам.

Б а ҭ а л. Нас иҟабтцараны иҟои?

А с м а ҭ. Ақалақь сналапш-аалапшып.

Б а ҭ а л. Иаҭахым ҳәа басҳәеит… Абра баатәа.

А с м а ҭ. Уара ус уҳәоит… Ах, сышпапхашьеи уҳәарауазеи!.. Ухәгьы сырхиаӡом… сара сцеит.

Б а ҭ а л. Баангыл нас… абар, аҧара бысҭоит.

А с м а ҭ. Сара исымоуп. *(Дцоит.)*

Аҭел абжьы гоит.

Б а ҭ а л *(аҭел шьҭыхуа)*. Ааи сара соуп… Аусқәа шпацои? Ишпа? Жәа-миллион мааҭ рыхә џьаргьы иарбаӡамкәану? Рацәа даҿашәеит… Макьанагьы шәалымгаӡац… Шәанбазалгои?.. Ишпа?! Агәыхь иоуны ахәшәтәырҭахь дыргама?Ианба?.. Шәижьазар ҟалоит. Ибзиоуп, ибзиоуп… Сара уатцәашьҭахь схын-ҳәуеит… Аринахысгьы иҟоутцаша уара иудырып! Абзиараз. *(Игәалаҟазаара еиҳагьы ишьҭыҵуеит.)*

Дааҩналоит А и д а.

А и д а . Уаахьоума? Егьа зундазгьы уапхьа сзымааит.

Б а ҭ а л. Ишыббо сааины сыҟоуп. Бара сыбзыпшуп.

А и д а. Акырҭцуама уааижьҭеи?

Б а ҭ а л. Рацәакгьы тцуам.

А и д а. Еизарак апшьырган ҳзалымгеит, аха уматәақәа сырхиахьеит.

Б а ҭ а л. Сара заа ибыдысныҳәалоит…

А и д а *(дңышәырччо)*. Исыдуныҳәало арбан, сахьажәызу?

Б а ҭ а л *(лафшақә)*. Бажәит, Аида, аха исзеилкаауам, сара бгәыдкылара еиҳагьы сгәы заҳәо… *(Дгәыдикылоит.)*

А и д а. Аиашазы, сажәытцәҟьоу, Баҭал? .. Уара уоуп есааира иҷкәынхо. Саргьы угәыдыскылоит. *(Дгәыдылкылоит.)* Ашәҭқәа рзы иҭабуп.

Б а ҭ а л. Уатцәазы бгәы иҭоузеи?

А и д а. Уара уҟамкәа азгәаҭара иагьысҭахцәам, аха ишсарҳәо ала, сусура аҟынтәи имаар рушам.

Б а ҭ а л. Бара быхиоу?

А и д а. Макьана ҟатца сымам. Акгьы еидысымгалац, аха уи хьаам.

Б а ҭ а л. Сара аҩы хазгалеит, афатә злыбхышагьы – убас, акыр агхозар, смашьынаныҟәцаҩ иабҳәаар ибзааигап. Уи уатцәы шьыжьнатцы дааиуеит. Ахаа бзызӡышагьы дбымоуп.

А и д а. Исзызӡуада? Дарбан ус еипш исзупшааз?

Б а ҭ а л. Асмаҭ.

А и д а. Уи иахьа лыҩныҟа, аҳыҭарахь дцеит. Илгәаламшәеит акәымзар...

Б а ҭ а л. Илгәалашәеит.

А и д а. Ишҧа, нас ара дыҟоума?!

Б а ҭ а л. Аҳалаҟь далоуп, џьара ҳамҭак бзаалхәаар лҭахуп.

А и д а. Дзакәытә пҳәысузеи!.. Уи ҳаҩны даныҟоу ныҳәак ҳамоушәоуп сшыҟоу.

Б а ҭ а л. Ҳара ҳада илымада... Ларгьы лпсы ҳахҭнылтцоит аиашаз. Иазырха, баргьы бхәычым, бхы башьҭаз ҳәа ласҳәеит. Тцаны, лџьабаа рацәоуп, лыпсы лшьар сҭахуп.

А и д а. Убастцәҟьа саргьы. Иубап, сынтәа аҧсшьарамшқәа анызгалак, лара лахь сымцозар. Исылшо ала лусқәа лымыздап.

Б а ҭ а л. Сыбмырччан... бара уахь бцеит ҳәа ибзыҟатцараны иҟои, баагылазар аӡаӡа иламлац аҳалаҟь пҳәыс, наҟ дердс былмоуазар.

А и д а. Заа усхымыччан. Уара ухаҭагьы усыманы сцоит, иулшогьы пысшәап... Ах, саҭамыз!.. шьҭа уара аҽага укуа уҟоума... еиҳаб дук.

Б а ҭ а л. Баргьы заа бысхымыччан.

А и д а. Сара сузыгәдууеит, Баҭал. Иудыруанда шаҟа суеигәырҕьо!

Б а ҭ а л *(длыхлафуа)*. Сара сакәу мамзаргьы смаӡура акәу бзеигәыргәо?

А и д а. Ус шҧоуҳәо, Баҭал? Иахьеипш есымша ҳауҟахыз. Иухашҭма уаҳәшьаду даҳзаандаз ҳәа ҳанҧшуаз?

Б а ҭ а л. Убасҟангьы сара сеитцкыс матцурала еитцаз исеигьны инхон, избанзар, дара реипш сара сызгьычуамызт, Аида.

А и д а. Убри азыноуп жәеиза шықәса анцьныр хада иҭыц уззахымсыз. Иара убраагьы уаанкылан уахьрымаз џьашьатәуп.

Б а ҭ а л. Акыр зычҳаз – акыр ибеит, рҳәоит. Убас смааиуазҭгьы иахьа сахьыҟалоз здыруада. Имаҷҩума абахҭа иҭашәаз, аинфаркт зауны зыпсҭазаара иалтцыз. Сара иахьа сымч-сылшара рҳәаақәа шьарда иҭбаахеит, шьҭатәи амҩа еиҳа имариоуп.

А и д а. Саргьы абарҭ зегьы среигәыргьоит, Баҭал!

Дааҩналоит А с м а ҭ.

Ҳаҳәшьаду, шаҟа сшәеигәыргьаз жәдыруандаз!

А с м а ҭ. Бзеигәыргьаша ббалааит, нан. Иазыбуазеи сара арахь акгьы сацсамхеите... иаапхьаскыз аҿамаҿа аҩны иаанхеит.

А и д а. Хьаас ишәымкын. Ишәку арахь иаажәги. *(Илку лымылхылц лҽыназылкуеит.)*

А с м а ҭ. Уи макьана сара исанажь.

Б а ҭ а л. *(длафуа, Аида лахь)*. Шьҭа уатцәынӡа ибычҳар акәхоит.

А с м а ҭ. Уара уҽааанкыл.

А и д а. Ҳара ҳаибабап.

Б а ҭ а л. Ибзиоуп, сара сышәпцырхагам, амала акы снашәырцҳа... *(Астол ахь инапы нархханы.)* Иара абраатцәҟьа сыншәықәныҳәап. Сыпсы сшьап, нас уатцәашьҭахь азынӡа...

А и д а. Уажәытцәҟьа... Зегьы ҳнеидтәалап. Мактинагьы шьҭа дааилап... Ҳаҳәшьаду, сара зны ишәсырбароуп уи шаҟа ибзианы атеннис дыхәмаруа.

А с м а ҭ. Нан, уи акино ахь дцеит, лҩызцәагьы лыцуп.

А и д а. Астадион ахь дзымцеи?

А с м а ҭ. Санылба даасыдхалан...

Б а ҭ а л. Акиногьы нтцәап... Аҳы, акыр шәымазар, шәаах.

А и д а амаҵурҭахь дцоит.

Асмаҭ, иаацәытцырҳәҳәеи уа иҭатцәахны ибымоу...

А с м а ҭ. Исымоу арбан?

Б а ҭ а л. Аида илзаабхәаз аҳамҭа.

А с м а ҭ. Уахыччарц... Сураргамаанӡа изгапи наҟ. *(Амаӷурҭахь дцоит.)*

Аида астол архиара далагоит, Асмаҭ длыцхраауеит.

Б а ҭ а л. Ашампанҩы сара иаазгоит. *(Дцоит.)*

А и д а *(Аваза иҭагылоу ашәҭ шьыӷәразы)*. Шәҭыс иааҟоу абарҭ реиҕьасшьоит.

А с м а ҭ. Ибзиами, нан, уамашәа ипшӡоуп даргьы.

А и д а. Ишызбаз ала Мактина акгьы лымфац.

А с м а ҭ. Шәлылабжьа, ас акрымфара ауаҩы изеицәоуп.

Б а ҭ а л *(ашампанҩы кны)*. Сара иагьхсыртлоит.

А и д а. Уара иагьужәуеит.

Зегьы ччоит.

Б а ҭ а л. Шьҭа стәар ауама? Зегьы ҳаидтәалоит. Асмаҭ. *(Аҩы зҭоу афужер лышҟа днахо.)* Апхьатәи ажәа бара боуп изаҭәоу.

А с м а ҭ. Сара уатцәынӡа саапшыргьы ауеит. Уара ишьҭых.

Б а ҭ а л. Избоит, уатцәоуп шәара аус дуқәа аншәымоу. Ибзиоуп, сара ишьҭысхып... Асмаҭ Анцәа биныҳәааит...

А с м а ҭ. Сара изуеи, нан!

А и д а. Диашоуп Баҭал. Сара сидгылоит. Анцәа биныҳәааит, ҳаҳәшьаду!..

Б а ҭ а л. Сажәа сараӡа, сара қәралагьы бара сбеиҳабуп.

А и д а. Матцуралагьы Баҭал.

Б а ҭ а л. Матцуралагьы сара есымша сбеиҳан.

А и д а. Саҭамыз... хшыҩлагьы. *(Дыччоит.)*

Б а ҭ а л. Убри азыҳәа баҭастцом. *(Дыччоит.)*

А с м а ҭ. Абас шәеизыгәдуны шәахьеицәажәо сара адунеи азна сгәы ҟанатцоит. Шәеигымзааит, нан.

Б а ҭ а л. Бгәабзиара шьақәгыло, бгәы иааҭабкуа наӡо... абасала сныҳәоит.

А с м а ҭ. Сара сакәым, Аида дныҳәа. Лымшира лыдныҳәал.

Б а ҭ а л *(лафшақә)*. Бара ибымныҳәаз сара дызласныҳәари? *(Аҩы ижәуеит.)*

А и д а. Сара уара усныҳәоит, Баҭал. Сара суеигәырӷьоит...

Б а ҭ а л *(дылџьыҩланы)*. Быпши, Асмаҭ, Аида иҟалтцо?..

А с м а ҭ. Иҟалтцоны иубеи?

Б а ҭ а л. Бҿапхьа дтәаны сныҳәаҿа аанылкылоит. Бара бышпахәапшуеи ари?

А с м а ҭ. О, нан, аҧсуара акәама-тцамарақәа уадаҩуп, иахурҟьацәаргьы ипшӡам, хырҩ азуургьы иееим.

А и д а. Сызурпхашьои, Баҭал? Сара иахьа агәырӷьара сымоуп, маҷк сахнапцааргьы ауеит.

А с м а ҭ. Есымша игәырӷьалаша, нан.

Б а ҭ а л. Ус анакәха, шьҭа бныҳәаҿа скыроуп. Сара Асмаҭ леипш уатцәынӡа аапшыха сымам, убри аҟынтә, Аида, сара заа ибыдысныҳәалоит бымшира! Ибзеиӷьасшьоит...

Ашә ахь атцәтцәабжьы гоит.

А и д а. Саҭамыз.

А с м а ҭ. Бара бҿаанкыл, сара снеиуеит.

А и д а. Мап, мап. (*Ашә ахь дцоит, уаантәи ателеграмма кны дааиуеит.*) Аԥошьҭаныҟәгаҩ лакәын, ателеграмма ҳзаалгеит.

Б а ҭ а л. Иаазышьҭуада?

А и д а. Аслан.

Б а ҭ а л. Ааигәами даныҟаз, уажәы дыззыҳәо арбан? Арахь исырки. (*Ателеграмма даԥхьоит.*) Ишԥа! Бара ари бдыруазма?

А с м а ҭ. Иифуеи, нан?

Б а ҭ а л. Иифуеи бымбои, ҳарԥыс Аслан аԥҳәыс-аагара аҟәикит.

А с м а ҭ. Анцәа дырманшәал, уи сызкәыхшоу! Убри ауп ахи-аҵыхәеи.

Б а ҭ а л. Иабатәи ԥҳәысаагароу макьана, иҵара далгаанӡа.

А и д а. Уара, Баҭал, ус ҟаумҵаӡеи?

Б а ҭ а л. Сара... сара аусгьы зуан...

А и д а. Иаҭахханы иҟалозар иаргьы иуп.

А с м а ҭ. Саргьы исылшо рыгсыжьуам.

Б а ҭ а л. Шәара иаразнакы деиқәшәыршәеит, аха ас иаалырҟьаны дхызхыз дызусҭда, дабатәида лара? Аида, уи ара даныҟаз ак беимҳәар ҟаломызт.

А и д а. Сара иансеиҳәаз иара зегь ӡбны далга-хьан, Баҭал.

А с м а ҭ. Нан, лхы-лҵыхәа ҳәа акгьы беимҳәаӡеи?

А и д а. Араатәуп, ибзиангьы издыруа лоуп.

А с м а ҭ. Араатәызар, нан, ҳара ҳтәы здыруа аӡә лакәхап. Уи бзиоуп.

Б а ҭ а л. Ишԥа, бара дыбдыруану?

А и д а. Сара сакәым, уаргьы дудыруеит, Баҭал.

А с м а ҭ. Аслан сымш, дхәыҷ ҟәыбҷоуп... ус анакәха, шәгәы иақәшәоз аӡә лакәхап.

Б а ҭ а л. Дызусҭада, Аида?

А и д а. Фатима лоуп.

Б а ҭ а л. Дабатәи Фатимоу, сара ус аӡәгьы дсыз-дырӡом!

А и д а. Амш умган, Баҭал, уи аҵкьыс иҟасҵара соуҳәар... дышҧоубо Фатима уара?

Б а ҭ а л. Анцәагьы-ауаагьы... Дысгәалашәом.

А и д а. Иашаны иуҳәома?! *(Дыччоит.)*

А с м а ҭ. Ус анухьуа ҟалоит, амшын ахьӡ зхашҭыз ҳәа баша иаурҳәаах.

Б а ҭ а л. Дсабҳәар дзыпҳау.

А и д а. Анзор ипҳа... шьҭа ухаҿы дааиу? *(Дыччоит.)*

Б а ҭ а л. Анзор?! Дабатәи Анзору?!

А и д а. Баҭал, изакәытә хәмарроузеи иаҧшьугаз?

Б а ҭ а л *(даатәрысны*). Ишҧа! Анзор бҳәама?!

А с м а ҭ. Анзор дарбану, нан?

А и д а. Уи Баҭал изааигәаӡо ҩызоуп. Уара асҟак иҵьашьаны узазҵааи, Баҭал?!

Б а ҭ а л. Мап! Уи ҟалашьа змам усуп!

А с м а ҭ. Избан, нан, уҩыза дахьиӡҕабу азыҳәан иумҳәозааит, уи акгьы иаҧырхаганы иҟаӡам.

Б а ҭ а л. Аида, ибаҳама исҳәаз? Уи ҟалашьа змам усуп.

А и д а. Избан, Баҭал, аӡгаб дугәамҧхаӡои?!

Б а ҭ а л *(Аида лахь).* Абыржәытцәҟьа адырра изыҟатца... уи игәы иҭеикыз мап анацәиимк, сара иара ихаҭа мап шицәыскуа сызиаҳәа, ибаҳама абри?!

А с м а ҭ. Иуҳәо ҟәышрам, Баҭал, аҩыза егьа дааигәазаргьы дҩызоуп, дуашьам дахьугалак, ара ашьа еилаго иҟам.

Б а ҭ а л *(лажәаҟәа игәы иаламӡо)*. Ах, Асмаҭ... сара уи хьаасгьы исымаӡам.

А и д а. Нас иарбану хьаас иуоуз, Баҭал?

Б а ҭ а л. Бара сара ибасҳәаз нагӡа.

А и д а. Аха сара издыруазар ами уара умапкра зыхҟьо.

Б а ҭ а л. Изыхҟьозаалакгьы... сара исҭахым, бара бзы ари азымхаӡои?

А и д а. Шаҟа иаармарианы иуҳәоузеи? .. Ҳара ҳазлатцәажәо ҳхәычы иразҟоуп.

А с м а ҭ. Ааи, нан, Баҭал, Аида иашала дцәажәоит... Иаразнакы ас утцзырҟьаз арбану? Ҭынч шәааилацәажәар ҟамлои.

Б а ҭ а л. Араҟа уаҳа ҳәатә ыҟан избом... изымуа ҳәа ак ыҟоуп, Асмаҭ.

А и д а. Иарбан уҳәаруеи, Баҭал? Изумҳәои иаартны?

Б а ҭ а л. Иапсам уи, Аида!

А и д а. Нас сара Аслан иасҳәаран иҟои?

Б а ҭ а л. Ииабҭаху иаҳәа, Аида... Бара иаабҭаху, амала иара уаҳа лымпан дыҟәымло дысзыҟатца... Ибаҳауоу?

А и д а. Ари цәажәарам, Баҭал.

А с м а ҭ. Саргьы Аида слыдгылаҩуп, нан... Ас убахьоу!.. Бжьынтәы ишәаны знык ипҟа рҳәоит.

Б а ҭ а л. Сара исҳәаз – сҳәеит, салгеит, аҽакала ишзыҟамло шәасҳәеит.

А и д а. Сара еиҭах суазтцаауеит, избан?

Б а ҭ а л. Бара Фатима ҳәа бзыцәнымхо, сара зынӡаскгьы сгәы даҟәшәом.

А и д а. Илывубо арбан?

Б а ҭ а л. Илывызбо бымбо... Уи ҳара ҳаҷкәын диҟәнагоны дызбом.

А с м а ҭ. Нанхеит, дасу ихшара еиҳа дшеиӷьеишьо еилкаауп.

А и д а. Фатима анцәахша диҩызоуп...

Б а ҭ а л. Ҳәарада, уи бара бгәы дшаҟәшәо еилыскаауеит.

А и д а. Баҭал, уҽырҭынч, уи уаргьы убас еипш угәы даҟәшәаараны дыҟоуп.

А с м а ҭ. Аиеи, нан, ус ауп Анцәа ишаҟәитцахьо – ахшара, апҳәысаагара, ахаҭцацара анаарыдгылалалакь, ма аб дытцҟьоит ма ан, уажәы иҳамбеит.

Б а ҭ а л. Егьа утцҟьаргьы хырпашьа змам узаиааиуам, иара уарҭаслымуеит, уи еилкаау усуп...

А и д а. Уара уҿала иуҳәахуеитеи, нас абас агәыпжәара ҳзаурго змааноузеи?!

Б а ҭ а л. Бара сыбзеилымкааит, Аида. Сеилыбкаарцгьы сҭахҙам, амала ибасҳәаз иамаскуеит ҳәа баламган.

А и д а. Шьҭа иазырха, Баҭал. Уара амҩа шумоу ухоумыршҭын. Саргьы исҳәара-изура акы сақәыршәа.

А с м а ҭ. Аиеи, нан, шәхы аиилашәҭца, шәмыццакыкәа шәааизхәыцқәа.

Б а ҭ а л (*Аида лахь*). Башаҙа бхы бымжьан, бызҿу сыжьжьарагьы баӄәыҵ, ибасҳәаз анагҙара бҽазкы, араӄа мыцхәы ацәажәара аҭахҙам, урҭқәа зегьы акымзарак злымҵуа усуп.

А с м а ҭ. Уҽеиқәукыз џьысшьан. Ҿыц уалагарц уаҿума, Баҭал?!

А и д а. Сара уцәажәашьа зынҙаск исгәампхо снеихьеит, Баҭал.

Б а ҭ а л. Аида, сара уи хьаас ишсымам бдыруазарц сҭахуп.

А и д а. Ҳәараҭахума, шьҭа ууаҩ духеит... уаангыл... Абыржәоуп иӄалаз еилыскаауа саналагаз... Анцәа срыцҳашьа, шаӄа изаацәаны ухы ду беиа иубо уалагазеи, Баҭал!

Б а ҭ а л. Узыпсоу анузымдыр, иуеицәоу духычнарц далагоит, Аида.

А и д а. Ажәакала, уара Фатима лҭаацәа уаҭәоушьом. Шаӄа сыччар сҭахузеи.

Б а ҭ а л. Ааи! Уаҩысгьы дысшьом. Дабатәиу, дызусҭда Анзор!..

А с м а ҭ. Нан, дызԥада иара, сара дсымбаҙаци Анзор ҳәа шәызҿу?

А и д а (*Баҭал иахь*). Уиашоуп, уи матцура дук иманы дыӄаҙам, аха Анцәа ишиҳәара дынхоит, акы иазрыцҳаны иӄоу аҙәы иакәҙам.

Б а ҭ а л. Нас ибымҳәои абасӄатәи мал злаирҳаз?

А и д а. Уи ҳара ҳусс иалоузеи, иара дынхоит-дынтцуеит, уаҩы дипцырхагам нак димыхәозар, уи уара ибзиатцәкьаны иудыруеит.

А с м а ҭ. Занааҭс имоузеи, инапы злакузеи, убас деихбаала дкалартә?

А и д а. Сара исыздыруам.

Б а ҭ а л.. Бара ибдырхуа... бара акгьы быздырӡом...

А и д а. Уара иудырууа ауп саргьы издыруа.

Б а ҭ а л. Нас изыбӡозеи, ибымҳәои аус ахьиуа.

А и д а. Сара дасымҭеит... аус ахьиуа ҳәа аҭтцаара саҿымызт.

Б а ҭ а л. Аха бара ибдыруеит, ибзиаӡангьы ибдыруеит уи акры змоу аӡә шиакәу.

А и д а. Уи сара сакәым, ари ҳақалақь аҿы иззымдырууа уаҩ дыкаӡам.

А с м а ҭ. Амал акәым аус злоу, ипату ахьынӡакоу абри ауп.

А и д а. Амал умазар, патугьы уқәлоит, саҳәшьаду.

А с м а ҭ. Нан, уа сызбықәшаҳаҭхом сара.

А и д а. Апсҭазаара убас икалеит, иахьа агьыч иакәхеит иапхьагыланы икалаз, зажәа пхылнадо, изымтцахырхәо, изтцашьыцуа, изызтцаауа.

Б а ҭ а л. Урҭқәа зегьы аамҭалоуп иара изы ишыкало. Дызустда Анзоргьы, аихалых жьақца здызкыло агьыч, ахәарҭлагь иакәӡами? Аха иаабап шьҭа шака имчу! Итцыхәа пыстцәап сеибгазар.

А и д а. Иуҳәо закәызеи, Баҭал?

Б а ҭ а л. Ааи, ааи, иқьафура уажәнатәгьы аҭцыхәа пҭцәахьеит, аха макьанагьы дабакоу... Дҭаз уа ахәышәтәырҭа... Игәы ихьзаап, убама! Игәы имыхьит, аха аамҭа игарц иҭахуп. Еизиҳәҳәаз ипарақәа дҿырхрашәа амала баша дхәыцуеит. Уи ипарақәа ишыбгьыжәхаз издырӡом – сара сажәоуп шьҭа зегь зылшо.

А и д а. Баҭал, сара акымзарак сыздыруам... Иҳәа, дзыниазеи Анзор?!

Б а ҭ а л. Бара боуп исазҳәаша асҟак бгәы дхьааха дзыцҳалаз?

А и д а. Сара уи уара дуҩызаз џьысшьон иахьанӡа!

Б а ҭ а л. Ҳәарада, бара убас игәра бгартә еипш быҟан...

А и д а. Сара исзеилыргом асеиԥш уеилазгаз?! Уара зегьы ухашҭит...

Б а ҭ а л. Сара зегьы ибзиаӡаны исгәалашәоит.

А и д а. Саргьы исгәалашәоит... убри азын усзеилкааушам иахьа.

Б а ҭ а л. Бара убри ада акгьы бгәалабыршәарц бҭахӡами?

А и д а. Исгәаласыршәараны иҟои, Баҭал?

Б а ҭ а л. Ибгәалабыршәаша рацәоуп...

А с м а ҭ. Изакәытә цәажәароузеи уажәы иаацәырыжәгаз, сара шәџьашьаноуп сышшәыхәаԥшуа. Анцәа ҳрыцҳашьа, абас ахаан шәызбап ҳәа сгәы ииаанагомызт.

Асмаҭ лажәақәа рхахьы иааргаӡом.

А и д а. Агәра сызгом, Баҭал...

Б а ҭ а л. Саргьы избоит агәра шыбзымго...

А и д а. Мап... мап... уара уҿала иҳәа ухаҿы иаауагаз.

Б а ҭ а л. Уи аҿазны... аус злоу, бара бхы зызцаны иҟоу ауп.

А с м а ҭ. Ишәҳәо сзеилыргом. Шәарҭ акы сцәыжәӡарц шәаҿуп.

А и д а. Шьҭа ҳара ҳахьнеихьо ақәраҿы... иԥхашьароуп, Баҭал.

А с м а ҭ. Иарбан ԥхашьароу, нан, бызлацәажәо?

А и д а. Исыздыруам ҳәашьас иасҭара, убысҟак игаӡароуп... Баҭал, ари зегьы хыбааразар изыхҟьо?..

Б а ҭ а л. Сгәы бырҭынчырц баҿымзааит.

А с м а ҭ. Изакәытә хыбаароузеи зызбахә цәырыжәгаз! Иараби, иахьа иаашәҿамшәо акгьы шԥаҟам!

А и д а. Анкьа зны Анзор дсеиҽеырбон... Шьҭа избоит абри шакәу ишьара дыҟәызҟьаз.

А с м а ҭ. Анцәа срыцҳашьа!.. Баҭал, иҵабыргума абри исаҳаз? Ипхашьароуп. Абри аҩыза ухахьы ишпаауагаӡеи... Упхашьа!

Б а ҭ а л. Изыхҟьозаалакгьы, сара исҭахым уи ауаҩ ҳаҩны тәартас-гылартас иоур.

А и д а. Уара узызхәыцыз намысдароуп, Баҭал.

А с м а ҭ. Нан, ус рыцҳарак умыхьааит. Уԥазаҵә уизхәыц.

Б а ҭ а л. Исзааг арахь иадрес, схаҭа сиацәажәоит.

А и д а. Уи акгьы злымҵуа усуп, Баҭал... Урҭ зегьы рыӡбахьеит.

Б а ҭ а л. Саргьы убри ауп сызҿагыло.

А и д а. Баҭал, сыгәра га, шьҭа уареи сареи акымзарак ҳалшараны ҳаҟам.

Б а ҭ а л. Еилкаауп, уи дигахьеит. Еиҳагьы сеигәырӷьоит... ааи, ааи, еиҳагьы сеигәырӷьоит, избанзар сара урҭ шеилысхуа здыруеит. Ааи, еилысхуеит, Аида.

А с м а ҭ. Иуҳәо закәызеи, Баҭал!

Б а ҭ а л. Ааи, убас, ишысҳәаз еицш иагьыҟалоит. Мап анысцәик, ихабар симырбароуп.

А с м а ҭ. Баҭал, ихшыҩдароуп иуҳәо, уҽаанкыл!

А и д а. Аслан дыгәшаҭаҩуп... Уиламцәажәан, суҳәоит, мамзар ихы митәик азиур ҟалоит.

А с м а ҭ. О, Анцәа! Суҳәоит, Баҭал, уиԥырхагамхан утҵәаҩаншьап.

Б а ҭ а л. Аслан сара сыԥсахра илшом, Асмаҭ.

А и д а. Убри ауп сара сзыцәшәогьы, Баҭал.

А с м а ҭ. Ҳипхьап арахь. Ҭынч ҳиацәажәап. Ииҳәо ҳаҳап.

Б а ҭ а л. Биашоуп, еиӷьын убас иҟаҵазҭгьы, аха иҟами аамҭа – урҭ уаҵәашьҭахь қьаадла иазхарҵараны иҟоуп ишеибагаз ала.

А с м а ҭ. Иахдырҵааит, иамуеи иахдырҵар.

Б а ҭ а л. Ус иҟаитҵарцаз игәӷәо мзызк аҭахуп.

А с м а ҭ. Абар сыхшыҩгьы ахьазца, ибзиангьы иазцеит.

Б а ҭ а л. Иҳәеи, иаабап изакәу. Зыгәра игаша акы акәзар...

А с м а ҭ. Иаасықәшәаны сыҵсҭазаара салҵит, шәара Аслан адырра ишәҭоит, уаҳа акымзарак аҭахны иҟаӡам.

Б а ҭ а л. Сара ус сзыҟаҵом, Асмаҭ, насгьы избан бара, ҳарҭ, иани иабигьы ҳаҟами... Ибхәыцыз цәгьамзаргьы ҟалап.

А с м а ҭ. Шәара Анцәа дышәхылапшааит. Ус акәзар, ишысҳәаз иҟаҳҵоит, амала издыруеит уи сызкәыхшо даараӡа игәы сшалирсуа, аха уаҳа ианамух, убасгьы иҟаз, егьаурым. Ижәбап, дызҿқәо зегьы нкажьны дкылҟьаса дмаауазар.

А и д а. Сара уи акгьы шалымҵуа здыруеит.

А с м а ҭ. Мап, сара агәра згоит хымҧада Аслан дшаауа.

А и д а. Издыруеит дшаауа, аха иаҳнаҭоузеи иаара?

А с м а ҭ. Ус шҧабҳәои, Аида, ибымбаӡои Баҭали бареи шәцәажәара ахьынӡанажәгаз? Аби аҧеи еицәажәап, еилибакаар ҟалоит.

А и д а. Сара исзеилкаауам... Баҭал иҷкәын еиҳәараны иҟоу?

Б а ҭ а л. Уи сара исанажь.

А и д а. Ари зегьы сара сылаҏкәроуп иаанаго, Баҭал! Ухы уацәыҧхашьа! Сыла узхымҧшыло аҟынӡа ухы ноумгар сҭахуп.

Б а ҭ а л. Ах, шаҟа исҭахыз убас иҟалар...

А и д а. Ус ишызбарыз, аха избан... убрааӈза ҳазнеибагарызеи.

Б а ҭ а л. Бгәы бшажьо бдыруаз.

А и д а. Убасгьы акәзааит, аха уара уажәақәа ухоумырштын, Баҭал.

А с м а ҭ. Шьҭа иазшәырха, Анцәа даахәаны сшәыҳәоит. Избоит аиакәым ахь шәышкылсуа.

Б а ҭ а л *(иҽаaиқәкны)*. Сара ибҳәаз сазыразуп, Асмаҭ. *(Аида лахь.)* Исзааг арахь иадрес. Ишаҳҳәаз еипш схаҭа адырра исҭоит.

А и д а. Сыгәра жәга... шәызҿу акымзарак шалымтцуа здыруеит.

А с м а ҭ. Нан! Абастцәҟьа агәра бгартәеипш ибдыруа акрыҟоума?

А и д а. Урҭ ахәычҷы изыпшуп, ҳаҳәшьаду.

А с м а ҭ. Изакәызеи ибҳәо! Еиҕьын сыбшьызҭгьы, Аида!

Б а ҭ а л *(даалахҿыхxан)*. Ишьахәуп, дааразa ишьа--хәуп! Абыржәоуп аҳәатәытцәҟьа ансоуз... Сгәы ҭынчхеит еиҳа.

А с м а ҭ. Баҭал, ишпеилкаатәу иуҳәаз?!

А и д а. Иаанагоузеи ари?!

Б а ҭ а л. Сара издыруан Анзор ипҳа уаҳа аҽакала дышзыҟамлоз... Алапс... Уаҳа акгьы зымбацыз ҳаҷкәын гаӡашәа иҟоу деиқәжьаҕь дылгеит.

А и д а. Изакәытә пхамшьароузеи иуҳәо, Баҭал! Фатима ашьха ӡыхь еипш дыцқьоуп, сара дызласзымдыруа акгьы ыҟаӡам.

Б а ҭ а л. Ҳәарада... Иагьубарҭоуп иара... Зыӡҕабра пату ззақәымтцаз, ишәҳәа, лапхьаҟа дызцәыпхашьараны иҟоузеи? Ари зегьы заа Аслан ихы иҭагалазар еиҕьуп. Акыр дааннакылозар, абри дшааннакыло здыруеит сара.

А с м а ҭ. Мап, Баҭал, сара изуам уара абри аҩыза агәнаҳа уатцалар.

А и д а. Биазтцаа, гәнаҳамзар иарбан дызтцоу?.

Б а ҭ а л. Ҿыбымҭын! Сара гәнаҳа сымаӡам.

А и д а. Уара уоума гәнаҳа змам!

А с м а ҭ. Изакәытә гәнаҳаузеи зыӡбахә цәыржәгаз уажәы?!

Б а ҭ а л. Сара гәаҕшақә акгьы ҟасымтцеит, дшаҳаҭуп Анцәа.

А и д а. Уара Анцәагьы дурԥашьарц уаҿуп.

Б а ҭ а л. Ибдыруеит… сара амашәыр сақәшәеит…

А с м а ҭ. Ишпа! Уара амашәыр уақәшәану?! Изакәытә машәырузеи, нан, узыниаз?

Б а ҭ а л. Уи ииасхьо усуп, Асмаҭ, шьҭа цқьагьы исгәалашәом.

А с м а ҭ. Исоуҳәоит, Баҭал, мамзар гәҭыхас ишьҭысхуеит.

Б а ҭ а л. Бҽыртҭынч, Асмаҭ, сара гәнаҳа сыманы сыҟаӡам… Уеизгьы досу илахь иану дзацәымцозар акәхап…

А и д а. Уи ала иуҳәарц иуҭаху сзеилкаауам.

Б а ҭ а л. Зегьы гәҭакык-гәҭакык шрымоу… Макьана ус ҳнеилап, Аида… Избоит сыгәҭакы шынаӡо… Уи аамҭа зынӡаск иааигәахеит.

А с м а ҭ. Анцәа угәахәтәы уахьигӡалааит, нан, убри ами абзиа.

А и д а. Убас зегьы гәҭакык-гәҭакык рымоуп, насыҧк иазыҧшуп, аха уи уара еилукаарц уҭахӡам, Баҭал.

Б а ҭ а л. Иҳәа нас… Абри бара хаҭала быззыҧшу арбану?

А и д а. Ҳхәычқәа рынасыҧ, уаҳа акымзарак.

А с м а ҭ. Зхьышьаргәытца сакәыхшо, урҭ уара улҧха-угәыҧха рыгумырхарц суҳәоит… Нан, Баҭал, суҳәоит иуасҳәо уазхәыцырц…

Б а ҭ а л. Саҭабымҭцан, Асмаҭ… сара исҭахым бара абри аус уаҳа бҽалабгаларц.

А с м а ҭ. Егьа ус акәзаргьы, зны исҳәо урҳа, нан.

Б а ҭ а л. Исҭахым сара уаҳа акымзарак саҳарц! Зегь ҟалоит сара ишаасҭаху, шьҭа абри еилышәкаар ахәҭоуп!

А и д а. Ҳәараҭахума, уара ишаауҭаху… Шаҟа аамҭа уазыҧшыз абас аҟалара. Акыргьы учҳаит…

Б а ҭ а л. Избоит уаҳа ҳәатә быманы бшыҟам.

А и д а. Сара уажәы аччареи аҵәуареи сеимаркуеит.

Б а ҭ а л. Сгәанала, атцыхәтәаны ибҳәаз базааигәоуп.

А с м а ҭ. Сшәыргачамкуеит, Баҭал. Исзеилкаауам иахьа ишәытцалаз закәу.

А и д а. Сара аханатә аахысгьы зегь збон, Баҭал, аха исызгәамҭоз иахьатәи амш акәын.

Б а ҭ а л. Бара уажәраанӡагьы ибдырыр ахәҭан наунагӡа ҳәа акгьы шзыҟамлоз.

А и д а. Мап, Баҭал, абасҟатәи аамҭа рышьҭахь…

Б а ҭ а л. Иазхоуп! Шьҭа еилкаам ҳәа акгьы ҳамам.

А с м а ҭ. Сара аҿаҳа-дагәа сиҩызахеит, ишәҳәо акымзарак сзеилкаауам.

А и д а. Нас иахьанӡа абас узааиуааз, Баҭал, иҟамыз ахшара анҳамамыз.

Б а ҭ а л. Бара ибцәажәо арбану?

А и д а. Сара исцәажәаша рацәоуп.

Б а ҭ а л. Ус анакәха, иҳәала, амала аиаша ҳәала, сара сыбзызырҩуеит.

А и д а. Уара аиаша уҭахуп!..

Б а ҭ а л. Ааи, аиашацқьа. Иҳәала ибызҳәозар.

А и д а. Уара ухәымгоуп.

А с м а ҭ. А и д а, бара беилагеит!

А и д а. Мап, сара иасҳәоит дзакәу, сзыпсоу анизымдыр, ихы исырдырыр еиҳа еиӷьуп. Ибоит Анцәа, сара исҭахымызт урҭқәа зегьы рыртытра.

Б а ҭ а л. Ус ҳәатәык бымазар, азамана, сара сеиқәлымҳаха сыбзызырҩуеит.

А и д а. Мап, зегь акоуп исҭахым аҳәара… Сара уара угәнаҳа салацәажәараны сзыҟои, усҟак ухатцазар, уара ицәырганы иҳәа.

Б а ҭ а л. Сара амашәыр сақәшәеит, уи баргьы быбла иабеит.

А и д а. Сыбла иабеит, сагьашьит, Баҭал. Уи аахыс сара гәҭынчрак сымамкәа сааиуеит, уи уара иузеилкаауам акәымзар.

А с м а ҭ. Оо, срыцҳара згаша, изакәызеи шәзыниаз?!

Аатҭылара.

Изҿышәымҭуазеи?

А и д а. Сара уаҳа сызҳәом.

А с м а ҭ. Баҭал, иуҳәароуп уара.

Б а ҭ а л. Уи ииасхьо усуп, иапсам аҳәара.

А с м а ҭ. Избоит, уара гәнаҳак сцәуӡарц уаҿуп.

Б а ҭ а л. Иапсам ҳәа басҳәеит!

А с м а ҭ. Уара митәык умпытҟьеит, Баҭал!

Б а ҭ а л. Сара амашәыр сақәшәеит...

А с м а ҭ. Иҳәа изакәытә машәыру? Исцәумӡан сара.

Б а ҭ а л. Саргьы бара беипш маӡак сымаз, Асмаҭ.

А с м а ҭ *(илзымбатәбараханы, ҭынч)*. Сара усзеилымкааит... Ари иуҳәаз ҵакыс иамоузеи, нан?!

Б а ҭ а л. Ус ҳаҟаз, Асмаҭ... Ҳшааиуа ҳааиуазар еиҳа еиҕьушәа збоит...

А с м а ҭ. Баҭал!.. Мап... Мап... Сара хымпада иахьа сеилагоит...

А и д а. Баҭал, иубоит нас ишамуа... Уара Анзор ицәҟьа уаҿакуп, убри азын акәхап уаргьы дзуцәымҕу, аха аиуара ҳабжьалар уи уиҭирым.

Б а ҭ а л. Ах, бара апхамшьа!

А с м а ҭ. Нан, нан, Баҭал, изакәызеи иуҿыҭцшәаз?!

А и д а. Дарбан апхамшьа ҳәа сазҳәо, ари уара уоума, Баҭал?!

Б а ҭ а л. Ҿыбымҭын, бара акаҳпы!

А с м а ҭ. Уара ухы еилапсеит! Иуҳәо уздырӡом. Уаагыл! Сара сышлара гәаҭа!

А и д а. Оо, насыҧ змамыз сара, избан абри аҟара уара узрыцҳасшьоз!

Б а ҭ а л. Бара срыцҳабшьон?!

А и д а. Ааи, сара урыцҳасшьон, бзиагьы узбон иахьанӡа, Баҭал!

Б а ҭ а л. Ари зегьы пхамшьа цәажәароуп... бара бзиа сыббон, мҩашьарадагьы уи иагьшьақәбырӷәӷәеит...

А и д а *(лхазы)*. Агаӡа, агаӡа, избан уара иууз агәнаҳа сара сзатцалоз!

Б а ҭ а л. Иазхоуп ахырқьиара... Бара быпхамшьоуп.

А с м а ҭ. Оо, Анцәа... избоит шьҭа араҟа ҽеи шыҟам... Суҳәоит, бзиак рхы иҭоуҳәарц.

А и д а. Сара сызҭагылаз уазхәыц, уи ауаҩ мамзар уара уиҭиуан...

Б а ҭ а л. Сара срыцҳабшьеит, убри азыҳәан сбыпсахит.

А и д а. Сара усымпсахӡеит, сара уеиқәсырхеит, убри иабзоураны уахьынӡахалазгьы убоит.

А с м а ҭ. Ҿышәымҭын! Сара сызшәыхәапшуам уаҳа!

А и д а. Ибзиоуп, сара сышәпыртцуеит, аха иҳәа уара ухы злаҿухраны иҟоу?

Б а ҭ а л. Бара сыбнапхарцу?!

А и д а. Сара уи шсылымшо удыруеит, аха псыхәас иуҭои Анзор, уи ауха аихамҩаҿы иҳақәшәаз?

А с м а ҭ. Иҳәа, лахьынтцада уара, уи ауха узыниаз. Абысҟак умчыдан, ҿыӷәӷәала узымцәажәо уҟазтцаз!

Б а ҭ а л. Амашәыр сақәшәеит, машьынала сисит ауаҩы.

А с м а ҭ. Дыпсыма, деиқәхама? Уажәа нагӡа.

А и д а. Нас, уи агәаҟ, ипсы ахәага шҭаз агәамсам еилажьырҭаҿы днаганы дкаижьит... Измаҳацда, уаҟа аҳәақәа...

А с м а ҭ. Иазхоуп!..

А и д а. Уи нахыс сара исхызгаз, сара аӡәк соуп издыруа... Ҿааҳәыра имоуа уҭеикуан, уа иҳацыз Анзор... Ааи, сара сҿысҟьашьит уара уеиқәсырхарц азы... Сара агаӡа, агаӡа...

А с м а ҭ. Бара ацәаҧеыга, излабгәаҕызеи уи ихьӡ аҳәара! Оо, мап!.. Уара сара усҧаӡам, сыҕра уҭымшаӡеит. Сара мап уцәыскуеит, Баҭал! Уара ухәымгоуп, намыс зцәыӡхьоу шәаргәындоуп... Оо, Анцәа! Ма абритцәҟьа смырбакәа сушьырауааз!

А и д а. Изакәызеи ари илҳәо, Баҭал? Абар ассир! Ари џьашьатәуп?

А с м а ҭ. Исзыхгом... аритцәҟьа сзыхгом.

А и д а. Изҿумҭуазеи?

А с м а ҭ. Исҭахым сышәҿапшыр. *(Лнапы лылахь иаҧыралкуеит.)* Сабацари? Схы ахьызгара абыкәу? *(Деиханы аҿа уадак дыҩналоит.)*

Дааҩналоит М а к т и н а.

М а к т и н а. Ишәыхьзеи! Шәгылашьа шҧаҟоу?! Анзор ҳара дҳауан сыздыруам...

Б а ҭ а л. Изакәытә патҟалеирои бызҿу?

М а к т и н а. Баба, Анзор дшыҧсыз шәмаҳаӡеи?

Б а ҭ а л. Ишҧа? Дыҧсытцәҟьану?! Бара бҩашьазар, Мактина?

М а к т и н а. Сышҧаҩашьоз! Сара сыла иабазоуп ишәасҳәо.

Б а ҭ а л. Алаҧшь! Изулакгьы итцыхәтәа сыркьаҿит.

М а к т и н а. Дарбан узҿу?

Б а ҭ а л *(иҵсыҧ ааихәылганы)*. Издыруада шьҭа сшьара сыҟәлар, Аида.

А и д а. Уара ушьара уҟәлоит, аха сара сгачамкны ауп сышгылоу. Изакәызеи уаҳәашьаду илҿытцҟьаз, Баҭал? Иумаҳаӡазшәа узгылоузеи?

Б а ҭ а л. Былзымзырҩын, сбыҳәоит, былзымӡырҩын, Аида. Уи баша аҧша илҿанагалаз ажәоуп.

А и д а. Мап, сара устцәҟьа сузжьом.

М а к т и н а. Изакәызеи илҳәаз?! Дабаҟоу лара? Хымҧада цәажәарак шәыман. Нана, сара исабҳәароуп иҟоу?

А и д а. Бара анду дышбымоу быздырӡом, Мактина.

Б а ҭ а л. Имцуп уи илҳәаз. Лхы еилагеит, уаҳа акымзарак.

М а к т и н а. Нана, дарбан банду ҳәа бызҽу?

А и д а. Саҳәшьаду ҳәа бзышьҭаз.

М а к т и н а. Саҳәшьаду?!

Б а ҭ а л. Аида, ихатца… Сара избахьан уи лажәа иахьанӡагьы ишыхәанчоз.

А и д а. Уара унашԥазаап, Баҭал. *(Дыччоит.)*

Б а ҭ а л. Сара агәра бсыргоит уи илҳәаз шымцу… Иабаќоу аҭел?..

А и д а. Иазууазеи аҭел? Уаргьы уеилагазар? *(Дыччоит.)*

Б а ҭ а л. Иббап… Ахагацәа рыҩныќа дсышьҭуеит. Сара уахь лышьҭра сҭахымызт, аха сыгәра бымгозар, ма аҳақьымцәа рыгәра бымгари.

А и д а. Аиашаз, уазхәыцыр хатцашьагьы амам.

Б а ҭ а л *(Аҭел аномер шьҭыхуа)*. Исҳәаз ауп иќоу. Аҳақьымцәа ааир ирҳәо баҳап.

М а к т и н а. Шәара шәоуп еилагаз! Мап, сара уасырсуам!

Аҭел еимаркуеит.

Саҳәшьаду илҳәаз зегь иашоуп. Сара шәсазтцаа… Сара соуп зегьы здыруа.

Б а ҭ а л. Бнаскьа! Быспырхагамхан! *(Длыгәҭасуеит.)*

М а к т и н а. Баба! Баба! Сара усзыӡырҩы… Сара шьҭоуп зегьы анеилыскаа…

Б а ҭ а л. Бара акымзарак еилкаашьа быма ӡам.

М а к т и н а. Саҳәшьаду! Саҳәшьаду, бабаќоу? Ибымбаӡои ибзырурц изҽу? Саҳәшьаду! *(Асмаҭ дзыҩналаз ауада ашә ааимԥааны дныҩнашылоит.)* Аа!!! Шәсыцхраа! Шәсыцхраа! Саҳәшьаду лҽыкналҳаит! *(Дгьыжьуеит.)* Дышәшьит! Дышәшьит! Шәара шәоуп дызшьыз! Аха избан?! Ишәҳәароуп избан? *(Дқьызқьызуа дҭәыуеит.)*

Б а ҭ а л. Быбжьы ҭыбымган! Агәылацәа ираҳар ауеит. Ахлаҳәада, ҳаҩны лҽылымшьыр ќамлоз.

(*Дшаҟьшаҟьоит.)* Аида, сара шьҭа сымҩа сықәымлар ауам, Мактина даанкыл. Шарҧазынӡа шәыбжьы шәыргаӡом, уаҳа ҧсыхәажәлак аман ҳәа иҟам. Иудыруеи, уи лыҧсышьа сҧырхагахаргьы ауеит.

Аида. Сара сыхлахаҭц гьежьуеит. *(Баҭал ашәахь иҿынеихоит.)*

Мактина. Сара џьаргьы усышьҭуам! *(Дилаҳәаны дылкуеит.)* Уара саҳәшьаду улхылҭцит!.. Усзыӡырҩ...

Баҭал *(Аида лахь)*. Наҟ дысҧырган деиқәкы!

Аида дышгылац дгылоуп.

Мактина *(лгәи лылаҕырӡи еилаҧәо)*. Мап, сара џьаргьы усышьҭуам, сара зегьы ирасҳәоит! Сара зегьы ирасҳәоит ари!.. Саҳәшьаду! Саҳәшьаду лҽылшьит! Саҳәшьаду!.. (*Дқьызқьызуа дҧәыуоит.)*

Аҧарда

1987

ИКНАҲАУ АӠАХӘАРҚЬАҚЬА АҾАПХЬА

Қәгыларак змоу апиеса

ИАЛАҚӘОУ

Агәаҧшь-иҧа Дамеи, 70 шықәса ихыҭцуеит.

Орест Ашхырцәба, 60 шықәса дырҭысхьеит.

Асцена аҧарда анаатлак иаабоит дәҳәыпш хәычык. Ашьҭахьҟа инаскьаганы иҕаҕаӡа ҭцла дук гылоуп. Амахәҭақәа руак аҟынтәи, адгьыл ҩ-метрак инацәыҳаракны, ихшьуп аӡахәарқьақьа-зартцәи. Аҭцла иазымтцәахыз алапшхәааҿы иаабоит ахәыпшӡақәа, урҭ рнаҩс ашьхеихагылақәа, асымҟәыл зқәуу. Ажәҩан иатцәоуп. Амш каххаа ишыҟоу убоит аҧсабара ашәыгақәа рыла. Аӡахәарқьақьа аҭцаҟаҭцәҟьа метрабжак агы-

лара змоу ақыдсаҟәа атцагылоуп. Ақыдсаҟәаҿы ихы кны дтәоуп Дамеи.

Акыраамҭа ҿымҭроуп.

Д а м е и *(ашырҳәа дꙩагыланы)*. Иа Анцәа ҳазшаз, изакәытә гәытцшьаароузеи иаалырҟьаны иаасызцәыругаз, ꙩаха-ꙩымш аӡытцәҟьагьы сыхәда илбаауамызт. Сеимапаны сыҟан. Аџьшьатә! Саꙩсҭаацәа ааины исхыччоит амзар, абыржәы иаалырҟьаны изысгәапхарыз ахыртцәи ашәи,ацха нарыцтцаны. Исгәалашәеит санхәыҷыз, сандуи сабдуи убас кранысҿартцалоз. Сара шьҭа исҭахымызт ииасхьоу аамта исзааннажьыз абзиаракәа сгәаласыршәарц. Ааи, бзиала сааиуан аиашазы, аха ирымҳәои, бзиа нагӡа шыҟам еипш, цәгьа нагӡа ыҟам ҳәа. Ус ажәлар ианазгәарҭа, ус иагьыҟазар акәхап, аха сара сааины сахьынӡаҟоу уи агәра сзымго сыҟоуп. *(Ааҭгылара)*. Зегьы срызхәыцыз џьысшьон аха... Абар шьыжьы аахыс абра стәоуп, ладагьы ꙩадагьы уаꙩ диасуа збом. Еиҭьын иацы арханӡа сналбааны, еиҳа дуаꙩыразушәа дызбоит Мзалеи, убри иасҳәазҭгьы, иахьазы хымпада сышҟа усызхал, абригь-абригь аҭыпаҿы сузыпшуеит ҳәа. Џьоушьҭ, ашәыргәындаразгьы уа дыҟоуп, дзаазгаз анеиликаалак, дыҳәҳәо ауаа еизигар ҟалон, еиҳагьы ахьымӡҕ сҭеитцар ауан. Сыпшлап ус, егьа арахь ахәқәа ҭацәызаргьы шьыжьы инаркны хәылбыеханӡа изынҟьа-зынпалакгьы аӡәыкꙩыцьак ианханамгало, абарҭ аҭыпқәа ирықәсны ианымцо ыҟаӡам. Ақыҭақәа ирыбжьысуа ауаа ас ала рымꙩа дыркьаҿуеит, аха ас еипш жәаџьара амꙩасырҭақәагьы амоуп, акы зқәым ꙩбагьы иқәым ҳәа, иудыруеи арахь, сара иалысхыз амꙩала иахьала аӡәгьы дымꙩамсыр... Усҟан сызбода, сзаҳауада! Мышкызны аҟәраанқәа ирцәынхаз сыбаꙩқәа анырбалак, сыхьӡгьы аархашҭны, ани арыцҳа, аҟәраанқәа ирфаз ҳәа инасхыртцозар акәхап. Ирҳәалааит ирҭаху, досу иара дзеипшроу ала дцәажәоит. Сара уи ахьӡ сыдхаларгьы, исырпхашьо ҳәа арахь уаꙩ даансы-

жьуам, ҭҵоуп, дыҟоуп сшьа злоу хәычҷы ԥшқак, аха уи илҵша шьҭа издыруада... Саҭоумҵан, дад, смаҭа, уара уҿаԥхьа рыцҳарак ҟасҵозар, аха излауасҳәари иахьа уара уахь исоуз амчымхара иахҟьаны, абри имқәацәзо ихшьу аӡахәарқьақьа-ӡарҭәи сыԥсы ашьшьыҳәа инысхнагартә изхыҟасҵо.

Ааҭгылара.

Мачҷк сеиҭааԥшып. Ирҳәоит амра аҭашәамҭазы наӡаӡа зыблақәа еиқәызыԥсаз џьанаҭ гыларҭас иоуеит ҳәа... Уаанӡа аӡәгьы дсықәымшәар ус иагьыҟасҵоит. Сара хымԥада џьанаҭ снанагоит, избанзар, абри адунеи аҿы идырны цәгьарак ҟасымҵац. Исзымдырыз азы Анцәа саҭеиҵарым. Џьанаҭ... уа зегьы сара стәқәа роуп иҟоу. Уа ҳаицызаауеит наӡаӡа, Анцәа иумҳәан, аха ус шыҟамло здыруазар, сара џьаҳаным саҳәон, усҟан ԥсра сықәымло, абыржәы сбылуа адунеи сшықәу еиԥш наӡаӡа сықәзаауан абри адгьыл.

Ааҭгылара.

Маԥ, маԥ, ари зегьы ҩысҭаахәмарроуп, мамзар асеиԥш убахьоума! Ҩаԥхьа краҳфандаз ҳәа сырҳәарахқәа млашьуеит. Ауаҩы сымԥсындаз ҳәоуп акырзифогьы, аха абзара ааста аԥсра еиҕьызшьаз имлакра абантәаари? *(Даалеиҩеиуеит.)* Сишь? Шьҭыб--жьқәак саҳазшәа! *(Дӡырҩуеит)*. Слымҳа сажьеит... *(Еиҭах дӡырҩуеит)*. Маԥ, маԥ... *(Даалахҿыххоит)* Анцәа иныс, Анцәа, арахь аӡәы дшааиуа.

Асцена ашьҭахь ала абжьы гоит.

А б ж ь ы. Ҳаи, ухҵәааит! Адунеи хуфаауа џьушьоума, ари аандагьы, ари ахҵысҭагьы ас иҳаракны иҟазҵаз.

Хаҵак ашаха ыргьагьаны икны, дласны асцена дықәсны иҿынеихоит.

Д а м е и *(дхьаирԥшырц деимҳәоит)*. Бзиала иныҟәаша, дад, упсы ааиҭоукыр зны...

А м ҩ а с ҩ ы. Бзиара убааит! Мап, тәашьа сымаӡам, сыццакуеит.

Д а м е и. Дад, сара абра ашацкыра аахыс аӡәы диасуазар ҳәа сыԥшуп, маҷӡак иадамхаргьы уаатәа, ухаҵкы сцеит.

А м ҩ а с ҩ ы. Сара уара уҟны изаҟаразаалак уск сыманы избом, насгьы баша суацәажәартә еиԥш зынӡаск аамҭа сымаӡам, амш сцәыхәлар ҳәа сшәоит.

Д а м е и. Ихәлар – еиҭах ишаԥ, уаргьы иузшаԥ, аха, дад, сара... сара стәы хазуп... Суҳәоит, маҷк уеаасыдырхал.

А м ҩ а с ҩ ы. Избоит ауаҩымбадараз ушгәаҟуа. Арҭ шәыхәҟәа зегьы аҟьаԥҭажәхара иаҿуп... Еилкааӡуп – зегьы агаҿа рҿарҭеит. Узацәажәо аӡәгьы думамзар акәхап. Иухшаз, ирыхшаз зегьы ишҳәыԥу аҟалаҟьахь имцакәа иҟам. Алужәеиԥш ухала аҩны уахуп, ацәажәарагьы бзиа избо аӡәы уакәымкәа уҟам, аха изури, сыццакуеит. Агәҭыха сымоуп, сартәом-саргылом.

Д а м е и. Дад, саргьы гәҭыхоуп абра сыргыланы сызмоу, аха уареи сареи ҳагәҭыхаҟәа Анцәа еиԥшумтәын. Сара, дад, Гәаԥшь-иԥа Дамеи сыхьӡуп. Саагылазар абра сынхоит. Иубома, абна кыцла ихыбу аҩнеихагыла ду сара соуп изтәу.

А м ҩ а с ҩ ы. Сара Орест сыхьӡуп. Нас снаумгои уҩнеихагыла ду ахь. Шьҭа иахьала исныҟәахьоу азхаз. Уҩнаҭа сахумбаауазар, аҭцх сыршаԥ, сыцәаны, сыԥсы шьаны, чаҕьакгьы снацҳаны еиҭах сымҩа снықәлаԥ. Шаҟа уҭаху усацәажәала, сара сшузызырҩуа сыԥсы сшьалаԥ. Даара амҩа сарқаран сыҟоуп. Ацәа сумнахуазар, убжьы аардула. Ашәҟәыԥхьареи амцхә цәажәареи еснагь арҩашьыга исзаҩызоуп, убри азы мыцхәыкгьы аҭара сзымҭцеит, аха анхара-анҭцыразы сыфраҭуп, аҭара

ду ҵаны измыхәаз шаҟаҩы ыҟоу удыруоу. Убарҭ иреиуоу шаҟаҩы сыҵашьыцуа удыруандаз уажәы. Нас ҳнеиуама уҩнеихагыла ду ахь?

Аҽаанкылара.

Изҿумҭуеи, Дамеи?

Д а м е и. Анцәа иахьа дысзылпхарц иҭахым убама... Уажәраанӡа саҩсҭаацәа схарахан, сгәы ҵшьаауа, амла сеиқәыцәа сцон, уажәых аӡәы дсықәшәеит, Анцәа улпха-угәыпха анысҳәа, еиҭах аҩсҭаацәа схыччозаарын. Уца Орест, умҩашҟа, сара уаҳа, Анцәа ибоит, ууаныскылом. Амала ушнеиуа, абри аҩны иусырбаз аҿы пшәыматҵас унымҩахытцны иухәо акыр убозар уамеигӡан, сара сазыразуп. Апсуа ианакәызаалак амла иакуа, зыца ачагьа ҭам дрыцҳаишьон. Аламаҟ кьылк ауны ианыршьуазгьы акраҿатцаны акәын ишыршьуаз.

О р е с т. Аламаҟ садкыланы ушпацәажәеи уара алыгажә хшыҩца? Насгьы сара уара ууасҭа акыргьы сеиҵбуп, сара сыӡбахә умаҳац амзар, слеишәагьы баапсуп. Абри иску ашаха умбои, ирҟәараҟәантәны иухасыршәыр... *(Абри аамҭазы аӡахәаркьақьа илапш аахоит.)* Анцәа срыцҳашьа, изакәызеи ари избо?! Иаанагоузеи ари?!

Д а м е и. Уца Орест, убри змааноу уасҳәарц азыҳәан акәын абра мачк умҩа аанукыларц зысҭаххаз, аха избо, шьҭа уи иапсаны исыпхьаӡом. Уца, уца умҩахь.

О р е с т. Сара азныказы амцеипш сеибакуеит сгәааны, аха лассгьы инасыхҟьоит. Угәы нсырхазар, Дамеи, саҭоумтцан, амала исоуҳәароуп ари сыла иабо змааноу?

Д а м е и. Ирацәоуп сара схьаақәа, Орест. Шьҭыхшьа змам аидара ҕәҕәа саҵоуп сара абыржәы. Убри ахьанҭара шсымоу сыдунеи сыпсахыр сҭахым... Уара

аҧхьан сажәа ахы ахьцоз узеилымкаазт, суршәарцгәы уаҿын. Сара сзыршәо акгьы шыҟам уара иабаудыруеи... Сара сазгәышьуеит аҧсра, Орест.

О р е с т. Ус шҧоухәои, Дамеи! Абри аҩыза аибашьра хырзаман ҳанацәынхха, шәышықәса ҳзымцари уареи сареи? Адунеи, ҳаҧсадгьыли ҳареи ҳхала ҳанеизынха, унха-унҵы, угәырӷьа, уҿиа!

Д а м е и. Уара уиашоуп, Орест. Ҳажәлар иргаз аиааира мышкызны абиҧаракәа шәкәыла ирҵо, иаҧхьо иаҳалагалак, егьа илакәыршьап. Избанзар, хәыҷи дуи иаадырҧшыз ахаҵара алакәаҿоуп иахыҟалахьоу. Аиҳараӡакгьы аҿар иаадырҧшыз, аиааира зыҧсы ахьымӡаз, рыҧсы сакәыхшоуп! Убарҭ иргаз аиааира пату анырзакәымҵа иаанхаз, убасҟан ауп ҳара ҳмилаҭ ашәарҭа ҩәҩа ианҭагыло. Ҳаҧсуа жәлар аҭоурых аҿы акыр мыҟәмабаракәа рхыргахьеит уааҧсырала, аха ҳаҧсуара митәык ааха ауамызт. Уимоу еиҳа-еиҳа ишьҭыхуа, еихаҳауа рҿынархон аизҳазыгьамҩа иананылоз. Ҳаҧсуароуп ҳара ҧсыс иаҳхоу, Орест. Ари уара иузеилкааауоу?

О р е с т. Ҳаҧсуара уаҩы изырӡран дыҟаӡам ахаан, сара уи агәра згоит. Абыржәаҟарагьы агәра зго сҟамлац.

Д а м е и. Уҿы изҳәаз хьыла иҭәыхгьы. Сара сызмыртәо-сызмырцәо рацәоуп, Орест. Схьаакәа ирхьааноуп ишыҟоу ҳаҧсуара алахьынҵа ахькылсуа сзымдыруа сахьыҧсуа, иара убри азы Аҧсуара чарҳәара азызуашәагьы збоит. Аха уаҳа сымч хом, маҷӡак иадамхаргьы узыргәырӷьо ыҟамкәа адунеи акәзаара зегьы ирылымшозар акәхап. Гәырӷьара зцым, ҧсы ахаӡам. Сара сыҧсхьеит, Орест,иубо сынаур ауп.

О р е с т. Избан ус зхуҳәаауа, сахьынапш-аапшуа анхаҩы замана, анкьа ус аҭауадцәагьы зынхомызт. Арахьтәи ахшьырахь сахьынапшуа ал-хаҩҩалакәа аӡахәа рыҟәнышьшьы, арирахь зеиҧш умбаша ашәыр баҳча. Сахьааиуаз иҭахкааны избоз адгьыл

зегьы уара иутәызар, сара усзеилкаауам! Уштәоу учала. Ари зегьы уара унапы анбахьӡеи, насгьы асовет мчы злауцырхагамхазеи абриаҟара десҭын умпытцакны?!

Д а м е и. Имачҩым адгьыл иахьа сара истәны ипхьаӡоу... Ажәытәангьы ҳара иаҳтәын. Сабду иоума, саб иоума, иара схаҭагьы, ҳабаҩ ҳцәыласын, аапсарак ҳаздыруамызт. Убас абшьҭрала инаго ҳааиуан. Иара асовет мчы ҳәа узҿу ианҳамнахгьы, ҳгәы азыбылуан, напыда иаанҳажьуамызт. Сара схаҭа 27 шықәса бригадирс ҳҳаблаҿы сыҟан. Снапала иҭааны ауардынқәа рҿыжуа шаҟа тонна аҳарданжьи акаҷычжьи аҳәынҭқарра амалаҳәа иалазгалахьааз. Ус иҟан аамҭа. Ирацәаан излахьанҭақәаз, икьаҳәны иубоз рацәаан, избанзар,убастцәҟьа икьаҳәыз ауаа хәапсақәа ракәын убарҭқәа ҳрықәзыршәоз. Мшәан, ацәгьа дгылан абзиа ҟаитцеит ҳәа уаҳахьоу? Аха иҟан ауаа ссирқәа, ауаа ҟәығақәа, иахьугалакгьы запсуара иацәхьамтцуаз. Убарҭ рыла иахьа уажәраанӡа зны хар ҳамамкәа, даҽазных итцегьгьы ҳнеиҕьны ҳааиуан. Хааиуан ҳҳәынҭкарра ду еилаҳаанӡа, аибашьра хлымӡаах ҳазтцасаанӡа. Зны-зынла, адунеи аҵьнышщәа иргазшәа избоит. Ирхарааз ҳажәлар?! Ирхарааз аҿари имиц амаалықьцәеи, аҳәсеи абыргцәеи!?

О р е с т. Иҭахаз мачҩым аиашазы, аха дара жәантә рыла еиҳангьы интцәеит. Иргеи феидас, ирымаз рцәыӡит, шьҭа ахаан ирбараны иҟоума. Ицәыцәны ҳадгьыл иқәын, амал-ашьал, ахан хьытцәцаракәа, ахьи-аразни ирылатәан, апара ркын, рырахә рзыпхьаӡомызт. Ауаҩы бзиа даныҟоу издырӡом, Дамеи! Уи зысҳәо уаргьы ухы уназхәыц. Исумырбан абра иҿаастаха икнаҳау. Сахьахәапшуа сцәа сҭанарӡыӡоит. Иахьатәи аамҭазы аӡәы симшьындаз, схы шысимшьрыз. *(Даатҿрысны.)* Сара абыржәы убри аӡахәаркьақьа наҟ икыджәаны иу-

сырбап. *(Аӡахәаркьакьа акыджәара иҿазикуеит, аха Дамеи диӷгылоит, дааникылоит.)*

Д а м е и. Мап, Орест, уи уара ааигәарагьы унасышьҭуам. Уи сара исзыԥшуп. Макьана аамҭа маанц, зегьы аамҭак-аамҭак рымоуп. Ашьшьыҳәа ақыдсаҟәа сныҟәгылоит, аӡахәаркьақьа сыхәда инахаршәны, нас наҟ шьапыла снагәытцасуеит. Уи акәхоит, Агәапшь-иԥа Дамеи ашьшьыҳәа иԥсы неихытцны ҳаԓны-ҳгәаара инарҭапшны, нас уахь исзыԥшу рахь иааласып.

О р е с т. Иқақаӡа схәы-сжьы ааилауртылеит. Мап, иануааз уара уаԓ бзиак уакәымкәа уҟамызт, аха аргамаду узбоит чмазарак шуԥырхагаха, убарҭқәа зегьы угәазырԥхо уцәа ишалоу. Дамеи, уаҳа абри ада ус умамзар, сара усыцныҟәа. Уаха уԓнаҭа ианҳаршалак, амԓа ҳаицықәлап. Мышкы иахыԥо, шәымш иахыԥоит рҳәоит, издыруада, иахьатәи угәапхара уаҳа иузцәырымтцыргьы.

Д а м е и. Сара зегь сыӡбахьеит, Орест. Сара уаха ахәылԥазы, амра аҭашәамҭаз сыԥсы ацҭашәароуп. Уи хырԥашьа змам усуп, аха узазымтцаауазеи уара абас ада аҿа џсышьак саур зыҟамло?

О р е с т. Уара итцабыргхаҭаны ухагоуп, саргьы уаԓеибагак уакәушәа судгыланы суацәажәоит. Баша аамҭа шԥанысхи уҳәарауазеи. Шьҭа амра ҭашәааӡа сымаҳә иҟынӡа сзынаӡараны сыҟоума. Уажәы усгьы ӷьычроуп иҟоу. Ари ашаха шыску џьоукы сырбар, ҳқыҭае иаҳзымдыруа ӷьычк даланагалеит ҳәа сыхәдапара иадырбара иҟоуп. Иара зынӡаск срымшьындаз сеилыркааӡа. Уршьит ҳәа нас урышьҭаз... Уатцәы иубар иаахә. Сара уҽешьы ҳәа уасҳәом, аха уацьал ааины иҟазар, сара хырԥашьа сзаҭом, уи ус шакәу уаргьы иудыруеит. Уажәтәи аамҭазы ӡахәаркьақьала ауаԓы иҿишьит ҳәа иуаҳаргьы иузхатцарым. Мап, уара зхы еиқәшәо иеиԥш ушцәажәогьы, ухы еилагоуп, Дамеи. Мшәан, шьыжьы аа-

хыс абра утәазар, уаҳа аӡәгьы думазҵаауа, уаҳагьы уаҩы душьҭамло ишԥаӷалеи?!

Д а м е и. Абри азоуп... абри зегьы сгәазырԥхо, Орест. Дааумгои аӡәы исазҵааура!..

О р е с т. Уара уҭынхадоума, хылтҵ ҳәа уаҩ думаӡами? Избоит иануааз зхәы ҭазмыжьуаз хаҵак шуакәыз.

Д а м е и. Абыржәы аиаша уазааигәаны аҵәажәара уалагеит. Издыруада, шьҭа ҳҵәажәарагьы ахы акыр, хәычы-хәычла агәра угар, сара схы шыстәу, насгьы схатәгәаԥхарала иахьа абра наӡаӡатәи сымҩа сыҟәлараны сшыӷоу исзыԥшу рахь...

О р е с т. Уахь ҳәа уахьаҿу башоуп иӷоу. Акрыӷандаз ара адгьыл иқәу зегьы еижәыланы, еибарԥсуа рҿынархарын.

Д а м е и. Нас шаӷантә еибарԥсхьозеи еибашь-рала.

О р е с т. Уи зынзаск ҿакуп. Ҿа мзызуп изхылҿиааура. Иҵьашьатәуп, аха изеибашьуа, феидак алганы еиҕьу аԥсҭазаара роурц азыноуп.

Д а м е и. Изхылҿиааура, Орест, аԥсымҭәароуп, уаҳа акымзарак. Иумаз уара Анцәа иуаҭәеишьаз, уамеилаҳан иутәым, аха намыс змам аԥсыцәгьа, аҳалал, ауаҩ иаша дыҵимырӷьар иуам. Уи дырқәаԥаны афеида алигар иҭахуп, иагьалигоит, аха намысла иӷоу, аԥхашьара злоу, убарҭ роуп, Орест, ажәлар рҵеицәа иашақәа, Аԥсадгьыл аиқәырхаҩцәа. Аԥхашьара, аӷазшьақәа зегьы иреиҳауп, Орест. Уи ыӷанатҵоуп аԥсҭазарагьы агьама анамоу. Иҵьашьатәума нас иреигьу ҭахозар?..

О р е с т. Уара утәала аҵәгьа аибашьраҿы дҭахаӡом. Уи иҩашьароу гәаанагароуп, Дамеи. Ахызатҵә, аҵәгьеи абзиеи ҳәа илаԥшӡом. Дыцәгьаз, дыбзиаз, мҩакоуп ирымоу. Урҭ зегьы нас аамҭа иахашҭуеит. Аха иӷоуп ахаан зызбахә мыӡуа, аамҭа иаиааиуа ауаа ӷәӷәақәа. Уи сара шәӷәыла издырхьеит, тҵаракгьы сахысхьеит. Урҭ ауаа зырӷәыӷарц

иашьҭаз ахшыҩҭракәеи, аҳәынҭқарракәа ҟәыбаса еилазыжьуаз, ауаа рнырҵәаара хьаас изымкуаз ахӡыргаҩцәеи, ахамаҧагьацәеи роуп. Егьырҭ, Дамеи, уареи сареи ҳаиҧш иҟоу ауааи инаҳаиҭьугьы налаҵаны, ари адунеи еибаркыраҿы ҳаныҟам, аӡәымзар аӡәы ҳаигәалашәараны ҳаҟаӡам. Алу иалагаз арыц, аӡәыр дазхьаауа, игәалашәо иҟалахьоума? Убас ауп ҳаргьы ҳашниаӡаауа. Убри аҟнытә, амш лашара ублақәа ирбонаҵы, аҧсҭазаара уаҳәала. Ҳазну адгьыл еиҧш иҧшӡоу, ибаракьаҭу даҽеацьара иуҧылараны иҟаӡам. Акыр еилукаауазар, абас ауп ауаҩытәыҩса дшаны адгьыл дшану, адунеигьы шеибарку. Уаҟәыҵ угәы иҭоукыз, Дамеи. Иаасоураӡар, абырсааҭк абри аҧсхыхга икнаҳау наҟ икыджәаны иусырбап. *(Ҩаҧхьа аӡахәарқьақьахь днеир иҭахуп. Дамеи диҧгылоит.)*

Д а м е и. Сара уахь унасышьҭуам, баша уеҧумшәан.

О р е с т. Анцәа усзылпха, аҩсҭаа иикыз сышҵаиҩызахеи! Иараби, шаҟа мҩа ыҟоузеи, абри ахәадамҩа залысхыз арбану? Анс ҵаҟала савсны сцар, шьҭа акыр сымнеихьаз. Амаркаҵьеиҧш даасылаҳәны сикит, ма бзиак иҿыҵшәондаз. Сеысшьуеит, сеысшьуеит ҳәа дсыдгылоуп. Уеузшьуазар нас, сара сааира уазыҧшраны узыҟааз?

Д а м е и. Уара, бзиа збаша, сажәаҳәаха соураӡомеи. Ахы снықәлап шысҳәо снықәҟьаны, еес, аеакахьы сниаугоит. Ажәакала, суҳәоит цҳаражәҳәаҩыс усзыҟаларц. Абыржәыҵәҟьа уахьлалбаауа, дхәыҷума ддуума, раҧхьа иааупыло исызиаҳәа абра, абри аҵла-ҭаҭа ду аҿы аӡахәарқьақьа схаҵаны скәалкәало сыкнаҳаны сшубаз. Анцәа ибоит, адунеи сықәнаҵы уаҩы цәгьарак изыҟасымҵеит, симыхәазар. Абри аҩыза ажәабжь рызноугар, хымҧада ргәы срыцҳанамшьар аурым. Арахь ихалап аҟәраанқәа сырфаанӡа, абра ҳнышәынҭраҿы анышә

самардап. Исхаштӷыз, сызҭартцашагьы схала ичацаны, ашьҭахьтәи ауада иҩнагылоуп, анашанагьы тцыхла изжит. Ажәак ала, сгәылацәа митәык цьабаас сыҽрысҭарц сҭахымхеит. Абартқәа зегьы сызраҳәа. Ари баҩ аланы избом, усгьы уахь улбааауеит.

О р е с т. Ааи, ипсхьоу изы уи баҩ аланы изыҟалом, аха зыпсы ҭоу изы, зхы еиқәшәоу изы, ари даара ихьанҭоу усуп. Уимоу, даара ишәарҭоу усны сахәапшуеит. Ара, уара ишуҳәо иҟам. Абасабас, Агәапшь-ипа Дамеи дкәалкәало абнахьхьи тцлакаҿы дыкнаҳаны дызбеит ҳәа, уа нахьхьи арха-уаа ианрасҳәалак, ари дызшьыз деилкаатәуп ҳәа амилициа рахь адырра ҟарцоит. Амилициа аакылсыр, ишәазҳәада, дызусҭада ҳәа итцаа-пшаауа рҿынархоит. Ус-ус ишааиуа схы сттцыхәагьы шьақәдыргылашт. Ари арахь дабақәнагалеи, акы итцамкәа дыҟам ҳәа амитә сзаарцо рҿаархап. Миллион зтцаара ансықәрыпсалак, иара сара схаҭа укнасҳазшәа сгәы иснарбо аҟынӡа снаргар ҟалоит. Ауаҩы есымша деипшым. Уахынла улақәа шаапшуа уаныгьазклак, ашара ушазыпшуа еипш, угәы анкыдгылалак, ааи сара соуп дызшьыз, сара соуп уи ауаҩ аӡахәаркьақьа ихазтцаз, ишәҭаху сзыжәу ҳәа саақәгылар ауеит. Мап, Дамеи, сара цәгьара узызымуц. Абра сааижьҭеи ҩынтә абри упсы ҭызхраны иҟоу аӡахәаркьақьа наҟ икнызжәарц сҽазысшәаахьеит, аха уара иууам. Уажәы уара ухатә гәапхарала упсра, сара схы изҭасырцарызеи! Уазхәыци, зынзаск уеиламгазар?

Д а м е и. Знык инагӡаны уаасзызырҩыр, иуасҳәарц исҭахугьы умбари. Усҟан уара узыцәшәо акгьы ҟаларымызт. Ауаа, сааиижьҭеи сызлаз, схи-сттцыхәеи ибзиаӡаны издыруа, сыпсра ҟазтцаз уара ироумҳәаргьы дара заманала еилыркаауан. Акызатцәык, сара исҭахымызт абра сшыкнаҳау аҟәраан сырфар. Аҟәраан ирфаз ҳәа, уахь нарцәы сыз-

дызкыло шьоукы ыҟазар акәхап, убраҟагьы исхыччар сҭахым.

Орест. Уа нарцәы аԥсцәа еилзырго ауаҩы дыҟоуп ҳәа угәыӷуазар, еиҭах угәы уажьоит. Уара унамыс, уара ууаҩра иахәаԥшуа, уҭызҵаараны иҟоу уа дабананагари ԥсымзар бза дахьыҟам.

Дамеи. Анцәа игәы иамыхәо умҳәан, Орест, Анцәа иаҳзиуа зегьы бзиоуп.

Орест. Нас уара иахьа шьыжьы аахыс аҽшьра угәарԥхо уахьимоу, ибзиоуп ҳәоума исоуҳәо, мамзаргьы аҩсҭаа духарахо, аха усҟан зҿимҭуазеи зегь зымчу, жәҩан иқәтәоу Анцәа ду?

Дамеи. Уи ус лахьынҵас исызшаны иҟан. Досу лахьынҵак-лахьынҵак ҳзишеит ҳазшаз. Убас изаҳзишаз, иараӡәк иоуп издыруа. Анцәа ауаҩытәыҩса данишо илахь ианиҵоит иԥсҭазаараҿы дзықәшәараны иҟоу. Ус рҳәон ҳа ҳазхылҵыз ҳабацәа, урҭ рабацәа... Урҭ ҵарада ахшыҩ дуӡӡа змаз уаан. Адунеи аиҿартәышьақәа зегьы цымкрыда ирдыруан, аха зегьыҵәҟьа иаартны ауаа ирарҳәомызт амзар.

Орест. Уара узхылҵыз ракәӡами саргьы сызхылҵыз, аха сара аханатә аахыс схатәы гәаанагара сымоуп. Аха иҟоуп иахьысҳәо, иҟоуп иахьысимҳәо, амала акызаҵәык сымшәа-смырҳа исҳәауа убри ауп, иуҭахума аԥсҭазаара – ухандеи, иҵегьгьы еиӷьу аԥсҭазаарахь укылсырц уҭахызар – мци-ҵабырги неиԥшьны ухы уахә. Зхы иамыхәаз, Дамеи, ихы даӷоуп, зегьы дырԥырхагоуп. Ауаҩы иԥсы ҭанаҵы изакәызаалакгьы ихы иахәаша акы даҿызароуп. Улахьынҵа, улахьынҵа! Уи зегьы башоуп. Ауаҩы илахьынҵа иара инапы иакуп. Ахшыҩ зимоу, маха-шьахала дзеибыҭоу, ихы дахәарц, дыҟанаҵы иԥсҭазаара ирманшәаларц азыноуп.

Дамеи. Суқәшаҳаҭуп, аԥсҭазаара цьабаада изыҟалом, аха иҟоуп убраагьы аманшәалара. Изцааиуа ҳәа аӡә дыҟоуп. Уԥшыр, уаҩы мацьананы иубоз

аӡәы, апсҭазаара дарцәыцәны дамоуп, егьи, ауаҩ қьиа замана, хшыҩлагьы инагоу, дынкахәыцуа афергьҳәа даауеит.

О р е с т. Зегь зыхҟьо ахымдырроуп. Агаӡа мыцхәы дгәыбылҩуп ҳәа рҳәоит, ихьымӡҵгьы дууп. Иара итәала, уаҩы намысуп, аха уи анахь дурхаргьы, арахь дурхаргьы, дгаӡоуп. Убри азыҳәан ауп изырҳәаз «агаӡа дыҟамзар, аҟәыш иифоз» ҳәа. Амала иҵьоушьаша, аӡәгьы гаӡас ихы ишьаӡом. Зегьы еилзырго амал ауп, Дамеи. Амал анумоу, убасҟан ауп ушуаҩытҵәҟьоу анудырауа. Уара, Дамеи, жәытәнатә аахыс акы иазрыцҳамкәа иааиуа шуакәу збоит сахьынапш-аапшуа. Пшра-сахьалагьы ус шакәу еилукаартә иҟоуп, нас изакәызеи абас уеумшьыр ада псыхәа умамкәа уҟазтҵаз? Иҳәа акы сцәымӡакәа. Иудыруеи сыхәрабҵьыцны абра упсы саанагазар?

Д а м е и. Иугәалашәома, Орест, ҳажәа ахы анаҳаркуаз, аламаҟ ршьуазаргьы акраҿамтҵакәа иршьуамызт анысҳәаз? Избанзар, иара ала акранбасҿартҵари ҳәа агәҭыха амазар ауеит. Апсра бзиа, Орест, ауаҩы игәы рҭынчны ипсҭазаара даналтҵуоуп. Агәҭыха, агәырҩа баапс змоу, ипсгьы акыр аамҭа абри адунеи изыҟәтҵӡом.

О р е с т. Убас упсы ыҟәымхарц азоума, уекнаҳаны аешьра зеиҵьушьаз?

Д а м е и. Успырхагамхан, сажәа салырга. Ажәак ала, Орест, суасиаҭ уасҳәарц сҭахуп.

О р е с т. Иараби! Сара иахьада сумбац, сууамсуҭынхам. Иахьадагьы исмаҳац Агәапшь-ипа ҳәа. Избоит ишыжәламаҷу. Амала ажәла даара исгәапхоит. Агәапшь-ипа! Нас, Дамеи, изуҭахымхеи уара иукьарзу аӡәы иаҳәара? Сара исоуҳәеит ҳәа изасҳәараны иҟада, ууа-уҭынха зхылаҳәоу аӡәгьы дыссымдыруазар?

Д а м е и. Ауасиаҭ гәырҭынчгоуп, Орест. Иҟалап абри исзымҳәаз суасиаҭ акәызҭгьы сымлашьуа

сҟазтҵогьы. Уӡырҩы, дад, амала саҭоумҵан абраанӡа сназгаз сҳәааанӡа, схи-сҵыхәеи маҷк сахьалацәажәо.

О р е с т. Уара избо ухы зыхурҟьо абыржәоуп схы аназца. Уи азы, Дамеи, угәы каумыжьроуп. Иабанӡацари угәахәуа. Аӡы ахьышьҭрахь ихынҳәуеит ҳәа иумаҳаӡаци. Уа уеипш ус шаҟаҩы ыҟада, уи зегьы аамҭа аҭахуп. Зегьы рҭыпқәа рҿы инеиуеит.

Д а м е и. Уара узҿу сзеилмыргеит. Суҳәоит, сажәа анагӡаха суҭарц.

О р е с т. Изусҭои, уара исоуҳәараны иҟоу, сара издыруазар.

Д а м е и. Иарбан уара иудырыуа? Уара акгьы уздырӡом.

О р е с т. Апҳьаншәа зны иаасҿытцшәахьеит... Ажәакала, ухшара рҵакыреи дареи ишынҳәыпыз укажьны ақалақьахь нхара иуцәцеит. Нас иҟалазеи? Уаагьы инхааит. Анхарҭаҩнқәа ҕьазҕьазуа игылоуп иҭацәны. Знықыр ас иаабахьазма. Аӡәы иқыҭа дналшәаны ақалақьахь анхара ҳәа ддәықәлар, изакәытә мыҟәмабарақәааз дызқәдыршәоз, хаҭала ҳара ҳуаапсыра.

Д а м е и. Сара сказыжьуаз хшара дысмааӡаӡеит, Орест. Уара угәы ишаанагаз иҟалазҭгьы, убасҟангьы апсҭазаара схы алызгон. Аха усҟан еиҳа сгәаҟырц азыҳәа, суасиаҭгьы сҳәомызт, схы иаагәыдтцаны, сеысшьуан. Сара исыхшаз, сара исааӡаз сычкәынцәа, сара исмазтцаакәа, уара иуҳәан еипш, ишынҳәыпу, абра, атцлаҳәыстажә сааныжьны ицазтгьы, изхарадаз? Сара абра, уапхьа игылоу Агәапшь-ипа Дамеи сакәхон. Анцәа имчала, сара ус иҟоу апхашьара сақәымшәеит.

О р е с т. Нас уара утәала, аибашьра ашьҭахь иаҳҿагылаз ҳағацәа аӡхытцреипш ҳадгьыл ааныжьны ианца, рыҩнқәа ҳачкәынцәа иахьааныркылаз уақәшаҳаҭӡами? Нас еиҭах атәымуаа ааганы инҳархар акәызма?!

Д а м е и. Мап, сара ус сҳәом, аха убрыгьы хык аҭатәын. Иумбаӡои ҳқыҭақәа шҭацәуа. Ҭара змамкәа, ма ҟазарак иаманшәалам ауаҩы, адгьыл ааныжьны ақалақьахь зхы зырхоз, уаанӡагьы дҩымкәа-дзымкәа дықәхон. Шаҟаҩгьы ихьагәгәа ихынҳәхьадаз. Ара иахьааиз инхеит-инҵит. Иахьамаҭәаз ианааи, иуаахеит. Ауаҩы дызмароу ҳәа ыҟоуп, убра данаалоит. Досу иҭыпаҿы, дзықәнаго аҿы даныҟоу, дарпшӡоит, иаргьы ирпшӡоит.

О р е с т. Анс уҳәа, егьыс уҳәа, сара уцәажәашьа сгәамԥхеит. Исыздыруам уара аӡәы духылҵны дыҟоу, аха сара сыпшәмеи сареи жәҩык ахшара ҳахшеит. Ицәгьоума нас ҳмилаҭ шмаҷу ала, убас зегьы ҳҿыпшызҭгьы еиҳа еиҕьхон. Жәҩык рахь фҩык ахацәарԥар, хҩык аҭыԥҳацәа. Аҭыԥҳацәа хаҵа ирымоуп.

Д а м е и. Анцәа иузирҳааит. Нас зегьы еибгома?!

О р е с т. Иуцәажәашьоузеи?! Сцәа сааҭаурӡызеит абыржәы. Иауазеи еибгамкәа. Зегьы аҕьараҳәаҵәҟьоуп ишыҟоу. Алашьапыфацәа.

Д а м е и. Уара, аиашазы, насыԥ змоу уаҩуп, Орест.

О р е с т. Ааи, ус иагьыҟоуп, аха уара иалудыраауеи?

Д а м е и. Абриаҟара ҳмилаҭ ирхыргеит... Иҟалап адунеи иаақәнагалеижьҭеи абри аҩыза агәаҟра иҭамгылацызҭгьы, иара абриаҟарагьы афырхаҵареи рыԥсадгьыл ахь абзиабареи аадмырԥшыцзар. Уҳәоу анеиқәшәо, аиҳаби аиҵби анеилибакаауа, егьа хыԥхьаӡарала умаҷзаргьы умч ҩәҩәахоит. Аԥсадгьыл, Абызшәа, Аԥсуара – абарҭ ахԥа рыда ԥсҭазаашьак умауа ухы анубо, уара умацара уакәымкәа, уара ужәлар зегьы убас ианыҟоу, ари насыԥ зауа милаҭхоит, Орест. Дара раҟарагьы ҩнытҵҟалеи, дәахьылеи ицқьоу, иԥшӡоу, аҽеаӡәы ибара уадаҩуп. Убри аамҭаз рхы даара беиа ирбоит, пату рзақәуп,

избанзар, рыламыс убриаҟара иҳаракуп. Намыс змам сара сыжәлар дырҟәыблааз!

О р е с т. Уара насыҧ змоу уаҩуп, Орест, уҳәан, изхуҳәааз шысзеилмыргоз, абасҟатәи ажәапшӡақәа уажәы иаалырҟьаны иузырҳәаз арбану?

Д а м е и. Сара иахьа ажәапшӡала сцәажәартә сыҟазар, аиашазы, макьанагьы схы аҭыҧаҿы иҟазаап. Ани аӡахәарқьақьагьы исхашҭыз џьашьаны алахь еиқәнатцазшәа збоит.

О р е с т. Уара алаф сҳәоит ҳәагьы уаҿуп. Мап уара уеилагоуп, Дамеи. Саргьы сеилоугарц иагьсыгым, мамзар, зхы зтәу ҩыцьа ахацәа абра, аӡахәарқьақьа ахькнаҳау аҿапхьа еидгыланы еицәажәо зыҟалоума? *(Даалҟьаны.)* Умш аабзиахааит Агәапшь-иҧа Дамеи! Ана, арха санылбаалак, ак расҳәо џьумшьан. Сара макьана схы аҭыҧаҿы иҟоуп саииижьҭеи *(ддәықәлоит)*.

Д а м е и. Ааи, уара насыҧла ишоу уаҩуп, Орест, аха уара Анцәа иуимҭеит иақәнагоу ахьӡ-апша.

Орест даангылоит.

О р е с т. Иуҳәаз еиҭаҳәеи!..

Д а м е и. Изыҟаитцои абас зылпха ҳаура. Аӡәы қьаф уа иҧсҭазаара зегьы гәынҷыхьак аламкәа имшқәа мҩапигоит, арахь аӡәымзар аӡәы ибзырӡы иҿытцымшәо! Аҿаӡәых, ибзырӡы адунеи иазноуп, аха имам иаҭәашьатәу анасыҧ.

О р е с т. Ажәакала, избоит уара сара ушсытцашьыцуа. Ус анакәха, уара зҿызшьырц зҭаху аӡә уакәӡам. Аха ишсоуҳәара, нас измааноузеи ари уцәажәаракәа зегьы.

Д а м е и. Сара уара сутцашьыцуану! Усҟан Анцәа псышьацәгьа сиҭааит.

О р е с т. Иумбои ухы шрыцҳаушьо. Аҧсышьацәгьа уаургьы уҭахӡам. Нас иуҭахузеи уара?! Иахьа атыҩ иакыз амра сышпаҩызахеи уҳәарауазеи!

Д а м е и. Уара ухы амра иадкылангьы уцәажәоит. *(Ҵәылаҵараны.)* Уара даараӡа инагоу уаҩызар ҟалап, сара усыздыруам акәымзар. Ужәла уҳәар, ма хылтцшьтрала ухә сшьарын.

О р е с т. Сара сыжәла уара ужәла иаҩызаӡам, шәара уаҧстцәык шәыҟазар, ҳара ҳхыҧхьаӡара шаҟа ыҟоу макьанагьы иҵқьаны иаҳзеилмыргац. Ҳажәла дууп! Аӡәы данааҳалакьыс – ашхырцәаӷь. Убас ҳаҟоуп азы, абжьааҧны ашхырцәаӷьқәа ҳәа иҳашьҭоуп, затҵа аӡәы дҳаламкьакьара.

Д а м е и. Ус анакәха, ари ҳ-Цьынцьтәыла еибашьраан егьа хатҵара аадырҧшит, афырхацәа, ашхырцәаӷь жәла змоу?

О р е с т. Атҵәы сылоумтцан, акы еиҧшымкәа суҳәоит. Сгәы ааилашәар, абри иргьагьаны иску сшаха ыршәны ухәдапара инахасыршәыргьы ҟалоит, аӡәы сибараны ҳәа сыҟаӡам. Иудыруазааит, ҳара ҳажәлантәқәа ӷәӷәала ишеибашьыз, аӡәы ишьҭахь ишымгылаз. Ажәыларақәа ахьыҟаз, зехьынцьара ҳажәлантәқәа ахьумбоз ҳәа цьара иҟамызт. Хакәиа акәын ишжәылоз. Иҟан ҳажәлантәқәа рхала мацара жәылара ианцоз, усҟан анҭ зхада-хашәааха зымбоз ҳагацәа, ашхырцәаӷь аауеит, ашхырцәаӷьқәа ҳажәлеит ҳәа рабџьар, рџьаҧҳаны кажьны иҩуазаарын. Абри уара уцынтцәарахымзар, иумҳәои, усҟан уара утәқәа зҿыз?

Д а м е и. Иҟалап шьҭа сцынтцәарахзар. Ҳажәла усгьы аҿиара ацәмаҷын, аха ииуаз, Анцәа иишаз шракәыз умҩашьахуа иубон. Роура, рыҭбаара, рҭеиҭҧш, рыхшыҩ ыҟаны, агәы рызҭаны. Ажәак, ала итцоураз уаан, иаразнакы иааугәаҧхартәеиҧш.

О р е с т. Убас иҟан аҳалакьахь рхы кыдыртцаанӡа. Сиашоума, Дамеи? Сара уи акәым еилыскаарц исҭахыз. Уара ҿыргаӡа-ҿырҟәыш азтцаарақәа сыҭо схи-стцыхәеи аилыргара уаҿуп, уи уара иунаҭо сзеилыргом. Абри уара, Агәаҧшь-иҧа Дамеи, иухузеи-иутцыхәоузеи?

Д а м е и. Анцәа иҵьшьоуп, издыруада шьҭа суасиаҭ сызуаҳәаргьы.

О р е с т. Сара ууасиаҭ акәзам истаху. Сара ухаҭа уздырырц ауп сзышьҭоу.

Д а м е и. Саргьы пшьҩык ахацәарпар схылҵит, Орест, пҳазатҵәыки. Дыҟан ахәыҷқәа ран. Ҳанхонҳантҵуан зегьы ҩнаҭакаҿ. Макьаназы ҳалаӡартә ҳаҟан. Хҩык сыҷкәынцәа аҭаацәа иаланагалахьан. Аҵьҵьаҳәа амӡырха ҭырҭәааны ҳааизалон хәылбыҽхала. Дааразa ҳгәалаҟаны ҳаҟан, аиаша уасҳәап. Аишьцәа еицхырааны аиҳабы изы иара уа шҭакаҿы ҩнеихагыла дук ахәыблы аҟынӡа ихаргалахьан. Хҩык амаҭацәа ирызҳауан. Аиҳабы, еициз ҩыцьа ахацәарпар иман, ихҵыц-хцыцӡа, ашколахь иныҟәоз, аиҳабы ишьҭанеиуаз диман аҭыпҳа, аупшәыл, хәы-шықәса зхытцуаз...

О р е с т. Сара аҷкәынцәа фҩык шсымоугьы ҩыцьа роуп аҭаацәара змоу. Егьа расҳәандазгьы егьырҭ мап ркуеит. Ирыгуи уҳәарауазеи?! Аҟәа уҳәару, Гагра уҳәару, ҩба-хпа нхарҭа ахьрымам ыҟаӡам. Иҳамаз, ималуп рҳәеит. Саргьы мап ахысимҳәааит. Ианууу, иугароуп, Дамеи, мамзар иушьҭагыланы иааиуа итәхоит. Есымша амҟәыба аӡы аанагом. Егьырҭ аҩыцьа аҩны рҽааныркылеит, аитцбацәа, аха амитәқәа, зынӡаск ашхырцәаҕьқәа. Равтоматқәа еиқәышәшәа ишныҵҟьара игылоуп. Дара митәык ақалақьахь илбааӡом. Ҽынла амам, уахынла амам, рҩызцәа акатаҳәа ицоит-иаауеит. Макьана сахьрыхәапшуа иҿарацәоуп, ҵьарак излауртәарызеи. Абыржәоуп ршьа анеилашуа. Сымаҳәцәа ракәзар, урҭ сыҷкәынцәа ухадырштып, агәылшьапқәа, ҵьара акы иазрыцҳаны иҟаӡам. Уиашоуп, Дамеи, сара насып змоу уаҩуп. Сбеиоуп уаапсылагьы, иуцәызӡом, маллагьы. Аиашазы, апсҭазаара даара иманшәаланы иҳацныҟәоит.

Д а м е и. Ушызбо аибашьрагьы лыпхала уалтцит.

О р е с т. Сара Анцәа сиашьапкӡом ахаан, аха сара Анцәа дышсымоу здыруеит. Аӡы иагоз «усыцхраа Анцәа ду» ҳәа аҳәҳәара даналага, иумдыруеи иихҳәаз, «сара суцхраап, аха зны уаргьы унапы ҟьа» иҳәеит. Зегьы рҿы ахырманшәалара аҭахуп, Дамеи. Убри азыноуп сыҷкәынцәагьы еибга-изҩыда аибашьра изалҵыз. Уара утәқәа, Дамеи, уара утәқәа аӡәыр дҭахама? Саҭоумҵан, ус сахьуазҵаауа.

Д а м е и. Зегь рапхьаӡа, зегьы иреиҵбыз смаҭа хәыҷы, макьана зынӡаск имаалыҟьыз, ланшьцәа рҿы дшыҟаз, усынтәи ала акәын усгьы дара алапынтца икылҟьаз шаауаз... илзааргаз сҿы исызҭыгом, уа дкьаҭагәышьеит.

О р е с т. Убри аамҭазы сара смаҭацәа ҩыцьа, урҭгьы аӡгабцәа, убрахь рандуи рабдуи рахь Ткәарчал иҟан, шаҟа ҳрыхӡыӡаауаз удыруандаз. Сара уа сызлапшыз ауаа ргәаҟра еиҭаҳәашьа аманы иҟаӡам.

Д а м е и. Уара уа уҟазаара шпаҟалеи?

О р е с т. Убарҭ смоҭацәа хәыҷқәа убра иаансыжьырц саннеиз аҽны аибашьра ахы акит. Арахь сышьҭахьҟа сзыгьежьуам. Ус уа акыр саанхеит, арахь сыҷкәынцәа хҩык Гәдоуҭа инанагеит. Ҩыцьа, аснариадқәа ахькаҳауаз Афон агоспиталь аҿы санитарцәас иаразнакы аусура иалагеит. Егьи – аиҵбы, аштабаҿы аусура даҿуп. Зегьы ар рымаҭәа ршәыртцеит. Сымаҳәцәагьы убас. Аха сара арҭқәа абаздыруеи. Иабагеи, иабаҟоу, агәҭыха сакны сагоит. Ицәгьоуп ани аби рыхшара рахь ирымоу абзиабара аиҭаҳәара. Убри аҟарагьы иҕәҕәан сара сгәырҩа.

Д а м е и. Уи агәырҩа ҳәа узҿу сара саҟара издыруада.

О р е с т. Гәдоуҭа иҟаз сыҷкәынцәа хҩык Пицунда идәықәыртцеит, уа Гагра ахақәиҭтәразы ауаа еидыркылоит, иазыҟартцоит. Арахь сара стәқәа ишыхҩыкугьы бџьарк рымаӡам. Ҳәызбадуқәак

рыҟәныртцан, бџьарла еиқәных иҟалазшәа рхы рбо иҟалазаап, аха сара артқәа макьана исыздыруам, Тҟәарчал сыҟоуп, амла ҳакырҳәа, апшәма зҿы сыҟоу ашәара далагахьеит.

Д а м е и. Пицунда, убри смаҭа хәыҷы лабгьы убасҟан убра дыҟан. Убра дшыҟаз иагьиаҳаит иҟалаз ахлымӡаах. Усгьы иара аказы иаангылоз ҷкәынамызт, ари аниаҳа, зынӡаск игәы еилашит. Гагра ахы ианақәиҭыртәуаз ахы даҿалан акәын дшеибашьуаз рҳәоит дызбоз иҩызцәа. Акы иаахомызт, кьыск имоукәа дахьалҵыз џьашьатәыс ирыман.

О р е с т. Убасҟан, Гагра аныргоз, сара стәқәагьы тәамызт. Абџьар зкыз ирышьҭаланы, иаарыцрымшәо ацара иаҿын. Аӡә дырхәыр, ма дыршьыр иабџьар шьҭырхырц, арахь ирымоузеи, ҳәызбадуқәак рҟәынҳәалоуп, аха хьаас изкыда, рнацәақәа ҭыҟьҟьо џьушьап, пхьаҟа ицо ирышьҭоуп џьара ма ҳәаҭҳак ҳаӡандаз ҳәа.

Д а м е и. Нас асҟатәи ауаа ахьеибарпсуаз уаҳа бџьар рзалымгакәану?!

О р е с т. Урҭ ахаангьы рхәы ҭармыжьыц. Акы акәым, ҩба ракәым, шаҟа нарзышьҭыхуаз автоматқәеи агранатомиотқәеи еизыргеит. Аҷкәынцәа хакәи инеиуаз шаҟаҩ ыҟаз удыруоу, ианшы, бџьарда напышьашәала аґацәа ирылалон. Арҭ сара стәқәа, рабџьар еигӡо иҟазма, инаганы инарырҭон, даргьы уа имаангылакәа инарышьҭалон. Убас мацара, Псоу аҳәаа аҟынӡа инаӡеит.

Д а м е и. Сара стәы, Гагра еибашьуаз, Гагра ахы ианақәиҭыртә, амрагылараxьтәи афронтахь дгьежьит. Ихәыҷы илыхьыз иаҳаижьҭеи, абрахь акәын уи игәы ахьихоз. Убасҟак игәаґ рацәан, знык убра сшьапы сзықәыргылар, нас дареи сареи иҳаибарбарын ҳәа амца ихыдыдуан.

О р е с т. Сара сыҷкәынцәа, Гагра еибашьуаз, еиламгылақәак шракәыз еицгәарҭақәан, гәыпҩык

р̓еааизырган, аҳәаа иахысит. Ес иааулакгьы аԥара ԥшаатәуп, еидкылатәуп, абџьар аахәатәуп рҳәеит. Аха аҳәааанырцә, атәымтәылантәи иааугароуп, аха азин узҭада?! Амҩан уркыр, ҳаҕеимшхара, жәашықәса уҭаҳәахаа уҭаркуеит. Ажәак ала, аус ду рнапы адыркит. Еибашьуа ауаа ҳамоуп, арахь излеибашьуа абџьар ҳамаӡам. Сара ианакәызаалак исҳәоит, досу дыззыманшәалоу аус инапы иан-ҵатәуп, убасҟан ауп алтџшәагьы аныҟало. Сара Тҟәарчал сыҟоуп макьана, шьҭа ԥшаӡак ҳаур арыцқәа ԥхьаӡо афара ҳналагоит. Ус еиҳа аамҭа угоит, умлакрагьы ху̓еуеит ижьажьо. Шьҭа Гәдоуҭеи Гагреи ԥсеивгарак шыҟалаз аҟара аадыруеит. Арахь, мрагылааратәи афронта̓ҿоуп амца ахьакуа.

Дамеи. Уи сԥа, аиҳабы ишьҭанеиуаз, иҟаи-ҵалакгьы арахь амрагылааратәи афронтахь дахьи-асыз, уаҩы дизаанкылом. Игәы убриаҟара ишуп, ихшыҩ изхәыцуам, агәаҕ, ашьаура дрым̓еханакны дыҟоуп, уахгьы-̓еынгьы еибашьроуп дызҿу. Ануаа рхәы, Ҭоумышь, Кындыҕ, Тамшь зехьынџьара иара дыҟоуп. Ус дшаауиаз, Лабра аныргоз дызгашаз ахы иқәшәеит. Абас уи ахлаҳәаада инагӡаны ишьа изым-уит. Ма аиааира ибазҭгьы, ихәычы лыԥсы ҭалазшәа изхара дызгәырҕьарымызт.

Орест. Анҭ, сара стәқәа, Афон иҟаз, агоспиталь карыжьит. Ара ахатҵаус ыҟам рҳеит. Уа иҟамзар нас иабаҟоу. Ахәцәа уажәы-уажәы иааргоит, амашьына ианыхтәуп, џьара инаганы ишьҭатҵатәуп, нас уахьынтәи еиҭаганы да̓еацьара. Аҳәсахәычқәа ари ауыс рцәыхьанҭоуп. Дара амбар иԥсуеит. Рымаха-рышьаха ҕәҕәоуп. Ажәакала, атехника хҭаркит. Рнапы иазымдырууа уеизгьы иарбану. Атанкқәа, а-БТР-қәа, автоматқәа ианакәызаалак акы рыгхоит, дара урҭ рзы ишоушәа, ̓ҿыц азауад иааҭыргазшәа иҟатцаны иаақәдыргылоит. Шьҭа уеибашьла уахьынӡазеибашьуа...

Д а м е и. Агәыбжьанытә ишьҭанеиуаз атанк ныҟәицон. Убрыгьы Гагра деибашьуан. Итанк аума ҟанатцон рхәоит дызбоз, дыздыруаз. Аҕа Пцсоу данахытц, иҩызцәеи иареи игьежьны Ешыраҟа амҩа иқәылт. Амыждақәа, иласны иааузар акәхарын, архәараҿы атормоз ианамк, ахылаҕьарахь иагеит. Уахьынтәи ибылгьо амшын аҟәара иныкәхаит. Хҩык ахацәарпар, сара стәы дназлаз, убра иҭахеит.

О р е с т. Ани сара сеитцбы, аҩсҭаацәа зықәтәоу, уа аштабаҿ дшыҟац дыҟоуп. Уи ииуа-иихәо, дызҿу хәа акымзарак сыздыруам, иахьагьы исыздыруам. Нас аштабаҿ иҟартцо есымша имаӡоуп, џьеи иуеихәап. Аха сара макьана арҭқәа абаздыруеи, Тҟәарчал сыҟоуп. Аџьықәреигьы аҩара иалаган, ақыҭақәа рҟынтә иахзааргоит, бысҭаҟьатҟьатк хуртәгьы хаҟоуп, аха смаҭацәа ак рыхьыр хәа сшәаны агәытҟьа сагоит, субар сузымдыруа сҟалеит, ҩынтә исыкәшоит исшәу.

Д а м е и. Ари аҩыза амитә хзыҟалап хәа иақәгәыҕуадаз. Спеихаб ихәычқәагьы ран дрыцны Кәтол иҟан. Уаҟа мышкы шаҟа снариад рылахауааз ауаапсыра. Иҭахазтцәҟьаз ижыха уадраӡомызт алақәа. Ауаа ахьааидгылоз, иаразнакы ахаирплан хылаены абомбақәа рыланажьуан. Аиашьа аиашьа ижыха имаӡакәа иара ихаҭа данҭахоз ыҟан. Ажәакала, уаҟа аангылара еиха-еиха ишәарҭахон азы, илыманы Тҟәарчалҟа днеит. Уаҟагьы ссир шыҟам уара ухаҭа иубон, иуахауан.

О р е с т. Абаапс, исгәалаумыршәан. Хаибашьцәа ракәын хгәы ҭызгоз, мамзар угәы каханы упсыртә иҟан. Арахь асымҟәыл леит. Пхарра ыҟам, лашара ыҟам, амҿытцәҟьа хауамызт. Аха шьҭа иаабо халагеит, аҕа ишизымгәаҕьуаз Тҟәарчал ақәлара. Дшатцахоз ибон. Хачқәынцәа иҟартцоз хәа исахауаз лакәын. Аха егьа умхәан, хазмыхәоз амлакра акәын.

Д а м е и. Ааи, зыԥсы ҭоу кримфар ауам, аха агәырҩацәгьа згәатәа иҵалаз акрыфара шыҟоугьы иханаршҭуеит. Акгьы анумчым иҟоуҵои? Абааԥс, сара сеиԥш шаҟаҩы агәаҟра рымоузеи, ҳнеилап ус, иаҳзаанхаз Анцәа иҳанеишьар, убрыгьы гәыҟа-жагоуп, насыԥуп... Аха макьана аибашьра шцац ицо-ит, Анцәа иоуп иҟалаша, ҳаԥхьаҟа ҳзыниараны иҟоу здыруа. Ус Гәдоуҭантәи Тамшь адесант ӡхытцит. Убра сара сычҷкәын аиҳабгьы дрылан. Нас иуаҳахьазар акәхап, уаҟа ҳачҷкәынцәа ииадырԥшыз афырхаҵара. Жәамш Тамшь аҕа дыҟәҵаны, амҩаду аанкыланы итәан. Ажәакала, аҕа Аҟәаҟа имҩа кын. Ашьҭахь ихытцыз адесант ԗеыԥсаҟьаны амрагыларатәи афронт иалалеит. Сара стәы Тҟәарчалҟа дцеит. Сыԥсы шҭоу схәычҷкәа збондаз ҳәа дгәыкуа дыҟазар акәхарын.

О р е с т. Уара! Абри ҳазлацәажәо зегьы уажәы иабаҳҭаху. Иԥыцӡа ҳахәараҟәа зыԥҳартларызеи? Хырԥашьа змамыз акакәны ҳаԥхьаҟа иаҳзышьҭа-заарын, аха Анцәа имч акәу, ауаа рымч акәу, хаҵала ҳаиааит. Шьҭа иҳаԥхаз узырхынҳәуам. Убри дырны сара есымша аԥар ирасҳәоит, дара адуцәагьы убас, шәыччала, дад, шәыхәмар, есымша ауаҩытәыҩса иԥсы ҭоу цьышәшьома. Уҟанаҵ иуфароуп-иужәы-роуп, ашәагьы уҳәароуп, уагьыкәашароуп.

Д а м е и. Ас иаарласны аамҭагьы иалшараны иҟам Аԥсны ианылаз ахәраҟәа рырҕьара. Ҳаԥхьаҟа бзиарак ахь ҳмилаҭ кылсырц азы, ахаԥра ацәымӡырц азы, макьана ахәрашәа ҳәалатәуп, Орест, ахәрашәа! Аиааира нагӡа аныҟало убасҟаноуп иҭахази урҭ иры-вагылази ззеибашьуаз, Рыԥсадгьыли, р-Бызшәеи, р-Аԥсуареи рзы шракәыз, иахьа ииаанхаз аԥсуаа зегьы ианырхамшҭ. Уахи-ԗени убарҭ иԥшьоу ахцәашьык дарбанзаалак игәатцаԥы иԥхеи-ԥхеиуа иҭылашаауа ианыҟала.

О р е с т. Урҭ зегьы шьҭа ҳнапаҿы иҟоуп, Дамеи. Ҳаԥсадгьыл адунеихаан уаҩы иаҳцәигараны ҳаҟаӡам, ҳбызшәагьы ҳаԥсуарагьы иӡӡом. Уи азы сара сгәы ҭынчуп.

Д а м е и. Уара умацара уакәхарым ус згәы ыҟоу.

О р е с т. Ҳәараҭахума! Сара сҩызцәа шаҟаҩ ыҟоу удыруоу?

Д а м е и. Издыруеит, убри ауп абарҭқәа зегьы сзырҳәо.

Мачк аҿааанкылара.

Аиашазы, уара иахьа усықәымшәар еиҳа сыԥсра маншәалахон, аха шьҭа Анцәа усзааишьҭит. Ус ианигәапха, сыгәҭыха уасҳәарц сызбит.

О р е с т. Сугәапхом избоит, аха иумбои, уара иуҳәанеиԥш, Анцәа ихаҭа абра сузааигеит. Ус анакәха, сара, Анцәа иҿгьы пату сықәуп. *(Дыччоит.)* Нас уара исывубо арбан? Схы амца аркызар арцәаха шсымамгьы абра саатк ҵуеит уара судгылаԥы сцәажәоижьҭеи.

Д а м е и. Ишсоуҳәара имӡакәа, укәарны, ухы уқәыршәны уцон, ушыццакуаз ҩашьомызт... Уабацҵакуеи абысҟак, узыргәаҭеиуа арбану уара?

О р е с т. Ацәыӡ ҩәҩәа сымоуп, Дамеи. Маԥ, урҭ кьыс рымамзароуп... рыԥсы штоу здыруеит, изымбар ҟалаӡом. Ус сҳәеит ҳәа, уажәтәи аамҭазы аӡәымзар аӡәы игәра угартә иауҟаху.

Д а м е и. Изакәытә цәыӡузеи? Акыр уцәыбналоу, мамзаргьы аӡәыр дуцәыбналоу?

О р е с т. Уара арахь акыр ықәнагаланы иубахьазар, ма иуаҳахьазар? Дара ишҳәыԥцу рыфбагьы еицуп. Ах, изакәытә камбашьқәоу удыруандаз!..

Д а м е и. Арахә рзы абысҟак агәамҵра аҭахума, арахә ацымхәра шуаурыз. Маԥ, ус акгьы сымбац, аӡәгьы иҳәо смаҳаит. Аханатә аахыс урҭ уара ишутәымыз ҩашьом, абасҟак хара ицартә ианыҟала.

Иутəым уашьҭамлан, иумбозар, уара иуҿатцахəны иҟамызт, Орест.

О р е с т. Мап, мап, урҭ уаҩы дызрылакьысуамызт. Рыфбагьы, ҳара Ашхырцəбақəа ҳдамыҕа рынтцаны исымоуп. Уи ззымдырауа аӡəы дҟалап ҳəа сыҟам.

Д а м е и. Иаҳҳəап, сара срықəшəазтгьы, урҭ ирну адамыҕа акгьы санаҳəартə иҟаломызт. Адамыҕа рнуп уаҳа акгьы.

О р е с т. Ҳəарада, уи уара узы, аха егьи, атəым иаманшəалоу, заманала еиликаауеит апцшəма дызустҭоу. Мышкызны иааитцытцыр дзықəшəараны иҟоугьы еиликаауеит.

Д а м е и. Изураны иҟои?! Уизашшыр цəгьас ушьҭихыр ауеит. Убри аҩыза аамҭа ҟалеит иахьа. Аиакəым ҟазтцаз иакəӡам ишəо, аиакəым иақəшəаз иоуп.

О р е с т. Иуҳəо закəызеи, Дамеи, ууанӡа исҳəоз умаҳаӡоз, изакəытə ҷкəынцəоу исымоу ҳəа? Сымаҳəцəа зынӡаск алаапкқəа. Ф-камбашьк рзы акəым, камбашьк азы деиқəыццышəааа дыргап. Анҭ аҩны иҟоу спацəа рымацара адунеи аадырҳəып. Иахьа усгьы ууааҩажəааҩык дара рҿы еизоит. Аҩнашьҭахьҟа аполиана ҳəа дара зышьҭоу аҟны инатəоит. Ипшӡаӡа ашəҭ ирзылоу рҩаны арҩашьыга ҭаҭын иахоит, иччоит, алаф рҳəоит, нас амашьынақəа инарықəтəаны азаара ззааз реипш, еижəхысла иныҵашəкəоит, иахьцо уара идыр. Анҭ сычкəынцəа акамбашьқəа хьаас иҟартцо цьушьо, ахьымӡҕ азоуп дара заапкуа.

Д а м е и. Еилыскаауеит, избоит шьҭа уҳəашьала рыхьымӡҕ шдуу, рхы ду беиа ибо ишыҟоу. Иаахтцəаны иуҳəозар, рцəа иҭытцны иҟоуп. Ох, Орест, сара схьаақəа хысеырц азы суацəажəарц сҭахуп, абри адунеи аҿы сгəы итцхо ҳəаны, ҭынч сыцсҭазаара салтцырц азы, уара арахь уаалаганы

ҿыц сыхәрақәа урымжьыжькуеит... Уқәызгалазеи уара абри ахәаахьы!

О р е с т. Уаргьы ууауаӡа уабасԥылеи аԥсыгагеипш.

Д а м е и. Ишсоуҳәара, уара уабатәиу, иахьада исымбац, исмаҳац ауаҩ? Ашьха шьхыцеипш уабантәисзааи?

О р е с т. Уара иуҭахуп еилукаарц, сара сҩадатәу, мамзаргьы сладатәу... Иахьала уахьгьы сатәым, арахьгы сатәым. Сара уажәы сыбжьаӷәатәуп, Абжьаӷәа сынхоит. Иузхо исҳәаз?

Д а м е и. Уара даҽа чмазаракгьы умазаап. Сара сзы иӷаӡам уара ладеи-ҩадеи ҳәа узҿу. Сара сзы иӷоуп Аԥсны, иӷоуп аԥсуаа. Уара абас уахьыӷоугьы урыцҳасшьоит, избанзар, аԥсышәала уцәажәоит.

О р е с т. Сара уара срыцҳаушьоит акәу, аҵлаҳәысҭа зыԥсра аахьоу. Избан сызрыцҳаушьо, уара сара суздырам, иуздырам сынхара, смазара закәу.

Д а м е и. Ибзиаӡаны издыруеит.

О р е с т. Иалудыраазеи? Уара уԥшҩума? Даба иҳәеи нас иудыруа.

Д а м е и. Иаагозар, ушьамаӷа рацәоуп, уҩнеихагыла ҭбааҭыцәуп, шьапыргыларҭа амамкәа маллагьы иҭәуп, амала шәгәы ҽеим шәшынҭаацәоу, Орест. Ачымазара бааԥс шәцәа иалоуп. Уи ахәшәтәрагьы дааразa иуадаҩоу акакәны избоит.

О р е с т. Уара усылахәмарырц умӡбызааит... Иухоумырштҭын сара Ашхырцәбақәа сышреиуоу... Сшьамаӷа ҵҩа рымам, фермак сымоуп. Сыҩнеихагылагьы уарҭалк амҽеханакуеит. Ааи, кәапеишәагьы иҭәуп, ирхиоуп. Уаҩԥсылагьы ҳгәы бзиоуп, Дамеи. Саагылазар хьҭак сыламлац, хыхькгьы смыхьыц. Исхылҵызгьы сара сахь иӷоуп. Уара абра сааижьҭеи усыҵаланы сеилкаара уаҿуп, саргьы имӡакәа иуасҳәоит, сзыршәо, сызцәыԥхашьо ҳәа ак сымам, аха уара иалухуа сыздыруам!?

Д а м е и. Уара умбаразы ахә сшәоит, Орест, аха изури, уара уда арахь уаҩ дыҟәнагаломеи иахьала.

О р е с т. Аныханыс иахьа митәык шысурҟатцо... Ных-ных, еиҕьуп суҵыртцыр. Сара уамашәа сгәыжәла бааҧсуп! *(Иҿынеихоит, шьаҿаҟәак ҟаиҵахьан еиҭш, ашырҳәа даақәҵәиаауеит, аӡахәарқьақьахь ажәырқьҳәа иҿынеихоит.)*

Д а м е и *(диҭырацацо)*. Арахь умааскьан.

О р е с т. Мап, сара убри аӡахәарқьақьа кыджәаны сымцар зуам... Иахьала уҧсраны уҟазар, еиҭах аӡахәарқьақьа кнаҳатәыс иуқәсыршәап, аха ҩынтә зхазы аӡахәарқьақьа кназҳахьоу ҳәа уаҩы ихьӡ смаҳац. Издыруада Ашхырцәба Орест иоуп ҧсыс исхоу ҳәа сыбзырӡы ада аԥеакы уҿамшәо уҟаларгьы, Дамеихеит. *(Аӡахәарқьақьа дамҵасырҵ иҭахуп, Дамеи ҩаҧхьа диҭырхагахоит.)*

Д а м е и. Уԥеиқәк, Орест. Акгьы злымтцуа аус уԥеазумшәан, аха иҵьасшьо, уара уамашәа ишаны адунеи иқәыртцаз уоуп... ауаҩытәыҩса ицәгьеи ибзиеи еиҟароуп ҳәа ииашаны ишҧазгәарҭеи! Узлоу ауаа бзиазар, уаргьы убзиамхар амуазар акәхап, хылтцшьтрала цьара ҟазшьа бааҧсык уцымизар.

О р е с т. Ишҧоуҳәо, Дамеи, гхак змам уаҩы дыҟаӡам, саргьы исыгу рацәазар ауеит, аха ус егьа иҟазаргьы, сара сыла ишабо ауҩы еибга, ахаан исҵырхагамхац, дкәалкәало иԥекнеиҳар, сгәы бжьнахыр ауеит, иудыруеи, ани аҩсҭаа, иахьа уара иуцрымшәо, уи нахыс саргьы исгәаирҧхо далагар. Ных-ных, асгьы сзырҳәазеи... Мап, Дамеи, сара уара уеипш згәы тцаҕоу среиуаӡам. Алаҳәа аҟара ныстцыргьы, аҧсҭазаара сгәы ахшәараны изыҟалом. Ажәак ала, Дамеи, шьҭа сара схы-стцыхәа анеилукаа, саргьы исҭаххеит уаргьы итцегьгьы ухы сурдырырц, амала аибашьра аӡбахә уаҳа иуҿытцаумыршәан, уи аӡбахә шьҭа уаҩы имҳәо иубааит.

Д а м е и. Сара сзы аибашьра еилымгаӡац, убри азыҳәа иара аҭызшәада уаҳа исҳәаша сымаӡам.

О р е с т. Ус анакәха, иҳәала уара угәы иаҭаху.

Д а м е и. Ааи, дад, угәы нысмырхаргьы амуит, аха сара аиаша сымҳәар сзычҳауам. Исҳәаз сахьхәызгьы џьумшьан, аха уахьыхынҳәыз сгәы ҟанатцеит, изӡом. Аҧсуара ашьҭа арӡра амуазар акәхап... Џьара икәииӡа, аҧсы ахшәап шуҳәо, аҧырҟьҳәа иааибамкыр амуӡозаап. Иахнагахьоу уазхәыцыр, иара ус акәхоит.

О р е с т. Уара аҧсуаразы акы уацәымшәан, зынӡаск аамсҭашәала еибапатууа ишыҟало уажәы избо џьысшьоит.

Д а м е и. Агәыґра зыцәмызхьоу, игәыґра даниаргьы ҟалоит. Сара шьҭа аӡахәарҟьаҟьа ауп гәыґырҭас исымоу.

О р е с т *(дааҵҟьаны)*. Иааги убри аӡахәарҟьаҟьа абрахь, сгәы шҧакыднахи сахьахәаҧшуа. Соужь, наҟ икыджәаны иласышьҭуеит.

Дамеи, ишыҟаитцалац, Орест аӡахәахьы днаишьҭуам, еибархҳоит.

Шаҟа умаха-шьаха ґәґәаӡа иҟоузеи макьана! Уара ухы умшьуазар даҽа ҩажәижәаба шыҟәса акгьы змыхьуа аӡә уоуп, Дамеи. Ҳаи иабихәац, шаҟа снапҟәа урґәґәазеи, идысӡа иаасыдҳалеит.

Д а м е и. Аҧсра дацәшәаны аӡәы иҽеишьуа убахьоума, саргьы избоит макьана сымаха-шьаха шыґәґәоу, сызгаша чымазаракгьы сылам. Сара сымч змырхо агәырҩацәгьоуп, Орест. Даара схәыцит, даара схы сабашьит, аха зегь акоуп, абри аӡахәарҟьаҟьа алсымхыр ада уаҳа иамуит. Зегьы убри реиґьны избоит.

О р е с т. Ауаҩы аҧсра анигәаҧхо ыҟоуп рҳәоит шьоукы. Уи сара цҟьа агәра сызгом, аха акы ахьырҳәо акы ыҟазар акәхап.

Аатґылара.

Ех, агәырҩа, агәырҩа... Шаҟа сгәырҩооз сара Тҟәарчал смаҭацәеи сареи ҳалаханы ҳаныҟаз. Исынаҭеи – акымзарак. Иҟоуп аманшәалара, аха аманшәаларагьы ахала иузааиӡом, убригьы уара ухшыҩ иабзоурахароуп. Уажәы иуасҳәап жәраҿенынӡа исхамышҭуа хҭыск. Ишысҳәаз еипш, ҳаҟоуп Тҟәарчал. Ус аурыс иверто-лиоткәа ауаапсыра Гәдоуҭаҟа ргара иалагеит. Ҳаит, сыпсы ҭалеит. Уа еиҳа иҭынчроуп, апсҭазаара еиҕьуп, схәыҷҷәа аашьҭыхны сцарц сыӡбит. Снеит мышкы, снеит ҩымш, мчыбжьык цеит. Авертолиот ааигәара уназышьҭуада, схацәхәыц ауаапсыра еизеит, реиҳараҩык аҳәса, рхәыҷҷәеи дареи еибарҵәуо. Аҵыхәтәан, изуз исҳәаз азууазеи, иаашар авертолиот шааиз ҳапрыртә аусҷәа ҟасҵеит... Снеит смаҭацәа сыварпало, амла-ахьҭа иаганы, алабытцәқәа. Руаӡәк саалыхәапшызар, зынӡаск лыпшра сгәапхом. Лхы-лҿы аасшьышьызар, амца лыхҟьа дцоит. Ных-ных, ас ахәыҷгьы дшыҟоу амҩа аҷәлара иапсамзар ҟалап ҳәа атыҟҳәа саахәыцит. Аха макьана сыбжьажьоит, арахь, ҳәҳәароуп, ҟааооуп, зхы иахәаз авертолиот аҭалара иаҿын. Ани сҭазҵараны иҟаз, даасыдпалан, хара узгылоузеи, уласы, иҳәеит. Иҭабуп, дад, иахьала саанхар еиҳа еиҕьушәа сгәы исанаҳәоит, ахәыҷҷәа руаӡәк лгәы рахәымкәа дҟалеит сҳәеит. Даасызгәааан, уаҳа акгьы самҳәаӡакәа, убра ҳавараҿы хаҵаки пҳәыски, ҩыцьа ахәыҷҷәа зцыз, шәара шәцарц шәҭахызар шәаала иҳәан, иманы иҿынеихеит. Нас Лаҭатәи ахлымӡаах адунеиаҿы измаҳац дарбан. Сара нарцәыҟа ирҭахым уаҩуп, Дамеи. *(Дыччоит.)*

Д а м е и. Ааи, уара уччоит, сара абыржәы сгәы сҭаҵәуоит.

О р е с т. Сара сыччозар, ус схы сахыччаноуп сшыччаз, мамзар ари аҩыза ахлымӡаах згәы иалым-сыз дарбану.

Д а м е и. Ишсоуҳәара, уара авертолиот аҭалара мап анацәук, шәцымхәрас ани ахаҵа иигаз ирсахьаҟәаз угәаламшәаӡои?

О р е с т. Иугәаламшәоз ракәызма... Убра сгыланаҵы дара ракәӡан сылапш зыдхалоз, ихбыцхбыцӡа ꚙыцьа ахацәарпар, быжьба-ааба шыҟәса зхытцуаз, рхахәы еиҟәаҭцәаҟәа еиларҳәны, рыбла ҟәазҟәа ҟәышрыла иҭәыз, ихьанҭаӡа иҟаз лахьеиҟәрак рыҵызбаауан... Сгәанала, рани раби ирыцын, избанзар, ахаҵа иакәын даргьы зеипшыз. Састәҟәагьы, амла иаганы иҵәыхьматырӡа иахьгылаз, рыбла ҭырхаха убарҭ ахәыҷҟәа ирыхәапшуан. *(Дамеи ичабра ҭганы илабжышҟәа ирбоит)*... Асҟак угәы зырпшаазеи иаалырҟьаны...

Д а м е и. Убасҟан, уара ухаҭыпан иҭалаз сара схәыҷҟәа ракәын, Орест. Сыҷкәын аиҳабы иҭаацәа... *(Аԑаанкылара)* Смаҭацәа... аӡәыр ҳажәла иазирҳарц иҟазар, хымпада дара ракәхоит ҳәа сызхәапшуаз. *(ꚙапхьа илабжышҟәа ирбоит)*.

О р е с т. Убасҟан ҭаацәала иныҟәцҵышәаазгьы ыҟоуп. Уара, ианамух, иубаргәузеи, аԑа ꚙыцьа ахшара, упеи упҳаи, упшәма пҳәыси. Иаашаны усзеилкаазар, иахьа пшьꚙык аꚙнаҭа шәахуп. Иҟалап шәеиҳазаргьы. Аибашьра еилгеижьҭеи ашыҟәсҟәа цахьеит, упа дҭаацәаразаргьы ҟалоит...

Д а м е и. Ааи, убасҵәҟьа ҳаҟан ааигәанӡа. Сыҷкәын аиҵбы, аибашьра алагамҭазы ӡҕабҵәрышкәак, дыпшӡакәакәараӡа пҳәысыс дигеит, аибашьраан ахаҵарпысгьы дырхылҵит. Ҳаигәырҕьеит уамакала. Аиҵыбгьы егьырҭ иашьцәа реипш еиҿамск иакәын, ибзиан деибашьит. Аибашьраҟәа дызлахәыз раҵәан, Цугәуровка, Шьрома, Аҟәа ахаҟәиҭҭәра. Аибашьра анеилга, сани саби ахьыҟоу иҳәан, иҭаацәа иманы иꚙныҟа дгьежьит. Ԑнак аиҳабыра ипхьан Леон иорден уаҭәашьоуп ҳәа, игәы иадыркит. Хьӡы иманы даауан. Абра ҳҟыҭа школ аҿы ахәыҷҟәа аҵара

диртцон. Сыпҳа лакәзар, с-Гәында пшӡа, атцараду далган, убригьы убра ашколаҿы аусура дналагеит. Ҳнеиуан ус ҳгәырҩеи-ҳхьааи ҟажо. Иҳахьзаалакгьы ҳтцыхәтәа мыӡит, убрыгьы насыпуп, ҳгәыгуан сҭакәажәи сареи.

О р е с т. Сара сеитцбгьы, аштабаҿы иҟаз Агәымшәаразы ҳәа медалк ианаршьеит. Иҟаитцаз, изхиртәааз, џьеи иуеиҳәап.

Д а м е и *(Орест иихәаз имаҳаӡазшәа, иажәа неигӡоит).* Аха ус иҟамлеит сцыхәтәа *(Аатгылара)*. Аҩны сыпшәмеи сареи абрахь ҳабгьатәуа аутра ҳтыхон, ҳапҳа хәычы, ҳ-Гәында пшӡа, тцаҟатәи аихагылаҿы ауантара даҿын, шьта ҳпа Мизангьы даиараны дыҟоуп. Ҳазеыз ҩкаҳажьын, амӡырхаҿы ҳааиуанеипш, ҳапхьаҟа, агәаҩахь, аӡы уахьыруа азааигәара аҟәҟәаҳәа автомат бжьы геит. Ҳаит абаапсы, иагьаншам, иагьаныхәлам ихысуа дарбану аасгәахәит. Ҳаӡгаб хәычы, лыпштәы лхыгга даадәылҟьан, иҟалазеи, иҟалазеи ҳәа даагьатцәыгьатцәит. Аӡәы абнахь дхысуан, изааз сыздыруам, бара усҟак бзыршәазеи,сҳәеит. Шәаала ахысыбжь ахьгаз, баба, шәаала шәласны ҳәа дааҳалаҳәит. Убасҟан саргьы сгәы нтыпсаа ицеит... Шәаалеи уара, шәааласи ҳәа атакәажәгьы даагәамтцын, ҳапхьаҟа лҿыналхеит. *(Даатгылоит.)* Иуадаҩуп, Орест, уаҟа ҳаблақәа ирбаз аҳәара... *(Датгылоит.)* Ҳнеизар, аҟәараҿы, ҳпазатцә, ҳгәыгыртә деитцыхәхәа дышьтоуп, ипсы ихытцхьеит.

О р е с т. Абџьар рацәахеит дааразa. Измам ҳәа уаҩы дыҟам. Абас амалабаша ушьны укаижьыр ауеит, иааукәшәалак.

Д а м е и. Амалабашазы ахага уишьыр ауеит, аха уара уавтомат ала ушьны ицаз, итахын автомат. Уи цароуп, Орест. Иара анасыпда, шаҟантә иасҳәахьааз, наҟ иганы ирыт ҳәа. Аха иара дпыршәахьан азы азин иман аҩны амазаара. Тәым уаҩык

дшимшьыз агәра ганы сыҟоуп, гәӡаралагьы сҭәуп, аха гәӡарас дҟатцаны ақәнага ҟастцоит ҳәа уалагар, агәнаҳа уатцалар ауеит.

О р е с т. Сара сычҟәынцәа еихышьноуп ишрзыкнаҳау автоматқәа.

Д а м е и. Издыруеит сара уара уҷкәынцәагьы... урҭ рӡызцәа, ара ҳҟыҭаҿы имаҷны иупылаӡом. Убарҭ иреипшыз, ҳара ибзианы ҳаздыруаз ҳаӡны дахьааиз, уаӡы ҳаникәымшәа, Мизан иуада дныӡналан, иавтомат пшааны, иманы дышнеиуаз, уа аӡхықәаҿы иааиҿаҳаит...

О р е с т. Еиҭах баша сгәы нурхоит, Дамеи, сара сычҟәынцәа рзы макьана аӡәы иҟнытә жәанаак смаҳац. Абри хатца уара!

Д а м е и. Зегьы рыпсы иацәшәоит, Орест. Сара сацәшәаӡом. Иара апсра ахаҭа салахәмаруеит. Иумбои шьыжьы аахыс ани имқәацаӡо икнаҳау аӡахәаркьақьа алахь шеиқәылаз. Аҕац ҳәа сцәажәо апхьа сахьгылоу, сыгәҭакы сахьхәыз цьшьаны, ишызбоз агәырӡа иареиқәатцәеит. Уара иухылтцыз реипш иҟоу роуп ҳара иахьатәи ҳрыцҳарақәа иррыцҳараны иҟоу.

О р е с т. Еиҭах иууам атцәы сылоумтцар, угәаҟрақәа зегьы сара иузаазгаз цьушьап. Анцәа иныс, аҽазнык атцәы анаасылоутца, укажьны сымцозар, абас бнала сцоит, уаӡы схы имырбаӡакәа.

Д а м е и. Избан бнала узцо, абрагьцәа реипш? Амӡаду уаныланы уҿынаухар, уаӡпсыкгьы дупымлои, иудыруеи уцәыӡ ахабар здыруагьы уиҿаҳар.

О р е с т. Мап, мап, сара бналоуп сышцо. Абри аӡбра баӡ алазма. Уажәраанӡа схахьы имааицкәа ишпаҟаз! Ааи, убас иагьыҟастцоит. Сышпеилагеи уҳәарауазеи!

Д а м е и. Уареи сареи абриаҟара еибаҳҳәеит, шьҭа ибзианы ҳаибадырт, абри ашьҭахь сара аҳәара иузыҟастцаз наугӡом ҳәа сыҟамызт. Уара узыриашо шьҭа акгьы ыҟамзаап, Орест.

О р е с т. Шәарҭа сымаӡамкәа, уара ашәарҭа сҭаургылар уҭахуп. Уимоу, иҟалап ахара сара исыдуҵарц уашьҭазаргьы. Исыздыруам, сара абриаҟара ублақәа рҿы сзымааиз. Избоит цәгьарамзар бзиак шсыдумбало. Избан? Сара ауаа шыршаз сыҟоуп. Уара ухатә гәапҳарала уԥсҭазаара уалҵуеит. Абри шыздыруаз мацара амилициа иаараҳар сыг-сҿы амырҳәакәа снаганы абахҭа сынҭаркуеит.Уара ихы иуршьит,мамзаргьы ухаҭа душьит ҳәа иаасҿагылоит. Сара мап сҳәап, уажәада ахаан сиқәымшәацызт, илысхыыз аҭлаҳәысҭа сҳәап. «Иуҭахума ахақәиҭра – иааг ирчаҟәаны», рҳәап. Ажәакала, аӡәы хатәгәапҳарала иԥсҭазаара иҽалихуеит, сара, Орест, аԥара ахысшәаауеит. Иара усгьы ацәыз ҕәҕәа сымоуп, ианызымба, схы еилагаргьы ауеит. Уара уӡбахә адунеихаан сҿы иҭысхраны сыҟам, Дамеи.

Д а м е и. Нас уцоит, сара сааныжьны, аҟәраан срымҵажьны.

О р е с т. Аҟәраан урымфарц уҭахызар, ани узыхӡыӡаауа аӡахәарқьақьа наҟ икынҳәаны инкаҳажьып. Уца иузыԥшу рахь. Аӡәы дузымԥшыкәа ишԥаҟалари. Ма иахьа ҵьара иахнаганы аҩны иахымкәа иҟоу? Ухала уанықәха, узацәажәоз данумоу, угәырҩеи ухьааи уҽагәылоумхакәа уҟам, атыҟҳәа ухы иааҭашәеит уҽкнаҳаны уҽушьырц. Уара уакәым қьафла иҟоу мачҩы рыҽкнарҳахьоума? Абри абас знык гәапҳараны иааузцәырҟьо чымазаразар ҟалап. Иара убри агәапҳара ҳәа сызҿу иазыԥҵәоу аамҭа ианахурԥа, ҩапҳьа аԥсҭазаара уазгәышьуа уаақәгылоит. Ибзиоуп, асҟак аамҭа ануқәсырӡ, иҵегьгьы сҽаанныскылап, ус аҩны иҟамгьы аӡәы дышԥахымлари…

Д а м е и. Ус иааиуа уаҩы дсымазҭгьы, ара ҳаиқәшәараны ҳзыҟаломызт, Орест. Иҟалаз уи ауп, сычҟәын аитцбы абас иԥсҭазаара даналҵ, сыԥха, с-Гәында ԥшӡа *(ичабра иблақәа иаарԥыраикуеит)*,

чаҕьак лыхәда изымылбаауа гәырҩацәгьаны илхылго далагеит. Лан мыжда, сара, абаапс, бара боуп шьҭа ҳара ҳапсҭазаара, бҽырҕәҕәа, иҟалаз ҟалеит, бара быпсҭазаара базымхәыцыр залшом, акрымфадара ауаҩы дагоит, бхы рыцҳашьа, ҳаргьы ҳрыцҳашьа... абас, лаҳҳәоит, иеиҭа лаҳҳәоит. Агәылацәа лыдаагалт, аҳақьымцәа ҳҳәеит, акгьы ахәом. Ҳанылҟәамҵӡалак, днеины лхәы днахатәоит. Дтәоуп, дахәапшуа. Ҿатҵак аамылхуеит, аха лҿахьы илызнагом, лыхәда илбаауам. Лхала лхы дзамыхәо лымч лылӡаит, аиарҭа лҽалҭеит. Уаҳагьы акгьы лзыҟамҵеит. Дҳацәцеит ҳапҳа затҵә, Гәында пшӡа лашьцәарахь.

Орест. Фатәы-жәтәыс иҳамам арбан, абанҭ смаҭацәа хәычҷқәа, шьҭа ихәычҷқәоума, аҭыпҳацәа, арахь рыфара маҷуп. Ифархь-фархьӡа иҟоуп. Ҽааны ран дрыцны курортк ахь идәықәсымҵар зушам, егьа умҳәан, уахьтәи аҳақьымцәа еиҳа рдыруеит. Даргьы инапшы-аапшып, акы рбап, ак раҳап. Есышықәса аҳауа псахра уаҩы изеиҕьуп, Дамеи.

Дамеи. *(Орест иихәаз имаҳаӡазшәа иажәа наигӡоит).* Аибашьра еибашьран, аха ас иаалырҟьаны ҳзыниаз зынзаск ҳгәы ҿнакааит, ҳнапқәа наҳаваҳаит. Ҽнак сыпшәмеи сареи еибаҳҳәара ҳзымдырыуа, ҳаиҿапшыргьы ҳзеиҽампшуа ҳтәоуп аматҵурҭаҿы. Ҳҭаца хәычы лгәы ҳасыр ҳҭахым, лара лассы-лассы лхәычы даашьҭыхны лҭаацәарахь дцоит. Ма ахәычы дымгакәа дцозар иҳабаргәузеи, ила ҳанҭапшыр, кәицк хәажжаӡа ҳаҩнаҭа ишаку ҳамбалои... Ҳтәоуп ацыгә дуқәа реипш, ҳцәажәом, ҳтҵысуам, ҳхы ҳақәыжьны. Такәы аамҭа цеит. Арбаҕьқәа рыбжьы ааиларпсо иалагеит. Еи бара, бхы ныкәтҵа, ас ҳанбанӡатәазаауеи, наҟ ацәа бҽаҭ ҳәа сыбжьы налықәсыргеит. Аҭак сылҭом, дагьаақәацом. Еи бара, исҳәо бмаҳаӡеи сҳәан, сыбжьы ааитҵысхит. Дабаҟоу сҭакәажә... Лыпсы еиқәтәаахьеит. Сара сааныжьны лхәычҷқәа рахь – џьанаҭ дыҟоуп.

О р е с т. Уԥшәма лыӡбахә аҳәара уаналага, сара стәгьы даасгәалашәеит. Иацы иаҳамбац ла дук ҳаԥны иаакылсын, ҳара ҳҭәқәеи иареи еибарԥсуа, аибафара ианалага, еиҟәыскуеит ҳәа днеины абӷашшара данас, аҟыԥ арган, лшьапы инацҳан инҭахәаша ицеит. Уажәы иаапкны иҟазар ҳәа ашәара салагеит. Аҳақьым иахь дгатәуп, жәаԥамш иреиҵамкәа агәыр лылатцатәын. Уа лыҷкәынцәа ыҟоуп, аха лара еилкааны ак ралымҳәар, дыргараны иауҟаху. Аԥны скамбашьқәа анызымба, схы даатыԥшшан, акгьы лабжьамгаӡакәа, арахь амԥа сықәлеит. Дамеи, уара акыр здыруа уаԥуп, алаапк ахәшә аҟатцашьа удыруазар исзыҟатца абаапсы, акы-ԥба ҳәа иаапхьаӡаны шаҟа уҳәо аԥара наусыркуеит.

Д а м е и. Иабасҭаху сара аԥара. Уа цьанат сахьнеиуа аԥара уаԥы иҭахны дыҟам.

О р е с т. Исаҳәа, Дамеи, алаапк ахәшә аҟатцашьа удыруоу иузымдыруоу. Иахьатәи шара абра судгьазкылахьеит, уара уаҳатыр азы, кыр удыруазар, саргьы саҳатыр ба, акы еиԥшымкәа суҳәоит.

Д а м е и. Уаангыл зны, узхыццакуа акгьы збом, макьана сажәа насыгзап.

О р е с т. Уаҳа иуҳәараны иҟоуи?! Ухала уқьапҭажәха аԥны уԥнахеит. Уҭаца пшӡа, нас хатца длымамкәа атцлаҳәыстa иҿы даанхараны дыҟазма, лхәыҷы даашьҭылхын, дзыхшаз рахь дцеит. Убригьы деилкаатәуп, Дамеи. Макьана дқәыпшуп, дҿоуп, аԥсҭазаара абыржәоуп ианылҭаху. Дышнеи-шнеиуа, ԥапхьа пстазаара ҿыцкгьы даниап...

Д а м е и. Зегьы удыруаны уҟазшәоуп иақәыршәаны ишуҳәо. Убас иагьыҟалахьеит. Ҳазцәнымхоз ҳҭаца хәыҷы мызқәак аатцхьан хатца дцеит, лхәыҷы лани лаби рҿы дааныжьны. Уртгьы макьана иҿоуп. Иҷкәынцәоуп уҳәар алшоит. Аха иазууазеи, егьа зундазгьы, егьа ауаа рныстцазаргьы, смаҭа хәыҷы дсырымҭеит. Уимоу акакеи ҳәа исытцаҳәҳәеит.

Уара уоума ахәыҷы дзааӡо, рҳәеит. Азныказы сгәы аасыҵаххит, аха ных џьоушьҭ, смаҭа мышкызны иаҽпнырхәаша ҟасцарым схәан, сҽысҟажеит. Аха ихоуҵоу, Орест, абри смаҭа хәыҷы иоуп исызхымго уажәы. Иан хаҵа ҳәа тәымк диццан дахьамоу уаҩы издырам. Лхаҵа иакәцәҟьоугьы Анцәа идырп... Абду зыхьӡу ипҳәыси иареи ҩнык аанкыланы иҩноуп. Еиҕрыкка иҩназ зегьы рҭихьеит. Ирҳәо ыҟам, ируа ыҟам. Иара анҭ уҷкәынцәа изхо аҭаҭын еиҵкьыс имчу, ҕәҕәак идикылоит. Уаҩык исахьа иманы, ихшыҩ цқьаны знык абри ауаҩ сиқәымшәац. Нас – дзааӡода сара смаҭа, Агәапшьыпа Алиас Мизан-ипа, Дамеи имаҭа? Илҵраны иҟои иапхьаҟа, цәгьарамзар бзиарак зымбо ахәыҷ џьахаџьафа рыцҳа? Еилкаау усуп, цәгьарамзар бзиарак! Абра ууаижьҭеи иуасҳәақәаз зегьы санрызхәыц, сара шьҭа апсҭазаара амазаара исықәнагоны изымбеит, убри азыҳәан ауп аӡахәарқьақьа-ӡарҵәи абра изкнасҳазгьы, аха абри иуасҳәаз зегьы млашьрак иаҩызаха сгәы иҵагылеит, сыпсымҭазы аӡәы инаиасҳәар еиҳа сыпсы еиқәтәарашәа избеит. Убри инаҷыданы, аҟәраанқәа сырфар сҭахым. Сыжәла шықәӡаауагьы, аҟәраан ирфаз Агәапшь-ипа ҳәа, ауаа ахьцәажәо ражәа иалартҵаргьы сҭахым. Ҳара ҳажәла маҷын, аха рхыпша ҕәҕәан, хьӡы рыман, уаа нагақәан.

Ааҭгылара.

Анцәа шәацьҳәаҩыс уара усзалихит иахьа. Уара акгьы уацәымшәан, сара сҭоурых здыруа рацәоуп... ирзеиҭаҳәа арха инхо. Абри аҭыпаҿы хаҵабыргк ихәда аӡахәарқьақьа ахаршәны дышкнаҳау. Уи уара иувызбо, адунеихаангьы уаҩы дзыҟалом.

О р е с т. Ахәшә... алаапк, ахәшә... Дамеи, химпада иудыруеит аҟаҵашьа. Зны убри сзыҟаҵа, нас сгәы сҭахәыцып. Макьана ҵлашәарак амра кыдуп,

уахьӡоит... исзыҟатца алаапк ахәшә, исоуҳәаз сазыразхоит, мцык аламтцакәа иуасҳәоит, сара сажәа ахаан сахымпцац. Ахәшә... алаапк ахәшә, исзыпшу сыпшәма лзы.

Д а м е и. Иа Анцәаду, ишсоуҳәара абри ауаҩ дызхылтцыз!? Мап, ари иҩыза ауаҩы пцсуак дихылтцны изыҟаломызт! Уара апцсуа уихылымтцӡеит. Уара укашәарах ааӡароуп, унашпцоуп. Уара удақәа иахьа ууаижьтҭеи пцсуа шьак рҭамныҟәац. *(Даaизытҭрысуеит.)*

О р е с т *(шьтҭахьҟа днаскьо)*. Устҭыҳә, алыгажә хшыҩца, абзиара знымаало. Сара уа уеитцкьыс акыр сеитцбуп, сымчгьы еиҳауп.

Д а м е и. Уааи нас ҳамчқәа пцибашәап. *(Атаххсах ҳәа рыжәҩахырқәа ааибакуеит. Иаақәибаргьыжьаауеит.)* Абас сара исықәлаз хатца быргк ипсы ихымтцыцкәа дшышьтҭаз, уара иуеипшыз намысдак иҩны дным ҩахытцит...

О р е с т. Соужь акәымзар, упсышьа сырцәгьоит.

Д а м е и. Абырг днеихагылан ибжьы наикәиргеит Дамеи ҳәа. Дамеи ихьӡызаарын зыпсы зхытцуазгьы...

О р е с т. Сабипсаныс уаҳа ишуанасмыжьуа...

Д а м е и. Угәы иалоу акрыҟазар, имӡакәа исаҳәа, сара аҭып иузықәыстцоит иҳәеит, ани анамысда, уаҩра зламыз.

О р е с т. Сара снапала укәалкәало укнасымҳауазар саб сипцам, бнала мацара ацара уажәы исымбеит.

Еиҭах инеибархха-ааибархханы иаангылоит.

Д а м е и. Сгәы иалоу, Орест, – иҳәеит абырг ипцсуаз; иубома, уи ахтҭыгәлагьы уара ухьӡ шихьӡыз, – абас, абри уара уҩызцәа адәы ишықәу, сара сыпстҭазаара сахьалтцуа, абри ауп гәалас исымоу, – иҳәазаап... *(Дамеи ашырҳәа Орест ибҕаӡара инапқәа*

накәыршаны даашьҭикәыцәаауеит.) Сара иахьа ахамыштҭыхә уаҟәсыршәараны сыҟоуп…

Аӡахәарқьақьа иатцагылоу ақыдсаҟәа дныҟәгылоит. Орест дпаҟь-паҟьуа аӡахәарқьақьа днамтцасын, Дамеи ихәда иахеитцарц даҿуп, Дамеи Орест имч имырхар иҭахушәа иҿыҟаитцоит, инапы ааникылоит ирдаданы.

Орест *(арқьақьа ихаҵо.)* Сыԥсра иахыццакыз, уԥсы уара ахшыҩда, абас… адунеи еиҟараӡтәуаз.

Тцаҟа данкапалак, Дамеи дзыҟәгылоу асаҟәа иаразнакы датцасны икаижьуеит. Абри аамҭазы амахәҭа, аӡахәа зыдкнаҳалаз, хжәоит. Дамеи дкаҳауеит, аӡахәагьы амахәҭагьы иҟәҳауеит.

(Дшаҟь-шаҟьо.) Бнала, бнала мацара! *(Дызлааз амҩала дныҵашәкәоит.)*

Асцена ашьҭахь ала Дамеи имоҭа Алиас хәыҷы ибжьы гоит: «Бабаду, бабаду, уабаҟоу, ари сара соуп, умаҭа Алиас! Сара сыбналаны уара уахь сааит, уаҳагьы џьаргьы сцаӡом. Бабаду, о, бабаду! Уабаҟоу? Сыбжьы умаҳаӡои?» Дамеи дҩытцыззоит, ихәда иахоу аӡахәарқьақьа ихихуеит. Еиҭах:«Бабаду, о, бабаду? Сара Алиас соуп, уабаҟоу?»

Дамеи. Бабаду уара дукәыхшоуп. Ара сыҟоуп,дад, ара? Уа уаасзыԥшы, уажәытцәҟьа уара уахь снеиуеит. Бабаду дукәыхшоуп, афырхатца, ҳаи аферым! (*Иҿааиҵыхны ажәҩан даҵаԥшуа.*) Иа Анцәа ду, сара сыԥсраны сахзырԥаз, суҳәоит аринахыс Агәапшь-иԥа рыжәла арыҕьарахь иургьажьырц, урзылԥхарц, улапш хаа рыгумыжьырц! Амин!

Ахәыҷы ибжьы ахьгоз ашҟа иҿынеихоит.

Аԥарда

Аҟәа, 1997

АԤСЫУАЛА ХАҬԤАЦАРА

Х-қәгылараки аа-сахьаки змоу акомедиа

И А Л А Қ Ә О У

А с ҭ а н д а, 40 шықәса лхытцуеит.
А қ с е н т, 50 шықәса ихытцуеит.
Ф л о р а, 50 шықәса лхытцуеит.
Б а з а л а, 80 шықәса ихытцуеит, Флора лаб иоуп.
Ԥ о ҭ а,
А в д е н и а}
А п о л л о н, 50 шықәса ихытцуеит, Базала иԥа аиҳабы иоуп.
А н ҭ и к а, 45 шықәса лхытцуеит, Аполлон дипҳәысын.
А с м а ҭ, 60 шықәса лхытцуеит, Асҭанда длыуоуп.
А д а м ы р, 40 шықәса ихытцуеит, Асмаҭ дылԥоуп.
А и д а, 30 шықәса лхытцуеит, Адамыр дипҳәысуп.
А м и н а , 55 шықәса лхытцуеит, Асмаҭ дылгәылоуп, дылҩызоуп.

З а у р, 45 шықәса ихытцуеит, Базала иашьа ипҵа иоуп.

К ә а к ә а н а,

А ф р и к а н, 50–50 шықәса рхытцуеит, Аполлон иҩызцәоуп, игәылацәоуп.

М а р и н а,

М и л а н а, 20–20 шықәса рхытцуеит, акаҳуажәыртаҿы аус руеит

Абжьы, иаҳамбо, аха зыбжьы ҳаҳауа А с ҭ а н д а лаҳәшьа Д и а н а лҧа А л х а с иоуп.

Г а р р и к, Џ ь о ф, Б а ҭ а л, М а ш а, И р а – акаҳуажәыртa аҭааҩцәа роуп, иҿаруп.

А к и н о о п е р а т о р.

А ф о т о ҭ ы х ҩ ы.

АКТӘИ АҚӘГЫЛАРА

Актәи асахьа

Асценаҿы иаабоит гьамала ирхиоу асасааирта. Асасааиртаҿы уаҩы дыҟазам. Ҭынчроуп.

А б ж ь ы. Саҳәшьаду! (*Мачк ҭынчроуп.)* Саҳәшьаду, бабаҟоу? *(Иааргәамҵны.)* Саҳәшьаду сымҳәеи!?..

А с ҭ а н д а дааҩналоит. Даапсаны дшыҟоу убоит. Еидарақәак лкуп.

А с ҭ а н д а. Аҩналахагьы суҭомеи… Аҵьармыкьахь сшыҟаз ухашҭыма?! Узыргәамтцуа арбану уажәы?.. Иаасараӡа…

А б ж ь ы *(тәамбашақә)*. Саҭамыз, саҳәшьаду, баиxьаз ҵьысшьон… Ус баша… сгәы ҿыгъуеит.

А с ҭ а н д а. Нас шәƙәык унапхьар… уƙәышцәахар ҳәа ушәоума? Сара афатә ƙасцароуп. *(Лхазы.)* Амбжьах, игәы ҿыгьуазаап убама…

Илкыз аидарақәа аашьҭыхны ддәылҵуеит. Еиҭах мачқ иҭынчроуп.

А б ж ь ы. Саҳәшьаду! Бабаƙоу, саҳәшьаду? *(Ҭынчроуп.)* Саҳәшьаду сымҳәеи!..

А с ҭ а н д а дгәамҵны дааҩналоит.

А с ҭ а н д а. Уаҳәшьаду думбааит… Иумҳәои иуҭаххаз…

А б ж ь ы. Ажьырӡы сзааг, аӡба сакит.

А с ҭ а н д а. Ажьырӡы ҳәа соуҳәама… аҳа иалху аӡыхаа умҳәаз… *(Абжьы ахьго ахь днеирц лҭахуп.)* Ара ашә заурқызеи? Сызланеиуеи уара уахь? Иаарты, пшьаала угыланы. Цәиккрак уаҿызар акәхап.

А б ж ь ы. Ибзиоуп, саҳәшьаду, обойдусь. *(Ибжьы каҳаны)*. Как всегда ты меня не поняла.

А с ҭ а н д а. Уабдугьы уаҳа иулаӡомызт… Абжьыс замана.

Ашәахь аҵәтцәабжьы гоит.

Дарбахын уажәы ҳазгәалашәаз! (*Ашә аалыртырц дцоит*.)

Асасааирҭаҿы иныҳаракны иқәгылоу арадиоколонка аƙынтәи игоит иҳаҳац абжьы.

А б ж ь ы. Акы, ҩба, хпа… ицәажәоит аколнхара «Алгыд» арадио.

Иааҩналоит А с ҭ а н д е и Ф л о р е и.

А с ҭ а н д а (*лыбжьы рдуны)*. Алхас, иахьак уҿы ааихакы, Флора дааины дыƙоуп… Иуаҳауама исҳәо? Абас цәгьархәыхәрак иӡбалароуп… Ҵьарак иузмыртәоз, аҩны даныҩнаха иƙаиҵара издырам.

Аҭел абжьы гоит.

А б ж ь ы. Саҳәшьаду, бара ишьҭыбымхын, сара ара ишьҭысхуеит.

А с ҭ а н д а. Абаапс ишьҭых, цыҭрак уаннакылап. *(Флора лахь.)* Бнатәа, Флора, саргьы маҷк сыпсы ааиҭаскып...

Ф л о р а. Бара, бзиа збаша, Алхас уажәы дызбама, ишыббо абра ҳашәқәа еиҿапшуа ҳаидтәалоуп... агара дангараз иахьеипш исгәалашәоит. Дласуп аиашаз, аха цәгьарак ќаитцеит ҳәа смаҳац.

А с ҭ а н д а. Ас ласышьа ббахьоу, зынӡаск апша дақәтәоуп, ихы аӡы ҭыршоуп макьана.

Ф л о р а. Ишьапқәа дрықәгылартә дќалахьоума? Амашәыр уҳәеит ҳәа... рмашьына ќәыбаса ицеит... Анцәа ицьшьоуп иара ас дахьеиқәхаз.

А с ҭ а н д а. Изхарада? Иани иаби иҿы иааҭшәо зегьы ќартцоит. Ас убахьоума!

Ф л о р а. Даргьы алаќоуп, аиашазы... ари нахысгьы Анцәа ирманшәалааит. Рычҷкәын затцәы изы акы еигӡартә иќоума?

А с ҭ а н д а. Иабатәи маншәалароу... Алхас ихьыз ббоит, иќаитцаз бдырует, иаб иакәзар, растрата рҳәан абахҭа дынҭадыртәеит, уажәы саҳәшьа лхала зегьы дырҿызар акәхеит.

Ф л о р а. Баҳәшьа Диана лоуп ари аҩны аханатә аахыс изхагылоу. Аиашазы аума лылшоит... Москва уҳәару, Ленинград уҳәару, адунеи еимлырќьоит. Уахьынтәи иаалго, илҭиуа рылоуп агьараҳәа излаќалазгьы. Лыпшәма саргьы схы лытцасырхарым, схатцоуп ҳәа даналага, ихьыз ббоит. Диана илылымшо акы ыќоуп ҳәа сыќамызт, аха лыпшәма длызҿымхит, иббама!?

А с ҭ а н д а. Алхас ас авариа аныќаитца, иара затцәык дышишьҭаз аамҭа лыцәцеит. Ибымбои ишеиқәшәаз аҩбагьы.

Ф л о р а. Дхатцоуп, ихигап. Апара иќанамтцо, иамчым акгьы ыќаӡам... шықәсык ала ара даабахра ҳаќоуп, Диана деибгазар...

А с ҭ а н д а. Ус еипш агәыӷрақәагьы ҳамоуп.

Арадиоколонка еиҭах Алхас ибжьы ҭиҩуеит.

А б ж ь ы. Уажәы шәазыӡырҩы аконцерт. Аконцерт еиҿкаауп ақыҭа «Алгыд» аколнхацәа рхор ашәақәа рыла. *(Ашәа иҳәоит.)* Уа бара, Анҭица, уа бара уа. Бзымнеиуеи аколхозахь, уа бара, уа? *(Аччара исыз дааннакылоит.)*

А с ҭ а н д а. Уеиҭалагама? Уаҳа иузымчҳаӡеи?

Ф л о р а *(дыччоит. Лҽыргызмалны)*. Ари ашәа змаанои, бара!?

А с ҭ а н д а. Абри абжьарак абри ашәа хҭакны имоуп. Иҳәоит, нас икьатеиах пҵәо ччараха исуеит. Аколхоз дахыччоит, ма аколхоз закәу ибахьандаз, идыруандаз...

Ф л о р а. Анцәа иҵьшьоуп ас дшәаҳәартә, длафыртә дҟалахьазар. Шьҭа ихьаақәа мтәацкәа иҟам.

А с ҭ а н д а. Иҭаххар, алаба наитҵыргәо дныҟәартәгьы дыҟоуп. Ари абжьарак ус иагьыҟаитцон, аха иахьа иуада иҽыҩнакны абас дыцәгьархәыхәуеит ишыббо.

Ф л о р а. Аиашазы, Алхас иеипш иҟоу ахәыҷытцар, абас – егьыс аамҭа ихимгар, уаҳа иҟаитцари аҩны даныҩнаха?

А с ҭ а н д а. Ахәыҷы бҳәеит ҳәа... жәохә шықәса зхытцуа ахәыҷы ҳәа дузыпхьаӡома? Аҭыпҳацәа ҭаха ирҭом, ҳаргьы ҳапсы ҭырхит аҭел ишизасуаз. Саҭабымтцан, Флора, аха сара сахьахәапшуа, ара, ақалаҷь аҿы апхашьара аӡра ишаҿу аргамаду избоит. Аиҳарак аҿар роуп сеилазго.

Ф л о р а. Уажәтәи ахәыҷқәа, даҽа убриаҟара рхытцыргьы, рхәыҷра рызкамыжьыр ҟалап. Ҳара ҳауп иаразнакы изызҳаз. Ҳхәыҷра ҳзырбодаз, ачаирҭа зны ҳхырцаларын, даҽазных аҭаҭынрҭа ҳалацаланы ҳрыман. Ибгәаламшәои ашкол ҳааҭганы аусура ҳаныргоз... ҩба рҿы итәаз инаиркны ажыцә-

қәа рӄынӡа, аколхоз агьама ҳдыркуан… ҳҵара иашьҭадаз.

А с ҭ а н д а. Абаапс, исгәалабмаршәан, сгәыцьыр ҳәа сшәоит. Бара заа бхы ацәыбгеит, сара маҷ ҵьабаа збама убри аколхоз аҿы. Иабатәи ҵароу зыҙбахә бымоу… иаҳдырҵоз, аҽадажә еипш амала ҳәа аусура акәын. Аҵыхәтәан, саргьы изулакгьы сыԥсы ацәызгеит. Диана шаӄантә исалҳәаахьааз сара сахь баала ҳәа, аха сҵара ахьынӡаӄоу бдыруеит, заанаҭсгьы исымоузеи, ақалақь санаалоу сзыӄалом ҳәа сҽааныскылон. Изыбцәызӡари… ақыҭаҿы сара сԝыза хаҵакгьы даасыхәаԥшыр ауеит ҳәа схәыцуан, аха зегьы разӄуп, лахьынҵоуп, Флора.

Ф л о р а. Ари ақалақьаҿы инхо ақалақь ҳааӡаз ҵьыбшьо, зегьы бара бԝызцәа ҳауп ҳаргьы, аха ҳхәы ҭаҳажьӡом. Бшызбо ала баргьы лассы башьцылеит.

А с ҭ а н д а. Аиашазы, сзышьцылахьоу рацәоуп. Акызаҵәык сгәы кыдызхуа, абри ашә ухаркны, ԥшьҭӡамцк урыхәаԥшуа аԝны уахьыԝнагьыжьуа ауп. Ашәарах абна ишааӡо еиԥш, сара дәуп сзааӡаз, ҳаԝнгьы ҽынлоума, уахынлоума зник алыкә ылаҳамҵацызт. Аколхоз мыжда ауп, мамзар ақыҭа злабзиақәоугьы маҷӡам. Зны-знла угәы ухашҭыртә, унаԥшы-ааԥшыртәгьы иӄоуп, ҵьара гәырҕьарак аӡәы ианимоу.

Ф л о р а. Анаԥш-ааԥшра аныбҳәа, Асҭанда, акы басҳәашан… Аус ахьызуа апутиовка сыдыргалеит. Уи аԝыза апутиовказы, сара сакәым, ауаа бара барақәа рхы ҭеибаҽҽуеит. Иӄасҵара сыздырам, слакԝакуеит. Ибҭахызар быхьӡ ала ирымсхыр сылшоит.

А с ҭ а н д а. Изакәытә путиовкозеи, аԥсшьаразы акәзар, уезгьы-уеизгьы даараӡак сазгәышьуа сыӄам. Сыԝны, са снапала иӄасҵо еиҳа еиҕьысшьоит, аҽаҵьара ҵьоукы иумҵарҵо аасҭа.

Ф л о р а. Иабатәи ԥсшьароу бызҿу, сара сызлацәажәо атәым тәылақәа рахь аныӄәарақәа роуп.

Ҭбалоуп ушыргогьы. Акруиз ахьӡуп. Уахьнарымго, иудмырбо акгьы ыҟам. Ҧшьҳәынтқаррак бырхысуеит: Ҭырқәтәыла, Грециа, Италиа, Франциа. Сара ибасымҳәеи, Асҭанда, зегьы иреигьу амаршрут ҳәа иашьҭоуп. Ҭырқәтәыла имаҷымкәа аҧсуаагьы нхоит, ибдыруеи амал змоу аӡәы даабыниаргьы, убри бинасыҧхараны быҟазаргьы амуеи. *(Дыччоит.)* Ари адунеи аҿы иҟамлац арбану?

А с ҭ а н д а. Бара абыржәы иаабхәыцыз аҧсуа хатцеи сареи қьагьарианы бҳабжьоушәоуп бышцәажәо. Сара, Флора, насыҧны исзыҟалашаз Анцәа дысзимшазар акәхап, акы дахнамгакәа дыҟам, ибдыруеи мышкызны сигәалашәаргьы. *(Дыччоит.)* Уи иалаҳхузеи, аха ибҳәаз сарлахҿыхит. Сара анаҧшааҧшра ианакәзаалакгьы бзиа избон рацәак сымбацзаргьы…

Ф л о р а. Нас, сара ибасҳәаз апутиовка ибҭахны быҟазар, хымҧада ибзамсхуеит… иашоуп, ахәгьы маҷӡам, аха Диана лзы уи ҧараӡам.

А с ҭ а н д а. Ибымҳәои шаҟа иаҧсоу.

Ф л о р а. Зқьи хәышә мааҭ.

А с ҭ а н д а. Иагьмаҷӡам!

Ф л о р а. Ибҳәо закәызеи, Асҭандахеит, изылшо, ари аѡыза аныҟәаразы аҟара ахишәаауеит, сара уала-ҭынхала исырҭоит амзар.

А с ҭ а н д а. Еҳәарас иамоузеи? Аныҟәара ианбахацдыркуеи?

Ф л о р а. Уи ҳаҧхьаҟа иааираны иҟоу амза алагамҭазы ауп.

А с ҭ а н д а. Ус акәзар, уаанӡа Алхасгьы уаѡтцас ишьапы дықәгыло дҟалап. Ибзиоуп, Флора, ибҳәо иашазар, Диана данааилак ҳаилацәажәап.

Ф л о р а. Ибҳәо иашазар шҧабҳәои! Амц зҳәо дбаны сзаақәгылахуам… иахьоума саныбба? Ибзиоуп… саргьы шьҭа сцалап, усгьы фатәык ҟаҳамтцар ауам.

А с ҭ а н д а. Диид, ҳшеицәажәоз аамҭагьы ҳацәцазаап… Саргьы шьыбжьхьа ҟасымтцац.

Ф л о р а. Сцеит... сцеит.. уаҳа сыбԥырхагахом.

Асҭанда Флора днаскьаганы дгьыжьуеит.

А с ҭ а н д а. Анцәа иԥьшьоуп, Алхас иҽеирҭынчит, дмыцәакәа дыҟам, саргьы акҿаҩра снықәалап.

Асҭанда асасааирҭа аанлыжьырц акгьы шлыгымыз Алхас иб-жьы арадиоколонка иҭыҩуеит.

А б ж ь ы. Шәӡырҩы! Аколнхара «Алгыд» арадио аусура иацнаҭҵоит. Уажәы х-минуҭк апоезиа.

А с ҭ а н д а. Алхас, уаҟәыҵ узҿқәо, мамзар иахьа фатәыда ушықәсырхо удыруазааит.

А б ж ь ы. Ажәеинраала иахьӡуп «Аколнхареи апҳәызба ссири». Салагоит:

Уа бара аԥҳәызба, исҳәо хаҵа,
«Алгыд» ақыҭа иахабгеит зынӡа.
Быҟам, баҳцәыӡит, иԥшуп аколхоз.
Гордость ты наша, аиааира ҳзыргоз.

А с ҭ а н д а *(лгәы ԥыжәжәо)*. Иҳәала... Егьа узҳәозаргьы иҳәала... Амла уаркны аман усмырҳәозар уаҳәшьаду сакәым! Схы уанықәсырҭәа уаҳа исаҳараны иҟааз... Ари уколонка, ара иргыланы иумоу, идәылганы икасмыжьуазар Асҭанда сакәым...*(Аколонка шьҭыхны лҿыналхоит.)*

А б ж ь ы. Тетя, извини. Эта была шутка. Аколонка кабмыжьаауит... Саҳәшьаду, ты что, в натуре!?

А ц а р д а

Аҩбатәи асахьа

Асценаҿы иаабоит аҕарра зныԥшуа уада ҭшәак. Ф л о р а акы днаха-аахоушәа дыҩноуп .

Ф л о р а *(иаалырҟьаны дыччоит)*. Сеилагар ҳәа сшәоит... Алхас хага иҟаитҵоз анаасгәалашәалак,

ччараха иаасысуеит. Асҭанда атҵәы шлылеитцо иаулымбахуа, аха илырҧшӡоит, уаҳа иҟалтцарызеи, дабацари, аколхоз аӡбахә лаҳар далаҧсуеит.

Ашә ахьы атцәтцәабжьы.

Уажәытцәҟьа снеиуеит! *(Аҵәҵәа абжьы ахьгаз дцоит.)* Аа, ари бара боума, Асҭанда! Ари аҩымшк бхабар сбырбомызт...

Ауадахь иааҩналоит.

Бнатәа... иҟоузеи, Асҭанда, митәык бгәы алаҟамшәа збоит... сиашоума?

А с ҭ а н д а. Иашангьы иббоит.

Ф л о р а. Ишызбо, Алхаси бареи шәааибуам...

А с ҭ а н д а. Уажәы Алхас иан лҿы ауп аус ахьсымоу.

Ф л о р а. Изакәытә усузеи ишәыбжьалаз, исабҳәар ҟамлари?

А с ҭ а н д а. Ибцәызӡо ҳәа акгьы сымам. Зегьы зыхҟьаз абни бпутиовкоуп, иабасҳәоз, аха шьҭа саргьы сҟазшьа аасмырҧшыр ауам...

Ф л о р а. Иҳәалеи, иҳәалеи, избоит мап шыбцәылкыз. Бара бзы зқьи хәышә мааҭ деигӡану... исызхатцом!

А с ҭ а н д а. Аҧара акәым ара усс иҟоу, Алхас ихала иааныжьра лҭахым.

Ф л о р а. Избан ихала дзаанлыжьуа, лара дабаҟоу?

А с ҭ а н д а. Лара мчыбжьык-жәамш иреиҳаны аҩны дыббахьоума?.. Москва, Ленинград, Рига... дыхьцалац бымдыруеи?.. Аиаша бҭахума, аспекулиациа иашьцылаз, алаҧсра злоу диҩызахоит, ҟәытцшьа изаҭаӡом. Саҭамыз ас сахьцәажәо... убасҟак сгәы пжәоит.

Ф л о р а. Беилыскаауеит, Асҭанда. Бара боуп убарҭқәа зегьы лылзыршо, сыҩны лҳәом, сгәара лҳәом, зегьы бнапы итцыбхуеит, зник баргьы даабпеипшыргьы ауан, аха аҧара иашьцылаз, ҵарада даҽакы ыҟоуп ҳәа дауҟаху.

А с ҭ а н д а . Иашоуп, сеилалҳәеит-сеилалцеит, ари аӷыза аԥсҭазаара маншәала смоуцызт, аха бара ибҳәан еипш, саргьы сыԥхӡаша рацәоуп, сшьамхы еиқәыршәны стәаӡам... сгәы шыӷнаԥҵәазгьы лбар акәӡамыз.

Ф л о р а . Ибҳәо ауиашахым... Бара арахь баалгаанӡа ақьаранцьы длыман. Шаҟаӷгьы лыԥсаххьаз уаанӡа. Аишазы, лгәы шыҭбааугьы, лгәы ақәшәара уадаӷуп. Макьана бшамшамуа бгылоуп, бнаԥшыааԥшыргьы бҭаххоит, нас ишԥа...

А с ҭ а н д а *(лгәы хыжжуа)*. Илымбацыз анылба дцәацәит саҳәшьа хазына... Саргьы лара дызҿу алага-ӷага саламгозар ббап. Избан, лара иҟалҵоу сара исзыҟамҵо сыҟоума? Сара саҟароуп ларгьы лҵара ахьынӡаҟоу. Миллионк аҟынӡа аԥхьаӡашьа усгьы издыруеит. *(Мачҳк дааԥышәарччоит.)*

Ф л о р а . Баҳәшьа блызгәааны бмиллионерхарц быӡбызар, Асҭанда? Акы ҟауҵарц азы иукуаиушьҭуа умазароуп, иабаабго аԥара?

А с ҭ а н д а . Акы бацәымшәан, Флора, ус акы сызбыцәҟьарц салагар, уи аԥара ҳәа бызҿугьы сыԥшааауеит, цьабаакгьы адызбалом, уаӷгьы сиҳәом.

Ф л о р а *(илаҳаз цьашьаны)*. Асҭанда, ибҳәо цьашьатәуп. Аԥароуп зегьы рхи-рҵыхәеи. Бара уи аушьас иабҭозеи!? Исызхаҵом...

А с ҭ а н д а . Исымоуп сара аԥара, иагьмачҳӡам.

Ф л о р а . Зегь акоуп инагӡаны быгәра сызгом, ибызҭодаз, икажьны ибымбазар. Икажьны шаҟа убари – жәаба, жәохә, уигьы аҕар иоуп изцәызӡуа.

А с ҭ а н д а . Бара ибзеилымкааӡои иахьынтәисоуз?

Ф л о р а . Сара исзеилкаараны иҟааз?! Акапеи кылтцәа бымоупҳәагьы сгәы иаанагомызт, макьанагьы ус ауп сышхәыцуа.

А с ҭ а н д а . Саҳәшьа дгаӡоу цьыбшьоума, еидылкылаз лԥаракәа уала-ҭахыла ишаны илымоуп. Сара

сыхьӡала абанк ҩажәижәаба ныҙқь маат лзалоуп. Қьаадла, закәанла уалагар, уи сара соуп изтәу. Иаасгәапхар, убас иагьыҟастцоит.

Ф л о р а. Уажәы ашана сабҳәеит! Схаҿы абри аҩыза ишпамааи, бҳәаруеи! Нас бара быхьӡала ҩажәижәаба ныҙқь маат апара абанк ишыбзало аҟьаадгьы бнапы иакызар акәхап.

А с ҭ а н д а. Нас ишпа... Ибсырбар бҭахума? Уажәыгь сыгәра бымгаӡои?

Ф л о р а. Мап, мап, быгәра згоит шьҭа. Ҩажәижәаба ныҙқь мааҭ, аиашазы, иагьмаҷӡам, иҟанаҵаша, иаанахәаша рацәоуп, иҕьазҕьазуа ҩнеихагылакгьы аргылоит...

А с ҭ а н д а. Ҩныс исыргыло башоуп, аха сара исызхаша уадак алаасхәап сгәахәуеит, иахашәало алага-ҩага иазыскып, иббап шьҭарынахыс схы сашьҭамлозар. Избан? Слашәым, сцыркьым, аӡәы иҟалҵо саргьы иҟасцартә сыҟоуп.

Ф л о р а. Асҭандахеит, урҭқәа ус имариазар зегь аламгоз. Анцәа бирманшәалааит, сара сыбмеигәырҕьозар сбытцашьыцраны сыҟам. Амала макьанагьы бхатцацара иахыпаны избаӡом. Зегьы иреиҳауп аҭаацәара, Асҭанда, уҩны, угәара аныҟоу, ухатца дбаҕьаӡа, аҕьеҩ ҳәа данувагылоу, ухәычқәа ааигәа ианрызҳауа, иарбан насыпу уаҳа иуҭаххараны иҟоу? Азатцәроуп адунеиаҿы зегьы иреицәоу, Асҭанда, азатцәра.

А с ҭ а н д а. Сбықәшаҳаҭуп, Флора, аха даабымгои ус еипш насып сызҭо ауаҩы.

Ф л о р а. Аиаша басҳәап, Асҭанда, акраатцуан гәыкала сбацәажәарц сҭахижьҭеи, аха баҳәара сзымгәыҕьуа саауан, сацәыпхашьон.

А с ҭ а н д а. Бареисареииацыҳаибамбеит, изакәызеи ас ибзымҳәо иаабгоз, сара бысцәыпхашьозма, сеидру?

Ф л о р а. Атәым ихцәажәара акыр имариоуп, ухатәы ааста. Ус зысҳәо, Асҭанда... *(Лҽаанкыланы.)* Ибдыруандаз сашьеи бареи шәеибасырбарц, шәеибасырдырырц шаҟа исҭаху.

А с ҭ а н д а. Сашьа бҳәама!? Дабаҟоу, дабамоу иара? Бара апҳәыс даазымгац дбыману!? Знықгьы изҕахә бымҳәаӡацызт иахьанӡа!

Ф л о р а. Абриаҟара сзылакԥакуаз, бара бааста жәашықәса деиҳабуп, иаарыцқьаны сынтәа ԥажәижәаба шықәса ихытцуеит. Акыр здыруоу, иқәра дууп ҳәа мап бҳәар ҳәа сшәаноуп зҿысымҭуаз. Амала, ҳара ҳажәлантәқәа, ахацәа агәамч ду змоу, ақәра ду ныззцуа уааупт. Саб ԥшьынԥеижәа шықәса дрылгахьеит, аха дкамкамуоуп дышгылоу, ила иагым, илымҳа иагым. Хынԥажәа шықәса анихытцуаз ԥапхьа пҳәыс ҿак дааиган ԥыцьа арпарцәа, адауапшьқәа рхылтцит. Ахьԥежьқәа, ассиркәа роуп... срыкәыхшоуп урҭ сашьцәа хәыҷқәа, Поҭеи Авдениеи.

А с ҭ а н д а. Исҳәара сҿамшәо сааҟабтцеит, Флора. Ҳцәажәара аҽеацьара ибрит иаалырҟьаны. Иҟоу бдыруама... аҽазны, еиҳа схы аныцқьо ҳалацәажәап ари аус. Сахьааиз стәанхалацәеит, Алхас сахьцазгьы издыруам... убри аҟара сгәы нханы сдәылтцит... Амыжда, ара стәанатцы, иизбыз, иҟаитцаз здырхуада. *(Дцарц дԥагылоит.)*

Ф л о р а. Бгәы цыбымжәан усҟак. Акгьы хьаас иҟабымтцан. Сара агәра згоит дук мыртцыкәа бусқәа шыманшәалахо.

Флора Асҭанда лынаскьагара далагоит.

А ԥ а р д а

Ахԥатәи асахьа

Асценаҿы иаабоит иаԥцам хатәыԥнык ауадақәа руак. Ауада ишаанагара еиқәыршәоуп. Иааԥналоит А с м а ҭ и А м и н е и.

А с м а ҭ. Диид, Амина, ибдыруандаз иахьатәи баира шаҟа сеигәырҕьаз!

А м и н а *(дыччо)*. Асмаҭхеит, уаанӡа бгәы цыстцәалозма? Иахьа лымкаала саира бзеигәырҕьазеи?!

А с м а ҭ. Аҳәатәы сымоуп, сызбазҭцааша рацәоуп.

А м и н а. Иацык ҳшеицәажәоз ҳхы еибаршит, ишыхәлазгьы ҳазгәамҭеит, еиҭах ҳәатәы бымaну?!

А с м а ҭ. Ианбыкәыз бареи сареи ҳәатәыда ҳанаанхахьаз, афы бмыст, аха иахьа ибасҳәараны иҟоу баша цәажәарам.

А м и н а. Нас усҟак аамҭа мгакәа бналагеи.

А с м а ҭ. Уаха аҭацаагаԝцәа ҳашҭа иҭаларaны иҟоуп ҳәа басҳәар, агәра бызгару?

А м и н а. Ируазеи арахь аҭацаагаԝцәа, рпыс заҵәык дыбхылтцны дбымоуп, Анцәа иҵьшьаны, иаргьы дҭаацәароуп… Дарбану арахь аҭаца лаагара зыӡбыз, иабабҭахыз арххатәы.

А с м а ҭ. Ибзақәмыршәеит, Амина, ибзақәмыршәеит… Уаха, абра сара сҟынтәи санхәа лашьа ипҳа ддәылтцраны дыҟоуп.

А м и н а *(иаацьшьашәа)*. Дарбан бара бызҿу, Асҭанда лакәымзаaит.

А с м а ҭ. Абыржәы иақәбыршәеит, Асҭанда лхаҭапсаҭа лоуп. Анцәа иҵьшьоуп, разҟык лоузаaит. Уа лаҳәшьа лҿы зегь акоуп дыпшылак дылԝызоуп.

А м и н а. Дзыццо ҳәа ибдыруазеи?

А с м а ҭ. Убри азы бара сбазҭцаарц ами сгәы иҭоу.

А м и н а. Сара издыруа арбан!?

А с м а ҭ. Бара, мшәан, Бгыӡрыпшьтәыми.

А м и н а. Иахьа ҿыцӡа баасызцәырҭцит… Бгыӡрыпшь ами сара стәқәа зегьы ахьынхо, сара изулакгьы уахьынтәи сыпсы ықәызгеит бымҳәозар.

А с м а ҭ. Асҭанда дызгараны иҟоугьы Бгыӡрыпшьтәуп. Ихьӡугьы басҳәап, ишпалҳәаз мшәан? Хьӡы ссирк имоуп… баангыли… цқьа сазхәыцпи…Ажәытә абырзенцәа убри ахьӡ бзиа ирбозаа-рын… абарҭ ҳара ицәытцҳампшаауа ҳәа акы шпа-ҟам уҳәарауазеи, Лагә ма Лагәысҭан рҳәазҭгьы ис-хашҭуазма.

А м и н а. Бара, Аполлон рымҳәазаaит!?

А с м а ҭ. Ахаҭа-ԥсаҭа... иаҟәбыршәеит, Асмаҭ, иаҟәбыршәеит, Аполлон рҳәеит.

А м и н а. Ҳаи, абри смаҳакәа сара цыҭк сыҟәындаз!..

А с м а ҭ *(илҳәаз ҵьашьаны)*. Избан ус зыбҳәо, ҵьара ҟалаак иманы дыҟоума? Бымҩашьааит, Амина, бара арахь, аҟалаҟьахь бааижьҭеи акраатҵуеит, уи аахыс ауаа иббахьаз ракәӡам, кыр рҽырыԥсаххьеит.

А м и н а. Бшаҟәыҵра бдинаныс, сара Аполлон иоума исзымдыруа... ауаҩы саҟаҭ ззырҳәо иоуп... Мап, мап, Асҭанда хазына уи иакәхарым иалылхыз. Мшәан, лара лхаҭа дабаҟоу, уаха абри аҩнаҭаҿы ддәылтцраны дыҟазар?

А с м а ҭ. Уи сҭаца хәычҵи лареи априческа ҟарҵарц апарикмахерҭахь ицеит.

А м и н а. Диид, исаҳауазеи, Аполлон изы схысҿы сырхио сыҟоума, иара ихаҭа аҿаасҭа, дыузымдыруазар уицәшәаны уҩып. Базала уаҳа ихшодаз, иашоуп, ус цәгьарак зуа, цәгьарак ҟазҵо дреиуам, изылшогьы дабаҟоу, асаҟаҭ рыцҳа.

А с м а ҭ. Ус анакәха, бара дбыздыруам акәымзар, уа шәҟыҭа Бгыӡрыԥшь Аполлон зыхьӡу ҽазәгьы днымхауа дыҟам. Иҟамлои ааигәа уахь нхара инеиз аӡәы иакәзаргьы. Асҭанда сызгалакгьы аӡәы сигандаз ҳәа дыҟазҭгьы иахьа уажәраанӡагьы хаҵа дцахьазаарын.

А м и н а. Издыруада Аполлон акәымкәа аҽа хьӡык балҳәазар? Бымҩашьо ибдыруама Аполлон шылҳәаз?

А с м а ҭ. Акыр здыруоу бара... асҟак банҳәацәа, шьҭа саргьы схы агәра сзымгартә снабгеит.

Аҩны ашә шаатыз уаҳауеит.

Абар даргьы ааит ҳәа сыҟоуп... Асҭанда, зны арахь шәааины шәхы ааҳшәырбеи.

А с ҭ а н д е и А и д е и ааҩналоит.

А и д а. Ои, Амина, ара шәыҟоума!?

А с ҭ а н д а. Амина, бзымбеижьҭеи!..

А м и н а. Диид, Асҭанда, исаҳаз шаҟа сеигәырӷьаз бдыруандаз, ари нахысгьы насыԥ зауыша.

А с ҭ а н д а. Асмаҭ бмааицкәа зегьы балҳәазар акәхап?..

А с м а ҭ. Аминеи сареи еиҳәшьцәак реиԥш ҳаизыҟоуп, илцәызҙо, исцәылҙо маҙа ҳамаҙам, насгьы ишыбдыруа, ларгьы Бгыҙрыԥшь датәуп, акы сналазҵаап сҳәан...

А и д а *(Асмаҭ лахь)*. Нана, Асҭанда лыхцәы шдырԥшҙаз иахыбҳәаауеи? Еиҳагьы дшамшамуа дҟалеит, илнаалеит уамашәа, ус акәҙами?

А с м а ҭ. Асҭанда иара усгьы дыԥшҙан, уажәы еиҳагьы дыссирхеит, исгәаԥхеит даараҙа. Асмаҭ, бара бышԥахәаԥшуеи?

А м и н а. Саргьы сгәы иахәоит даараҙа. Лхылҿы ианаалоит.

А и д а. Сара сыхцәы ареиишьа акгьы захышәымҳәаауазеи?

А с м а ҭ. Бара бтәгьы ссируп, нан. Уаха шәахьнеиуа акыҭа аҳәсахәыҷқәа шәыҵашьыцуа егьа шәеибадырбап.

А м и н а. Нас уаха скыҭа Бгҙырыԥшь ашьапы иқәшәыргылараны шәыҟоума? Ишсабҳәаара, Асҭанда, быззырҳәаз ахаҵа ихузеи иҵыхәоузеи? Ихьҙ, ижәла насабҳәар, сара уа исзымдыруа уаҩы дыҟоуп ҳәа сгәы иаанагом.

А и д а. Аполлон ихьҙуп... Флора лашьа иами... Флора уажәы дшәымбеит усгьы, ара ҳара ҳҿгьы дааиқәаахьеит.

А м и н а *(иаалгәамҭхакәа)*. Аида, нан, сара Флорагьы дыздыруеит, лашьа Аполлон зыхьҙугьы уажәы дсымбеит. Урҭ уа, ҳқыҭаҿы, иззымдыруа дарбану. *(Асмаҭ лахь лыбжьы ааларҟәшәа.)* Асмаҭ, бара биашазаарын ббама!..

А и д а. Ус зегьы ирдыруа иҟазар, Аполлон ақытаҿы зыхьӡ ыҟоу хатҵахап. Асҭанда дылгәапҳазар, уи ус акы дшалаҟаз ҩашьомызт.

А м и н а. Асҭанда, ишсабҳәара бдинаныс, ари аус шыҟалаз. Аполлони бареи еибабашьас ишәоузеи, Бгыӡрыпшь бнанамгазар?

А с м а ҭ. Унасыԥ иалоу мышкымзар-мышкы дуԥымлар ауам, Амина. Еиқәшәеит, игәапхеибашьеит, шьҭа иалыбхуазеи урҭқәа.

А м и н а. Аа, ус ами,аха...

А с ҭ а н д а. Ишыжәбо, саргьы иацы ихшәаз среиуаӡам, шәара шәҿы сыпхашьо, акы шәцәыӡӡо сыҟаӡам. Аполлон *(даамхаччеит)* ихьыӡгьы сҳәахит, иаҳәшьа лҿоуп дахьызбаз. Днаӡа-ааӡаны, иаԥсуа маҭәа дамбар иԥсуа, иԥатҵақәа ҵыпхьӡа, ахатҵа еиқәҟатҵа сыбла данаахгыла, иаразнакгьы мцабызк насылҟьеит... Ибжьы саҳаанӡа сгәы итҟәаахьан. Иара схаҭагьы схы ҵьасшьоит абас ҭыпҳа ҭәрышкәак леипш иаразнакы сгәы ахьизыблыз... Ашьҭахь иара иҟынтә Флора ажәа аныснылтҵа, саргьы мап ахысымҳәааит, уаанӡа, аколхоз ахьыҟоу сыԥсы ҭанатҵы сшьапы шеихысымгара ҳәа изҕаны сшыҟазгьы.

А с м а ҭ. Амина, иббома, Асҭанда дызгараны иҟоу Аполлони бара бгәы иззаанагаз ахатҵеи еидкылашьа шрымам. Ибасымҳәеи, иҳамбаӡакәа ауаа рҿырыԥсахит, анкьа аԥсшәа зоумҳәарыз, иахьа инапы акырҭагьы уиҭаӡом.

А м и н а. Бҿы изҳәаз хьыраӡнылa иҭәааит, Асмаҭ.

Дааҩналоит А д а м ы р.

А д а м ы р. Асҭанда, шәааихьоума?.. Саҭамыз, Амина, баргьы ара быҟазаап...

А м и н а *(дихаӷгыло)*. Ааи, нан, усгьы мышкы санышәҭам ыҟаӡам, Асмаҭ ҽенак дзымбар аҩны схы сзыҩнакуам, ҳаишьцылеит убриаҟара.

А с м а ҭ *(Амина лахь).* Аиаша бҳәоит, абри бара ҳааигәаара бнымхозар, сара исыпсыхәааз? Бзымтәои, Амина, макьана баатәа, еиҭах маҷк ҳнеицәажәап.

А м и н а. Мап, мап, шәара уахала аус дуқәа шәзыпшуп, Анцәа шәирманшәалааит, сара амала баша аамҭа шәцәызгар сҭахым. Сцалап сыҩныҟа зынӡаск еилахәлаанӡа. *(Асҭанда лахь.)* Ибасҳәарызеи, Асҭанда, Анцәа бирманшәалааит! Мҩамш! Шьапымшла бдәылтцааит! *(Дцоит.)*

А и д а. Ҳара еиҭах аусқәа ҳамоуп, нана.

А с м а ҭ. Аҳы, шәалгала шьҭа, шәеиқәшәырше ала, аамҭагьы цыруеит, шьҭа аҭацаагаҩцәагьы рымҩа еиҩыршахьазар акәхап.

А и д а дцоит.

А с ҭ а н д а. Уи аамҭа ааигәаахацыпхьаӡа сгәы еиҳа-еиҳа ишәаҟьоит, иҭӡыӡаауеит, пхызу, лабҿабоу цқьа исзеилмырго сааҟалоит.

А д а м ы р *(дҿаҧхаҿаччо, деилҟьаӡа).* Ҳаи, ҳаи, ибуазеи... еиҳагьы блахҿыхӡа быҟазароуп, саҳәшьа. Мыцхәы ашәаӡыӡара, апхашьара, лыгтцас уҟанаҵоит, бара амцхәгьы беилыҷҷоуп, блеишәагьы хырзамануп, аха... *(Дыччоит.)* Бымгәаан, бымгәаан, сан, акыр здыруа илеишәагьы цәгьахоит лҳәалоит...

А с ҭ а н д а. Алеишәацәгьаразы уаргьы хәарҭапшьк умаӡам.

А с м а ҭ. Абаапс, Асҭанда, бара бхы сапшуеит, санхәа лаҳаҭыр гәасҭоит, мамзар Адамыр хатцаҩызас цьеи ддәықәыстцарын, уахь иушьҭуа дабаҟоу...

А д а м ы р. Избан сзыҟам, исыгны иббоузеи, стцара ыҟоуп, сдырра ыҟоуп,слашәым, сцыркьым... Бгыӡрыпшьаа рзы сагьырацәоуп. *(Аҵыхәтәантәи иажәақәа ддырчоит.)*

А с ҭ а н д а *(дихлафуа)*. Ус узбақьуа, Бгыӡрыԥшьаа цқьа иуздыруам макьана... Саргьы сусқәа рахь сцап... *(Дцоит.)*

А с м а ҭ. Уара акыр угуп аусҳәахуа, нан. Акәтаӷьцәа улхны усааӡеит изулак... Исылшоз акы угсмыжьит... Анцәа илԥхала, ауаа зегьы уреиӷьымзаргьы, аӡәы уеицәаны ҳәа узбом, аха иазууеи агра баапс ҭ҆угеите ушааиуаз...

А д а м ы р *(иан лажәақәа игәамԥхакәа)*. Сан, ибҳәо сзеилыргом, иарбан гра баапсу исыдыббалаз? Сӷьычуам-сқәычуам, аҭаҭынҵәӄьа сааигәа иаазгом...

А с м а ҭ. Нан, урҭ иуҳәо зегьы иауиашахым, аха иазууеи арыжәтә аауҿакәар, уара уакәӡамкәа, уцәыркшаны уаақәгылоите. Анцәа уаҳзылԥха, уаб ус дыӄамызт, сара сганахьалагьы ус еиԥш аӡәгьы дысгәалашәом, нас иабантә узаанагеи абри аҩыза аӄазшьа баапс?

А д а м ы р. Уажәы уи зыхцәырыбгазеи, арыжәтә сымжәишьҭеи шаӄа ҭ҆уа иагьысгәалашәом, аринахысгьы сҿахьы иҩазгарц сгәы иҭаӡам. Уи аамҭа шьҭа ицаз акы иаҩызоуп. Сҭаацәароуп, иббоит, ҩыжәлантәык сырԥхашьо Анцәа сӄоумҭ҆ан... Зегьы аамҭак-аамҭак рымоуп...

А с м а ҭ. Избоит, нан, уҽаанкыланы ушааиуа, ус иузынагӡар, уара уарҽеип, сара саргәырӷьап, аха уаха уахьнеиуа Бгыӡрыԥшь, уара уакәхоит исасдахьны ирзыӄало, нас, алакышьашь еиԥш ухҭакны арыжәтә удрымцалар рушам, убри ауп сара сзыцәшәоугьы, нан, хаҭ҆аҩызас ушьҭрагьы сзамеигәырӷьо.

А д а м ы р. Ус иалагар, иаахтны ирасҳәап аҩы шсыламӡо, ишснымаало, мап аҿасыршәып, сеилыркаап ҵьоушьҭ!.. Бара усӄак хьаас сышьҭыбымхын, Бгыӡрыԥшьаа сыда ҳәатәы рмоуа арахь схынҳәрым...

Саргьы еилыскааиуеит... Асҭанда лашьа ҳәа, лара Асҭанда лзыҳәагьы ишыпшӡамхо.

А с м а ҭ. Аиеи, нан, уан уара дукәыхшоуп, узықәшәаз ауп усгьы, умцар анамух, уа уахьнеиуа арыжәтә агьама акәым афҩыгьы гәасҭоит ҳәа уаламган. Аҳы, уаргьы шьҭа уеырхиала, аамҭа цеит, ашарахь ирымгозар, аҭацаагаҩцәагьы шьҭа рааира ааигәазароуп.

А д а м ы р дцоит.

Ҳазшаз, Анцәа ду, уаха зегьы ирманшәал, уахатәи агәырҕьара иалахәу уахьгьы, арахьгьы, улапшхаа рыгыумыжьын!

Дааҩналоит А с ҭ а н д а.

А с ҭ а н д а *(лгәалаҟара бзианы)*. Бхала ибцәажәо арбану, Асмаҭ?

А с м а ҭ. Анцәа сиашьапкуеит, Асҭанда. Ибдыруандаз шаҟа бманшәалахар сҭаху...

А с ҭ а н д а. Бара сшыбҭаху здырует азоуп, абра быҩны аҟынтәи сдәылҵырцгьы зысыӡбыз. Бареи сареи есымша ҳаиқәшәон, ҳаилибакаауан...

А с м а ҭ. Саагылеижьҭеи аӡәы изы цәгьарак сҭахым, Анцәа ибоит, исылшозар сицхраауеит акәымзар...

Дааҩналоит А и д а.

А и д а *(лыбжьы нҭганы)*. Шьҭа аҭацаагаҩцәа ааир ахәҭаӡами!? Амҩа хароуп, аенышьыбжьон аҭаца днаҳамгозар...

А с м а ҭ. Шьҭа иааип сгәахәуеит саргьы. Аида, абаапс, ани схәычы – Адамыр бааихылапш уа шәаннеилак. Арыжәтә ижәыр бымун. Ибымдыруеи арыжәтә ижәыр дшыҟанатцауа?

А с ҭ а н д а. Диид, уи сгәалашәаӡомызт... цьеи исыржәып, мамзар ихы иҭашәо, иҟаитцара Анцәа иоуп издыруа.

А и д а. Бара уи бызлеихылапшрызеи, бкасы бхаршәны ҭацара бымур ҟамлозар?

А с м а ҭ. Ицара зынӡаскгьы сазыразны сыҟаӡам, аха ҳзықәшәаз ауп, ицымхәра иаҳашьҭуа уажәазы уаҩ дҳамам акәымзар…

Дааҩналоит А д а м ы р.

А д а м ы р. Уажәыгь сызбахә аума ишәымоу? Шәгәы шәырҭынч, асасдахь ҳәа ишсыхәапшуа, схытцкы кадмыршәуа ишсацәажәо, сара сеилаганы сышпарылало! Исгәампхо акы анызбалак ауп саргьы сцәыркшаны санаақәгыло, аха уахала ҿамҩак сҿахьы иҩазгараны сыҟаӡам, бгызрыпшьаа зегьы исыҳәо иалагаргьы. Ус исызбит окончательно.

А с м а ҭ. Уан дукәыхшоуп, нан, саргьы даара суқәгәыӷуеит.

А д а м ы р. Урҭқәа зегьы бзиоуп, аха аҭацаагаҩцәа шьҭа иааир ахәҭаӡамыз?

А и д а. Ишпахәҭам, атцх агәҭа еиҩнашахьеит, ҳаҩны иақәымшәазар?

А с ҭ а н д а *(лыбжьы ҭынчымрак аԥаны)*. Шәазызарак сеимнадо салагеит… Шәыҩны ишпарзымдыруеи, Флора ара зныкымкәа дааихьеите… *(Дуалыуашо ауадаҿы алаиҩеира далагоит, аԥенцьыр ахь днаԥшлоит.)*

А д а м ы р. Имаа баҟәыц, сара саҳәшьа дызжьаз аман исырҳәап… Иӡаӡыкь даныскыр…

А с м а ҭ. Аҳы, ухы шутәу уеиламшәан, Адамыр! Иааип шьҭа, мачк иагхеит ҳәа иҟалазеи!?

А и д а. Амҩан машәырк рмыхьзааит, егьа умҳәан ҽыла иаауам, машьыналами ишаауа.

А д а м ы р. Ииашоуп, амашьына акы агхазар ауеит, аиха-еихоуп иахьугалак… иааизыпшқәазар ҟалоит… Ҳапшлап, ҳара ҳахиоуп.

А и д а. Нас убри ипхасҭахаз амашьына аҭаца дызгараны иҟаз акәхама… Сеидроу, машьынак ала идәықәымлазар…

А д а м ы р. Машьыналаск шаҟаҩы ауркуазеи, Аида, ҩба-хԥа иреитцамзар акәхап… *(Дҩагыланы алеиҩеира далагоит.)* Саргьы уаҳа сызтәом.

А с ҭ а н д а. Уара уанзымтәа, сара исҳәараны иҟои...

А с м а ҭ. Ари акасы шкәакәа ибысҭаз абаҟоу, Асҭанда? Быхәда инахаршә уажәнатә, слапыҟәшәа бзиоуп, шьҭа иааилап сгәахәуеит.

А д а м ы р. Бхыбҩы аабхарчча, саҳәшьа! Ари аҩыза анасып анбоу, бхыбҩы еснагь ибхалашозар ауп.

А и д а. Сишь! Шәаангыли, быжьҟәак саҳауеит...

Амашьына абжьы хынтә еиҟәырццак игоит. Аида аԥенџьыр днадгылоит.

Иааит, иааит? Рнапҟәа рхахо абрахь ҳаҩнашҟа иааԥшуеит шьоукы. *(Даалҟьаны.)* Диид! Грузоваиа машьынакгьы гылоуп. Нана, сара агрузоваиа машьына сангыланы сызцагәышьом.

А с м а ҭ. Ибҳәо закәызеи, нан, машьына ласыкгьы џьара игылахап аҭаца илзыԥшны. Бара бҭацаҩызоуп, аҭаца блыцзар ами... Аҳы шәцамҭазы маҷк шәаатәеи *(Иаатәоит, нас Аида лахь.)* Аида, бнапы рызҟьеи ишгәаҳҭаз еилыркаарц. Иазхоуп, шьҭа шәҩынашәха. Шьапымшла, Асҭанда, бхыбгәы баҟәгәыргьо, насыԥ шкәакәа быманы Анцәа бҟаитцааит. *(Лхы днагәӡуеит.)*

Зегьы ашәахь рҩынархоит. Асмаҭ асцена агәҭаншәа лҿаанылкылоит.

А ц а р д а

Аҩбатәи аҟәгылара

Аԥшьбатәи асахьа

Асцена атцауларахь иаабоит акыр зхытцхьоу лампаҩнык, уи инацәхыкны, маҷк ашьҭахьҟа игылоуп зыбаҩ еибыҭоу еиҳа иҭбаа-ҭыцәу ҩнык. Аԥхьатәи аплан аҩы, асцена азыбжа агәҭаны

фатәы-жәтәыла ирхианы игылоуп цышьшьапык зҵоу аишәа ҳаракы. Аишәа иахагылоуп ҩыцьа ахацәа.

Африкан. Ари ҳасас махәалахьак иоуп убама? Иара ииҳәаз иаҿаиршәит, хәба-фба чеицәца дреиҳамхеит, иаабап ара иҟаитцо.

Кәакәана. Аӡба ҳаиркит, аиаша уасҳәап. Цәажәарыла аамҭа ихигар иҭахуп... иара идагьы ауаа аабақәахьеит, ушиҟәатцра.

Африкан. Егьа умҳәан ақалақь дашьцылахьеит, уа аҿеакалоуп зегь шыҟоу. Ақалақьахь иагаз, Кәакәана, маҷ-маҷ ҳапсуара акажьра иаҿуп, дара ирызгәаҭом акәымзар.

Кәакәана. Нас уа акрыфара-акрыжәра иаҟәытцма? Асас дрызнеир идымтәалаӡои... тцәыцақәакгьы еидыржәылар акәӡами? Ус анысҳәа, исыхьхьо уасҳәап. Ишудыруа, сашьеиҳаб ипа ақалакь аҿы дынхоит.. Шьҭа дабаҟоу, дҭаацәароуп, ихи ихшареи еиҟарахарц акгьы рыгӡам. Иудыруеит, иаб дыҟагәышьам... Иаб ицымхәра зуп, аиашьара ҟастцап сҳәан, ҿнак ҿамаҿак аашьҭыхны дара рҿы сахьнеиз, ауха ачаи сыржәны сышьҭартцеит. Абри хаутцару уара!? Аиаша уасҳәап, иахьагьы сгәы иалоуп. Иҟалазеи, ирыхьзеи, сгәы баапсын ҳәа раҳазма, ачаи шпасдыржәуаз! Ꙩык-ӡык зҳәаз еипш акы аацәырыргар саарықәымныҳәарыз иабихәа. Уи деигӡаны иауҟаитцах, апхьан иуҳәаз – ақалақьаҿы аԥсуара аӡра иаҿуп, уиашоуп, Африкан, уиашоуп.

Африкан. Упши анахь, Базала дахьаауа убап, ицьоушьаша, макьанагьы дыгәгәаҟацаӡа дыҟоуп, пшьынꙩеижәа шықәса шихытцуагьы ҳара иаажәыз аҟара ижәит, аха хьаасгьы имоуит.

Кәакәана. Уара абзиа збаша, акыр ыжәны ҳаҟоума, сахьгыло сӡышоит, ма изакәытә ꙩузеи уҳәаруазеи, ахала ахы унаржәуеит. Анцәа акы злеимтцо уаꙩы дыҟам ҳәа Аполлон есышықәса аꙩы бзиа ҭеиҭәоит, убри ада уаҳа дызмароу акы ыҟаны ҳәа сыҟам.

Б а з а л а даацәыртцуеит, уи ашьшьыҳәоуп дшааиуа. Изганкахь инапы иҩытцаршьны Поҭа дицуп, егьи иганахьала, цшьшьапык зтцоу аҟәардә кны Авдениа дивагыланы даауеит. Кәакәанеи Африкани иаарыдгылоит.

А ф р и к а н *(аҷкәынцәа рахь)*. Поҭа, Авдениа, абнахь, астол ахахьы иааҗәгаз аҟәардә нашәыргыла... Базала, абра уаатәа... уапшәымоуп, уеиҳабуп.

Б а з а л а. Анцәа дышәзылпхааит, дад, Анцәа дышәзылпхааит! Амра ҳақәирҷҷоит зылпха ҳаура. Иҳамбаӡакәан шьыбжьгьы нхыҳәҳәеит... Дад, шәызызыпшузеи?

П о ҭ а. Баба, ҳасас дыҟаӡам, Заургьы дмааиц.

Б а з а л а *(илымҳа инапы адкыланы)*. Изакәызеи зуҳәа?... Уара уеаанкыл... Анцәа зегь ибоит, зегь иаҳауеит...

А в д е н и а. Баба, иумбаӡои ҳасаси Заури шыҟам?

Б а з а л а *(акгьы шимаҳаз мҩашьо)*. Ибзиоуп, дад, ибзиоуп. *(Ахацәа рахь.)* Амш бзиа акыр иапсоуп... ақәа аузҭгьы уажәы абра ҳазтәарызма?

А ф р и к а н. Уиашоуп, Базала, ари аҩыза агәырҕьара анумоу амш бзиа зегьы ирыцкуп, даара уарпшӡоит, аиашазы.

К ә а к ә а н а. Мшәан арҭ ариаҟара инзырхазеи, еицәҟьаланы амхырҭа иалоу...

Поҭеи Авдениеи аеыгә-еыгәҳәа иааибарччоит.

Б а з а л а. Шәызхыччозеи уара, шәыжә атцша ариизшәа?

П о ҭ а. Баба уажәыгь ҳажә Орухә ҳамоу, џьишьозар?

Поҭеи Авдениеи еиҭах ччараха ирысуеит.

А ф р и к а н. Игәырҕьоит уҷкәынцәа, Базала, игәырҕьоит... егьа умҳәан рашьеиҳаб Аполлон ап-

ҳәыс ссир дааигеит иахьа... изыргәыргьозеи узҳәом.

Дааиуеит А ҟ с е н т.

К ә а к ә а н а. Аҟсент, иабоугеи ҳасаси Заури?

А ҟ с е н т. Аҭаца лахь ҳнеиуеит рҳәеит...

К ә а к ә а н а. Избоит, Анцәа имчала дҭацоума, дхаҵаҩызоума макьана иҟатцәҟьо аиаша шырзеилымкаац...

А ф р и к а н. Абаапс, ахаҵаҩыза ара дыҟанаҵ акы уҿытцымҟьан.

К ә а к ә а н а. Аҟсент, абри узҿҟәо урҟәамтцыр, бзиарак шузалымго удыруазааит... Есымша амҟәыба аӡы азаагом.

А в д е н и а. Кәакәана сиҟәшаҳаҭуп, убас ааигәаӡа ҳӡыхь аҿы ихыз ҳкәапеи аӡәы ицәкаҳан еиҟәҧа ицеит, шьҭа аӡы злаҳтогьы ҳамам.

Базала дахьтәо илацәа нҭаауеит, дааҿыхоит, ҩапхьа ацәа дҭанагалоит, дыцәоит.

А ҟ с е н т. Сара сҿы унеир, Авдениа, акәапеи ҿыц ахәы ахатцаны иусҭоит, егьырахь, Кәакәана иуҳәаз зынӡаск саҟәшаҳаҭым. Ауаа рразҟҟәа еиҟәсыршәозар, аҭаацәара иалазгалозар, цәгьарас иаманы иубеи? Урҭ ишнеиуа рхылтц-цылтц ҟалоит, рыжәла иацлоит, ҳмилаҭ иазҳауеит... Зегьы урызхәыцуазар ауп.

А ф р и к а н. Аҟсент, удинаныс ишҳауҳәара, шаҟантә аҳәсахәыҷҟәа жьаны шаҟаҩы ирзааугахьоузеи ҳҟыҭаҿы?

А ҟ с е н т. Исгәалашәом, исымпхьаӡац. Азтцаара бзиа суҭеит, уаха аҩны саннеилак рыпхьаӡара салагоит.

Ҧ о ҭ а. Шәаангыли, сара уажәы апхьаӡара салагоит... Авдениеи сареи шаҟа чара ҳфахьоу, шаҟаҵьара ҳкәашахьо сгәаласыршәароуп.

К ә а к ә а н а. Иаҭахым, Ҧоҭа, ҳахәмаруеит акәымзар, иаҳзымдыруа ҳауҟаху. Ари изаанаҭ шәара шәиаанӡагьы даҿын. Аиашазы, аҭаацәа бзиаҟәа,

аҭаацәа еиқәшәақәа ахьыҟалаз рацәоуп, рхы рыхшара еитцаѡѡы уреигәырӷьаратә иҟоуп, аха иахьатәи аҭаца хәычҷы лҿы агәнаҳа ду уатцалеит, Аҟсент, заа издыруазар иусырҟатцомызт.

А қ с е н т. Сара исхароу маҷуп, Кәакәана, зегьы еиқәзырҿеаҿеаз Флора лоуп. Ҭахак аасылымҭаӡеит... Аҧара зку пҳәызбоуп лҳәеит, ани ргылашьак змауз ҳаѡны лыргылап лҳәеит, нас Аполлон длаҭәалымшьо далагар, лхала дахьааз дцап лҳәеит.

А в д е н и а. Флора ҳаргьы иҳалҳәон дук мыртцыкәа ани ҳазлымгац ҳаѡнду иӷьазӷьазуа, иқәпраауа ишыргылахо.

А ф р и к а н. Уара уи илҳәаз иалоухәузеи, лара, Флореи уареи ишәжьаз, дрыцҳашьатәӡамзи?

К ә а к ә а н а. Лыпшра, лсахьа,слыхәапшуандаз уҳәартә дыҟоуп, ари Аполлон дитцагыло дыҟоума, ауаѡы саҟаҭ замана!.. *(Иҿырѡыстҭааны.)* Ҳаи уара аҵьныш, уара ухаҭа дугәампҳхакәа уҟам, нас ухазыҳәан уаалыпхьандаз, цәаӷь-быѡѡы умырхәаргьы имажәуа џьушьома. Ууаӡа ухала аѡны уахьыѡноу ухы злеиламгаци уажәрааӈӡа?

А ф р и к а н. Уаѡыстҭаарақәа утцытцуеит ҳәа сыҟоуп, Аҟсент. Кәакәынагьы аѡстҭаацәа рханы идыртәо иоуп, зынӡаск иақәыршәаны дцәажәеит ҳәа сыҟоуп.

А қ с е н т *(иҿырѡыстҭааны)*. Иахьакәым иижәымган уажәы. Аиашазы, ҳҭаца хәычҷы улапш аалыдхалартә дыҟоуп, аха сара сгәылоуп, агәыла агәы даѡызоуп рҳәоит.

Ц о ҭ а. Аҟсент, ҳара ҳзы игәы ҭбааул, дуаѡы разуп.

А в д е н и а. Иутра ҳҭаз, ишәыр ҳақәыз, акымзарак ҳаиҳәаӡом.

Ц о ҭ а. Есымша алаф ҳхиҳәаауеит. Аполлон еипш ҳихәапшуеит.

К ә а к ә а н а. Аҟсент абзиара ауигху, чымазара баацсык ицәа иалоуп акәымзар.

П о ҭ а. Иуҳәо закәызеи, Кәакәана!?

А в д е н и а. Ус ҳаумыршәан... ухәмаруазар акәхап.

К ә а к ә а н а. Нас аиаша сҳәаз цьышәшьома? *(Ақсент иахь.)* Ақсентхеит, иахьада уҳамбацшәоуп ушцәажәо. Ахацәа цьара ҳааидтәаланы ҭцәыцақәак аанаҳкылозар, Ақсент иарбан гану дахьамоу ҳәа ҳаҳәсахәыҹқәа хьаас иҳауеит... убри аамҭазы убра еидтәалоу дарбанзаалакгьы изы, иаҭахны иҟалозар, ужьы шпуҟоугьы аадыруеит. Уамашәоуп ушшоу, Ақсент, уамашәа.

А ф р и к а н. Ауаҩы замана иами. Ани атцәы злаутцоз иҟазшьа цәгьарак атцаны ибо цьушьома. Ма-ӡала пҳәысеибак лахь дымҩахытцуазаргьы, бзиарк лызнеигарашәа ибоит.

А қ с е н т. Ҳаит, шәара ҳаԍоу шәыц даҿашәааит, иаашәымҳәо, иаашәмызбо акгьы шпаҟам, шәара шәмаалықьцәаны адунеи шәықәзар акәхап...

Б а з а л а *(иаразнакы ацәа даалцны ихы дааҩахоит)*. Машьалаҳ, дад, машьалаҳ! Аиашазы, сынтәа ҳаурақәа бзиахоит, Анцәа иҳәозар... Ишәымбои ҳамхы иҟатҟато, ииатцәаӡа иштагылоу. *(Астол дызхатәо дныҟәаш-ааҟәашны.)* Дад, ари баша иҳаргылама, шәнапы ашәмыркуеи...

П о ҭ а. Ари ҳасаси Заури ишпаӡи уҳәаруазеи!

А в д е н и а. Аҭаца лҿы иахьнеиз ажәра иалагеит ҳәа сыҟоуп.

Б а з а л а. Ишпашәҳәеи уара... ҳасас даҳцәыбналама? Шәааишьҭалеи, гәаҩак дҭамҳазааит...

А в д е н и а. Абар иахьаауа.

А д а м ы р хара даацәыртцуеит, иаашьала иубарҭоуп мачк арыжәтә илсны дшыҟоу.

А д а м ы р *(ибжьы рдуны днапырххо)*. Шьҭа акранаҳфа, акранаажә, иахәҭаз аныҟаҳтца, абзиара ҳәа шәасҳәаргьы цәгьа изымбо сыҟоуп, Заур.

З а у р дааихьӡоит.

(Заур ижәҩахыр инапы ныҟәӷаны.) Дабаҟоу уаб иашьа бзиахә, Базала? Аԥсшәа иамҳәакәа сызцом. Дысгәаԥхеит цәгьаӡа, дыччархәуп даара.

З а у р. Длаф ҳәаҩуп уҳәарц уҭахызар акәхарын, Адамыр.

А д а м ы р. Нас сара ишԥасҳәеи? Екәым сымҳәазааит...

З а у р. Уара аикәым уҳәартә еиԥш ҟалашьас иамоузеи, Адамыр! Зегьы заманоуп. *(Инапы аишәахь инархханы.)* Ҳнеип анахь, ҳҩызцәагьы ҳзыԥшны игылоуп, Базалагьы дааихьеит.

А д а м ы р *(аишәа дазааигәахо)*. Арԥарцәа, шәара ара шәызҿу сзеилыргом... шәызҿузеи ҳәа сшәазҵаауеит!?

А ф р и к а н. Иахьатәи ҳгәыргьара иацаҳҵарц ҳҭахуп, ҳасас бзиахә ухаҵкы. Арахь иҵегьы уааскьа, акы еиԥшымкәа суҳәоит... Заур, дааскьаг ҳасас.

А д а м ы р. Анцәа, ауаа рныс, абри мыцхәны ишызбо.

Б а з а л а *(асас иахь)*. Дад, шьҭа аус ахь шәиас. *(Аишәа иадиԥхьалоит.)*

К ә а к ә а н а. Аԥшәма абарҭқәа зегьы ззыҟаиҵоу, иахьа абра аҭаца хәыҷы дымҩахызгаз исас изоуп, ажәак ала, хаҭала уара узы, Адамыр. Ҳгәы иаанагом уара уи ичеиџьика унагәҭасны уцап ҳәа.

З а у р. Ус ҟазҵо аҿеа сахьоуп ишьҭихуа, Кәакәана, ҳара ауаҩы аамысҭашәа даҳҭоуп иахьа.

А д а м ы р. Аԥсуа хаҵа ачеиџьика аҟара пату зқәиҵо арбану? Сеидру, ҳаргьы ҳхацәоушәа ҳгәы иаҳнарбоит макьаназы.

К ә а к ә а н а. Ҳаи, саaукәыхшоуп, уара аханатә, уанызба инаркны сгәы уақәшәеит. Асас бзиа аԥшәма егьа игхаргьы дирԥшӡоит, дирҿеиуеит...

Б а з а л а. Кәакәана, дад, абысҟак узацәжәо арԥыс ааигәаӡа избахьоу шиакәу сгәалашәоит, аха инагӡаны дысзеилымкаац...

П о ҭ а *(дыччо)*. Баба, иуҳәо закәызеи, аԥхьан ана, аҩнеиҩнытԟка узыдтәалаз ҳасас иами уара!

А в д е н и а. Ари зынӡаск ихы цеит ҳәа сыԟоуп. *(Дыччоит.)*

А ф р и к а н. Шәара шҽааанышәкылеи зны.

Б а з а л а. Аҿар мшызҳа ирызҳауеит... Анцәа ишәызирҳалааит, дад. Шьҭа сара сахьааихьо жәбоит, сҩашьаргьы гәыбӷан сышәҭарым. *(Поҭеи Авдениеи рахь.)* Арахь шәааскьеи уара... ҭәыцақәак сызҭашәҭәи.

П о ҭ а *(ицьашьаны)*. Ари аирыӡ аҩы ҭаӡамеи!

А в д е н и а. Уара уами арахь иаазгаз.

З а у р. Изакәызеи еимашәкуа, нас афырҳәа шәцаны иаажәымгои, аҩы маҷхәума.

П о ҭ а. Авдениа, уара уцаны иаагеи.

А в д е н и а. Уара умцои... х-минуҭк усеиҳабуп, подумаешь.

Зегьы ааибарччоит.

А ф р и к а н. Аҳы, еимашәымкын.

Б а з а л а. Шәлымҳақәа цама уара, ҭәыцак сызҭашәҭә ҳәа шәасымҳәеи.

А в д е н и а *(ибжьы рдуны)*. Аҩы ыԟаӡам, иаҳҳәоз умаҳаӡеи?

П о ҭ а. Уаала арахь, уаала.

П о ҭ е и А в д е н и е и аирыӡқәа кны, ркәашагашәак ҳәо, ишьыцәхыртәуа, иласкәантрӡа аҩы аагара ицоит.

Б а з а л а. Шәабацо, уара!? Ҳаи шәмоурахә мыӡаит... арҭ атцыхәтәан исыхшаз сычҟәынцәа иласцәахеит, дад, цьарак иузыртәом, иузыргылом. Иабацои уажәы?

З а у р. Аҩы ааргарц ицеит аҩцарахьы.

К ә а к ә а н а. Адамыр, абанҭ, Аполлон иашьцәа Поҭеи Авдениеи аниуаз, Базала хынҩажәиак шықәса ихытцхьан, иубоит алашьапыфацәа шихылтцыз, иаргьы даныҷкәыназ хәарҭаԥшьк имаӡамызт... хҩык аҳәса ааигахьеит, рдунеи рыԥсаххьеит умҳәозар.

Б а з а л а. Ааи, дад, ус ауп... Абанҭ Поҭеи Авдениеи ран зегь реиҳа сгәы ҿылкаауеит иахьагьы... Макьана дҿан, сызхара дысзымбацызт, аха иҟоуҵои? Зегь зымчу Анцәа угәеиҭароуп, аха зегьы дырхьымӡозар акәхап иаргьы... шаҟаҩы убарыда, шаҟаҩы гәоуҭарыда...

З а у р. Базала, абри удагәара иҵьашьатәноуп ишыҟоу, зны убасҟак еихыккоуп, аҷит раҩсуам, даҽазных иемаҷыҩуп, егьа уҳәҳәаргьы, уҟааргьы акы нҭакәо иҟам, абас ишҧаҟало?

Б а з а л а. Аеи, дад, уиашоуп, ицәгьамызт шьҭа пҳәысебакгьы дсымазар, аха иабаҟоу, аҳәсахәыҷқәа санаарықәшәлак, сҿы ааихысхаанӡа инытҵашәкәа исыцәцоите, ҳхы ҳҭахым ҳәа уазҳәаада рҳәеит...

П о ҭ е и А в д е н и е и аирыӡқәа кны, игәырҕьатцәа, шәак ырҕызуа, ишьацәхыртәуа иаакылсуеит.

А д а м ы р *(гәынамӡарыла).* Ари шәызлацәажәоз зынӡаскгьы исгәампхеит, Заур... Ишсоуҳәара, ари сымаҳә, Аполлон иахьада аӡәыр дааигахьазма, уи имышьҭа зеипшроузеи?

К ә а к ә а н а. Аполлон, амышьҭазы еиҕьу дузыпшаауам, дааупылеит, уманшәалхеит ауп, аха ихазы акгьы дапсам, иаахтцәаны аҳәсахәыҷқәа рҿы иқәҿиом.А ф р и к а н *(инцәыҵакны).* Зегьы умҳәар ҟамлаӡо, уеааанкыл.

П о ҭ а. Аполлон хҩык аҳәса ааигахьеит баба иеипш.

А в д е н и а. Иахьатәи ҳҭаца апшьбатәи лоуп.

А д а м ы р *(дааҳәацымыцны, инақәырҕәҕааны).* Мап, аҩызцәа, сара исҭахым аиаҳәшьа дсымаӡам, Асҭанда сара арахь дшаазгаз еипш, лыҩныҟа дсыманы сышцо жәдыруазааит. Ари ишәиу шәыҩнаҭаҿы даансыжьраны сыҟаӡам.

А қ с е н т. Адамыр, ухатцкы, иҟоу цқьа еилмыргаӡакәа уажәа урымчит, аха ҳара уеилаҳкаауеит, ҳаз-

гәаауам... Аполлон иҳәсахәыҷқәа рыхҩыкгьы еибгаизҩыда адунеи иқәуп... еиқәымшәеит ҟазшьала... иҟамлои нас...

З а у р. Уажәы иумбеит, Адамыр, шаҟаҩы рҳәоу еиқәымшәакәа, изеилибамкаакәа еилытцхьо, еилалахьо, аха сара агәра ганы сыҟоуп, уара уаҳәшьа, ҳара ҳҭацахәыҷы, наунагӡа абри аҩны дшахажәаауа.

А д а м ы р. Даараӡа злеишәа џьбароу аӡәы иакәымкәа дыҟам уи сымаҳә ҳәа шәызҿу, мшәан дабаҟоу иара, дызцәырымҵуазеи, снеиҿапшындаз ҳәа сыҟоуп.

А ф р и к а н. Ҳҩыза Аполлон, ихы инаркны ишьапаҟынза аԥсуа гәҭылса ззырҳәо дреиуоуп, маҳәра иуеит, дцәыртцыр иҭахым, иаԥсыуарам иҳәеит.

П о ҭ а. Иаргьы абна аҩы ахьҭаагоз дҳадгылан, кәапеик азна аҩы ҳцәижәит.

А в д е н и а. Сархатцозар збап иҳәеит.

А д а м ы р. Ашана шԥашәҳәо уҳәаруазеи... Анкьа зны ахәа анеиҿарыԥсоз иаԥшьыргаз иахьагьы иҟаҳтцоит ҳәа ҳаналага, зынӡаск ҳагҿахеит ауп иаанаго. Мап, шәхатцкы, сара сымаҳә дысшәырбароуп, иара аҩны сахьнеиуа, ҳамаҳә ублаҿы дышԥааи ҳәа исазтцаауазар, сҿаббаӡа исҳәо сҿамшәо саанхар аума ишәҭахыу. Арахь даажәгароуп.

А қ с е н т. Уи шьҭа ара ааигәа дыҟамзар ҟалоит.

П о ҭ а. Дабаушьҭуаз, абна аҳапшьаҭраҿы, абырқь ҳәа аҭаҭын дахо, ихы шьҭацаланы дтәоуп... Арҭ ицараны иҟаӡами иахьа ҳәа дгәамтцуан.

З а у р. Поҭа, абри мцык умҳәар ухы шԥаухьуеи. Иуҳәаз агәра ҳгаз џьушьома?

А в д е н и а. Сара аныха сҳәоит Поҭа дышиашо...

Б а з а л а. Дад, акы шәнацҳауам, арыжәтә жәжәуам, абриаҟара ишәзеибымҳәо, ишәзымӡбуа арбану ?

К ә а к ә а н а *(ибжьы рдуны)*. Асас имаҳә дибар иҭахуп, Базала... Арахь дцәырыжәга, дысшәырбароуп иҳәеит.

Б а з а л а. Азамана, дад, аиаша шәеиҳәоит, акгьы днацҳап, даажәымгои нас, иабатәи маҳәроу дызҿу, шьҭа иазирхааит... Шаҟантә дмаҳәуазеи! Ҵоҭа, Авдениа, шәцеи уара, арахь дшәыманы шәааи.

Ҵ о ҭ а. Уаала, Авдениа.

А в д е н и а. Уаала.

Ҵ о ҭ е и А в д е н и е и, ишыҟарцалац еипш, игәырҕьаҵәа, ашәак ҳәауа, ишьыцәхыртәуа ицоит.

З а у р. Аки-аки неицҵо ҳажәа ҳзаанымкылазт, ҳахәгьы хьшәашәеит. *(Базала иахь)*. Базала, Кәакәана абра ҵәыцақәак ҳзааникылааит, ушҧахәаҧшуеи?

Б а з а л а. Ибзиами, дад, иаҭахыми, иаҭахыми... Ех, шәара саншәықәлаз...

А ф р и к а н. Уара утәы иакит, Кәакәана, шьҭа шаҟа уҭаху ыжәла.

К ә а к ә а н а *(дҿаҧха-ҿаччо)*. Ус иансыдышәҭца, мап скуам.

Заур ахмаҵыр азн аҩы Кәакәана изҭеиҭәоит. Кәакәана аныҳәаҿа шьҭихуеит.

Ара еидгылоу неиҩымсрада нцәахәык-нцәахәык дҳамоуп, нцәахәыс иҳамоугьы ҳаиҳабацәа роуп. Иаҳныҳәап ҳаиҳабацәа, адунеи ҳақәзырҧшыз, аҧсҭазаара ҳазҭаз... Анамыси ауаҩреи згым, хшыҩла иҭәу ҳашлацәа!

Идгылоу рнапқәа изеиныркьоит.

Ирыгымхааит агәамч, агәабзиара, ашықәсрацәа! *(Адамыр иахь днаҧшны.)* Абри сыхмаҵыр сзыжәны сҟалозар, ҳасас ухаҵкы, избоит убахтцәаӡа ушгылоу, уара уахь сиасуеит.

Еилагылоу ахацәа уиашоуп, уиашоуп ҳәа рыбжьқәа ааиларҧсоит, анапеинҟьарақәакгьы ааҟарҵоит.

А д а м ы р. Кәакәана, ухаҵкы, усзыразны уҟазар, абри ҳазхагылоу ачеицьыка пату ақәуҵозар, исзу-

мун абас, ана, аҭацалахь ҳахьнеизгьы Заури сареи ҭәыцақәак еидаажәылеит...

А қ с е н т. Ҳаи, ас шԥоухәо, Адамыр, адауапшь еипш игылоу арԥыс, ҳхыбаҩцәа рныҳәаҿа мап ацәукыр иагьхьымӡгупеи... Излымшо, иззымжәуа даабар дауыҳамдырхуа.

А ф р и к а н. Суқәшаҳаҭуп, Ақсент, ҳаиҳабацәа рныҳәаҿа ҳамжәыкәа, ишԥаҳамжәуеи... абриак ҳзаанкыл, Адамыр ухаҵкы, нас уара ишуҭаху.

А д а м ы р. Абысҟак анахышәҳәаа, иаажәг, сагозаргьы изжәуеит.

Ахмаҷыр наидыркуеит.

Дабатәи махәалахьоу иҳаднагалаз шәымҳәарц азы, саалаган иҭыркәкәаны изжәуеит.

К ә а к ә а н а. Ҳаи, ухаҵкы ҳцеит, Адамыр... Егьа умҳәан аҽы жәлала иҩуеит рҳәоит...

А д а м ы р. Кәакәана, уара жәалыԥшаахла ҳаиҳабацәа урықәныҳәеит, сара уи еиҕьны исызҳәараны сыҟам азы, иуҳәаз амин ақәзааит, иҳагымзааит ҳаиҳабацәа бзиахәқәа, раԥхьа Базала днаргылаyны. *(Ажәра далагоит, хәыцы-хәычла иҭыркәкәаны ижәуеит.)*

Уаҟа игылоу ахацәа, Адамыр агәаҳәареи агәамчи ирҭаразы, еиҳа-еиҳа рыбжьы хагало «ҳо, ҳо, ҳо» ҳәа иҩыжәра иацхраауеит.

З а у р. Аишәахь уааскьа, акы унацҳа.

Иаацәырҵуеит П о ҭ е и А в д е н и е и, А п о л л о н дрышьҭаланы даауеит, абыз ҩызӡа хылԥак ихоуп, илақәарҟынӡа ихаршьшьны.

П о ҭ а *(ашәаны иаацәыригоит)*. Уаа, рада, рада! Абгахәҷы аԥҳәыс даанагоит...

А в д е н и а *(еиҳагьы ибжьы рдуны)*. Абгаду кылԥшуеит...

Игәырҕьаҵәа еибарччоит, лаф бзиак ҳҳәеит ҳәа.

К ә а к ә а н а (*Ақсент иахь инцәыԥакшәа)*. Абгаду ари уара уоуп, Ақсент. *(Ибжьы ҭганы.)* Поҭеи Авде-

ниеи хәарҭапшь змам роуп... *(Заур иахь днаԥшны.)* Ишаабакәо иҟаӡам, аҩсҭааразгьы уа иҟоуп, арҭ уашьцәа.

З а у р. Арҭ рҩызцәа аишьцәа змоу, ма изуацәоу, абаагәара иҭоу ҳарҩызоуп... Абар зегьы бзиа иаабо, думбар ззумуаз умаҳә Аполлонгьы.

Адамыри Аполлони рнапҟәа еимырхуеит.

А д а м ы р (*иблаҿы дшымааиз убоит*). Сара саҳәшьа иалылхыз дыҟәнысшьар сиашахом. Апшра акәым иҟоу, агәаҭоуп. Гәыла еилибакаар насыԥ рауеит хымԥада.

А ҟ с е н т. Араҟа ирҳәаахьеит еипш, ауаҩра злоу, зҟазшьа бзиоу, зчеицьыка ҭбаау ҳҳаблаҿы акәым, ҳҟыҭа Бгыӡрыпшь ахи аҵыхәеи еимударгьы ҽаӡәы дузыпшаараны дыҟаӡам.

А п о л л о н (*ибжьы мырдуцәакәа*). Иҭабуп, Аҟсент, уанӡа сыҟамзаргьы... ухы абзиара аҟнытә иуҳәоит.

А ф р и к а н. Араҟа уара узлаҟам, ҳара акгьы ҳҳәаӡом.

Б а з а л а. Дҭынчцәоуп, дад, дҭынчцәоуп... Аполлон сара сахь дымцаӡеит, изакәу сыздырам аха...

З а у р. Џоҭеи Авденеи роуп уара уҟазшьа змоу, Базала, амца иақәуҭцар ибылуам, шаҟа еилҟьеилӷәыцәқәоу умбои?

Б а з а л а. Ирзууеи рҵара рзацымҵеите. Иумбои уара аҵара ду уҵан аҿар рааӡара уаҿуп, пату уқәуп, ҳажәла ҭызго ураӡә затҵәык уоуп, схәыҷқәагьы аауагылар ибзиамыз.

З а у р *(Џоҭеи Авдениеи рахь).* Арахь шәааскьеи. *(Иааидирӷәӷәалоит.)* Шәымшәан, ҳапхьаҟа заочно еиҳау аҵараиурҭа шәҭастҵоит, ус избны исымоуп.

К ә а к ә а н а. Аҵара шәызтҵару уара?

З а у р. Ҳаи, ишџоуҳәои, арҭ рҩызцәа роума, ҳара ҳауниверситет аҿы аҵара зҳартцо!..

Џ о ҭ а. Заур, сара ауниверситет сҭахӡам, агосхор салатҵа, уа ашәа сҳәалоит зынӡаск иркьыкьны.

А в д е н и а. Сара «Шьараҭын» сҭахуп. *(Дкәашоушәа инапқәа ќаҵо.)* Сықәгьежьааны скәашалап.

А д а м ы р *(даалќьаны)*. Саб имаҿоуп, абарҭ аишьцәа зегьы ишшәеиҕьу, ааи, ааи... Аполлон игәырҕьара згәырҕьароу дара затцәык роуп, егьырҭ, акрыфара-акрыжәра шәахашәалом. *(Ибжьы даҵасны.)* Иабаќоу ашәаҳәара, иабаќоу акәашара? Ас аҭаца дахьааргo кәашароуп, шәаҳәароуп, хысроуп иќоу. Амырзакан шәҳаблаеы уаҩы имаӡамкәаны дыќоума, Базала цилҭак иҩны изкнаҳамкәа дажәыма сеидроу, ицназгоз ашәарыцаҩ ҳашьхақәа дрымбацызт шәымҳәаз...

Б а з а л а. Дад, ари ҳасас игәампхаз арбану?.. Ишәасҳәо жәдыруама, апшәма бзиа, дад, асас игәы нимырхароуп. *(Адамыр иахь.)* Уиашоуп, дад, уиашоуп... ус ами, ус ами...

А ф р и к а н *(ибжьы ныҵакны)*. Ҳаи абаапсы, ари иижәыз илымскәадыќам... Кәакәана уаҳа идумцалан.

П о ҭ а. Амырзакан ҳара иҳамами, уажәытцәќьа иркәашо арахь ишәзаазгап.

А в д е н и а. Сара баба ишәақыгьы аҭуан илбаазгап.

З а у р. Авдениа, ашәақь шәаќәытц, шәаламкьысын.

Аишьцәа игәыргьатцәа, «ҳаи!», «ҳаи!» ҳәа рыбжьы ҭыганы рхы ыркәашо ицоит.

Б а з а л а *(иҷкәынцәа ирышьклеиҳәоит)*. Шәабацои уара, ара аҩы шынаҳатәу шәхашҭыма? *(Изаҳауа дабаќоу иҳәарашәа инапы иќьоит).*

А д а м ы р. Сымаҳә, Аполлон, упхамшьакәа арахь уаасыдгыли... *(Инапы кны дааихоит.)* Иудыруаз, уара уќнытә саҳәшьа лгәы нханы дыќоуп ҳәа анаасаҳа, уусқәа шыбаапсыстәуа. Сара саҳәшьа атцыс ашьапы ахьыптцәо здыруа дреиуоуп, ллеишәагьы ҳаҕеимшхара, уара уабжьагарақәа лҭахны ҳәа дыќаӡам, иуаҳама исҳәо?!

А п о л л о н. Исаҳауеит, аха сара уи ллакҭагьы сҭампшыц макьана... шәаламган шысҳәоз...

Ақсент Аполлон ивара днацәхасын иажәа ааникылоит.

А д а м ы р. Ауаҩы идырразы пуҭк аҵьыка ицуфароуп рҳәеит. Шәеибабап, шәеибадырп, шәыхшара шәыҵагылап. (*Игылоу рахь.*) Исҳәо иашами, аҩызцәа?

Ииашоуп, ииашоуп ҳәа иааиларыпсоит.

А ф р и к а н. Амшә иакыз баба иҳәеит.

З а у р. Уара аҩыжәра заанышәкылеи? Африкан, ишьҭыхи ахмаҷыр.

Ц о ҭ е и А в д е н и е и иҳақьпсықьуа иаакылсуеит. Цоҭа амырзакан икыуп, Авдениа – ашәақь.

Б а з а л а. Иалухузеи уара ашәақь? Ашәақь ҩысҭааупа, амашәыр ацуп рҳәоит... Заур, имхи удинаныс.

З а у р. Арахь иаасырки, уара.

А д а м ы р *(днаиҧыҩланы)*. Аҵьабаа уаламлан, Заур. Арахь снапы иарки, арҵыс. *(Иааимхны инарҳәы-аарҳәны дахәааҧшуеит.)* Алҩақ иаганы иќоуп. Апотрона ҭаӡами? *(Ихаршаланы дҭаҧшуеит.)* Еиқәшәоуп. Аҳы, шәак аацәыржәга, сара аќәќәаҳәа ахысра салагоит.

Ц о ҭ а. Рапхьа ацәќьара уеихсыруеи, ишхысуагьы умбари.

З а у р. Адамыр, акы еипшымкәа суҳәоит арахь исыҭ. Ари ҭымќьеижьҭеи ипжәаргьы ќалоит. Базала ари аникыз шьҭа иагьигәалашәом.

Б а з а л а. Ахәычқәа ахьажь аладыршәоит ҳамхы ианачычалак.

А д а м ы р. Сара ус сыжәбоит аха зеиҕьадыќам шәарыцаҩуп. Аҵыс абла ҭысыцќьаауеит иаасгәаапхар. (*Акгьы зным саанк Цоҭа инаиирнкуеит.)* Абри иусыркыз абна иганы аҭла ашьапы исзадҵа унҩахашәа... Ахысшьа закәу нас ишәсырбап...

Ц о ҭ е и А в д е н и е и ацәќьара кыдыртҵарц еибарыҩны ицоит. Дук мыртцыкәа «икыдаҳҵеит, икыдаҳҵеит» ҳәа асценахь ианаагьежьуаз, А д а м ы р ишәақь ирќаҵы-мыҵуа ишикыз, инапы иныќәырсны иаразнакы дхысуеит. Ахысбыжь инақәырццакны Ц о ҭ е и А в д е н и е и наќ-ааќ еизќьа ҿыцха

инкаӡуеит. Еилагылаз иааилаҭыруеит. «Ҳаи, ҳаԥсында! Ҳаи, иҟалазеи» ааилдыргоит, инаҭрысны Ԥоҭеи Авдениеи инархыххуеит. Ишәаӡыӡаны, иифуа ииацәыртцуеит А с ҭ а н д а , А и д а , Ф л о р а . Абас иааилаҭыруан еипш, «ҳаит!» «ҳаит!» ҳәа Ԥоҭеи Авдениеи иҩатцԥоит иргәаԥханы иччо.

Ԥ о ҭ а. Шәзыршәазеи ари аҟара уара!?

А в д е н и а. Аҟәыд акәын иахаԥсаны иҳамаз... руак ғәғәала исӡывасит аиашазы. *(Иган ибыӷуеит.)*

Б а з а л а. Ҳаит, шәара ацәикқәа, хашԥашәыршәеи, аҽеадақәа.

А д а м ы р. Шәыԥшыруазеи уара, ани асаан ицыцхашәа ишызгаз шәымбаӡои?

З а у р. Уара Анцәа ииныҳәаша, шаҟа ҳнеилыԥсааз удыруандаз!

А и д а *(Адамыр иахь)*. Иумжәызааит, уара!..

А д а м ы р. Иагьызжәит, иагьысфеит, арҭ рҩызцәа ауаа нагақәа уанрықәшәалак, уаҳа иамуазаап. Аҳы, саҳәшьа, баргьы бҭацара аакажьны бхатца бҽеааидкыл. Ахәа анеиҿарыԥсоз аамҭазы ҳанхом Анцәа иҵышьаны... Ацивилизациахь шәхы шәырха рҳәеит. Аполлон, сыла ишабо саҳәшьа уналывагылар сҭахуп. *(Аполлон Асҭанда лахь днаигәҭасуеит.)* Мамоу... шәхеибарҭәаауеит сгәахәуеит, ус сылақәа исдырбо... *(Илақәа хҩаны ихы наҟ-ааҟ иааиҟьоит)*.

А с ҭ а н д а *(Аполлон тәамбашақә днаихәаԥшины, лыбжьы мырдуцәакәа Адамыр изы)*. Сыԥсындаз, ари зынӡаск дагаӡазаап, имаҳәтцәҟьа дизеилыргом.

Ф л о р а *(Асҭанда лахь)*. Быбжьы ҭыбымган, бабхәа дахьтәо бымбаӡои?

А д а м ы р. Аҳы, шьҭа амырзакан шәaaха арахь. иабажәгеи амырзакан?

А в д е н и а. Уажәытцәҟьа, ара искыми... *(Амырзакан Базала инаиркуеит.)* Баба, аркәашага ҳзарҳәеи, аркәашага.

Базала амырзакан длаха-ҩахоит.

Б а з а л а. Ҳаи, ацхь рылалааит, ари аҳәынапқәа икылжәжәа иргахьазаап, аԥсыԥ ҭалаӡом.

Б азала иажәа алгаха иамраӡо Заур «Уаридада» аацәыригоит, ахацәа ашәа ицҳәара иалагоит, ус ишнеиуа, рнапқәа еинҟьо аркәашагахь ииаргоит. Иаразнакы Поҭеи Авдениеи еицлабуа икәашо иныҟәлоит, урҭ ирыцкәашоит Флореи Аидеи. Адамыр ишәақь агәҭа кны, инапқәа ганха еитцыхны икәашо дрывакәашоит дырхыкәшо. Асҭанда иҟоу агәырӷьара далахәӡамкәа, лылапш идырхаланы Аҟсент дизԥшуеит. Аполлон Асҭанда ивара леирханы, ихы шьҭацаланы ҵаҟа дыԥшуеит.

А ԥ а р д а

Ахәбатәи асахьа

Ҕәеихасала иҟатцоу аҩны аган аабоит, аԥенцьар ахьҿоу ала. Аԥенцьар абжеиҳара иҩаганы акыдыршәыла кнаҳауп. Аҩнытцҟа агазцәашьы шарку убарҭоуп. Ҵхыбжьонуп. Амза зны аԥсҭҳәа ишнавало, даҽазны ишнавтцуа ҩашьом. Асцена зны ижәпаӡа шәшьык нахылоит ус ишыҟоу инхылашааует.

Поҭеи Авдениеи ачара рзаанымкыло, еишьҭаланы, ирццакны асцена иаакәлоит. Поҭа пшьшьапык зтцоу аҟәардә икуп, Авдениа – аҷҟарапат. Аԥенцьар иазааигәахоит. Поҭа аҟәардә наиргылоит, нас дныҟәгыланы аԥенцьарахь аԥшра далагоит.

А в д е н и а *(дгәырӷьацәа)*. Иҳәалеи, исаҳәалеи арахь.. Иҟартцои, изҿузеи?

П о ҭ а. Макьана акгьы иаҿӡам, аҭаца лхала лоуп иҟоу.

А в д е н и а. Избан уара!.. Аполлон дылцәыбналама... баша кәапеик азна аҩы ҳцәижәыма сыҽесырхатцоит ҳәа...

П о ҭ а. Уаангыли, уаангыли, ашә нцәытцрааит уажәы.

А в д е н и а. Хәылеикааит, тцитцу ҟаитцома, ашырҳәа дыԥнамлои.

П о ҭ а. Уаангыли уара…

А в д е н и а. Дыԥналама?

П о ҭ а. Дыԥналеит.

А в д е н и а. Нас дызҿузеи?.. Шьҭа сара сықәыргыли.

П о ҭ а. Уаангыли зны. Еиҭах сшеиҳабу ухаштуеит.

А в д е н и а. Усҟангьы успыԥлеит… нас сҿы раҳаны абас сухәапшлома?

П о ҭ а. Пшьшьала, уара, убжьы думырҳан… Аҭаца иҟалтцо сзеилыргом, лҿыркьаҳәноуп дышгылоу, зынӡаскгьы дихәапшӡом.

А в д е н и а *(диҳәоит)*. Иаа… иаа… шьҭа сара сықәыргыл.

П о ҭ а. Унаскьа, скоумыжьын. Уаангыли… уаангыли…

А в д е н и а. Шьҭа иузхоуп, саргьы избар сҭахуп.

П о ҭ а. Иубои, ишьҭамлаӡаци…

А в д е н и а. Аҭаца аҿеилыхра далагозар арахь улбаа, улыхәампшааит, ипхашьароуп. Поҭа, иуаҳама исҳәаз? Изҿумҭуеи уара? Убла кыдзырхалаз арбан?

П о ҭ а. Аҭаца лхы лнапы адкыланы дгылоуп, Аполлон дааԥналеижьҭеи деиҭамтцыц. Дшанхеит ҳәа сыҟоуп.

А в д е н и а. Дыпхашьоит, уара, дыпхашьоит, уаҳа акгьы узеилымкааӡои?.. Аполлон дызҿузеи?

П о ҭ а. Акаруаҭ дықәтәаны изиацкқәа ишьихыр иҭахуп, арахь ишьытцуам.

А в д е н и а. Иаба ишьытцуеи, мчыла ишьитцеите… иара итәу џьушьома… Шьапдуқәак итцахыуп…

П о ҭ а. Хҭаца акы леиҳәақәеит, аха исзеилмыргеит.

А в д е н и а. Лара иалҳәазеи?

П о ҭ а. Рыбжьы саҳаӡом, уара. Лҿы еихылхуа сымбеит. Ус дышгылац дгылоуп.

А в д е н и а. Ҳашьа дзышьҭамлеитеи, нас дабацари… Уажәыгь изиацкқәа изишьымхӡаци? Фло-

ра лами изхароу... иушьумҵар ҟалом, иушьумҵар ҟалом ҳәа дыхҭалкын... нас, дабанӡанеихьоу?

П о ҭ а. Имч ақәымхазт, дрыхәапшуа дтәоуп.

А в д е н и а *(дигәҭасуа далагеит)*. Шьҭа иузхоуп. Ишҧа соуҳәаз... зны сара срыхәапшлап, нас уара урыхәапшлап, убас еимаадалап умҳәаз? Ари аҷҟарапат ахы сзаанкыли, сықәлоит. *(Аҷҟарапат азыбжаранӡа дықәлоит.)* Ҳаи, иманшәаламкәа сықәлеит, ас ишысҭаху избарҭаӡам, баша сыхәда ҵәиит. *(Дылбаауеит.)*

П о ҭ а (*Аҟәардә дылбааны)*. Уқәгыл, уқәгыл, мамзар уеилагар ҳәа сшәоит.

А в д е н и а *(аҟәардә дықәгыланы аҧенџьарахь аҧшра далагоит*). Уа уара ахәылашша... ари изишьымхызт ус аиарҭа иҿықәиршәит.

П о ҭ а. Шьҭа аҭаца илыҧсыхәозеи, дабашьҭалои уаха?

А в д е н и а. Уцаны баба иоуҳәаруеи, уара, ҧсыхәак рзиӡбып.

П о ҭ а. Шәара иалыжәдыраауеи иҿеилымхӡакәа дышьҭоу-дышьҭаму ҳәа дсазҵаар ишҧаиасҳәари?

А в д е н и а. Дгылеит, дгылеит... еиҭах ишьхра даҿуп.

П о ҭ а. Аҭаца уажәыгь дышгылац дгылоума?

А в д е н и а. Аҧышәырччара даҿушәа збоит уара, хымҧада Аполлон дихыччоит.

П о ҭ а. Иуҳәо закәызеи, дмааицкәа ихыччара далагазар, ари иаабахьоу дреицәазар ҟалап.

А в д е н и а. Ари егьырҭ раасҭа деинаалоушәа збоит, ллеишәагьы ус иҟазар здыруада... Уаагыли, уаагыли... иара иахь днаскьеит... уҧши... уҧши, изиацк аанкыланы ишьылхырц даҿуп... (*Иаалырҟьаны ччараха исуеит)*.

П о ҭ а. Узырччо арбану? Унаскьеи, шьҭа сара сықәыргыли.

А в д е н и а. Уаагыли уара... уажәоуп санықәлаз. *(Еиҭа ччараха исуеит.)*

П о ҭ а. Асҟак узхыԥсаауа арбану, саргьы избар сҭахуп. Ари аҷҟарапат сызки... *(Дыҟәлоит.)* Уа шәиу-шәиу! Уажәыгь ишьхра даҿума!? Арҭ уаха изышь-ҭамлеит излазбо ала... Уара узхыччооз мшәан!

А в д е н и а. Лымч еибыҭаны изиацк данаха, иҽеизнымкылазт дытцлырцеит... Еиқәаҳарц аҷык-аҷык ауп ирыгхаз. *(Дамхаччоит.)*

П о ҭ а. Ишьылхит, ишьылхит... Анцәа иџьшьоуп.

А в д е н и а. Аҩбатәигьы ишьылхит, уара! Иараз-накы ишԥаишьтци ари ак!.. Иарма шьапы еиҳа иду-узма? *(Дыччоит.)*

П о ҭ а. Уааҟәымтцзакәа ушԥаччо, уара? Ҳарбоит, уара, ҳарбоит.

А в д е н и а. Зны к ишьҭаландаз... аҽеилыхра шаҟа иадхалазеи...

П о ҭ а. Саацсеит, аҭцларкәыкә еиԥш ара уаҳа сызкыдтәалом. *(Дылбаауеит.)* Уара исаҳәала... иумаҳаӡои? Уажәы изҿузеи?

А в д е н и а. Изҿыхузеи, изҿыц...

П о ҭ а. Ишԥа, аиарҭа ицәытцалахьоума? Сара снарԥши...

А в д е н и а. Уԥшыз... игалифеи ишьхра даҿуп.

П о ҭ а. Игалифеи иара ихала изишьымхӡои? Ани кәапеик азна аҩы иаҳцәижәыз дҟьатаӡа дагеит ҳәа сыҟоуп.

А в д е н и а. Анцәа иџьшьоуп... инармеиқәа ааԥ-шит.

П о ҭ а. Иабатәи нармеиқәоу уара, аԥхын агәҭаны!

А в д е н и а. Уахада еибабахьоу џьушьома, дыл-цәыԥхашьоит, уи уара иабаудыруеи.

П о ҭ а. Уара даараӡа издыруа уакәхап... Улбаа, улбаа...

А в д е н и а. Анцәа иџьшьоуп, шьҭа дышьҭалтцар здыруада... ахыза наҟ иныԥхьалыршәҭит... оҳ гәы-шьа... дышьҭалт, дышьҭалт.

П о ҭ а. Инармеиқәа ишьимхӡеи?

А в д е н и а. Дҟьантазӡа деилылхрызма?..

А в д е н и а. Уаха апхӡы дагарц дыҟами...

А в д е н и а. Нас ипҳәыс дшылбоз дҳәынтаҟьаӡа дышьҭалозма. Уара апҳәыс данааугалак ишпаҟаутцои?

П о ҭ а. Ишыҟастцоу алухи, баба макьана ҳапҳәыс аагара дақәшаҳаҭыми... Уажәшьҭа аҭаца лыматәаҟәа лшәылхуазар акәхап. Улақәа ркьапшны уахь умпшыкәа шьҭа арахь улбааи... Аҽеилыхха лыҭи, уара.

А в д е н и а. Лара сылбо џьушьома?

П о ҭ а. Агаӡа, уара думбои... Думбарц азы заа улбаа, нас ианышьҭалалакь, ахыза ианцәытцалалакь...

А в д е н и а. Уа, уара! Аполлон аҭӡамцахь днаҳәит... изқәа леирхоуп.... дқәацаӡом, дыцәара дыҟоуп!

П о ҭ а. Иуҳәо закәызеи, Аполлон иакәым, уаха ҳара ҳзыцәараны ҳаҟоума... Аҭаца аҽеилыхра даҿызар, илақәа ҭызза дызлыхәампшит... иҟоу удыруама, уаргьы арахь ункапеи шьҭа. *(Диханы дылбаагоит.)*

Даацәыртцуеит Б а з а л а. Асцена атцауылара аганахь иҿаанкылоит. Дхарахапшуеит.

Б а з а л а *(ажәҩан даҵапшуа)*. Амза аҭәымҭахь инеихьазаап... аӡӡагьы аҳәарц иҟоуп... ас мацара ицар, ҳаурақәа бзиахароуп... Ҳҭаца хәычгьы чара хпыҿк лзаауроуп ҭагалан. (*Днаскьаны аӡкаҭәара далагоит.)*

П о ҭ а. Упши, бабацәҟьагьы уаха дзыцәом.

А в д е н и а. Уи дыцәаны даапшхьеит уара, абас изхара дыцәаны еиҭах ацәа иҿеиҭоит, уажәоума данубаз!?

П о ҭ а. Убжьы рхәычцы, мамзар иаҳауеит.

А в д е н и а. Дарбан изаҳауа, бабоу уара?*! (Дыччоит.)*

Б а з а л а. Дарбану уа ицәажәоу?

П о ҭ а. Иуасымҳәаз, Авдениа.

Б а з а л а. Аҟсент уоума, зыбжьы саҳауа? Иуеи ара атцхабжьон? (*Днаскьоит Џоҭеи Авдениеи рахь.*)

Џ о ҭ а. Ҳара ҳауп, баба, Џоҭеи Авдениеи.

Б а з а л а. Шәарбану зышәҳәа? *(Дынрыдгылоит.)* Ҳаит, иабихәац, шәара шәоума? Шәызҿузеи нас ара, шәзышьҭамлаци?

А в д е н и а. Амза ҳарцәом... Уԥши, игьагьаӡа иахькыду?

Џ о ҭ а. Уажәытцәҟьа аԥҭа иавалеит, аха нас еиҭах иавтцуеит....

Б а з а л а *(иҷкәынцәа ирҳәаз изеилмыргеит)*. Мамоу, дад, уатцәгьы абас амш бзиахоит, ари аӡаӡа иаҳәоу, макьана ҳаурақәа ирызхоит. Шәаала аѡныҟа, шәыцәар, шәаҟара шәыцлап.

А в д е н и а. Ҟоҳ, уаҳа ҳабаугари, акаруаҭгьы ҳазкәамеи...

Б а з а л а. *(Аҟәардә днахҟьашоит)*. Ари ара иаазгеи, уара, ари аҷкарапатгьы иабашәҭаххеи атцхабжьон... Ҳаит, шәара аѡсҭаацәа, цәиккрак шәаҿын хымԥада... Арахь шәсаԥыс... ашарахь инаскьеит ишәымбаӡои?

Џ о ҭ а. Унеила, баба, унеила, ҳаргьы ҳушьҭалоит.

Базала иҿынеихоит. Џоҭа аҟәардә дныҟәԥалан аԥенцьар ахь аԥшра далагоит.

А в д е н и а. Иубои уажәы... иаапшуоу, мамзар ицәахьоу?

Џ о ҭ а. Уаангыли уара, иаразнакы цқьа исзеилыргом.

А в д е н и а. Изакәызеи иузеилмырго... арахь сара сырԥши. *(Аҟәардә дылбаарц дигәҭасуеит.)*

Џ о ҭ а. Исараӡа, уара, исараӡа.

А в д е н и а. Шаҟа уԥсы цәгьоузеи...

Џ о ҭ а. Уара абыржәы Аполлон ихәда абжьы умаҳаӡои?

А в д е н и а. Дышԥацәоз, уара!? Шьҭа ҳҭаца хәычы илыԥсыхәозеи?

П о ҭ а. Дыреыхатәуп хымпада. Иаҳхәыцри, Авдениа?

Б а з а л а акыр дцахьаны дхынҳәуеит Поҭеи Авдениеи рахь. Изҿу ибоит.

Б а з а л а. Ҳаит, шәызҿу закәызеи... иаашәымхәыцуа акгьы шпаҟам... арахь шәиас... шәхәычҷқәоу цьышәашьоума?

Поҭеи Авдениеи раб иахь инаскьоит, аҟәардәи аҷҟарапати ркуп.

А в д е н и а. Уиашоуп, баба, ҳарҭгьы шьҭа ҳхәычҷқәаӡам.

П о ҭ а. Иазууеи, шәсабицәоуп ҳәа аӡә даагаргьы ууамеи.

Б а з а л а. Ани аҩнду ҳазҿу ҳаналгалак, шәаргьы аӡәаӡәа шәаарыхап, дад, уажәы иаажәгеит ҳәа иабажәго, рышьҭатцарҭатцәҟьа шәоуамеи.

А в д е н и а. Ус анакәха, аӡәгьы дышәзаагом уҳәар, иаҳмаҳаи...

П о ҭ а. Ус сара сақәшаҳаҭым. Ари аҩны ҳазмыргыларгьы ҳара аӡәгьы дааҳамгаӡои, нас?

Б а з а л а. Ҳҭаца хәычы, дадраа, апара-ашьара змоу аӡә лакәзаап, лассы ҳаҩнгьы ихан хьытцәацараханы илыргыларины дыҟоуп, усҟан шәаргьы аҳәсахәычҷқәа аажәгап.

А в д е н и а. Иашаны иуҳәома, баба?

Б а з а л а. Саб ипсаныс... Шәаала, дад, шәаала...

Рыбжьы митәык иҭымгакәа, ркәашагашәак цәырганы ишьацәхыртәуа, игәыргьатцәа, Б а з а л а ишьҭаланы рҿынархоит.

Афбатәи асахьа

Уажәраанӡа иаабақәоз ахыбрақәа рҿы нарҳәны игылоуп, иара убас иаҳбарҭоуп аххәара иаҿу аҵыықәреи мхы. Асцена абжаракахь иқәгылоуп икахәхәа-кахәхәа иҟоу алтцлақәа ҩба.

Ибґа ларҟәы-ларҟәуа, аҟәарҟәар кны даацәыртцуеит А қ с е н т, уи итып ныпсах-аапсахуа аҟәарҟәар абжьы наиргалоит, атцыхәтәан атцлақәа руак ашьапаҿы иҽенавеикуеит. А с ҭ а н д а лгәы кыдгыланы дшыҟоу мҩашьо, лыбжьы ҳаҳауеит.

А с ҭ а н д а *(асценахь даaиаанӡа)*. Абгақәа ирфаша, еиҭа аанда цнамжәакәа иҟам. *(Асцена даақәлоит.)* Аандамкәа... фархьла иҟатцоу акамбашь мхҭала иазаанкыло иҟоума? Иабаҟоу мшәан, избаӡомеи! *(Днаҧшы-ааҧшуеит, днаскьа-ааскьоит.)* Азхара ыфаны ижаҳәо цьара итәамкәа иҟам. Ахацәа аҩны ианахым иадыруеит ҳәа сыҟоуп. Ахацәа сҳәахит иааумгои ахацәа...

А қ с е н т *(ибжьы ирҟәымшәышәны, иларҟәны)*. Асҭанда!

А с ҭ а н д а (*иаацьашьаны)*. Аӡәы сыхьӡ иҳәазшәа!

А қ с е н т. Асҭанда, сбыҳәоит быбжьы ҭыбымган...

А с ҭ а н д а. Уарбану исацәажәо!? Аҧсцәа сыркыма, мшәан!

А қ с е н т. Быcцәымшәан, Асҭанда, цәгьарак сгәы иҭаӡам... (*Аҵла даавҵуеит.)*

А с ҭ а н д а. Диид! Ари уара уоума, ала! Ара иҟоуцозеи!?

А қ с е н т. Асҭанда, сбашьапкуеит, иҟалозар ажәак сараӡа...

А с ҭ а н д а. Ажәак иузымҳәаз арбану... уара уаҳа ҳәатәыс иумоузеи, анамысда.

А қ с е н т. Ибҳәалакгьы сықәнагоит... исхарам акгьы ыҟаӡам... сара ибзианы беилыскаауеит, Асҭанда... агха сыхьит...

А с ҭ а н д а. Нас, абри амхурсҭа агәҭаны аума аҭамзаара сзыҟоуцарц ахьуӡбыз? (*Иҟәарҟәар лылаҧш анақәшәа...*) Диид! Ари иуку аҟәарҟәар акәызма сара сызжьоз! Убри уара уакәын изхатцатәыз, адунеихаан иузхымхуа... Арахь сышҟа умааскьан... умааскьан ҳәа уасҳәеит... Уанеиҭатц, Поҭеи Авдениеи сышрыпхьо удыруаз.

А ҟ с е н т. Асҭанда, маҷк быцсы ааивыга, ҭынч сбацәажәарц сҭахуп, хазынак басҳәозаргьы быздырамеи.

А с ҭ а н д а. Исоуҳәарц иуҙби, сыцсҭазаара игьамадан иҟәзырхаз уара. Аполлон ситҵхны сугарц аҟәумкызааит?

А ҟ с е н т. Убас ибшьаргьы ауеит, Асҭанда. *(Лнапы днамцасны иааникылоит.)* Банызба аҽны инаркны сшьара сыҟәҟьеит, аиаша бҭахызар... Аполлон бихызбаауеит

А с ҭ а н д а *(лнапы имжәо).* Унаскьа наҟ, сара уаҳа сузжьараны уҟаҙам.

А ҟ с е н т. Избоит схы шеилаҧсо... ба быда хәыцырҭак сымамкәа адунеи сыҟәхеит. Сара бара быда схәарҭам... Мап сцәыбымкын... (*Ашырҳәа лнапы даахаҥы дааигәыдиҳәҳәалоит.)*

Азнык азы Асҭанда лыҽлырххоит, димпытцытцырц лҭахуп.

А с ҭ а н д а. Соушьҭ уара аҧхамшьа... сцәа ҧуҽырц уаҿуп... избоит сызҭагыло шудыруа... акгьы узалхуам. *(Лыбжьы рдаданы.)* Акгьы узалхуам...

Асҭанда дынхьадышьшьны инапаҿы даанхоит. Аҟсент асаара днышьҭеитцоит. Дшәаны дыҟоуп, илыхьыз издырам, иҽыларҟәны дылхоуп.

А ҟ с е н т. Асҭанда! Асҭанда, ибыхьзеи... баапшы... сара цәгьарак сашьҭамызт... Абас блаҙара шыҟамыз сзымдырит... *(Инапала лхы-лҿы еиҧхьишьышьуеит.)* Бшаҳәшаҳәуа быҟәоушәа збоите... ҩысҭаарак иазҳәазар... *(Лапхьатәи лҳәынцәраҟәа рҧыртлара далагоит.)*

Асҭанда ашырҳәа лызҟәа даахыҟәтәалоит.

А с ҭ а н д а. Ох, гәышьа! Сеибго џьысшьоит...

Аҟсент диргылоит.

А ҟ с е н т. Асҭанда, блахаҵ мгьажьыкәа быҟам. *(Инапы лхахәы иналишьуеит, лыхәда, лыжәҩахыр*

иныҟәишьуеит.) Бызсы ааиҭак, бшьара быҟәлап. Бҽаарҭынч... бҽаарҭынч... ҳаизыразымхар ауам... сара избоит, Асҭанда...

А с ҭ а н д а *(иаалырҟьаны Аҟсент диҿасуеит).* Абри умаз иахьала... Ҳаизыразымхар амуазар... уца ус узышьцылахьо рахь. *(Ашырҳәа даагьажьны дд҃әыҟә-лоит).*

А ҟ с е н т *(изамҩа ааишьашьын, дааникыларц дналышьҭалоит*). Сара бара бзы сыҟазаауеит, абри бдыруазааит, ас скажьны бымцан, исызбамҳәаз рацәоуп...

Асцена гьыжьуеит. Уажәы ахыбраҟәа рҿапхьала иаабоит. Аӡәы лҿыҭбжьы гоит.

А б ж ь ы. Уаа, Цоҭа!

Ааҭгылара.

Авдениа уҟоума?

Маҷк ааҭгылара.

Цоҭа сымҳәеи? Шәабацеи зегьы... шәыхтцәама, шәыхтцәааите.

А с ҭ а н д а даацәыртцуеит, лышьҭахьҟа А ҟ с е н т дмага-маго ааира даҿуп.

А ҟ с е н т *(абжьы шиаҳаз дааҭрысуеит).* Ари хымпада Анҭика лоуп, дабаанагеи ианакәым – ҭачкәым ҳәа. Сылбар, ҳаҕеимшхарахоит... Асҭанда, сара сцар еиҳа еиҕьуп. *(Ишьҭахьҟала деиханы дцоит.)*

А с ҭ а н д а. Аҩныҟа даасыцхьаз џьушьап... уахьымаара уцеит... Арахь ӡәыр ҿыбҭызма?

А б ж ь ы. Аа! Аҭаца хәыҷы дыҟазаап...

А н ҭ и к а дааиуеит.

Сыбжьы цеит ишҿысҭуаз... Бабамаз аҭаца хәыҷы бжьык бмаҳауа? Бхала банаанха, быгәҿыгьра бхыбгозма?..

А с ҭ а н д а. Саҭабымҭцан, аха ас исацәажәо бара бызусҭда? Сара иахьада бсымбац, бысмаҳац!

А н ҭ и к а. Аа... сыбзымдыруазаап... нас ҳаибадырп. Сара Анҭика соуп, ибаҳауама, Анҭика. Даба бара уаҩҭцас бхы аасырбеи... хазынараҳәа акгьы быдызбалом...

А с ҭ а н д а. Анцәа уаҳзылпха, бызусҭада уажәы ара иаасызкашәаз ахәшьара сыҭо?. Иарбану сара сҿы усс ибымоу?

А н ҭ и к а. Иарбан ҳәа арахь бсазтцаауама... бара ибыздыршам?

А с ҭ а н д а. Дыршьас исымоузеи, иара бара бхаҭа макьанагьы бысзеилымкаацзар?

А н ҭ и к а. Сышпабзеилымкаац, ари хатца ҳәа банцоз, бзыццоз ахатца ихи-итцыхәеи еилымкааӡакәа ажәа ибҭама нас? Анҭика ҳәа апҳәыс дышимоу бмаҳаӡеи?

А с ҭ а н д а. Шәара шәеилытцхьеит, насгьы ианбыкәу...

А н ҭ и к а. Ианбыкәу бҳәама? Бара бтәала шықәсык-ҩышықәса даара ирацәоума? Ҳара аҭыпҳа ссир дҳабжьагылоуп, ибдыруама абри? Ҳаизгәаазар, ҳаинышәап. Егьаҩы еилытцхьеит еилалахьеит.

А с ҭ а н д а. Сара мчыла аӡәгьы сицымцаӡеит, ипҳәысгьы дитцсымхит, Анцәа дшаҳаҭуп.

А н ҭ и к а. Анцәа шаҳаҭра бзиуп ҳәа бгәыӷуазар, башаӡа бгәы бажьоит. Аполлон дыбҿыпсаауа џьыбшьозаргьы агха бымоуп. Аполлон сара затцәык соуп ипсы зыхҭнитцоу, ибаҳауама, сара затцәык.

А с ҭ а н д а. Иҟалап ус акәзаргьы, ибымаскуам, аха ишсабҳәара баргьы убасҟак биҿыпсаартә дыбҭахума?

А н ҭ и к а. Изакәытә зтцаароузеи исыбҭауа? Жәаха шықәса ҳаицынхон, ҳаибаҭахымзар, асҟаамҭа иҳазнагарымызт.

Иҳақьпсықьуа П о ҭ е и А в д е н и е и аацәыртцуеит.

Ц о ҭ а. Уа, бара, Анҭика боума?!

А в д е н и а. Арахь ҿааҳәыра ќастцом ҳәа ицаз бара бакәӡамыз?

А н ҭ и к а *(Авдениа иахь)*. Уара агаӡа, уҿаанкыли.

А в д е н и а. Улыхәапши уара... илхамшҭӡакәа еиҭах агаӡа ҳәа шсалҳәо!

Ц о ҭ а. Авдениеи сареи Заур атҵара ду ҳҭеитцоит, усќан ибҳәо ҳмаҳари...

А н ҭ и к а. Заургьы шәара шәҩызцәа ракәхап атҵара зиртцо...

А с ҭ а н д а. Цәгьарак рылам, еилќьа-еилгәыцәӡа иќоуп, ргәы нырхатәума абас иќоу ...

А в д е н и а. Асҭанда сќәыбчақәа ҳәа дҳашьҭоуп, бара бакәымзар...

А н ҭ и к а. Шәара шәлымжьар илжьода, ларгьы шәара шәҩызак лакәхап...

А с ҭ а н д а *(даамақарны)*. Шьҭа ибҳәахьоу бзырха, саргьы абыз шсымоу ибсырбаанӡа.

А н ҭ и к а. Ах... ах... ах! Даара сбыцәшәеит... Ибдыруаз, мчыбжьык ауп ҽҳәарас ибысҭо... Мчыбжьык ашьҭахь ара быхабар сымбароуп. Бара ари ашҭа акгьы бзалаӡам.

Ц о ҭ а *(Анҭика лахь)*. Ани аҩны ббоума, иќатцамкәа игылоу, Асҭанда лассы иҳазлыргылараны дыќоуп.

А в д е н и а. Баба, нас Цоҭеи сареи аҳәса ҳзааигоит.

А н ҭ и к а. Ас шәызжьаз дарбану?

Ц о ҭ а. Баба иҳаиҳәеит, ашьҭахь Ақсентгьы итцабаргуп иҳәеит.

А в д е н и а. Уара, Цоҭа, ҳанааиуаз Ақсент ицәаара снахьапшит ҳамхырҭаҿы, уара дузгәамҭаӡеи?

А н ҭ и к а. Ааит, ус акы шыќаз санааизгьы сцәа иалашәаахьан... Уи шәҭаца хәычы уа шәымхырҭаҿы димазар акәхарын... Смааизҭгьы шәыла иабарц иќамзи.

А с ҭ а н д а. Изакәызеи бара бҿы иҭытцуа... Арҭ ахәыцқәа бажәа агәра ргар шауа ибзеилмыргаӡои?

А н ҭ и к а. Ус шыҟамыз ҳәа аныха бызҳәарым, мамзар Аполлон мчыбжьык бидхалараны быҟазма...

А с ҭ а н д а *(лыбжьы ырҩыстҭааны)*. Избан сызидымхаларыз, ибымбои бара шаҟа бихыбаауа... Абысҟак арахь бхьазырпшуа здыруандаз...

А н ҭ и к а. Ашәиии иара, пҳәыск дызҭаххара дауҟалаша, аха ибымбои, бара бмааицкәа амҩахәасҭақәа быпшааит, ани ацәағьгьы быфҩы икит иаразнакы.

П о ҭ а. Ари илҳәо закәи уара, Авдениа?

А в д е н и а. Хҳаблаеы ацәагь рызҭада, ани Ҭандел ицәагь дырхәеижьҭеи итцуазеи...

А н ҭ и к а. Шәараагаӡақәа, шәҭацашәаалхылапши, усҟан ацәағьгьы жәбап, акамбашьгьы кылсып.

А с ҭ а н д а *(зынӡаск дышны)*. Аап бара апхамшьа, бҿы иааҭымтцуа акгьы шпаҟам, бхыцәкәакәын банысканӡа ҳашҭа бҭыцқьаа абыржәытцәҟьа!

Поҭеи Авдениеи иҟартцара рзымдыруа ихахачахоит, ирываныҟәоит.

П о ҭ а. Бца бара шьҭа, Анҭика, бца бҭаацәа рахь.

А в д е н и а. Арахь бааи ҳәа базҳәадаз?

А н ҭ и к а. (*лыҩнапыкала Поҭеи Авдениеи днарыхо)*. Бара боума, сара схыцәкәакәын санызкуа, ахатца саҟаҭ иҿеидырхаланы амхурсҭақәа зшьаҟьо апхамшьа!

Рхыцәкәакәынқәа еибакны еибарххоит, инеигәҭас-ааигәҭасуеит, рҿааиҟәырхуеит, нас ҩапхьа ажәақәа шеиқәдырпо, ҿыц еибарххоит, рхыцәкәакәынқәа ирыхоит, рҿааиҟәырхуеит, убас хынтә-пшьынтә еизытцҟьоит.

А с ҭ а н д а. Апхамшьатцәҟьа бхаҭа боуп. Сара сыцқьоуп, сан сшаалыхшаз сыҟоуп, арахь ахатца дызмоу апҳәыс сыхьӡуп... Бара абарҭқәа шыбдыруа иарбану бсықәланы бызсабашьуа? Ари зегьы ҿакы иамааноуп акәымзар...

А н ҭ и к а. Ааи, иамааноуп, изӡом.... Бара ара, Аполлон банидхала ауаа ргәы ишпаанагои? Ари ауаҩ ахатца еибга иакәзаап, зегь зхәыцыз, зегь зыршаз Анҭика лоуп ҳәа сыхьӡ аӡы иамыӡәӡәо иааҟартцап... Бара ара қьаф булап... Ус ишалымтцуа бдыруазааит!

А с ҭ а н д а. Нас сара сшааиз еипш сыҩныҟа схынҳәызтгьы егьа ҳәынтцәа сықәырҭәарын, убри азын ичҳауа сааиуеит... шьҭа иаамҭоуп анысгәаахәуа, ара уаҩы сибараны сыҟаӡам... Бара баама, бцама, зынӡаск хьаас исымаӡам. *(Лнапы агәашәахь инархханы, лыбжьы рҿацаны.)* Абыржәшьҭа быршзахәо агәашәахь быҭрыс, иаанхаз бхахәы кыдсхаанӡа. Быҭрыс ҳәа басҳәеит!

А н ҭ и к а. Бара азаара ззаақәоу бреиуазаап, аха сбыршәо џьыбымшьан, саргьы ишәақәоу среиуаӡам... Агәы бымазар арахь бааскьешь... бхы ҟьантазӡа ибхасыргылап.

Рыхцәқәа еибакуеит, рыбжьқәа цәгьахоит.

П о ҭ а. Асҭанда, бахала, бахала, икыдхла бамеигӡакәа.

А в д е н и а. Уааи уара, иаҳзеиҟәгозар гәаҳҭап, мамзар арҭ еибарпсуеит зынӡа.

П о ҭ а. Асҭанда лоуп ирыцҳасшьо.

А в д е н и а. Саргьы Асҭанда лоуп... лышьҭахь ала улыхалеи... ари амыжда, Анҭика, сара слыхалап арахь.

Ишрыхоз, ҩыцьа-ҩыцьала еиқәаҳауеит. Поҭеи Авдениеи игәырӷьатцәа «Ураа!» ҳәа рыбжьы гоит иахькажьу.

А п а р д а

Ахцатәи ақәгылара

Абыжьбатәи асахьа

Асценаҿы иаабоит амшын аҿықәан иқоу каҳуажәыртақ. Ҩыцьа атыпҳацәа акаҳуажәыртa атааҩцәа рааира иаздырхиоит. Аестрадатә ашәакгьы ирдуцәамкәа абжьы гоит.

М а р и н а. Астандагьы шьта дааилароуп...

М и л а н а. Шамахамзар шьыжьык дмааицкәа қамлац. Зегьы лылапш ахылгароуп, иҳагу, иҳабзоу гәалтароуп.

М а р и н а. Апшәма бзиа имал илапш ахызароуп, мамзар еимыртцәоит. *(Дыччоит)*.

М и л а н а. Еимызтцәода, бареи сареи ҳаума!? *(Дааҭышәырччоит.)*

М а р и н а. Шақаҩы ҳцьаршьоу бдыруандаз абасқаамта абра аус ахьаауа...

М и л а н а. Изымдыруеи, уаанӡа ара аус зухьаз, уажәыгьы Астанда лҿы быкоума ҳәа шақантә исазтцаахьоузеи.

М а р и н а. Илытцагьычуан азы нақ икалцон, гәыбҕан узлытом.

М и л а н а. Црышәшәақәак ҳаргьы иҳауеит, аха акгьы ҳалҳәаӡомеи, илзеилымкаауоу?

М а р и н а. Астанда дужьара уқоуп... Лара лтәы ҳалакьысуам, ҳахалом, егьыс иаҳзаанхо дшазыразу ҩашьом.

М и л а н а. Абаапс, абни иахашәалоу ақәрышьқәа рзыҳәан атызшәа қазтцо, зҿызшьуагьы дубап. Агәҳәы дышгәҳәу даанхозар акәхап, егьа мал ирҳаргьы.

М а р и н а. Агәҳәы иоуп еиҳагьы згәы тбаау, апсыцәгьа – есымша дымлашьуеит, изхара қалом, ипсы тәуам. Убас иқаз ҷкәынак мап ицәыскхьеит сара.

М и л а н а. Марина, ашьыжь шаанӡа сбыргачамкуеит... Амал зкыз аӡә иакәхарын... мап шԥеицәыбки!

М а р и н а. Убас... мап ҳәа аниасҳәа, дыззаӡа ииҳәо иҿамшәо, ацашьа дақәымшәо дгылан. Сара соуп ҳәа дыҟамыз... Ашьҭахь дышгаӡазгьы збеит. *(Лыбжьы ааргәырҕьаны.)* Абар Асҭандагьы дахьаауа!

А с ҭ а н д а даацәыртцуеит. Уаанӡа иаабахьо длеипшӡам, акыр лҿеиҭакны дыҟоуп, гьамала деилаҳәоуп, еиҳа ақәыԥшра лнубалоит.

А с ҭ а н д а. Шәааихьоума, сҟәыбҷақәа? Избоит, шәыцқьашәқьаӡа шәеилаҳәоуп, шәласкәантраӡа шәыҟоуп, ус анакәха, шәгәалаҟазаарагьы хымԥада ибзиоуп. Уи акыр аҵанакуеит шәусураҿы. Абас шәлахҿыхӡа, шәеихаччо иааиуа шәаниԥылоу, даҽазныкгьы ааира игәанарԥхоит, ус-ус абри аҭыԥ ԥсшьарҭас, қьафурҭас иалихуеит. Анеи-ааи анҳау, ахашәалахәгьы иацлоит, нас уи снахәаԥшны шәааԥсарагьы ахә ҳарасклап. Амц сазымҳәо, исыҭцамҕьычуа саргьы иаҳаҭыр збар сҭахуп. Издыруада шьҭа шәареи сареи ҳаинааланы аус еицааур...

М а р и н а. Тиотиа Асҭанда, ҳара шәара шәҿы аусура ҳгәаԥхоит.

М и л а н а. Акы, шәҟазшьа ссируп, ҩбагьы, ара илахҿыхырҭоуп, реиҳарак аҿар роуп иааиуа, зегьы ҳаибадырхьеит.

А с ҭ а н д а. Арахь имҩахыҵуа, дыжәдыруаз, дышәзымдыруаз акы игшәмыжьроуп. Шәнапынтца, сҟәыбҷақәа, ианакәзаалакгьы шәацԥыҳәаны, гьамала, ирхааны, ирԥшӡаны иҟашәҵалароуп. Абас шәшаауа ишәзынагӡар, чара хпыҿк шәзуны абрантәи хаҵа шәсышьҭуеит.

Еибарччоит.

Амала заа шәарҵарцәа сшәырбароуп... еилышәкаау? Агха шәмыхьын.

Аҭыпҳацәа игәыргьаҵәа еибарччоит.

Мачҟ ҳааицәажәеит, алаф ҳҳәеит, шьҭа сара сусқәа еилсыргап, игатәу, иаагатәу гәасҭап. *(Дцоит.)*

Маринеи Миланеи ипшӡаны еивагылоу абудкақәа рахь инеиуеит, абри аамҭазы хꙩык арҵарцәа ааиуеит, ҭыпҳак дрыцуп. Еицу рахь руаӡәк қәрала дышреиҳабу убарҭоуп, насгьы егьырҭ рааста дапшәыманы, аҧыжәара иманы ихы ибоит. Астолқәа руак инахатәоит. Иреиҳабу, иикыз ажурналқәеи агазеҭқәеи иршәны астол иныкәижьуеит.

М а р и н а *(абудка дҭыцны лꙩыза лахь)*. Скоп дахьааз бымбаӡои?

М и л а н а. Акы ибмырҳан Скоп ҳәа. Баҭал иимхәыцуа шпаќам... иаанагои зиҳәаз?

М а р и н а. Бырзен бызшәала иаанаго, сылапш ахуп акәзаап.

М и л а н а. Шаќа ибзианы иақәиршәазеи – Скоп. *(Дыччоит.)*

Г а р р и к. Хорошим девочкам, привет! *(Аҭак дазымҧшӡакәа.)* Шәмузыка сгәапхом.

М а р и н а. Иарбан иасырҳәара, Скоп... *(лгәылҽанзамкәа иламхаҳәоит)* Гаррик?

Г а р р и к. Иахьа баанагама, ибзымдырӡои!?

М а р и н а. Угәалаќара зеипшроу сыздыруам.

Г а р р и к. У мениа всегда превосходное настроение, ты в этом сомневалась, девочка Марина? *(Иааиз еибарччоит.)*

М а р и н а. Мап, џьушьҭ, иќалоума... *(Иара иќазшьа иазааигәоу ашәак аҿалҵоит.)*

Џ ь о ф . Милана, три сладких, один без сахара.

Г а р р и к. Уара илоумҳәаргьы лара илдыруеит. Зык, хаа-мыхаак нацышәтца. А почему ты, Џьоф,

сначала у нашей милой Машеньки не узнал чего она желает? Что, учить надо?

М а ш а. Да мне все равно… что и вы, ребята.

Г а р р и к. Уажәы шәысцырхагамхани, акроссворд сҳасаброуп. Шәаргьы шәхы аасылашәҵалеи. *(Баҭал иахь.)* Уара, зегьы здыруа, акроссворд цсышәала ишцаҟало?

Б а ҭ а л. Ажәеихда.

Г а р р и к. Ажәеихда… абас изхәыцда? Ицәгьамшәа избоит.

Б а ҭ а л. Ҭоурыхла уазҵаауазар, сабду иабду Қәыцьмахан рҳәоит… *(Дыччоит.)* Сара иалыздыраауеи.

Џ ь о ф . Еи уара, ушпаиацәажәо…. сеичас получишь.

Г а р р и к. Оставь его, мал еще, исправится. Уажәы шәӡырҩлеи…

М а р и н е и М и л а н е и акаҳуеи, аӡыржәтәи, ахааи ааргоит.

М а ш а. Джоф, как здесь здорово!

Џ ь о ф . Нравится?

М а ш а. Не то слово! Я как в сказке. Какая красота!

Г а р р и к. Та-ак, ребята… Классик русской литературы.

Б а ҭ а л. Шаҟа нбан ыҟоузеи?

Г а р р и к. Бжьба… мап, фба. Стоп, молчать. Ҳаи ихьӡ схамшҭи уара, ани аласба амшын агәахьы иганы иӡаазырҟәрылаз… Исгәалашәеит – Некрасов.

Б а ҭ а л. Ашәарыцаҩ Некрасов дабоугәалашәеи!?

Г а р р и к. Нет, нет… Некрасов ара данаалаӡом.

Џ ь о ф . Аурыс классик уҳәама? Сара дуасымҳәои – Пушкин.

Г а р р и к. Анбанқәа азхоит, аха Пушкингьы даднамкылеит. Ашана збоит, ихы еиқәшәазу ари ажәеихда зыӡбыз, Пушкин дышпаивсуаз! «Я помню

чудное мгновение, передо мной явилась ты...» Пушкин дыззымдыруа дарбану. Аталант, Баҭал, аталант...

Цьоф. Сара итцегьы иацыстцар сылшоит.

Баҭал. Уароу, Цьоф, сумырччан.

Цьоф. «Они присели на скамью и Таня тихо согласилась нарушить девственность свою».

Маша. Браво, ребята, браво! Какие вы все милые!

Баҭал. Цьоф, уара амц ҳаужьоит... Пушкин ас иҟоу ацәаҳәақәа имаӡам.

Цьоф. Малыш, я эти строки запомнил от нашего сухумского Есенина.

Маша. Я вижу, здесь у вас каждый поэт и романтик.

Гаррик *(игәарҧханы)*. Биашоуп, Маша, биашоуп... Цьоф уаха убысҟак дромантикханы дыбзыҟалап... Так, ребята, пошлем этого классика к черту, пойдем дальше.

Баҭал. Уаангыли зны... Игәаҭи Гоголь данаалозар.

Гаррик. Гоголь-моголь. Арцшқага аҭахыми уара?

Баҭал. Ишпаҭахым.

Гаррик. Точно... Иара ихаҭапсаҭа иами, даанӡа умнеиааит. Уи ҳилгеит. Теперь домашное животное – аҩнытә цстәы, из четырех букв. Шәаагыл, сара исашәараӡа апхьа... Акамбашь – иақәшәом, ацә – икьаҿцәоуп, коза, пшьынбанк ыҟоуп, аха иара иатәым. Уаҳа цстәқәас иҟоузеи... схәыцпи.

Баҭал. Попробуй конь.

Гаррик. Нет, Малыш, не тянет твой кон на четыре буквы.

Баҭал. Избан.

Цьоф. Избан умбои, пшьынбанк аҭахуп... кон шаҟа нбан ыҟоуи, хца.

Баҭал. Арцшқага абажәгеи?

Гаррик. Нас ус соумҳәоз иаразнакы. Дабатәи мриу арцшқага алазгалаз? Уажәа ҕәҕәазар ауп,

ибаҕьаӡа иҟазароуп, абысҭа баҕьеипш. Ари закәи, конь, абысҭа хьаса иаҩызоуп. *(Еибарччоит.)* Марина, ари иаҿабҵаз амузыкагьы сгәы џнаҵәеит, схәыцра иапҵырхагоуп… иаҳа улахҿыхӡа уҟазҵаша наҿаки.

Џ ь о ф . «Калинка» аҿаашәырхеи… иахуҳәаауеи Скоп, уақәшаҳаҭума? Машагьы дҳаркәашап.

Г а р р и к. Азамана. Уаргьы Маша улыцкәашозар мап скуам.

Ашәа «Калинка» аҳәара иалагоит. Џьоф акәашарахь длыпхьаанӡа, Маша деихаччо, лгәахәара лныпшуа, лшьапқәа шьҭақшо, деихагьыжьуа дкәашо дныҟәлоит. Џьоф длаҟәылаҟәны ишьыргәыцәқәа днарыс-аарысны Маша длыцыҟәлоит дкәашауа, аха ари иикәашо цқьа дшазыҟаҵам убарҭоуп.

Уахь, лыҩныҟа улыццар, умаҳәра ргәапхаргьы здыруада.

Гаррики Баҭали еибарччо, игыланы амузыка рҽақәыршәаны рнапы еиныркьоит.

М а р и н а *(лбудка дҭыҵны)*. Скоп, ари Џьофи Машеи шаҟа хшыҩла еинаалоу гәоуҭахьоу? Еибамбар рыцҳаран.

Г а р р и к. Шәара избо Скоп аҳәара шәашьцылеит ҳәа сыҟоуп, ишәгәапхозар, ишәҳәала *(Баҭал иахь)*. Ну, Малыш, жалко тебя наказывать, умный слишком.

Џьофи Машеи рыкәашара дыркьаҿуеит Џьоф иҭахрала.

Браво ребята! Вы друг другу очень подходите, может, судьба вас свела?

М а ш а. Все возможно, Гаррик.

Г а р р и к. Зегь бзиоуп, аха абри уара, Малыш, ҳара узҳацузеи, алеқциақәа рахь узыҟами?

Б а ҭ а л. Ҩ-саатк сеагсырхоит. Зураб Кадырович ҳгәы кыдихит, уаҳа дысзычҳауам.

Џ ь о ф . Ус изумҳәаан, он мужик, что надо. Апы-

шәарахь аҳампал ҳҿы иҭоушәа ҳаннеилак, иаахҵәаны иҳаиҳәон: «Ухы акгьы ҭам, уҵьыба акгьы ҭам, нас сара иузыҟастҵараны, иҟоузеи? Уца, аҽеазны уааиуазар, иуасҳәаз цқьа уазхәыцны уааи» ҳәа ҳаиҳәон.

Б а ҭ а л. Уи уара акгьы утҵазомызт, ус уныҟәон адипломазы. Акыр зтҵарц зҭаху изы анышәынҭра хьшәашәа иоуп. Есҽены иҳаиҳәац ауп иҳаиҳәо. Иаб Кадыр даагылазар аҵьмақәа дышрыцыз, абна бызшәа шидыруаз, ашьамаҟеи аԥсасеи рынцәахәқәа жәабрани ҵьабрани ибзианы дшырдыруаз, акырынтә дышрацәажәахьаз, ирахә ԥхастак шарымҭоз... Алекциа нымтцәар, нас иаб иашьа Базала даацәыригон. Уи итәы другая история, ребята, короче, тупой доцент и все.

Дымццакӡо даацәыртцуеит А қ с е н т. Уи дшаабац аԥсуа маҭәала деилаҳәоуп. Днеины астолқәа руак днахатәоит.

М а ш а. Как он красиво одет! Разве не жарко ему?

Ҵ ь о ф . Он из деревни... там все так одеваются.

М а ш а. Мужик интересный.

Г а р р и к. Ҵьоф, ари упҳәызба уара уаастҭа ани аԥсуа нхаҩы деиҭьылшьеит ҳәа сыҟоуп. Иаргьы арахь дцәытцыпшны длыхәаԥшлоит, еибаҳҭап ҳәа сыҟоуп. Мужик каиф получит.

Ҵ ь о ф . Козел старый, ари лҩыза иԥхыӡгьы дамшәац.

Милана Ақсент иахь днеиуеит.

М и л а н а. Мшыбзиа!

А қ с е н т *(мачк дҩагыло)*. Бзиа ббааит, аҭыԥҳа!

М и л а н а. Сышәзызырҩуеит, ишәҭаху акыр ҳамазар уажәытцәҟьа ишәзаазгоит.

А қ с е н т. Акы снацҳар сҭахын, ишәымоу сыздыруам. Излазбо ала, ара абысҭа жәуам, ус анакәха, ажьтцаагьы шәымам, ашәырҩагьы.

М и л а н а. Шәиашоуп, урҭқәа ҳамаӡам, аха иҳамоуп ачыс хаақәа, ачамгьал, еиуеипшым аӡқәа, арыжәтә, акаҳуа.

А ҟ с е н т. Убарҭ ибҳәақәаз бынрылаԥшны, акыкԓбак бара бгьамала исзаабгар иҭабуп ҳәа басҳәарын.

Милана лҿыналхоит.

Маҷӡак баангылондаз, акы сбазҵаар сҭахын.

М и л а н а. Сара сышәызӡырԓуеит.

А ҟ с е н т. Ишсабҳәара, аԥҳәызба, абри шәкаҳуажәырҭа еиҳабыс иамада, дхаҵоу, дыԥҳәысу?

М и л а н а. Ари ҳкаҳуажәырҭа изхатәу дыԥҳәысуп, шәзазтцаазеи?

А ҟ с е н т. Издыруада Асҭанда лыхьӡзар?

М и л а н а. Шәара Асҭанда дыжәдыруама?

А ҟ с е н т. Ааи, дыздыруеит, ибзиангьы дыздыруеит, лара сылхамыштызар...

Г а р р и к *(ибжьы рдуны Милана лахь).* Милана, о чем этот тип базарит?

М и л а н а. Все нормально, Скоп.

А ҟ с е н т. Ари арԥыс игәамԥхаз арбану?

М и л а н а. Уи шәиҟәамтцуеи... Нас Асҭанда дыжәбар шәҭахызар?

А ҟ с е н т. Аиашазы, дызбар даараӡа исҭахуп, сынлыхәаԥшындаз ҳәа сыҟоуп.

М и л а н а. Нас сара уажәы лара арахь дышәзаазгап.

А ҟ с е н т. Мап, мап... иахьала ҳаиқәымшәар еиҳа еиҕьзар ҟалап, амала сбыҳәоит, абра Аҟсент дыҟан, дзымбар ада ԥсыхәак сымам ҳәа шысҳәаз сызлаҳәа, нас аҽазны сааины, иахылҳәааазгьы еилыскаап.

М и л а н а. Ара шәыштәо лхаҭа даацәыртцыргьы ауеит, уи уажәы ара лкабинетаҿы дыҟоуп.

А ҟ с е н т. Ус анакәха, саҭабымтцан, ас лгәы лҽанӡамкәа саалҿаҳатцәҟьар сҭахым.

Абри аамҭазы даацәыртцуеит А с ҭ а н д а. Цьофи Баҭали Асҭанда даныpба иԓатцҟьаны: «Асҭанда, мшыбзиа!» ҳәа ларҳәоит.

А с ҭ а н д а. Мшыбзиа ахьыбҿар! Гаррик, уаргьы ара уҟоума?

Г а р р и к *(дҩагылашәа)*. Что, теперь я не нужен?

А с ҭ а н д а. Ус шԥоуҳәо, Гаррик, уара схыбра хазына… Баҭал ахьӡ ҷыда иуиҭаз макьана исзымтҵац, исхашҭуеит.

Г а р р и к. Ишызбо зегьы ишәгәапхеит, ус анакәха, сыбнаҭроуп Асҭанда.

Ц ь о ф . Скоп, Асҭанда… Скоп шԥабхашҭуеи?

Г а р р и к. Дук мыртцыкәа Баҭал ихыԥша ҕәҕәахарц иҟоуп ара. Атцара змоу иҳаԥыргарц иаҿуп, Асҭанда, но у них без нас, ничего не получится.

А с ҭ а н д а. Егьа хкы ҳрылаԥшып макьана… *(Лылаԥш Аҟсент иахь ианиалгалак, дааҭрысуеит, азнаказы дшанхоит.)* Диид! Ара иааины иҟоу дарбану!?.. Наҟ сыла дамбароуп!

Агылара лцәыуадаҩхоит. Иаразнакы аҟәардә ааганы ддыртәоит. Аҟсент иҟаитцара изымдыруа дгылоуп.

Г а р р и к *(лааигәа дааины)*. Асҭанда, иҟалазеи, ибыхьзеи? Дызусҭада ари ахатца?

Ц ь о ф . Обижал когда-то? (*Илаҟәа ырцәгьаны Аҟсент дынихәааԥшуеит.)*

А с ҭ а н д а. Не то слово… Абаапс, амала шәилам-кьысын… Цьоф арахь ууаскьа… уи иареи сареи ҳаибабап, иаҳзымҳәац еибаҳҳәап…

А ҟ с е н т. Хымԥада, Асҭанда, хымԥада… сара гәаартыла сбацәажәарц сҭахуп. Шаҟа тцуааз исзымгәыҕьуа саауеижьҭеи…

А с ҭ а н д а. Сахьухәаԥшуа уеумԥсахӡеит. Уа Бгызрыԥшь аперестроика мнеиӡаци уажәыгьы?

Дҩагыланы, Аҟсент уаанӡа дахьтәааз ахь днеины инеидтәалоит.

Нас иҳәалеи, Аҟсент, уусҟәа-уҳәысҟәа шцо, ушыҟац уааиуоу, мамзар ухшыҩ ҭалахьоу?..

А қ с е н т. Асҭанда, ас иаалырҟьаны ҳаиқәшәоит ҳәа сгәы иаанагомызт... исҳәара сҿамшәо сыҟоуп. Аԥхыӡ салоу џьысшьоит.

А с ҭ а н д а. Ухы инаркны уҵыхәанӡа мцла ушеибаркыз, убас уаанханы уҟоуп, Ақсент. Уара зегьы иреицәоу агәнаҳа шыҟоуҵо узеилымкаац. Ухы макьанагьы аԥша ҭоуп. Ушажәуа узгәамҭаӡои?

А қ с е н т. Ҿыц схы арқьиара салагарц сҭахым, бара бҿы схы ласырҟәуеит, иаабҳәо зегьы сыдыскылоит. Сара иахьа иббахьаз сакәзам.

А с ҭ а н д а. Изыхҟьазеи умҳәои. Аӡәы дааумгакәа уҟам.

А қ с е н т. Иаахтны ибасҳәар, сыгәра бымгар ҳәа сшәоит. Ааи, исҭахуп шьҭа ԥҳәыс даазгаргьы, аха иабаҟоу иахьа уажәраанӡа игәаӷьны лара лҿы ажәак аҳәара сылымшеит, лааигәара сзымнеит.

А с ҭ а н д а. Унахыкәша-аахыкәшо акәымкәан, иаԥсоу акы уҳәарц уҭахызар, иаахтны аҿаарха, Ақсент. Ара усасны усҭоуп ишубо, укнасҳарым ус-гьы.

Џ ь о ф . Асҭанда, ҳара ҳцар ҟалоума?

Г а р р и к. Петушок щипаный, сара ара сыштәо умбаӡои?

Џ ь о ф . Извини, Гаррик, саҭамыз.

А с ҭ а н д а. Шәымцои, сҟәыбҷақәа. Это мой старый друг. Ҳаи афы асааит, исызгәамҭакәа аурысшәа наласмыжьи. Ара, иааиуа аҿар ꙩ-бызшәак еилаԥсаноуп ишцәажәоу, саарылашьцылан, саргьы абас насыхьлоит.

М а ш а. Гаррик, я очень рада, что была в вашей компании.

Г а р р и к. Машенька, не забывай Абхазию и нас тоже.

М а ш а. Да что ты, такое забыть невозможно.

Б а ҭ а л. Макьана бабаҟоу...

Ҵьоф. Уаангыли, уара... Зураб Кадырович шьҭа илекциақәа дрылгахьеит, чеши в университет.

Ҵьофи, Баҭали, Машеи цоит.

Аҟсент. Ана зеырцәгьаны итәоу урҭ дызрыцымцеи?

Асҭанда. Илапш аҿы умааизар акәхап... дысхылапшуеит, ишҧауасҳәари, ара кришуеит ахьӡуп, апсышәала иуҳәозар, хыбрас дсымоуп, аӡәы дысҵырхагахар иуам. Еилукаама?

Аҟсент. Еилыскаашәа сыҟоуп. *(Инцәыҵакны Гаррик дынихәаԥшуеит.)*

Гаррик. Марина, ара бааии.

Маринеи Гаррики акы аибыҳәара иаҿуп, Асҭандеи Аҟсенти уахь ипшуеит.

(Ибжьы рдуны.) Та...ак, теперь мне все понятно. *(Дҩагыланы Асҭандеи Аҟсенти ахьтәоу дааины даархагылоит.)* Аҟсент, бзиала уаабеит! Абыржәоуп ари уара шуакәыз анеилыскаа.

Аҟсент *(дааихәлаханы)*. Бзиа збаша, арҧыс... знықыр сара сызбахә уаҳахьазма!?

Гаррик. Ишҧоуҳәои, уара узбахә акырынтә исаҳахьан, угәаҭгьы сакны саман, снапҟәа срыфон уанбасҿаҳауеи ҳәа...

Асҭанда. Гаррик, уеаанкыли... сара акыр азы усҭахуп ҳәа уасҳәазма? Иасхьо узыргьыжьуам, Гаррик. Зегьы сара соуп изхароу. Цәгьарак злам ижьарагьы мариахоит, аха убасҟан убас иҟамлазҭгьы, иахьа абра акаҳуажәырҭаҿы ҳзымтәаргьы ҟалон, Гаррик. Абас, аки-аки еибаркноуп ишыҟоу.

Гаррик. Асҭанда, сара еикәымк ҟасҵар ҳәа бысцәымшәан, я же не дурак. Абна стәаны сахьшәыхәапшуаз, мне все стало ясно... Девочки, арахь шәааи.

Маринеи Миланеи ааиуеит.

Аҭыҧҳацәа, ибзианы шәысзызҵырҩла... Абра, ҳкаҳуажәыртаҿы, мчыбжьык иахымгакәа ачара ҟалоит.

М и л а н а. Ачара зуада, Гаррик?

Г а р р и к. Ачара сара соуп изуа.

А с ҭ а н д а. Ас иаалырҟьану? Аҧҳәыс даазгоит ҳәа зныкгьы иуҿымшәацызт, наконец то, Анцәа иџьшьоуп, уҭышәынтәаларгьы здыруада.

М а р и н е и М и л а н е и. Шаҟа ҳаигәыргьазеи, Гаррик!

Г а р р и к *(дыччоит)*. Мап, шәара акгьы шәзеилымкааӡеит... тиотиа Асҭанда лоуп ачара ззаауа. Уи ачара лзуны Аҟсент бзиахә диаҳҭоит. Ишҧажәбари ари аус, аҭыҧҳацәа?

М а р и н е и М и л а н е и. Асҭанда, иашоума Гаррик иҳәо!?

А с ҭ а н д а. Ари ахыҭҟьа егьа иҳәап, егьа иӡбып, уи хашәымҵан.

Г а р р и к. Уажәшьҭа ари аус ианаало аҽеа ашәак шәырҵәи, аҭыҧҳацәа. «Кәарыч иҧҳа» даацәырыжәга, «Кәарыч иҧҳа»!

Гаррик зыхьӡ иҳәаз ашәа абжьы рдуны арҳәара иалагоит. Зегьы илахҿыхӡа, игәыргьатцәа еилагылоуп.

А ҧ а р д а

Аабатәи асахьа

Асценаҿы иаабоит абжьбатәи асахьаҿы иҟаз адекорациа. Акаҳуа ыжәуа астол иахатәоуп Џ ь о ф и М а ш е и.

М а ш а. Джоф, когда молодожены должны подъехать?

Џ ь о ф. Примерно через час, а что тебе скучно стало?

М а ш а. Что ты, Джоф, разве с тобой соскучишься... *(Дыччоит.)*

Дааиуеит Б а ҭ а л.

Б а ҭ а л. Џьоф, акыр шәзаазгарыма, Маша улазҵааи.

Џ ь о ф . Уара улмазҵаауеи...

М а ш а. Говори по-русски.

Б а ҭ а л. Бара бакәын иҳагыз, аԥсышәала ҳлырцәажәом.

Џьофи Баҭали иааибарччоит.

Џ ь о ф . Иуқәнагоит, пату лықәуҵацәоит.

М а ш а. Ребята, ну я же по вашему не понимаю...

Џ ь о ф . Машенька, Батал спрашивает, чем еше угостить.

М а ш а. Не беспокоися, Батал... мы скоро пойдем гулять, не так ли, Джоф?

Џ ь о ф . Как скажешь...

Б а ҭ а л. Саргьы сцеит сусқәа рахь, Гаррик идҵақәа насыгӡароуп. Шәара шәагымхакәа шәаароуп, иуаҳама, Џьоф? *(Дцоит.)*

М а ш а. Джоф, а мою подругу Иру можно привести?

Џ ь о ф. О чем разговр, базара нет.

Иааиуеит А с м а ҭ и А м и н е и. Џьоф дырхатҵгылоит.

М а ш а. Мне тоже встать?

Џ ь о ф. Если не трудно.

А с м а ҭ. Шәтәа нан, шәтәа, ҳара шәара ҳашәцырхагахом...

А с м а ҭ и А м и н е и астолқәа руак аҿы инатәоит.

М а ш а. Джоф, а у вас всегда встают?

Џ ь о ф. У нас, Машенька, из уважения даже все абхазские коровы встают

М а ш а. Шутишь небось?

Ҵ ь о ф . А что, не веришь? Разве об этом не слышала!

М а ш а. Да-а-а, обалдеть... Здесь чего только не услышишь и не увидишь!.. Ну что, поидем?

Ҵ ь о ф . Пошли.

Рнапқәа ааибаркны иласкәантраӡа ицоит.

А м и н а. Ари арҧыс ицу еиҭах илыбаргәузеи, аха ҵьоукых, ара ҳаздыруа уаҩ дыҟам ҳәа ԥеиилырхырц акгьы рыгӡам. Санрывсуа сызрыхәапшуам, сылақәа рҟәызгоит, сара сакәхуп иҧхашьо.

А с м а ҭ. Сгәы ишҧаҭыбҳәаауеи, Амина. Сара исзеилкаауам урҭ злаҧхамшьо.

А м и н а. Абыржәы сзызхәыцуаз бдыруандаз... Убас ҳара ҳҭыҧҳацәагьы рцәеижь аахтны индәықәлар ҳабакылнагари бҳәаруеи!?..

А с м а ҭ. Ибҳәо закәызеи! Усҟан ҳаҧсуара ыҵабгеит, уаҳа иарбахын. Ус Анцәа имҳәароуп!..

Иццакы, еишьҭаланы иааиуеит П о ҭ е и А в д е н и е и.

П о ҭ а. Абзиара шәымаз!

А с м а ҭ. Бзиара жәбааит, нан, аӡәы шәишьҭамкәа шәыҟам?

А м и н а. Диид! Ара шәаазгазеи уара!? Сылақәа ирбо Поҭеи Авдениеи роума!?

П о ҭ а... Аха ара иббо Петр соуп.

А в д е н и а. Сара Евгений ҳәа сарҳәоит.

А м и н а. Уажәы схы еилажәымган. Иабатәи Пиотру, иабатәи Евгениу иаҧшьыжәгаз? Сара, Поҭеи Авдениеи шәоума исзымдыруа!

П о ҭ а. Заур иоуп ус ҳазҳәаз.... Ақалақьаҿы шәыхьӡ аӡәыр дазҵаауазар убас шәҳәалоит иҳәеит.

А в д е н и а. Ашәҟәаҿы ус ҳаныззаап... Дабатәи еилагоу ус ҳаныззҵаз уҳәаруазеи!?

А м и н а. Ҳаи, Заур сҳәап, аха...

А с м а ҭ. Амина, бара арҭ аҷкәынцәа иабабдыруеи?

А м и н а. Сара арҭ ианиз аахыс издыруеит, Базала иҷкәынцәа еициз рами.

А с м а ҭ *(илгәамҧхакәа)*. Нас арахь иаазгазеи иахьа?..

Ц о ҭ а. Калаҭк азна аԥшаӡа ҳаманы ҳааит. Авдениа, уцаны ирҳәазаны арахь иаагеи.

А с м а ҭ. Иалышәхәузеи аԥшаӡа, ара иаархәоит ҳәа ӡәыр шәижьазар?

Авдениа акалаҭ рҳәазаны иааигоит.

А в д е н и а. Ҳара аԥшаӡа ачаразыноуп изаагаз... Цоҭа, шьҭа уара уцаны ани ашәыр зҭоу акалаҷкәыр арахь иаагеи.

А с м а ҭ. Шәыршьапык шәызгыламеи, нас ари иабаҿышәхи?

Ц о ҭ а. Аҟсент иҿы ашәыр шаҟа уҭаху гылоуп.

А в д е н и а. Тама шьапык шеибгаз иаҳҭааит. *(Аҽыгә-ҽыгә ҳәа дыччоит.)*

А м и н а. Нас арахь иаажәга ҳәа шәазҳәада, Аҟсент иоума?

Ц о ҭ а. Иҳазҳәодаз, аӡәгьы. Асҭанда хаҵа дцоит анырҳәа ҳаигәырҕьеит.

А в д е н и а. Асҭанда есымша сҟәыбҷақәа ҳәа дҳашьҭан... Шаҟа ҳаинааланы ҳаҟаз базымҵаан...

А с м а ҭ. Иҭабуп, нан, аха аӡәгьы шәиазымҵаакәан аума арҭқәа арахь ишаажәгаз, шәаб изымдырува, ма шәашьа?

Ц о ҭ а. Баба аԥшаӡа иаҳҭирц иҿаҳхыз цьишьоит.

А м и н а. Нас иаҭнышәхыз иаажәг арахь иҳәар ишәҭоузеи?

Ц о ҭ а *(ииҳәара иҿамшәо)*. Авдениа, уара угәы ишԥаанагои? Ҳара уи зынӡаск ҳазымхәыцӡеит.

А в д е н и а *(ихы быгуа)*. Ҳзазымхәыци уара!? Уааи даажьап. *(Аҽыгә-ҽыгә дыччоит.)*

Ԥ о ҭ а. Мап, аиаша иаҳҳәап, зегь акоуп, акгьы иаҳаӡом.

Аишьцәа еибарччоит.

А м и н а. Ҳаит шәара аҩсҭаацәа... Уажәы иаажәгаз абнахь, аматҵ зуа рахь инажәга.

Ԥ о ҭ е и А в д е н и е и иааргаз рыманы Амина иахьдлырбаз ахь ицоит.

Амашьынақәа рбыкь бжьқәа ргара иалагоит, аҭацеи амаҳәи шааиз ҩашьом. Лассы игәырӷьаҭцәа иаацәырҵуеит М а р и н а, М и л а н а, Б а ҭ а л. Зегьы гыланы аҭацеи амаҳәи урҭ ирыцуи рааира иазыԥшуп. Рапхьа иаацәырҵуеит Ц ь о ф и М а ш е и, урҭ дрыцуп М а ш а лҩыза И р а.

Ц ь о ф . Иааит, иааит! Иабаҟоу амузыка? Уаридада аҿаашәырха.

Аҭацаагарашәа «Уаридада» аҳәара иалагоит. Акинооператори афотоҭыхҩи ганла асценахь ицәырҵуеит, ирышьҭаланы арахь иааиуа рсахьа ҭыхуа.Урҭ дрышьҭагыланы дааиуеит Г а р р и к. Даара деилыхха дыҟоуп, игәалаҟара бзиоуп.

Г а р р и к *(акинооператори афотоҭыхыҩи рахь)*. Аплионка шәамеигӡан, иахьатәи ҳгәырӷьара иалахәхо зегьы ҭышәхыроуп. Ижәдыруеит, сара шәуал шсыдымхало. *(Игылоу рахь, инапы аганахь ирххо)*. Абар даргьы, шәырԥхыла!

Игылоу рнапқәа аинҟьара иалагоит. Иаацәырҵуеит А с ҭ а н д е и А қ с е н т и, урҭ ирыцуп А и д е и А д а м ы р и.

А с ҭ а н д а *(дааԥсаны дшыҟо мҩашьо)*. Оҳ гәышьа! Ари ахыҭҟьа, Гаррик, ҳахьимгаз абаҟоу. Агәахәара ду сауит, аха саапсеит аиашазы.

А қ с е н т. Абриаҟара саaихьеит, иахьада Анаҟәаԥиа схамлацызт...

А и д а. Ақалақь анеимҳарҟьа, афуникулиор ҳанхала, ҳгәаҳәеанӡамкәа Гаррик Афонҟа

ҳамҵаирсит. Иахьа апшьа ҭыпқәа ҳамбар ҟалом, иҳәеит.

А д а м ы р. Баналагах, Лыхны ҳшыҟазгьы бымҳәои, аб Дауҭ Ажәанба дышрықәныҳәаз, хаҵаспҳәысыс ишеибиҭаз.

Г а р р и к. Ишыжәдырыуа, ма азаксахь уцароуп, ма ауахәамахь. Сара Анцәа дырзалысхит.

А м и н а. Акыргьы шәныҟәазаап, угәырҕьозар, угәырҕьозароуп инагӡаны.

А с м а ҭ *(Гаррик иахь)*. Анцәа духылапшааит, нан! Уи ибзианы иуӡбыз акоуп, ари нахысгьы Анцәа илапшхаа шәыгымхааит.

Иаацәырҵуеит П о ҭ е и А в д е н и е и.

А қ с е н т *(иаацьашьаны Асҭанда лахь)*. Арҭ бырзыпшн! Шәара ара шәаазгазеи, уара!?

П о ҭ а. Иахьа шәчара ыҟоуп ҳәа анырҳәа...

А в д е н и а. Аѡны ҳазлатәарыз...

П о ҭ а. Убри аҟара ҳгәырҕьеит...

А в д е н и а. Ҳәашьак амамкәа.

П о ҭ а. Уара сажәа саураӡаруазеи.

А в д е н и а Асҭанда есымша сҟәыбҷақәа ҳәа дҳашьҭан...

П о ҭ а. Шаҟантә пхыӡла баабахьоу бдыруандаз...

А с ҭ а н д а *(дазгәырҕьаны)*. Иашану!? Акыр шәгәалашәозар?

П о ҭ а. Ишпасгәаламшәо... Ақсент инхарҭа саваланы снеиуеит, сыпшызар, бара убра бгылоуп атамаҟәазқа ҿыхуа... Иахьа ҳанаауаз иара убри атамашьапы ииаҿаз зегьы иҭааны абрахь, ачарахь иаагеит.

А қ с е н т. Афырхацәа, уи ибзианы ишәхәыцит.

А в д е н и а. Саргьы ҽенак, шьыбжьонк агәазы, ашәшьыра сыҵаианы сшыцәаз, аҟәарҟәар бжьы саҳауа салагеит, снапшызар, Ақсент ишьақарҵәа бамҵагылоуп, аҟәарҟәар абызқәа еинҟьо арҳәара баҽуп, убри аҟара абжьы дууп, Ақсент дҿыхан, асофаҿы даақәгылеит... илақәа ҭырхаха бара бахь дыпшуеит... Амала измааназ сзеилмыргеит.

А с м а ҭ. Хымҧада, усҟан урҭ рыгәҟәа еигәныҩуан.

А с ҭ а н д а. Авдениа, иахьа иааутахy ҳәала, амала суҳәоит уаҳа абри аҟәарҟәар аӡбахә цәырумган... Иахьа сгәалаҟара ҧхасҭастәыр сҭахым...

Ҧ о ҭ а. Ибҳәо закәызеи... ҳара иахьа убас шәаҳәарак, кәашарк ҭаҳҭҵап...

А в д е н и а. Бгыӡрыҧшь зынзаск ибгәаламшәо...

Г а р р и к. Браво, ребята, аиашаҭҵәҟьа шәҳәоит, ҳаччароуп, ҳахәмарроуп. Ус анакәха, иаҿашәҭҵа ҵьарак узмыргылаша музыкак.

Ҵ ь о ф . «Ламбада», аҧхьа «Ламбада» дәықәшәҭҵа, для хорошей разминки. Маша, Ира, а вы знаете, что латиноамериканцы эту песню у нас, у абхазов свистнули? Слушайте: аҭаҳмада қабада, ашьха дымцеи лабада... *(Ашәаны иҳәоит.)* Ну как?

И р а. Видно, что аранжировку сделали.

Б а ҭ а л. Еще добавили свой танец.

Ҵ ь о ф . Танцуем!

Ҵьофи Машеи, Баҭали Иреи ашәа «Ламбада» иацкәашоит.

А м и н а. Диид, уара, ари изакәытә кәашара ҿаасҭоузеи рызқәа рышәшәо, рхәамсқәа еихамгыло!

А с м а ҭ. Нан, нан, наҟ иаҟәышәх, мамзар Асҭанда лчараҿы иркәашоз зеиҧшраз жәымбеит ҳәа егьа ахырҳәаап.

Ҧ о ҭ а. Амырзакан абжьы шәзанӡами, аҧсыуала узыркәашо?

А в д е н и а. Ех, ҳмырзакан аҧсы ҭазҭгьы...

Амырзакан абжьы зцу аҧсуа кәашара аҿартҵоит. Ҧоҭеи Авдениеи еилыхха, иласӡа икәашо иаақәлоит. Машеи Иреи ирыдҿырбало, иаарыдыгәгәало акәашарахь ирыҧхьоит, даргьы иргәаҧхаҭҵәҟьаны, рыҿрықәдырршәарц рҭахны ирыцкәашоит.
Икәашоит Ҵьофи Маринеи, Баҭали Миланеи.

А м и н а *(Асмаҭ лахь)*. Бӡырҩи, ари ҳара ҳтәы иласӡа, еилыхха ишыҟоу, уауразоуроу уарҿыхоит, уарпцыруеит аҩада.

А с м а ҭ. Ҳара ҳтәы еиҕьу абаабгои! Анцәа иҳацәумырӡын ҳара ҳтәы, Анцәа суҳәоит!

Амузыка абжьы шго, ишыкәашо апарада акуеит, аха дук мырҵыкәа еиҭаатуеит. Амузыкеи акәашареи ишцац ицоит.

А ԥ а р д а

Маиҟәаԥ, 2006

АХҚӘА

АЖӘЕИНРААЛАҚӘА

«Ашәҭқәа аӡаӡа рыхьдыршоит...»..4
Акәашара..4
«Избоит, быблақәа гәыкуеит...»..4
«Быҵкы бышәнахырц аҭахушәа...»...5
«Иҟалазеи амш анҵәамҭаз...»..5
«Аҳәылыҳәа асы леиуеит...»..6
«Сышнеиуаз...»...6
Аиниара..6
Шьҭа уаҵәынӡа..7
Ақьаад бӷыц ианҵаз..7
Аԥхын ԥсшьараз..8
Ҳаиқәшәара аламҭалаз..8
Бара боуп знапы сану...9
Знымзар зны...9
Аиԥырҵра..10
Агәазыҳәара..10
Ԥҳәызбак лахь...11
Агәымшәара..11
Ақәыԥшрахь ахынҳәра...12
Амҩан аиқәшәара..12
Аԥсуа ԥҳәызба..13
Уаридада..14
Ҿыуаҩ хаҵак...14
«Сышнеиуаз...»..15
Сынасыԥ – бара...16
Ҩ-сахьак...16
Иҿымцәаац ақәыԥшра..16
Аҳаир баӷәазаҿы..17
Абзиабара амч...17
Мацәыс еимҟьарак...17

Асалам шәҟы аҟынтәи..18
Анасыԥ...18
«Ҳӡынтҵәа хажәаа...»...18
«Аӡынра иалтцыз...»..19
«Ашәҭқәа...»..19
«Ажәҩан сацапшуан...»..19
«Ииасхьаз ааԥынрак...»..20
«Ҳашҭа иҭагылоу...»..20

АСАЛАМШӘҞӘҚӘА РҞЫНТӘИ

«Атцх иалыҷҷоз...»..21
«Иаха сыԥхыӡ баламшәеит...»..21
«Аԥенџьыр аҿы...»... 21
«Ақәа кыдтцәаны...»...22
Атцх наскьоит ашарахь..22
Уатцәтәи амшаз...23
«Иқәарԥссоит...» 23
«Абраҟа...»..23
Уарада 23
Амш иахьатәи 24
Азтцаара...24
Ҳарҭ зегьы ԥсҭазаарак ҳатәуп 24
Ааԥхьара...25
Ашьҭракәла .... .25
Агәыҕра 26
Мшык ишеибго 26
«– Арҩаш насыԥда...» 26
Хәылԥазытәи сахьак... 27
Ишәмыртцәыуан ахәыҷқәа...27
Аира еиқәзырхоз 27
Аизгәырҕьара 28
Абри амҩа 28
Ажәытә ԥсыжырҭаҿы 28
Ҟамчԥтцатцала... 29
Азалымдара.. 29
Абжьы 29
Аԥарԥалыкь 30
Ашәшьы зху асахьа 30
Аӡынтәи асахьа 30

Аӡәгьы дшам машәыршақә 31
Агәеигәеи 31
Ахәац..31
«Арҩашқәа, аӡиасқәа...» 32
«Злакҭа хьшәашәаз...» 32
Аԥсҭазаареи абзиабареи рзы..32
Сара сбызшәа 33
Са смаалыҟьны сгароуп 33
«Дгәырӷьан дысԥылеит схәыцқы...»......................................34
«Ацәгьа, уҳәаа...» 34
«– Ашышкамс...» 34
«Адыргә-дыргә...». 35
Аҩыза игәхьаагара 35
Зегь ҿыцуп, иҿыцбарахуп 35
Зегь зныкоуп ианыҟоу 36
Схәыштаара 36
Арԥысхара 36
Иаангылаз аамҭа 37
Есымша иԥшқахару 37
«Уара агәала...» 37
Агәырӷьара зцу амш 38
Пхызла 38
Аамҭа 38
Ан 39
«Уччала схәыцқы...» 40
Иаалырҟьаны гәалашәарак 40
Аԥсҭазаара ахықәаҿ 40
Аԥхыӡ 41
Акарахара...41
Схы азхәыцра 42
Машәыршақә аиниара 42
Агәыҩбара 43
«Амш еилгеит...» 43
«Ергь афергьҳәа...»..44
Март 44
Аҳарамзара 44
«Ашықәсқәа, амзақәа...» 45
«Ашәҭ игәылҵыз...» 45
«Ажәҩан ҵыккара...» 45

Агәмырҿыӷьга 46
«Дрыцҳасшьон...» 46
«Аӡаӡа ҭамхаӡеит...» 46
Сажәымҭыҽха 47
«Зымҩа хаз...» 47
Аҳаҭгын аҿы аҩыра 47
«Ажәҩан ԥштәыдан еизадоуп...» 48
«Иацы...» 48
«Узмыршозеи...» 48
«Ҳахьтәалоз абаҳчаҿы...» 49
«Снеиуан гаҿала...» 49
«Атама гылоуп ...» 49
«Аҵх...» 49
«Агәилшәҭ...» 50
«Сааԥса скара...» 50
Ԥхыӡла 51
Алакә анеиҭасҳәа ашьҭахь 51
Сара аықәра 53
Сара исеиԥшхо дзыҟалом 53
«Сара сиаҵәахә...» 53
«Адунеи ҭәуп...» 54
«Иҟаз ниасит...» 54
«Хыи-ԥси еилыҵыр...» 54
«Ауаҩы, уҳәеит ҳәа, ихигозеи...» 55
«Адунеи алу гьежьуеит...» 55
«Срыхәаԥшуеит аҵлақәа...» 56
«Амза цәырымҵӡеит уаха...» 57
Ажәеи аамҭеи 57
«Амш шәшьуп...» 58
«Ԥсаатәк...» 58
«Уахьынаԥшуаз...» 58
«Сыблақәа иаарбоз...» 59
«Амш каии иҟан...» 59
«Сара...».. 59
«Уи, ашла...» 60
«Аккара...» 60
«Абӷь ҿа ҟатон...» 60
«Амш шышәшьыз мацара...» 60
«Ихымкәаӡоз ақәоурашьҭахь...» 61

«Иҿыцу ҧхыӡ ссирк...» 61
«Иаашазар аахыс...» 61
«Агәыбылреи агәалашәареи...» 61
«Аҵх ҵәцоуп...» 62
«Икарахаз амш...» 62
«Амра...» 62
«Иацы избоз акәын...» 62
«Аӡыхьаҿ...» 63
«Ҧша цәгьак аакылҟьан...» 63
«Сышнеиуаз...» 63
« Ишәҭыртәеиҧш...» 63
«Алагамҭа...» 64
«Амшцәгьа...» 64
Ареквием ацымхәрас 64
«Ариабжьарак...» 65
«Санду лнапқәа...» 67
«Аҧсҭазаара, ухьанҭоуп...» 67
«Иахьак ажәҩан...» 68
«Иахьа амш елгоуп...» 68
«Аҵх...» 68
«Аҭакәажә...» 69
«Агәылцәа рла...» 69
«Ҽаанбзиала!» разҳәаша змамыз...» 69
«Абра, ахәыҧшӡаҿы...» 69
«Амзаҿа...» 70
«Ҳӡыхь...» 70
«Аҵар шәаҳәон...» 70
«Имахәҭаданы...» 70
«Схәыцрақәа...» 71
«Ажәҩан ишазааигәазгьы...» 71
«Аҵхқәа ҧшӡахо иалагеит...» 71
«Шьыжьы аахыс...» 71
«Уи, кәарачҷан...» 72
Сықалақь.. 72
«Аӡәымкәа...» 72
«Амш...» 73
«Зны-зынла...» 73
«Аҷыхь шықәҵхьазгьы...» 73
«Кәыбрык...» 74

«Ашьац қашәқашәо...» 74
«Ҧшаҕык аакылҟьан...» 74
«Иҽырҧаҽырҧон...» 74
«Арахә ахьеилагылаз...» 75
«Цас ауашәа...» 75
«Есҽны...» 75
«Изакәытә мшы мыцҟәикхазеи...» 76
Абырг дахьаху 76
«Ақьаҧҭаҿы...» 76
«Иахьатәишара ишәшьын...» 77
Аҧсыжырҭаҿы 77
«Иаргоит акәукәу...» 77
«Ихкәеит аҧсата...» 78
«Ашхырцәаҕь...» 78
«Цхагәҭаны...» 78
«Амалаҕәырқәа ааит...» 78
«Акәукәу аума...» 78
«Аҵарашықәс ааит...» 79
«Аеҵәақәа еикәаҕҕа...» 79
«Ҽык...» 79
«Аамҭа акгьы азгәынкылаӡом...» 79
Ақьаҧҭа 80
Ашьыцра 80
Ахыҵра 80
«Ажәҵарақәа хынҳәит...» 81
Ахьышьҭрахь ахынҳәра 81
Аҟәараан шкәакәа 82
«Зҟазшьа зыцәмыӡыз...» 82
Ауаҩы амшыни 83
Ех, уара ауаҩра... 83
Жәытәнатә аахыс 84
Исыздыруам иҟалаз 84
Абырги ахәыҷи 85

АПОЕМА, АЛЕГЕНДА, АЛАКӘҚӘА

Ашәазаҵәык 87
Анықәра 87
Аруаа мҩасуан 88

Асатин 88
Азыԥшра 90
Ашәазаҵәык 91
Аимак 93
Постскриптум 94
Аӷеаҵыхәа 94
Алакә-ԥхыӡ... 97

АХӘЫЧҚӘА РЗЫ АЖӘЕИНРААЛАҚӘЕИ АЛАКӘҚӘЕИ

Ꙩыҵьа аишьцәа 105
Аԥсуа ибызшәа 109
Таати 110
Каҳа-бӷала 110
Уааҟыжәбыжә...110
Армаӷырма 111
Аҳамҭа 111
Аӡыркәи 112
Аԥа 112
Абжы 112
Амза 113
Агага 113
Сласба 114
Асалам 114
Соура кьаҿын 115
Са сԥыруан – исызҳауан 116
Амꙩа сықәуп 116
Амца ҿархәоит 117
Абрскьыл 117
Анбанқәа здыруазар 118
Шәааи ҳаисап 119
Нбанк сарꙩашьоит 119
Ҳан дхаргәырӷьап 120
Ашәарыцара 120
Акәахьча 120
Шьынҵа-кьынҵа 121
Ҟәараҟәанӷеа 121
Шагьаҭыр 121

«Алашьцара аҵх иахыҵуа...» 122
Алакә ҵабырг 122
«Иҟам амра, иҟоу шәшьуп...» 122
«Сгәырҕьара рзысшон шьоукыҩ...» 123
«Хагак ҳақалакь далан...» 123
Абырг 123
«Ишьҭоуп макьаназ асы...» 124
«Ахаҿсахьақәа избахьоу ракәӡам...» 124
Ауаҩ ага ирбааӡага 124
Акәырҷыжь-агәаргәалеи 125
Ауардын 125
Асы азыпҳшра 126
Ашықәс ҿыц 126
Ачу-ачу! 126
Аҟаб 127
Баша сшәозаарын 127
Акәара-кәараҷҷа 128
Аӡынҵәа 128
Нҵәара зқәым аиҭаҳәара 129
Иузҳәару уара? 129
Аиҭахара 130
Ақалақь аҿы 130
Ҳарҭ ақыҭаҿы ҳанхоит 131
Зегьы иреиҕьуп ҳахьынхо 131
Ауцфара 132
Жьакәыр гәымшәа 132
Сабду 133
Џьанҳәаҭ ҳәатәхамҵа 134
Лабҿабеи аԥхыӡи 135
Арбаҕьи асаси 136
Сара исымоуп аҟьаԥҟьаԥ 136
Уи агьама усырбахьеит 137
Атама шкәакәа 137
Аӡыхь 138
Раԥхьатәи асы 139
Саншьа иҷкәын 139
Асы ауит 140
Қьазоу 140
Агәыгәым 141

Сандуи сареи 142
Аиҭырҟәаҟәа 143
Аҳәынҭҵәараҧшь 143
Аӡыӷӷараҿы сыӡсоит 144
Алыхәҭа 144
Сдухар слыцхраауеит санду 145
Асду 145
Амшәи арасеи 146
Аинтернат 147
Аҭаракәа реицәажәара 147
Аицлабра 148
Амш хазыноуп 149

ИАЖӘЕИНРААЛОУ АЦУФАРАҚӘА
«Аҿарбабоит...» 150
«Алымҳа дууп...» 150
«Иҟарҟарит...» 151
«Зегь анҿыхо...» 151
«Абааш иаҩызоу...» 151
«– Ари ардәынам...» 152
«Аӡбаарра иазгагоуп...» 152
«Аҧацхь иқәланы ицоит...» 152
«Алымҳа ҵадроуп...» 153
«Аҭла сықәуп...» 154
«Аҵьма дрыцуп ахьча...» 154
«Алақәа разӡа...» 154
«Арахә ҳаман ашьха ҳцоит...» 155
«Асахьа ҭысхуеит сара аҿы...» 155
«Ҳарҭ иҳамоуп аҵьмаҭра...» 155

АЖӘАЛА АКЬАНҶ УҚӘЗЫРШӘО АЖӘЕИНРААЛАҚӘА
Абнаршәыраҿ 156
Маци Жьаци 156
Ахаҵа-ихаҵа 157
Анҷа-Кәынҷа 157
Анкьаҧышҭа 157
Ӡызлан-Ӡаҳкәажә 158

АЛАКӘҚӘА

Ашьышь ҧагьа иазку алакә 159
Ҭҷыҧхи ҭҷыҧхцәеи рлакә 160
Ашәыргәында дзыниаз алакә 162
Аҭҷан Кәана 164
Даҕь-даҕьына 170
Аҳ иҧҳа 178
Ҟамса-иҧа Ҟәасеи Гәаҧха-ҧшӡеи 183

АПИЕСАҚӘА

Апҟа шкәакәа 210
Аилга 271
Икнаҳау аӡахәаркьаҟьа аҿаҧхьа 311
Аҧсыуала хаҭҷацара 348

Валери Платон-иԥа Касланӡиа

ИАЛКААУ

Ажәеинраалақәа
Апоемақәа
Ахәыҷқәа рзы ажәеинраалқәеи алакәқәеи
Апиесақәа

Валерий Платонович Касландзиа

ИЗБРАННОЕ

Стихотворения
Поэмы
Стихи и сказки для детей
Пьесы

На абхазском языке

Аредактор *Ф. Быҭәба*
Акорректор *Н. Шьаматаа*
Асахьаҭыхҩы *Р. Габлиа*
Компиутерла еиқәлыршәеит *А. Аҵьынҵьал*

Афориат 84х108 1/32. Атираж 500
Иҟаԥҵә. акь. бҕь. 13,4. Иныҟә. акь. бҕь. 22,5.
Аҿаԥҵаԥҟа №...